

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**TARİHSEL PEYZAJ KARAKTERİZASYONU YAKLAŞIMININ
ANTALYA-SERİK BÖLGESİ PEYZAJLARINA UYGULANMASI**

Abdurrahman KANABAKAN

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

OCAK 2024

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**TARİHSEL PEYZAJ KARAKTERİZASYONU YAKLAŞIMININ
ANTALYA-SERİK BÖLGESİ PEYZAJLARINA UYGULANMASI**

Abdurrahman KANABAKAN

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

OCAK 2024

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHSEL PEYZAJ KARAKTERİZASYONU YAKLAŞIMININ
ANTALYA-SERİK BÖLGESİ PEYZAJLARINA UYGULANMASI

Abdurrahman KANABAKAN

PEYZAJ MİMARLIĞI

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

OCAK 2024

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHSEL PEYZAJ KARAKTERİZASYONU YAKLAŞIMININ
ANTALYA-SERİK BÖLGESİ PEYZAJLARINA UYGULANMASI

Abdurrahman KANABAKAN

PEYZAJ MİMARLIĞI

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Bu tez 18/01/2024 tarihinde jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Meryem ATİK (Danışman)

Prof. Dr. Veli ORTAÇEŞME

Prof. Dr. Engin NURLU

Doç. Dr. Sara DEMİR ALP

Dr. Öğr. Üyesi Emrah YILDIRIM

ÖZET

TARİHSEL PEYZAJ KARAKTERİZASYONU YAKLAŞIMININ ANTALYA-SERİK BÖLGESİ PEYZAJLARINA UYGULANMASI

Abdurrahman KANABAKAN

Doktora Tezi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Meryem ATİK

Ocak 2024; 129 sayfa

Peyzaj karakteri bir peyzajı diğer peyzajlardan ayıran, farklı ve ayırt edilebilir özelliklerin tümüdür. Bu çalışmada Serik Bölgesinde doğal ve kültürel peyzajlarının ve peyzaj karakterinin analizinde TPK yönteminin uygulanması amaçlanmıştır. Kentsel ve kırsal peyzajlar yönünden çok çeşitlilik barındıran, ayırt edici peyzaj özellikleriyle zengin doğal ve kültürel yapısı, antik çağlardan beri farklı uygarlıklara tanıklık etmesi nedeniyle Serik Bölgesi seçilmiştir. Beş farklı zaman aralığında tarih derinliğinin incelendiği çalışma kapsamında öncelikle tarihsel ve coğrafik açıdan bölgeye özgü tarihsel peyzaj karakter alanları, baskın peyzaj deseni temelinde tarihsel peyzaj karakter tipleri belirlenmiş, TPK yaklaşımı temelinde tarihsel peyzaj karakter alan ve tipleri zaman derinliği ile değerlendirilmiş, son olarak da zaman derinliği üzerinden her bir peyzaj karakter tipinin tarihsel değişimler ortaya koyulmuştur.

Tarihsel peyzaj karakter alanını zaman derinliği olan ve tarihsel dönem, olay ve değerler ile ayrılan ve coğrafik olarak bölgeye özgü karakterler içeren alanlarıyla Sillyon, Pednelissos, Aspendos, Harius Antik Kenti ve Çevresi Tarihsel Peyzaj Karakter Alan ile Serik Armudu Yayılımı Tarihsel Peyzaj Karakter Alanı olmak üzere 5 adet tarihsel peyzaj karakter alanı tanımlanmıştır. Benzer alan kullanımları, tarihi geçmişi ve alan örtüsü ile öne çıkan ve özellikle de tarihsel süreçleri benzerlik gösteren alanlar ile tarla sistemleri, teras sistemleri, doğal-yarı doğal alanlar, su yüzeyleri, yerleşim sistemleri, endüstri alanları, ulaşım, rekreasyon ve turizm olmak üzere 8 adet tarihsel peyzaj karakter tipi tespit edilmiştir.

TPK yönteminin Serik örneğinde Akdeniz peyzajlarına uygulandığı yerel ve bölgesel peyzajlara tarihsel bakış katarak peyzaj mimarlığı disiplinindeki peyzaj planlama, tasarım, koruma, onarım ve yönetim süreçlerini destekleyecek ve bu süreçlerde önemli bir rol oynayacak bilgiler üretilmeye çalışıldığı bu çalışma sonuçları itibariyle Türkiye'deki peyzaj araştırmalarındaki tarihsel derinlik ve peyzaj değişimindeki zaman derinliğinin analizine katkı sunması beklenmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Antalya, Peyzaj Değişimi, Serik, Tarihsel Peyzaj, Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu

JÜRİ: Prof. Dr. Meryem ATİK

Prof. Dr. Veli ORTAÇEŞME

Prof. Dr. Engin NURLU

Doç. Dr. Sara DEMİR ALP

Dr. Öğr. Üyesi Emrah YILDIRIM

ABSTRACT

APPLICATION OF HISTORICAL LANDSCAPE CHARACTERIZATION APPROACH TO LANDSCAPES OF ANTALYA-SERİK REGION

Abdurrahman KANABAKAN

PhD Thesis in Landscape Architecture Department

Supervisor: Prof. Dr. Meryem ATİK

January 2024; 129 pages

Landscape character is all the different and distinguishable features that distinguish a landscape from other landscapes. In this study, it is aimed to apply the TPK method in the analysis of natural and cultural landscapes and landscape character in Serik Region. Serik Region was chosen because of its rich natural and cultural structure with distinctive landscape features, rich in diversity in terms of urban and rural landscapes, and witnessing different civilisations since ancient times. Within the scope of the study in which the depth of history was examined in five different time intervals, firstly, historical landscape character areas specific to the region in terms of historical and geographical aspects, historical landscape character types were determined on the basis of dominant landscape pattern, historical landscape character areas and types were evaluated with time depth on the basis of the TPK approach, and finally, historical changes of each landscape character type were revealed over time depth.

Five historical landscape character areas, namely Sillyon, Pednelissos, Aspendos, Harius Ancient City and Surroundings Historical Landscape Character Area and Serik Pear Spread Historical Landscape Character Area, have been defined as historical landscape character areas with a depth of time, separated by historical periods, events and values and containing geographically region-specific characters. Eight historical landscape character types have been identified as field systems, terrace systems, natural-semi-natural areas, water surfaces, settlement systems, industrial areas, transport, recreation and tourism with areas that stand out with similar land uses, historical past and land cover and especially areas with similar historical processes.

This study, in which the TPK method is applied to Mediterranean landscapes in the case of Serik, is expected to contribute to the analysis of the historical depth in landscape research in Turkey and the time depth in landscape change by adding a historical perspective to local and regional landscapes and trying to produce information that will support and play an important role in landscape planning, design, conservation, repair and management processes in the discipline of landscape architecture.

KEYWORDS: Antalya, Historical Landscape, Historical Landscape Characterization, Landscape Change, Serik

COMMITTEE: Prof. Dr. Meryem ATİK

Prof. Dr. Veli ORTAÇEŞME

Prof. Dr. Engin NURLU

Assoc. Prof. Dr. Sara DEMİR ALP

Asst. Prof. Dr. Emrah YILDIRIM

ÖNSÖZ

Serik bölgesi coğrafi konumu, doğal peyzaj özellikleri kıyı kesiminde kıyı kumulları ve Antalya’da ve Akdeniz’de çok sınırlı alanda görülen fıstık çamı ormanları, kıyı yerleşimleri, tarım alanları ve yoğun turizm tesisleri ile ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar süregelen tarihsel mirasların Serik bölgesindeki peyzajlarla iç içe olması ayrıca büyük önem taşımaktadır.

Bölgede uygulanacak olan Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu yönteminin geleneksel peyzaj yapılarını daha iyi anlamayı ve yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte peyzajların tarihsel niteliğini geliştirme, koruma ve vurgulamaya yönelik çalışmalara önemli katkıda bulunacağını düşünülmektedir. Sonuçta elde edilecek Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu verileri ile ilgili Avrupa Peyzaj Sözleşmesine uygulanmasında, yaygın olarak kullanılan Peyzaj Karakter Analizi çalışmalarına önemli temel veri bütünü sağlayacak olması nedeniyle de çalışma özgün değer taşımaktadır.

Doktora tez danışmanlığımı üstlenerek çalışmalarında her türlü yardımını esirgemeyen, birlikte çalışmaktan onur duyduğum hocam Prof. Dr. Meryem ATİK’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamın yapılanmasında fikir ve görüşlerini esirgemeyen Prof. Dr. Veli ORTAÇEŞME’ye, Prof. Dr. Engin NURLU’ya, Doç. Dr. Sara DEMİR ALP’e ve Dr. Öğr. Üyesi Emrah YILDIRIM’a teşekkürü borç bilirim. Tez çalışmam boyunca bilgi ve görüşlerini benimle hiç çekinmeden paylaşan Akdeniz Üniversitesi Peyzaj Şube Müdürü Derya ORTAÇEŞME’ye, Akdeniz Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünden Araş. Gör. Dr. Ayşe DURAK’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca gösterdikleri yardım ve misafirperverlikten dolayı tüm Serik halkına şükranlarımı sunarım.

Bugüne kadar sabır ve büyük fedakarlıkla desteklerini hep yanımda hissettiğim sevgili eşim İrem KANABAKAN’a, kızım Nil Umay KANABAKAN’a ve bütün aileme minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
AKADEMİK BEYAN	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK TARAMASI	4
3. MATERYAL VE METOT	9
3.1. Materyal.....	9
3.2. Metot	11
4. BULGULAR.....	15
4.1. Çalışma Alanının Doğal Yapısı.....	15
4.1.1. Topografik yapı.....	15
4.1.2. Jeolojik yapı.....	15
4.1.3. Toprak yapısı.....	19
4.1.4. Hidrolojik yapı.....	21
4.1.5. İklim.....	23
4.1.6. Bitki örtüsü.....	25
4.1.7. Yaban hayatı.....	29
4.2. Çalışma Alanının Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	29
4.2.1. Nüfus-demografik yapı.....	29
4.2.2. Ekonomik yapı.....	30
4.2.2.1. Bitkisel üretim.....	31
4.2.2.2. Hayvansal üretim.....	31
4.2.2.3. Turizm.....	32
4.3. Çalışma Alanının Kültürel ve Tarihsel Yapısı.....	33

4.3.1. Tarih boyunca Serik.....	33
4.3.1.1. İlk Çağ'da Serik.....	33
4.3.1.2. Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikleri döneminde Serik.....	34
4.3.1.3. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Serik.....	34
4.3.1.4. Cumhuriyet döneminde Serik.....	35
4.3.2. Tarihi ve kültürel alanlar.....	35
4.3.2.1. Çalışma alanındaki arkeolojik sit alanları.....	35
4.4. Korunan Alanlar.....	42
4.4.1. Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi.....	42
4.4.2. Zeytintaşı Mağarası Tabiat Alanı.....	44
4.4.3. Uçansu Şelaleleri.....	44
4.4.4. Aspendos Antik Kenti kenarı (Büyük Belkıs Köyü)- Köprüçay kenarı- Sarıabalı Mahallesi koruma alanı.....	45
4.4.5. Tabiat varlıkları.....	46
4.4.5.1. Anıt ağaç.....	46
4.4.6. Köprülü Kanyon Milli Parkı.....	46
4.5. Serik Bölgesi Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu.....	47
4.5.1. Serik Bölgesi Tarihsel Dönemleri.....	47
4.6. Serik Bölgesi Tarihsel Peyzaj Karakter Alanları.....	65
4.6.1. Serik Armudu yayılımı tarihsel peyzaj karakter alanı.....	66
4.6.2. Sillyon Antik Kenti ve çevresi tarihsel peyzaj karakter alanı.....	66
4.6.3. Pednelissos Antik Kenti ve çevresi tarihsel peyzaj karakter alanı.....	67
4.6.4. Aspendos Antik Kenti ve çevresi tarihsel peyzaj karakter alanı.....	67
4.6.5. Harius Antik Tarım Terasları tarihsel peyzaj karakter alanı.....	69
4.7. Serik Bölgesi Tarihsel Peyzaj Karakter Tipleri.....	69
4.7.1. Tarla sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri.....	72

4.7.1.1. Şerit tarlalar.....	73
4.7.1.2. Dikdörtgensel tarlalar.....	73
4.7.1.3. Parçalı tarlalar.....	73
4.7.1.4. Karma tarlalar.....	74
4.7.1.5. Seralar.....	74
4.7.2. Tarım terasları tarihsel peyzaj karakter tipleri.....	75
4.7.2.1. Eş yükselti eğrilerine uygun teraslar.....	76
4.7.2.2. Taş duvarlı teraslar.....	76
4.7.2.3. Yapay teraslar.....	77
4.7.3. Doğal-yarı doğal alanlar tarihsel peyzaj karakter tipleri.....	77
4.7.3.1. Ormanlar.....	79
4.7.3.2. Maki alanları.....	79
4.7.3.3. Yar/kayalık alanları.....	80
4.7.3.4. Ağaçlandırma alanları.....	81
4.7.3.5. Diğer araziler.....	81
4.7.3.6. Kumul alanlar.....	82
4.7.3.7. Sulak alanlar.....	82
4.7.4. Doğal ve yapay su yapıları tarihsel peyzaj karakter tipleri.....	83
4.7.4.1. Nehirler.....	84
4.7.4.2. Göl-sulama göleti.....	85
4.7.4.3. Şelaleler.....	85
4.7.5. Yerleşim sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri.....	86
4.7.5.1. Çekirdek tipi yerleşim.....	87
4.7.5.2. Kamusal alanlar.....	87
4.7.5.3. Antik yerleşimler.....	88
4.7.6. Endüstri alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri.....	88

4.7.6.1. Taş ocakları.....	89
4.7.6.2. Ticari alanlar.....	90
4.7.7. Ulaşım sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri.....	90
4.7.7.1. Karayolu.....	91
4.7.7.2. Antik liman.....	92
4.7.7.3. Antik yollar.....	93
4.7.7.4. Yörük göç yolu.....	94
4.7.8. Turizm ve rekreasyon alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri.....	95
4.7.8.1. Spor alanları.....	95
4.7.8.2. Kentsel açık yeşil alanlar.....	96
4.7.8.3. Golf alanları.....	97
4.7.8.4. Turizm tesisleri.....	97
4.8. Serik Tarihsel Peyzajlarındaki Değişimlerin Analizi.....	98
4.8.1. Tarımsal peyzajlardaki tarihsel değişimler.....	98
4.8.2. Tarım teraslarındaki tarihsel peyzaj değişimleri.....	99
4.8.3. Doğal-yarı doğal peyzajlardaki tarihsel değişimler.....	102
4.8.4. Doğal-yarı doğal su yapılarındaki değişimler.....	104
4.8.5. Yerleşim alanlarındaki peyzaj değişimleri.....	106
4.8.6. Endüstri alanlarındaki tarihsel peyzaj değişimleri.....	108
4.8.7. Ulaşım sistemlerindeki tarihsel peyzaj değişimleri.....	109
4.8.8. Turizm ve rekreasyon alanlarındaki tarihsel peyzaj değişimleri.....	112
4.9. Peyzaj Değişiminin Zaman Derinliği Açısından Değerlendirilmesi.....	113
5. TARTIŞMA	116
6. SONUÇLAR	121
7. KAYNAKLAR	123
ÖZGEÇMİŞ	

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu Yaklaşımının Antalya-Serik Bölgesi Peyzajlarına Uygulanması” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

18/01/2024

Abdurrahman KANABAKAN

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

AVKE	: Antalya Valiliği Kültür Envanteri
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
CHL	: Characterising Historic Landscape
IUCN	: The International Union for Conservation of Nature
MGM	: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
MTA	: Maden Tetkik Arama
PKA	: Peyzaj Karakter Analizi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TPD	: Tarihi Peyzaj Değerlendirmesi
TPK	: Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UHLC	: Understanding Historic Landscape Character
YARDOP	: Yanan Alanların Rehabilitasyonu ve Yangına Dayanıklı Ormanlar Tesisi Projesi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Araştırma alanı genel konumu	9
Şekil 3.2. Araştırma yöntemi akış şeması	14
Şekil 4.1. Çalışma alanı yükseklik haritası	16
Şekil 4.2. Çalışma alanı jeolojik yapı haritası	18
Şekil 4.3. Çalışma alanı büyük toprak grupları haritası	20
Şekil 4.4. Çalışma alanı arazi yetenek sınıfları haritası	22
Şekil 4.5. Hidroloji haritası	24
Şekil 4.6. Endemik Serik Armudu'nun (<i>Pyrus serikiensis</i>) yayılış alanı	27
Şekil 4.7. Bitki örtüsü haritası	28
Şekil 4.8. Eminceler Höyüğü	38
Şekil 4.9. Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi	42
Şekil 4.10. Zeytintaşı Mağarası giriş ve iç görünümü	44
Şekil 4.11. Uçansu Şelalesi'nden bir görünüm	45
Şekil 4.12. Hürriyet Caddesi üzerindeki tescilli Çınar ağaçları	46
Şekil 4.13. 1. Dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası	49
Şekil 4.14. Beaufort(2014)'un seyahat anlatımlarına göre yaklaşık alan durumları	50
Şekil 4.15. Aspendos Su Kemerlerinin kalıntıları	52
Şekil 4.16. Tarihi Aspendos Köprüsü	52
Şekil 4.17. Pamphylia Ovası'ndan 1883 yılından bir görünüm	53
Şekil 4.18. Sillyon Antik Kenti doğu görünüş çizimi	54
Şekil 4.19. Sillyon Antik Kenti'nin 1883 ve 2021 yıllarında panoramik görünüşü	54
Şekil 4.20. Kapria Gölü'nün yaklaşık yerinin eş yükselti eğrileri ile canlandırılması	54
Şekil 4.21. 2. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası	58
Şekil 4.22. 2. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı	59

Şekil 4.23. 3. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası.....	60
Şekil 4.24. 3. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı	61
Şekil 4.25. 4. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası.....	62
Şekil 4.26. 4. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı	63
Şekil 4.27. 5. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası.....	64
Şekil 4.28. 5. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı	65
Şekil 4.29. Serik Armudu (<i>Pyrus serikiensis</i>) ağacı ve meyvesi	66
Şekil 4.30. Serik Bölgesi tarihsel peyzaj karakter alanları	68
Şekil 4.31. Serik Bölgesi peyzaj karakter tipleri haritası.....	71
Şekil 4.32. Alandaki tarla sistemlerinden görünüm.....	72
Şekil 4.33. Tarla sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipi örnekleri	72
Şekil 4.34. Bilginler Mahallesi'nde ki şerit tarla tipinden görünüm.....	73
Şekil 4.35. Alandaki dikdörtgensel tarlalardan görünüm	73
Şekil 4.36. Alandaki parçalı tarlalardan görünüm	74
Şekil 4.37. Alandaki karma tarlalardan görünüm	74
Şekil 4.38. Kayaburnu Mahallesi'nde ki sera alanlarından görünüm.....	75
Şekil 4.39. Tarla sistemleri tarihsel peyzaj karakter tip örnekleri.	75
Şekil 4.40. Alacami Mahallesi girişinden teraslama örneği	76
Şekil 4.41. Demirciler Mahallesi yerleşim alanından teraslama örneği	76
Şekil 4.42. Alandaki yapay teraslardan örnekler	77
Şekil 4.43. Doğal-yarı doğal ormanlık alan(a), kumul alan(b) ve sulak alan(c) örnekleri	78
Şekil 4.44. Doğal ve yarı doğal tarihsel peyzaj karakter tipi örnekleri.....	78
Şekil 4.45. Bölgedeki karışık orman alanlarından görünüm	79
Şekil 4.46. Maki alanlarından görünüm.....	80
Şekil 4.47. Alandaki yar/kayalık alanlarından görünüm	80

Şekil 4.48. Belek fıstık çamı ormanından görünüm	81
Şekil 4.49. Alandaki diğer arazi grubuna örnek	81
Şekil 4.50. Boğazkent Mahallesi kıyı kesimi kumul tepeleri	82
Şekil 4.51. Boğazkent Mahallesi'nde ki sulak alan görünümü.....	83
Şekil 4.52. Akbaş Göleti(a), Köprüçayı(b) ve Uçansu Şelalesi(c)'nden görünüm.	83
Şekil 4.53. Doğal ve yapay su yapıları tarihsel peyzaj karakter tipi örnekleri	84
Şekil 4.54. Aksu Çayı ve Köprüçay akarsularından görünüm.	84
Şekil 4.55. Akbaş Sulama Göleti'nden görünüm.	85
Şekil 4.56. Uçansu ve Etler Şelalerinden görünüm.	86
Şekil 4.57. Alandaki çekirdek tip (a), kamusal (b) ve antik yerleşim(c) örnekleri.....	86
Şekil 4.58. Alandaki yerleşim sistemleri tarihsel peyzaj karakter tip örnekleri	87
Şekil 4.59. Gebiz Mahallesi çekirdek tipi yerleşim örneği.....	87
Şekil 4.60. Bölgedeki kamusal alanlardan görünüm.	88
Şekil 4.61. Sillyon Antik yerleşimi.....	88
Şekil 4.62. Alandaki taş ocağı (a) ve ticari alan (b) örnekleri	89
Şekil 4.63. Alandaki endüstri alanları tarihsel peyzaj karakter tip örnekleri.....	89
Şekil 4.64. Alandaki mermer ocağından görünüm	89
Şekil 4.65. Çandır Mahallesi'nde ki toptancı hali ticaret alanı.....	90
Şekil 4.66. Alanda ki D-400 karayolu (a), St. Paul (b), Yörük göç yolu (c)'nden örnekler	91
Şekil 4.67. Alandaki ulaşım alanları tarihsel peyzaj karakter tipi örnekleri.....	91
Şekil 4.68. Gebiz Karayolu'ndan bir görünüm.....	91
Şekil 4.69. Köprüçay üzerindeki antik limanın harita üzerindeki yaklaşık konumu	92
Şekil 4.70. Trireme savaş gemilerini tasvir eden fotoğraflar.....	93
Şekil 4.71. St. Paul Antik Yolu'ndan bir görünüm.....	94
Şekil 4.72. Alandaki Yörük Göç Yolu'ndan bir görünüm.....	94

Şekil 4.73. Alandaki spor sahaları (a), kent parkları (b) ve golf sahalarından (c) örnekler	95
Şekil 4.74. Rekreasyon alanları sınıflandırmasının alt karakter tip örnekleri.....	95
Şekil 4.75. Alandaki futbol spor tesislerinden görünüm	96
Şekil 4.76. Alandaki kentsel açık yeşil alanlardan görünüm	96
Şekil 4.77. Alandaki golf sahalarından görünüm	97
Şekil 4.78. Çalışma alanı içindeki Belek turizm tesislerinden görünüm	98
Şekil 4.79. Abdurrahmanlar Mahallesi'nde tarımsal peyzaj örneği	98
Şekil 4.80. Tarımsal peyzajlardaki tarihsel peyzaj değişimleri	99
Şekil 4.81. Pednelissos ve Harius Antik Kentleri tarım teraslarından görünüm	100
Şekil 4.82. Tarım teraslarındaki tarihsel peyzaj değişimleri	101
Şekil 4.83. Alanda ki yapay teras örnekleri	102
Şekil 4.84. Doğal-yarı doğal peyzajlarda ki tarihsel peyzaj değişimleri	103
Şekil 4.85. Kapria Gölü alanının uydu görüntüsü üzerinde canlandırılması	104
Şekil 4.86. Kapria Gölü'nün günümüz alan kullanımlarında yaklaşık yerleştiği alan.....	105
Şekil 4.87. Doğal-yarı doğal su yapılarındaki tarihsel peyzaj değişimleri	105
Şekil 4.88. Aspendos Antik Kenti 1913 yılı ve günümüz görünüm	106
Şekil 4.89. Serik merkez yerleşimi 1945 yılı ve günümüzden görünümü	107
Şekil 4.90. Belek yerleşimi ve Sariabalı kırsal yerleşim görünümü	107
Şekil 4.91. Yerleşim alanlarında ki tarihsel peyzaj değişimleri.....	108
Şekil 4.92. Endüstri alanlarında ki tarihsel peyzaj değişimleri.....	109
Şekil 4.93. 1891 yılı Teke Sancağı kazalarında ki yolların durumları.....	110
Şekil 4.94. St. Paul Yolu ve Yörük Göç Yolu	111
Şekil 4.95. Belek turizm bölgesi 1984-2023 yılları arası değişimleri	112
Şekil 4.96. Turizm ve rekreasyon alanlarındaki peyzaj değişimleri.....	113

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Çalışma alanındaki jeolojik dönem özelliklerin alansal dağılımı.....	17
Çizelge 4.2. Çalışma alanındaki büyük toprak grupları alansal dağılımı	19
Çizelge 4.3. Çalışma alanındaki arazi yetenek sınıfları alansal dağılımı	21
Çizelge 4.4. Serik Bölgesi 1991-2021 yılları arasındaki iklim verileri	25
Çizelge 4.5. Çalışma alanındaki bitki vejetasyonlarının alansal dağılımı	26
Çizelge 4.6. Serik ilçesi 1965-2021 yılları nüfus verileri	30
Çizelge 4.7. Serik ilçesindeki turizm tesislerinin verileri	32
Çizelge 4.8. Serik Bölgesi tarihsel peyzaj karakter tiplerinin sınıflamasında öne çıkan faktörler	70
Çizelge 4.9. Tarla sistemleri tarihi peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları	99
Çizelge 4.10. Teras sistemleri tarihi peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları.....	101
Çizelge 4.11. Doğal-yarı doğal peyzajlardaki tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları	103
Çizelge 4.12. Doğal-yarı doğal su yapıları tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları	104
Çizelge 4.13. Yerleşim alanları tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları	108
Çizelge 4.14. Endüstri alanları tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları	109
Çizelge 4.15. Turizm ve rekreasyon alanları tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları	113
Çizelge 4.16. Tarihsel peyzaj karakter tiplerinin zaman derinliği açısından değerlendirilmesi.....	115

1. GİRİŞ

Peyzaj bir görüş çerçevesi içine giren bütün doğal ve kültürel çevrenin meydana getirdiği kompozisyonudur. Antrop (1997) peyzajı içinde doğal ve fiziksel karakterler ile tarihi, kültürel ve görsel faktörlerin bir bütünü olan alanlar olarak tanımlamaktadır. İnsan etkisinin yoğunluğuna göre peyzajı doğal, yarı doğal ve kültürel peyzaj olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür.

Doğal Peyzaj; İnsanın hiç değiştirmedığı veya az değiştirdiği, kendi doğal düzenini koruyabilen alanlar olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle toprak oluşumu, su ekonomisi, enerji bilançosu ile bitki ve hayvan gelişiminin insanlar tarafından çok az etkilendiği veya hiç etkilenmediği alanlar olarak da nitelendirilebilir (Çepel 1990).

İnsanın doğa üzerindeki müdahalelerinin sonucu olan kültürel peyzajlar Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından “kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar” olarak tanımlanmaktadır (Rössler 2006). Maurano (2005) peyzajın sosyal, ekonomik ve kültürel süreçlerin son ürünü olduğunu belirtmektedir. Sauer (1925)’e göre kültürel peyzaj, doğanın insanlar tarafından şekillendirilmesi ile oluşur. Burada kültür bir aracı, doğal ortam bir araç, kültürel peyzaj ise sonuçtur (Fowler 2003).

İnsanoğlunun doğa ile kurduğu kültürel etkileşimleri peyzaja farklı karakterler kazandırmaktadır. Swanwick (2002) ve Martin (2006)’e göre peyzaj karakteri, bir peyzajı bir diğerinden ayıran, iyi veya kötü olduğu yargısına ulaştıran, belirgin, tanınabilir ve sürekliliği olan özelliklerin tümüdür.

Peyzaj karakterlerinin belirlenmesi ve karakterlerinin analizi peyzajdaki farklı, ayırt edici özelliği olan alanların, peyzajların tanımlanması, sınıflandırılması ve haritalanması ile ilgilidir (Atik ve Ortaçşme 2010). Peyzaj Karakter Analizi (PKA) ile peyzaj içindeki doğa ve insan eliyle oluşturulmuş öğelerin uyumu, tarihi, estetik, etnolojik veya antropolojik olarak taşıdığı değer, o bölgedeki hakim doğa unsurları, arazi kullanım biçimleri, geleneksel yaşamın sürdüğü dokuların bir bölgeyi veya yöreyi temsil etme durumu gibi doğal, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihi özellikleri sorgulanmaktadır (Atik ve Ortaçşme 2010).

Peyzaj Karakter Analizi çalışmaları peyzajın yaşayan bir olgu olması dolayısıyla, peyzajın bugün nasıl olduğunu, bulunduğu hale gelmesi için nasıl süreçler içinden geçtiğini ve gelecekte nasıl değişikliklere uğrayacağını anlaması açısından değerli ve peyzaj planlaması, tasarlanması, yönetilmesi ve hatta hatırlanması konusunda güçlü bir araçtır (Swanwick 2002).

Kültürel peyzajlar da kendi içinde kırsal, kentsel, endüstriyel, tarımsal ve tarihi peyzajlar olarak ayrılırken, tarihi peyzajlar tarihin bir veya birden fazla döneminin sahip olduğu değerleri günümüze taşıyan belli bir dönemi, akımı veya kişiyi temsil eden özellikleri itibarıyla bugüne ait peyzajlardan ayrılmış peyzajlardır.

Burada tarihi peyzaj karakteri, toprak parçası, yerleşim yeri, arazi sınırları, arazi tasarımı, binalar, anıtlar, dikilmiş ormanlar, bataklık bölümleri, yollar, taş ocakları,

maden ocakları, fabrikalar vb. gibi peyzajlar üzerinde insan işaretlerinin tümünü içermektedir (Lambrick vd. 2013). Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu (TPK), geçmişin peyzaja olan katkısını tanımlamaktadır. Crow ve Turner (2009) TPK yöntemini tarihi gelişmeler ve süreçler ile birlikte peyzajın anlaşılması ve haritalanması olarak tanımlamışlardır. Her alanın mutlaka tarihsel karakteri olan ve tanımlanması gereken bazı unsurları bulunmaktadır (Lambrick vd. 2013).

Peyzajların tanımlanması, korunması ve yönetilmesi konusundaki en etkin uluslararası sözleşme niteliğindeki Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'ni 2000 yılında imzalayan ve 2004 yılında uygulamaya koyan Türkiye, ulusal sınırları içerisindeki bütün doğal, yarı doğal, kentsel, kırsal ve kültürel peyzajları tanımlamayı ve korumayı taahhüt etmiş durumdadır (Atik ve Ortaçşme 2010).

Sözleşmenin 2. Maddesinde belirtildiği üzere sadece iyi durumdaki peyzajlar kadar bozulmuş ve her gün kullanılan peyzajları da içermesi; 5. Maddesinde ifade edilen peyzajın bölgesel ve şehir planlama politikalarına ve peyzaj üzerinde olası doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek diğer politikalarla bütünleştirilmesi; özellikle de 6. Maddesinde belirtilen peyzajları biçim olarak değiştiren karakteristik özellikleri ve baskı güçlerini analiz etmek ve bu değişimlerin kaydedilmesi (Resmi Gazete 2003) konularındaki bilimsel veri eksikliğinin giderilmesinde ve sözleşmenin uygulanmasında TPK etkin bir yöntem yaklaşımı sunmaktadır.

Wu ve Hobbs (2007)'a göre peyzajın doğa olayları ve insan müdahaleleriyle mekân ve zaman boyutunda farklı bir karakter göstermesi peyzaj değişimi olarak tanımlanmaktadır. Peyzaj yapısının mevcut koşullarını değerlendirmek için tarihsel süreci iyi bilmek gerekmektedir. Peyzaj yapısında doğal ve kültürel etkilere bağlı olarak zaman içinde değişimler görülmektedir. Bu durum peyzaj yapısının, buna bağlı olarak da ekosistemler arasındaki ilişkinin değişmesine neden olmaktadır.

Peyzajdaki değişim farklı seviyelerde ortaya çıkabilir. Küçük ölçekli sistemler büyük ölçekli sistemlerden daha yüksek değişim oranına sahiptir. Değişimin büyük ölçeklerde değerlendirilmesi ve peyzaj ölçeğinde ortaya çıkan değişimlerin ortaya konulması ve anlaşılması yararlı olmaktadır (Gökyer 2013; Farina 2000).

Peyzaj değişiminin iki ana faktörü; doğal süreçler ve özellikle günümüzde insan müdahaleleridir. Hem doğal koşullar hem de İnsan ihtiyaçları zaman içinde değişmektedir. Doğal koşullar ve insan ihtiyaçlarına bağlı olarak zaman içinde peyzaj yapısında karmaşık değişimler ortaya çıkmaktadır. Değişim, en az farklı iki zaman durumu arasında bir karşılaştırma yapıldığında ifade edilebilir. Kendine özgü dinamikleri olan farklı niteliklerin karışımından oluşan peyzajlarda değişimler, peyzaja özgü niteliklere bağlı olarak farklı hız ve büyüklüklerde ortaya çıkmaktadır (Antrop 1998).

TPK çalışmalarının doğal ve kültürel peyzaj karakterlerindeki geçmişin izlerini ortaya çıkarması zamansal derinlik olarak tanımlanmaktadır. Peyzajın oluşumunda ve değişiminde zaman önemli bir faktör olup insan faaliyetleri ve doğal süreçler arasındaki uzun vadeli bir etkileşim olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamansal derinliği doğru anlamak ve yorumlamak için, geçmiş insan faaliyetleri tarafından şekillendirilen çeşitli ve karmaşık peyzajları tanımlayacak yıllara ihtiyaç vardır. Zaman derinliği, TPK

çalışmaları sürecinde ana bileşen olarak kabul edilir ve genellikle yerleşim, tarım ve ulaşım ağları gibi karakterler ile tanımlanmaktadır (Demir 2017).

English Heritage (2002) TPK’da kullanılan yöntemlerin, kısmen peyzaj karakter analizinde kullanılan yöntemler ile oluşturulduğunu, iki yöntemdeki benzerlikler arasında Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) teknolojisi, mekansal ve harita temelli yaklaşımların benimsenmesi olduğuna vurgu yapmaktadır. TPK bütünsel bir yaklaşım sunarak peyzaja zamansal derinlik boyutunun eklenmesiyle bir anlamda PKA analizini tamamlamaktadır (English Heritage 2002).

TPK yöntemi ile ilgili 1990’lı yıllardan itibaren ağırlıklı olarak İngiltere ve İrlanda gibi kuzey Avrupa ülkeleri başta olmak üzere farklı ölçeklerde birçok çalışma yürütülmüştür. TPK’ nun temelini oluşturan genel ilkeler ortak olsa da peyzajın tarihsel özellikleri temelinde uygun yöntem süreçlerine ihtiyaç bulunmaktadır ve her ülkenin kendine özgü peyzaj karakterleri ışığında yaklaşımlar belirlenmelidir.

TPK yöntemi 1994’te ilk olarak İngiltere Cornwall’da gerçekleştirilmiştir ve Cornwall kırsalının bugünkü peyzajlarını oluşturan baskın tarihsel karakterleri ortaya koyulmuştur. İngiltere’nin diğer bölgeleri için TPK ihtiyaçlara göre adapte edilerek geliştirilmiştir (Macinnes 2004; Herring 2013). Bütün bu çalışmalarda peyzaj içindeki tarihsel zaman derinliğinin anlaşılması ve harita ölçeğinde bu göstergelerin ifade edilmesi hedeflenmiştir (Macinnes 2004).

Demir (2017)’e göre TPK geçmişteki insan etkilerinin bugünün peyzaj karakteri üzerinde sürmekte olan etkisini anlamak için geliştirilmiş bir araçtır. TPK’nın hem stratejik çevresel değerlendirmelerde ve tarihi miras alanlarının yönetimde potansiyel kullanım olanakları vardır. Burada TPK çalışmasının hangi statüye sahip olacağı ve çevre yönetimine ne kadar katkıda bulunabileceği konusunda açıklık getirmek önemlidir ve TPK sonuçlarının yaygın etkisi için öncelikle resmi planlama süreçlerindeki yerinin tanımlanması gerekmektedir (Lambrick vd. 2013).

Türkiye’de peyzajların doğal ve kültürel değerlerinin sınıflandırıldığı peyzaj karakter sınıflandırılması ile ilgili çalışmalar önemli oranda oluşturulmuştur. Diğer yandan ülkemiz peyzajlarının tarihsel ve coğrafi açıdan sahip olduğu çeşitlilik dikkate alındığında peyzajlardaki tarihsel değişimleri belirleyen ve zaman derinliğinde analiz eden sınırlı sayıda TPK çalışması bulunmaktadır. Bu bağlamda Demir (2017)’in de belirttiği üzere peyzajdaki zamansal derinliği doğru anlamak ve yorumlamak için, geçmiş ile insan faaliyetleri tarafından şekillendirilen çeşitli ve karmaşık peyzajları ve karakterleri tanımlayacak bilgilere ihtiyaç vardır.

Bu çalışmada Serik bölgesinde doğal ve kültürel peyzajlarının analizinde TPK yönteminin uygulanması amaçlanmıştır. Beş farklı zaman aralığında tarih derinliğinin incelendiği çalışma kapsamında öncelikle tarihsel ve coğrafi açıdan bölgeye özgü tarihsel peyzaj karakter alanları, baskın peyzaj deseni temelinde tarihsel peyzaj karakter tipleri belirlenmiş, tarihi süreçlerdeki gelişmeler ile peyzaj değişimleri ortaya koyulmuştur. TPK yaklaşımının geleneksel peyzaj yapılarını anlamayı ve yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte peyzajların tarihsel niteliğini geliştirme, koruma ve vurgulamaya önemli katkıda bulunacak bulgular üretmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

2. KAYNAK TARAMASI

Bu bölümde peyzaj, peyzaj karakteri, peyzaj karakterlerinin analizi (PKA) ve özellikle de tarihsel peyzaj karakterizasyonu (TPK) ile ilgili ülkemizde, Avrupa’da ve dünyanın bölgelerinde gerçekleştirilen çalışmalar ele alınmıştır. Peyzajın tarihsel süreçte ve zaman derinliğinde incelenmesi ile ortaya koyulan miras değerleri yanında, peyzajdaki değişimin farklı boyutlarına dair çalışmalar kaynak taraması kapsamında verilmiştir.

Peyzaj, insanlar tarafından algılanan şekliyle, özellikleri insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve faaliyetleri sonucu oluşan alanlardır (Council of Europe 2000; Resmi Gazete 2003). Peyzajın insan tarafından işlenmesi, kullanılması ve değiştirilmesi geçmişten günümüze farklı peyzaj özelliklerinin oluşumunu sağlamıştır. Peyzaj Karakteri, bir peyzajı bir diğerinden ayıran, iyi veya kötü olduğu yargısına ulaştıran, belirgin, tanınabilir ve sürekliliği olan özelliktir (Martin 2006). Swanwick (2002)’e göre peyzaj karakteri çevremizdeki alanları anlayabilmemizi sağlayabilen ve jeoloji, topografya, toprak, bitki örtüsü, alan kullanımları, yerleşim yerleri gibi farklı bileşenlerin kombinasyonlarından ortaya çıkan bir desendir.

Peyzaj Karakter Analizi (PKA) bir peyzajı bir diğerinden ayıran özelliklerin tanımlanması, sınıflandırılması ve haritalanması çalışmalarının tümünü kapsamaktadır (Swanwick 2002; Martin 2006). PKA çalışmaları peyzajın yaşayan bir olgu olması dolayısıyla, peyzajın bugün nasıl olduğunu, bulunduğu hale gelmesi için nasıl süreçler içinden geçtiğini ve gelecekteki olası değişikliklerin tahmini ve anlaşılması açısından değerlidir (Swanwick 2002).

PKA yöntemi Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (Resmi Gazete 2003)’ne taraf pek çok ülkede kültürel peyzajların tanımlanması amacıyla yaygın olarak uygulanmaktadır. Karakter analizi uygulamalarının en yaygın olduğu İngiltere’de Galler Peyzaj Haritası, İskoç Peyzaj Karakter Analiz Programı, Kırsal Bölgeler Karakter Girişimi, Kuzey İrlanda Peyzaj Karakter Analizi çalışmaları yürütülmüştür (Atik ve Ortaçeşme 2010).

Tarihi peyzaj karakteri toprak parçası, yerleşim yeri, arazi sınırları, arazi deseni, binalar, anıtlar, dikilmiş ormanlar, bataklıklar, yollar, taş ocakları, maden ocakları, fabrikalar gibi peyzaj tipleri üzerinde insan etkisi ile tarihsel değer taşıyan unsurların tümüdür. Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu (TPK) geçmişin peyzaja olan katkısını tanımlamayı hedeflemektedir. Tarihi karakterler peyzajda tarihsel karakteri olan ve tanımlanması gereken unsurları ve özellikleri ile ortaya çıkmaktadır ve TPK yalnızca belirli alanlar veya anıtlarla ilgilenmeyip, peyzaj içindeki unsurların tamamını dikkate almaktadır (Lambrick vd. 2013).

TPK günümüz peyzajlarının tarihi, kültürel ve arkeolojik boyutunu tanımlamak ve anlamak için kullanılan bir yöntemdir. TPK’nın amacı benzer karakter ve özellik gösteren günümüz peyzajlarını ve geçmişte benzer alan kullanımına sahip peyzajları belirli tarihi peyzaj birimlerine ve tiplerine ayırmaktadır. TPK tanımlanabilir ve diğer peyzaj tipleri ile kıyaslanabilir tarihi karakterlerin günümüz peyzajlarındaki alan kullanım modellerinin daha derin anlaşılmasına izin vermektedir (English Heritage 2002).

Fairclough ve Herring (2016) peyzaj araştırmalarında bilgi gereksinimlerinin disiplinler arası işbirliği sayesinde elde edilebileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda TPK yaklaşımı arkeologlar, tarih araştırmacıları ve miras yöneticileri başta olmak üzere farklı disiplinleri ilgilendirmektedir. TPK yönteminin kullanılması çok daha iyi sonuçlar üreteceği belirtilerek, peyzajın zaman derinliğinin ve geçmişten günümüze değişim biçimlerinin, algılanışının, karakterinin bilinmesinde son derece önemli olduğu vurgulanmaktadır ( zman 2018). English Heritage (2002)'e göre TPK yaklaşımı insan faaliyetlerinin peyzaj üzerindeki etkilerini ön plana çıkarmaktadır.

TPK  evresel etki değerlendirmesi yönetmelikleri, mimari ve arkeolojik miras ile peyzaj arasındaki karşılıklı ilişkileri göz önüne alma ihtiya ına cevap vermesi açısından önemlidir. Resmi planlama süreçlerinde ve yerel, bölgesel farklı ölçeklerde gerçekleştirilecek çevresel değerlendirmelerde sürdürülebilirliği teşvik eden yönüyle tercih sebebi olmaktadır (Lambrick vd. 2013).

Demir (2017)'e göre TPK  alışmaları ile doğal ve kültürel peyzaj karakterlerindeki okunabilen ve geçmişin izlerini ortaya çıkarmayı mümkün kılan zamansal derinlik tanımlanmaktadır. Peyzaj oluşumunda ve değişiminde zaman önemli bir faktör olup, tarihsel peyzaj karakterleri insan faaliyetleri ve doğal süreçler arasındaki uzun vadeli bir etkileşim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Wu ve Hobbs (2007)'a göre peyzajın doğa olayları ve insan müdahaleleriyle mekân ve zaman boyutunda farklı bir karakter göstermesi peyzaj değişimi olarak tanımlanmaktadır. Peyzaj yapısının mevcut durumunu değerlendirmek için tarihsel süreçleri iyi bilmek gerekmektedir. Peyzaj yapısında doğal ve kültürel etkilere bağlı olarak zaman içinde değişimleri görmek mümkündür.

TPK yöntemi 1994'te ilk olarak geniş bir ölçekte ve İngiltere Cornwall bölgesi peyzajlarına uygulanmıştır (Macinnes 2004; Herring 2013). İngiltere'nin farklı bölgelerinde gerçekleştirilen diğer TPK çalışmalarında bölgenin özelliklerine göre yöntem adapte edilerek geliştirilmiştir. Bütün bu çalışmalar peyzaj içindeki tarihsel zaman derinliğinin anlaşılması ve harita ölçeğinde bu göstergelerin ifade edilmesine yoğunlaşmıştır. Cornwall TPK  alışması peyzaj elemanlarından hangisinin önemli tarihsel değerlere sahip olduğunu tanımlamış ve Cornwall kırsalının bugünkü peyzajlarını oluşturan baskın tarihsel karakterleri ortaya koyulmuştur (Macinnes 2004).

Van Eetvelde vd. (2010) Belçika, Antwerp  rneğinde iki farklı ölçekte ve çoklu yöntem yaklaşımı ile tarihi peyzaj karakterizasyonu yöntemini kırsal yerleşimlere uygulamışlar, farklı zaman dilimlerine ait tarihi peyzaj karakterlerinin kırsal yerleşimlerin ayırt edilmesinde rahatlıkla kullanılabileceğini tespit etmişlerdir. Crow vd. (2011) Yunanistan, Naxos bölgesinde yapılan TPK  alışmasında Bizans döneminden modern zamana kadar karakter tiplerinin belirlenmesinin mümkün olduğunu ve Ortaçağ ile sonrası kırsal yaşamın karakter tiplerinde  ne çıktığını belirtmiştir.

Tarımsal kullanımların  ne çıktığı güney Norveç'te Stabbetorp vd. (2007) TPK yöntemine temel olacak şekilde zaman içindeki değişimler ile peyzajdaki kültürel çeşitliliği belirlemek amacıyla peyzaj tipleri sınıflaması yapmışlardır. Karakter alanları bugünkü peyzajı şekillendiren modern alan kullanımları ve jeolojik haritalar kullanılarak tanımlanmıştır.

Kentsel peyzaj örneğinde Shamsuddin vd. (2012) Malezya, George Town dünya miras alanının tarihi karakterinin tanımlanmasında alanın tarihsel planlar, topografyası, arkeolojik potansiyeli, mimari ve peyzaj karakterlerini incelemişler; tarihi kent peyzajının karakterizasyonunda ise tarihi karakterler, kimlik, miras ve kentsel peyzaj özellikleri üzerinden tanımlanmıştır.

Dobson (2012) İngiltere, Sheffield’de kent ölçeğindeki TPK çalışmasında kent ve çevresi peyzajlarındaki tarihi zaman derinliğini ve kentsel karakterleri değinerek, çalışma sonuçlarının potansiyel olarak kent plancılarına ve tasarımcılarına önemli bilgiler sağladığını; kentsel alanlarda duvarlar, yollar, binalar ve sokak yapısının peyzajdaki tarihsel karakterlerin izlerini verdiği ve bu bilgilerin mevcut TPK birlikte ele alındığında planlamadaki değişimlerin belirlenmesinin mümkün olduğunu ve bu yolla kentsel tasarımlara da yön verilebileceği bildirmiştir

TPK çalışmaları İskoçya’da Tarihi Peyzaj Değerlendirmesi (TPD) adı altında yürütülmektedir. İrlanda’da gerçekleştirilen ve Cornwall’ın metodolojisine dayanan TPK projesi County Clare bölgesinde uygulanmış; TPK tipleri, zonları ve alanları tanımlanmıştır. Benzer şekilde İsviçre’de kullanılan TPD Cornwall modelinden ilham almıştır (Macinnes 2004).

Crow ve Turner (2009) yüksek çözünürlüklü uydu görüntüleri ve arşiv haritalarını kullanarak İstanbul, kıyı gerisi Silivri bölgesi peyzajlarına TPK uygulamışlar, özellikle Gazi Tepesi ve çevresindeki 20. yüzyıldan kalma düz kenarlı tarlaların geleneksel kullanımları ile hemen yanındaki köylerin etrafındaki tarihsel tarla sistemlerinden ayrıldığını belirtmişlerdir.

Dabaut ve Carrer (2020) yöntem açısından TPK sürecinde coğrafi bilgi sistemlerinin (CBS) kullanımı ele almışlar ve sayısal karakterizasyonun gerçekleştirilmesinde ve peyzaj karakterlerinin zamansal ve mekansal değişkenliğinin tespitinde CBS’lerinin önemli avantaj sağladığına vurgu yapmışlardır.

Dorado ve Sanchiz (2024) TPK yaklaşımını İngiltere, Galler’deki Blaenavon örneğinde endüstri peyzajlarına uygulamışlardır. Yenilikçi bir araç olarak tanımladıkları TPK sayesinde Blaenavon endüstri alanında tarihi karakterlerin anlaşılmasındaki temel bileşenlerin ortaya koyulabildiğini belirtmişlerdir.

Peyzajdaki tarihsel gelişmelerin haritalanması Avrupa’da halen devam etmektedir. Bu çalışmalara İsveç’te genel tarih atlaslarının hazırlanması; Hollanda, Almanya ve Danimarka arasında yer alan Wadden Denizi ve çevresi sınır aşan peyzaj karakterleri projelerini örnek vermek mümkündür (Macinnes 2004).

Türkiye’de peyzajların doğal ve kültürel değerlerinin sınıflandırıldığı PKA çalışmaları yaygın olarak kullanılırken, TPK çalışmaları örnekleri daha sınırlı sayıdadır. Bu çalışmaların önemli bir kısmının arkeolojik, tarihi ve kentsel karakterlerdeki peyzajlara ve alanlara uygulandığını söylemek mümkündür.

Ülkemizdeki ilk örneklerden biri İngiltere, Birleşik Krallık Sanat ve Beşeri Bilimler Araştırma Konseyi tarafından desteklenen ve “Peyzaj ve Çevre Programı” kapsamında 2006-2007 yılları arasında yürütülen “*Unlocking Historic Landscapes in*

the Eastern Mediterranean” isimli araştırma projesidir. Bu kapsamda Türkiye’de Silivri ilçesi ve çevresi (Trakya Bölgesi) ile Yunanistan’ın Naxos Adası’nda (Ege Denizi) tarihi peyzaj karakter tipleri ve karakter alanları tanımlanarak, ortaçağ ile yakınçağ dönemlerini içeren yaklaşık 1500 yıllık süreçte kırsal peyzajdaki değişimler iki çalışma alanı örneği kıyaslanarak değerlendirilmiştir (Crow vd. 2011; Nurlu 2018).

Green (2013) Antalya-Serik, Pednelissos antik kenti çevresinde “*Kırsal Bizans Peyzajları ve Toplumlari: Karakterizasyon ve Analize Yeni Yaklaşımlar*” adlı doktora tez çalışması ile Bizans kırsal toplumu ile Doğu Akdeniz peyzajları arasındaki etkileşime dair değişimleri ortaya koymuştur.

Mersin ili sınırlarında bulunan Boğsak Arkeolojik Alanı’nda yüzey araştırmaları kapsamında yürütülen TPK çalışması kapsamında Mersin-Silifke ilçesi sınırları içinde, kuzeyde Göksu Nehri, güneyde Akdeniz’in sınır oluşturduğu ve Boğsak arkeolojik alanı ve çevresi incelenmiştir. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS/GIS) temelli çalışmada hava fotoğrafları ve uydu görüntüleri yanında tarihsel ve güncel haritalar gibi kapsamlı ve çeşitli veriler, bölgesel ölçekte tarihsel peyzaj karakterlerinin sınıflandırılmasına olanak sağlamıştır (Varinlioğlu 2015).

Ülkemizde yapılan çalışmalar arasında Demir (2017) “*Tarihi Peyzaj ve Peyzaj Karakter Değerlendirilmesi Yaklaşımları ile Doğa Koruma-Turizm Odaklı Peyzaj Planlama: Meryemana Vadisi Örneği*” isimli doktora tezinde doğal ve kültürel miras özelliklere sahip bir bölgede tarihsel süreçlerin gelişimi ve miras değerlerinin tespitinde TPK yöntemine yer vermiştir. Tarihi peyzaj karakterleri doğal ve kültürel değerler ile tarihi izlerin korunduğu doğa koruma ve turizm odaklı sonuçlar üreten örnek bir peyzaj planlama modelinin geliştirilmesi için değerlendirilmiş, peyzaj karakter tiplerini bütüncül olarak ele alan çalışma tanımlanan 15 peyzaj karakter alanının her biri için alana özgü doğa koruma ve turizm stratejileri belirlenmiştir.

Şengür (2017) “*Korunan Alanlarda Tarihi Peyzaj Karakter Analizi: Kazdağı Milli Parkı Örneği*” adlı doktora çalışmasında TPK yaklaşımını kullanılarak, Kazdağı Milli Parkı için 127 yıllık bir zaman derinliğinde, tarihi peyzaj karakterlerinin tanımlanması, haritalanması ve bu veriler doğrultusunda peyzajdaki değişimi nadirlik ve kırılganlık analizleri ile yürütmüştür.

“*Kazdağı Milli Parkı Örneğinde Tarihi Peyzaj Karakterlerinin Tanımlanması ve Haritalanması*” projesi ile TPK yöntemi kullanılarak doğal yapısı yanında milli parkın özellikle tarihi peyzajının günümüz peyzajındaki izleri ve tarihi peyzaj karakterleri ortaya konulmuş ve haritalanmış, tarihi peyzaj karakterlerinin dağılımları, geçmişten günümüze ve 120 yıllık (1890-2017) zaman derinliğindeki üç dönemde ortaya çıkarılmıştır (Nurlu 2018).

Farklı yıllara ait hava fotoğraflarının değerlendirildiği çalışmalarında Kap Yücel ve Salt (2018) İznik çok katmanlı tarihi yerleşimindeki değişimleri tarihsel süreçler üzerinden incelemişlerdir. Burada tarihi gezgin notları yanında kentte yaşayan insanların geçmişe dair gözlemleri de dikkate alınmıştır.

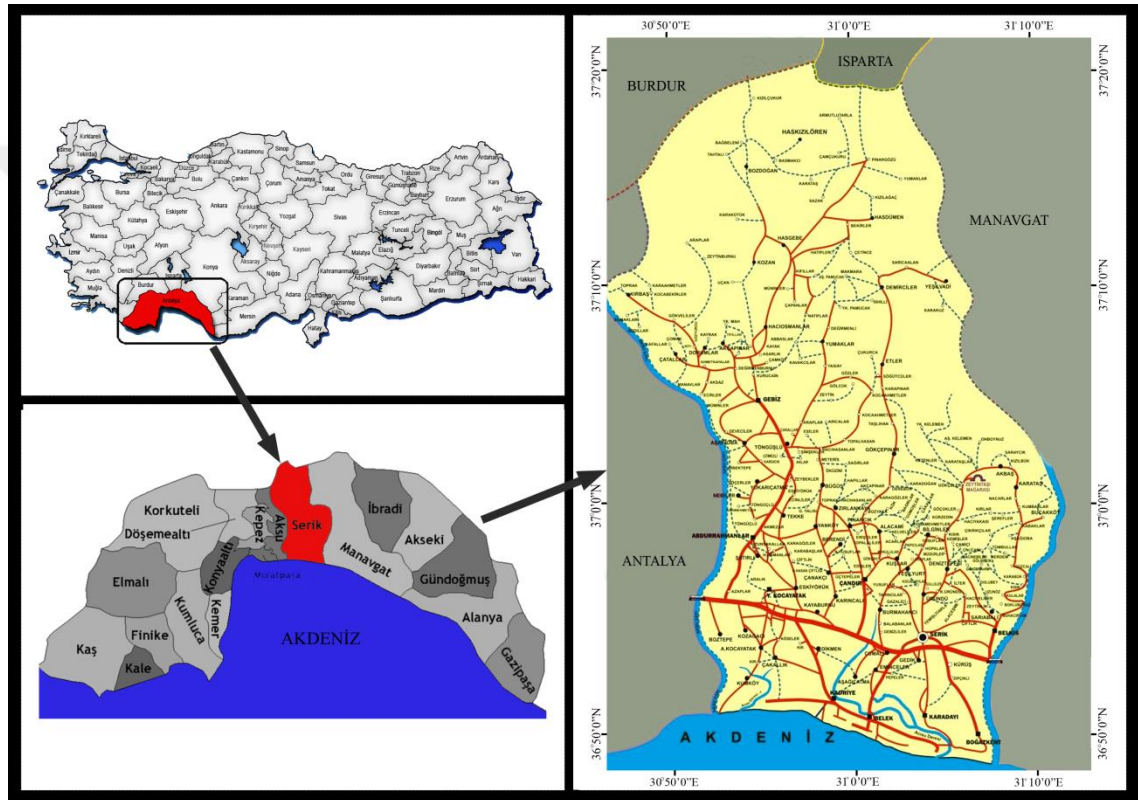
Özman (2018) TPK uygulamasını “*Amasra Kenti Örneğinde Tarihi Peyzaj Karakteri Değerlendirmesi*” isimli yüksek lisans tezi ile kentsel alanlar örneğinde gerçekleştirmiştir. Amasra’nın tarihi peyzaj karakteri için 1920 ile 2018 yılları arasındaki 3 farklı dönemin ele alındığı çalışmada tarihi peyzaj karakter alanları ve tarihi peyzaj algısının değişimi değerlendirilmiştir.

Arkeolojik bir alanla iç içe geçmiş olan kentsel alan mahalle ölçeğinde gerçekleştirdiği “*Ülkemizde Tarihi Peyzaj Karakter Analizi ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Aydın Söke Eski ve Yeni Doğanbey Mahalleleri Örneği*” isimli doktora tez çalışması ile Belen (2021) Doğanbey Mahalleleri ve yakın çevresi örneğinde, tarihi peyzaj karakter alanlarını tanımlamış ve TPK’nın unutulmaya yüz tutmuş antik kent-peyzaj ilişkisini ve kaybolan belleğin ortaya koyulması için bir araç olduğuna vurgu yapmış ve mekansal olarak tarihi peyzaj karakter alanlarının turizm sektöründe değerlendirilmesine ilişkin öneriler geliştirmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Araştırma alanı olarak Antalya ili, Serik İlçesi seçilmiştir. Araştırma alanı batı yönünde Aksu İlçesi; doğu yönünde Manavgat ilçesi, kuzey yönünde Burdur ve Isparta illeri ile komşu olup, güney yönünde ise Akdeniz ile sınırlanmıştır ve $30^{\circ} 50' - 31^{\circ} 10'$ doğu boylamları ve $36^{\circ} 50' - 37^{\circ} 20'$ kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır (Şekil 3.1). Serik, Antalya ovasının doğuya doğru uzanan bir parçasını teşkil etmektedir. Kısmen dalgalı ovalık bir arazi üzerine kurulu olan ilçenin yüzölçümü 1.220 km^2 'dir.

Şekil 3.1. Araştırma alanı genel konumu

Akdeniz sahilinde 22 km kıyı uzunluğuna sahip ve ilçe merkezi 8 km denizden içeride, 26 m rakımda konumlanmıştır. Antalya Ovası'nın doğusunda yer alan ilçe kendi adıyla anılan Serik Ovası üzerinde yer alan kısmen dalgalı ovalık bir arazi üzerinde kurulmuştur. Serik İlçesi'nin sahil kuşağında Belek, Boğazkent ve Kadriye mahalleleri bulunmaktadır. Serik, 66 mahallede ikamet eden 134.953 nüfusu ile Antalya'nın 6'ncı büyük ilçesi konumundadır (Baka 2021).

İlçenin kuzeyine doğru yükselti artarken kuzey kesimleri Toros dağları ile çevrilidir. İlçenin en yüksek noktasını 2.505 m ile Bozburun Dağı oluşturur. Kuzeydeki fiziki sınırını da Bozburun Dağı'nın kuzeybatısında kalan Sanlı Yaylası sınırlarındaki Şahan Beli belirler. Şahan Beli'nin kuzeyinde Isparta Sütçüler'e bağlı Çobanisa köyü yer almaktadır.

İlçede Akdeniz iklimi hâkim olup yazın sıcak ve kurak, kışın ılık ve yağışlı ikliminin sonucu olarak doğal bitki örtüsü; alçak kesimlerde kızılçam ormanları ve maki bitki örtüsü olarak görülmekte, dağlık kesimlerde ise servi, ardıç ve karışık ormanlar ile tipik bir yapı sergilemektedir (Baka 2021).

Dağlık kesimlerinde hayvancılık ve ormancılık; ova kesimlerinde de tarım, özellikle turfanda sebzeçilik yapılmaktadır. Serik'te yapılan ticari faaliyetlerin büyük kısmı Antalya şehir merkezine bağlı durumdadır.

Araştırma alanı olarak seçilen Serik, M.S. II. yüzyılda Bergama Krallığına bağlı olarak bugünkü Yanköy yakınlarındaki Sillyon ve Belkıs mahallesindeki Aspendos olmak üzere iki ayrı noktadaki kuruluşundan beri farklı medeniyetlerin etkisi altında kalmış, Selçuklular 1207'de Antalya'ya geldiklerinde ilk olarak Serik'e yerleşmişler, sonrasında da Osmanlılar tarafından yönetilmiştir (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Serik bölgesi kıyı kesiminde kıyı kumulları ve Akdeniz'de çok sınırlı alanda görülen fıstık çamı ormanları, kıyı yerleşimleri, tarım alanları ve yoğun turizm tesisleri ile ortaya çıkmaktadır, kıyı gerisi ve dağlık alanlar; Gebiz, Serik, Kadriye ve Belek dışındaki kırsal yerleşimler, tarım alanları ve ormanlar ile temsil edilmektedir (Kanabakan 2013).

Çalışma alanı merkez yoğunluğu her ne kadar yol güzergahı üzerinde kurulmuş bir yerleşim gibi görünse de aslında alanın antik çağdan itibaren Aspendos, Sillyon, Pednelissos gibi önemli antik yerleşimlerin varlığı bölgeye yerleşimlerin farklı şekilde yayıldığına göstergesidir. Ayrıca bölgenin doğu ve batı sınırlarında bulunan Akdeniz bölgesinin iki önemli nehri Aksu ve Köprüçay'ın varlığı yerleşimlerin ve geçmişten günümüze süregelen alan kullanımlarının çeşitlenmesine büyük katkı sağlamıştır. Yine alanın içerisinde büyük bir kısmı geçen ve önemli alanlarda durak noktaları bulunan Türkiye'nin en uzun kültür rotası St. Paul (Kral yolu) güzergahının oluşturduğu alan kullanım çeşitliliği tarihten günümüze kadar değişerek ulaşmıştır. Bu peyzaj çeşitliliğinin farklı ve yoğun olması alanın araştırma için seçilmesinde önemli bir faktör olmuştur.

Alanın seçilmesindeki diğer önemli faktörlerden biri de Antalya şehir merkezine yakın olmasına rağmen doğal-yarı doğal alanların etkileşim içerisinde alanda halen büyük rol oynamasıdır. Alandaki kentsel ile kırsal arasındaki geçiş zonlarının özellikle tarım alanlarının yerleşim ya da turizm odaklı dönüşümlerinin çok hızlı bir süreçte gerçekleşmesi alanın daha iyi koruma odaklı bir planlama yapılmasını gerektirmektedir. Çalışmanın alanda uygulanması peyzaj karakterlerinin detaylı tanımlanması ile bahsedilen planlama çalışmalarını doğru ve hızlı bir şekilde yapılmasını sağlayacaktır.

Çalışma materyali Serik Bölgesi doğal ve kültürel peyzajlarının tarihsel peyzaj karakter tipleridir. Araştırma alanına ait doğal yapının incelenme çalışmalarında; Harita Genel Komutanlığı tarafından elde edilen topografik haritalar, Maden Tetkik ve Arama Kurumundan elde edilen jeolojik yapı haritaları, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığınca hazırlanan büyük toprak grupları ve arazi yetenek sınıf haritaları, Antalya Orman Bölge Müdürlüğü'nden edinilen hidrolojik yapı haritası ve yine aynı bölge müdürlüğünden edinilen orman mescere haritasından revize edilerek oluşturduğumuz

bitki örtüsü haritası yardımcı materyaller olarak doğal yapı haritaların üretilmelerinde kullanılmıştır.

Araştırma alanı zaman derinliği olarak 1. dönem (İlkçağ-Ortaçağ M.Ö.3500-M.S.1453), 2. dönem (1700-1900), 3. dönem (1900-1950 yılları), 4. dönem (1950-1990), 5. dönem (1990-2023) olmak üzere 5 dönemde incelenmiştir. Her dönemi belgelendirmeye yarayan farklı ana ve yan materyaller kullanılarak mümkün olduğu kadar detaylı bir sınıflandırma çalışması yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda dönemler özelinde kullanılan materyaller aşağıdaki şekildedir:

- İlkçağı ve Ortaçağı kapsayan 1. dönem için temel kaynaklar olarak mitolojik efsaneler ve kaynaklar, arkeolojik buluntular, arkeolojik yazılı kaynaklar ve tarihi tematik haritalar kullanılmıştır.
- 1700-1900 arası yılları kapsayan 2. Dönem için temel kaynaklar gezginlerin seyahat notları ve gezi esnasında çizilen alan resimleri, tarihi bölge haritaları, arkeolojik kalıntılar, alan ve çevresi ile ilgili arşiv resimler ve dönemle ilgili yazılı belgeler olmuştur.
- 1900-1950 yıllarını kapsayan 3. dönem için temel kaynak olarak hava fotoğrafları, gezginlerin seyahat notları, arkeolojik buluntu ve yazılı kaynaklar, topografik, jeolojik yapı, toprak grupları, hidrolojik yapı ve orman mescere haritaları kullanılmıştır.
- 1950-1990 yıllarını kapsayan 4. dönem için temel kaynak olarak Google Earth uydu görüntüleri, topografik, jeolojik yapı, toprak grupları, hidrolojik yapı ve orman mescere haritaları kullanılmıştır.
- 1990-2023 yıllarını kapsayan 5. dönem için temel kaynak olarak Rapid-Eye uydu görüntüsü, Google Earth uydu görüntüleri, topografik, jeolojik yapı, toprak grupları, hidrolojik yapı ve orman mescere haritaları kullanılmıştır.

3.2. Metot

Araştırma yöntemi, Serik bölgesi Tarihsel Peyzaj Karakter tiplerinin farklı zaman derinlik katmanlarına, tarihsel alan kullanımlarına, günümüz alan kullanımlarına ve mevcut tarihi belgelere dayanılarak peyzajdaki değişimlerin belirlenmesine dayanmaktadır. Çalışma, araştırma alanı ile ilgili doğal ve kültürel verilerin toplanması ve analiz edilmesi, tarihsel peyzaj karakter tiplerinin belirlenerek sınıflandırılması, tarihsel karakter tiplerinin haritalanması ve tanımlanması, sonuçların değerlendirilerek öneriler sunulması olmak üzere beş temel aşamada yürütülmüş olup araştırma yöntemi akış şeması Şekil 3.5’de verilmiştir.

Buna göre araştırmanın 1. aşamasında doğal ve kültürel peyzaj kavramları ile bunların zamansal süreç içindeki peyzaj değişimlerinin analiz edilmesi düşünülen tarihsel peyzaj karakterizasyonu’nun temel özellikleri ve yöntem yaklaşımları incelenmiştir. Aynı zamanda Antalya-Serik Bölgesi’ne ilişkin kapsamlı bir literatür

taraması gerçekleştirilerek; jeoloji, toprak, hidroloji, topografik yapı, vejetasyon, alan örtüsü gibi altlık veriler toplanmış ve bunlarla haritalama çalışmaları yapılmıştır. Bunlarla birlikte yine bu aşamada bölgenin tarihi ve doğal yapısının detaylı envanteri çıkarılmıştır.

Ayrıca çalışmanın ana hatlarından olan tarihsel peyzaj karakterlerinin sınıflandırılma işlemleri yapılmıştır. Bu sınıflandırma işlemleri, bölge ile ilgili elde edilen tarihsel notlar, tarihi haritaların incelenmesi, bölgede seyahat etmiş gezginlerin kaleme aldığı yazı ve resimlerden oluşan belgelerin detaylı incelenmesi sonucu hem yazıya hem de haritalama çalışmalarına adaptasyonlarının sağlanması ile gerçekleştirilmiştir. Günümüze yakın sınıflandırma çalışmaları ise bölgeye ait hava fotoğrafları ve güncel uydu verilerinin işlenmesi sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmanın 2. aşamasında; bölgenin elde edilen veri setleri doğrultusunda analiz çalışmaları yürütülmüştür. Öncelikle alanın tarihsel durumu zamansal derinlik bağlamında tarihsel dönemlere ayırma işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bu işlemler her alanın tarihsel ya da özel gelişim durumuna göre düzenlenmiştir. Tarihsel envanterin kapsamlı ve düzgün bir biçimde oluşturulması bu aşamayı hem kolaylaştırmakta hem de doğru yapılmasını sağlamaktadır. Daha sonra kendine özgü arazi şekli ve arazi kullanımı ile kültürel, tarihsel ve ekolojik anlamda farklı özellikler gösteren tarihsel peyzaj karakter alanlarının tespiti yapılmıştır. Tarihsel peyzaj karakter alanların tespiti sırasında ele alınan özelliklerin analiz çalışmaları sonucunda, tarihsel peyzaj karakter tiplerinin tespiti ve detaylı açıklamaları ile alan içerisindeki örneklemeleri verilmiştir. Yine bu aşamada zamansal derinlik bağlamında tarihsel peyzaj karakter tiplerinin sınıflandırılması ve haritalandırılması çalışmaları yapılmıştır.

Zamansal derinliğinin iyi bir şekilde ifade edilmesi için geçmişten gelen insan izlerini taşıyan peyzajların iyi bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması gerekmektedir. Bu kapsamda çalışma alanının sahip oldukları tarihsel peyzaj karakterleri tarla sistemleri, teras sistemleri, doğal-yarı doğal alanlar, su yüzeyleri, yerleşim sistemleri, endüstri alanları, ulaşım, turizm ve rekreasyon alanları olarak 8 sınıflamada ele alınmıştır. Daha sonra bu alanların tarihsel peyzaj karakter özelliklerine aşağıda belirtilen sınıflandırmaya göre şekillendirilmiştir:

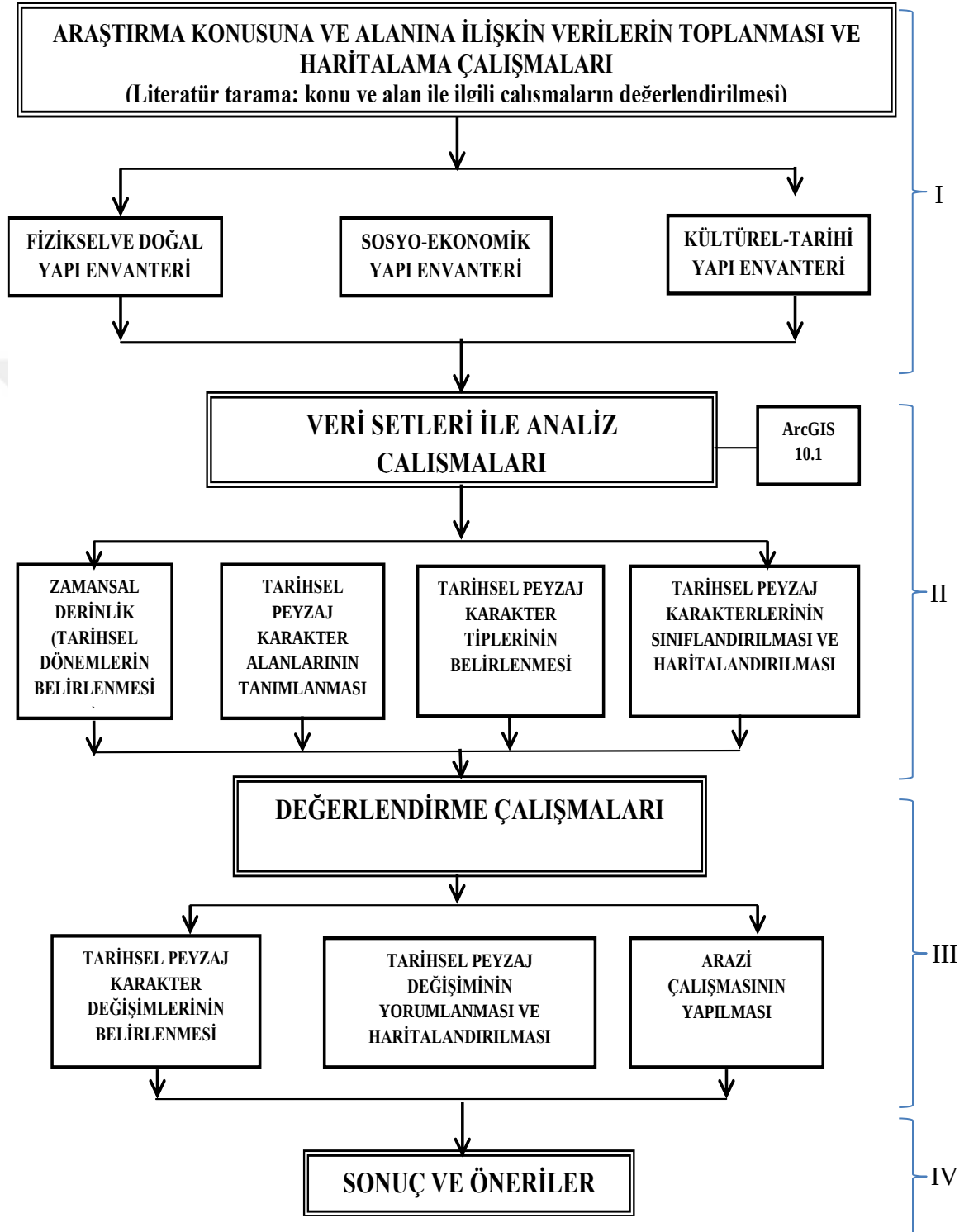
- Tarla sistemleri sınıfında; şerit tarla, dikdörtgensel tarla, parçalı tarla, karma tarla ve sera.
- Teras Sistemleri sınıfında; eş yükselti eğrilerine uygun teras, taş duvarlı teras, yapay teras.
- Doğal-Yarı doğal alanlar sınıfında; orman, maki, yar/kayalık, ağaçlandırma alanı, diğer arazi, kumul alan, sulak alan.
- Su yüzeyleri sınıfında; nehir, sulama göleti, şelale.

- Yerleşim sistemleri sınıfında; çekirdek tipi yerleşim, kamusal alanlar, antik yerleşimler.
- Endüstri alanları sınıfında; taş ocağı, ticari alan.
- Ulaşım sınıfında; karayolu, antik liman, antik yollar, yörük göç yolu.
- Turizm ve Rekreasyon sınıfında; spor alanları, kentsel açık yeşil alanlar, golf alanları ve turizm tesisleri gibi bölgede gözlenen sınıflara ve 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) (M.Ö.3500- M.S. 1453), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) tarihi periyotlara (zamansal derinlik) göre haritalama çalışmaları yapılmıştır (Demir ve Demirel 2017; CHL 2016'den revize edilerek).

Bu sınıflandırma çalışmasında noktasal, sayısal ve alansal veriler Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yardımıyla depolanarak harita işleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Uydu görüntülerinin kullanılacağı çalışmada görüntülerin sınıflandırılması ve değerlendirilmesinde ArcGIS 10.1 programından yararlanılmıştır.

Çalışmanın 3. Aşamasında; elde edilen verilerin değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Serik bölgesinin doğal ve kültürel peyzajlarının yapılan analizleri sonucunda karakter tiplerinin sınıflandırılarak ortaya konması ve bunların çakıştırılması sonucunda tarihsel peyzaj karakter değişimleri belirlenmiştir. Bu değişimlerin CBS ortamında haritalama çalışmaları yapılmıştır. Yapılan haritalama çalışmaları ile bölgenin tarihsel peyzaj karakter sınıflandırmaları ve haritalarındaki verilerin alana yapılacak arazi çalışmaları ile tespitlerinin yapılması ve doğruluklarının belirlenmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yine bu aşamada haritalama çalışmaları ile elde edilen verilerden peyzaj değişimindeki etkenler yorumlanarak Serik bölgesi peyzajları için genel durum ortaya konulmuştur.

Çalışmanın son aşaması olan 4. aşamada ise; Serik bölgesi peyzajlarının TPK yöntemi ile oluşturulan analiz verileri ve haritaların birlikte detaylı biçimde yorumlanması ile tartışma ve sonuç kısmı oluşturulmuştur. Bölgede tarihsel peyzaj karakterlerindeki değişimler ve bu değişimlere neden olan etkenler elde edilen veriler doğrultusunda anlatılmıştır. Ayrıca Serik bölgesi peyzajlarına özgü peyzajın korunması, yönetimi ve planlanması çalışmaları açısından veriler doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Şekil 3.2. Araştırma yöntemi akış şeması

4. BULGULAR

4.1. Çalışma Alanının Doğal Yapısı

Bu bölümde çalışma alanının doğal yapısı topografya, jeolojik yapı, toprak yapısı, hidrolojik yapı, iklim, bitki örtüsü, yaban hayatı özellikleri ve korunan alanları incelenmiştir.

4.1.1. Topografik yapı

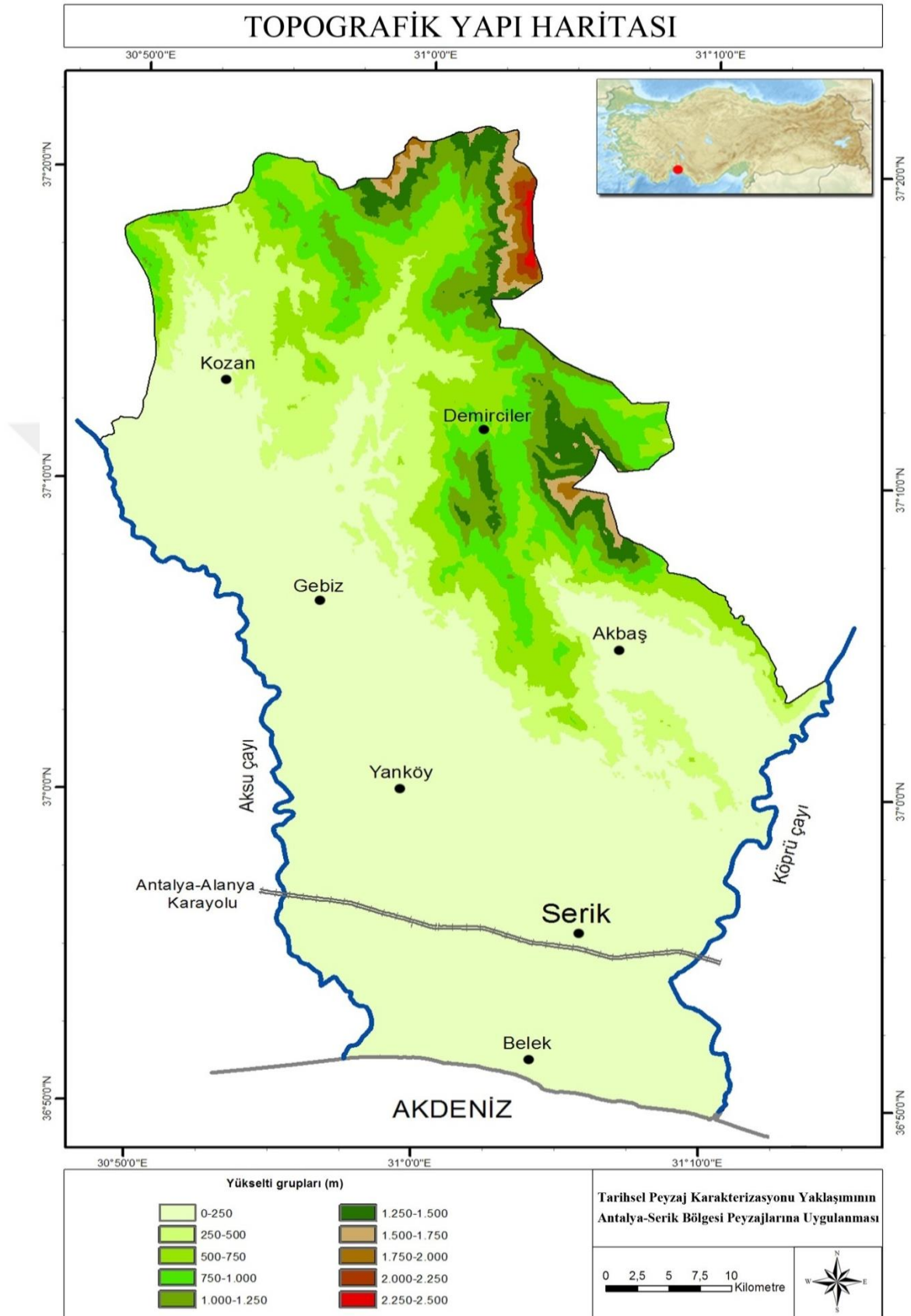
Serik bölgesi Antalya ovasının doğuya doğru uzanan bir parçasını teşkil etmektedir. Yükseltinin 0 ile 2.500 metre arasında değiştiği araştırma alanında topografya kıyı düzlüklerinden, dağlık alanlara ve dik kayalıklara kadar büyük çeşitlilik göstermektedir. Bölgenin kıyı kesimi batıda Aksu, doğuda ise Köprüçay derelerinin getirmiş olduğu alüvyonlar ile oluşmuş kıyı ovası niteliğindedir. Kıyıda dalgalı arazi yapısı az da olsa kumul oluşumlarının izlerini taşımaktadır. Antalya-Alanya Karayolunun bulunduğu noktadan Serik merkeze kadar yükseltide büyük bir değişiklik yaşanmazken, Bozdoğan, Hasdümen, Haskızılören köylerinde yükselti 2.000 metrenin üzerine çıkmaktadır (Şekil 4.1).

Bozburun Dağı (2.054) Serik Bölgesinin en önemli dağ grubudur. Çubuk Boğazı doğusunda İn Dağı, kuzey doğusunda Çandır Dağı (2.375) ile Çandır ve Pamuk yayları yöre kültüründe öne çıkmaktadır. İki dağı arasındaki Sanlıbeli ve Katran Dağı Yapmabel geçitleri Yörüklerin yayla göçlerinin ana güzergahını oluşturmaktadır (Dünden Bugüne Antalya 2012).

4.1.2. Jeolojik yapı

Serik İlçesi, Antalya Körfezinin kuzeyinde yer almaktadır. Genel olarak Antalya Körfezinin kuzey jeolojisi Beydağları otoktonu, Antalya napları, Yeşilbarak napı ve Likya napları ile neotokton konumlu Miyosen-Kuvaterner yaşlı kaya birimleri yer alır. Farklı ortam koşullarında gelişmiş kaya birimlerinden oluşan Antalya napları, bölgede Çataltepe napı, Alakırçay napı, Tahtalıdağ napı ve Tekirova ofiyolit napı ile temsil edilir. Çalışma alanında yalnız Likya naplarına ait yalnızca Marmaris ofiyolit napı ve Domuzdağ napı bulunur. Üst Burdigaliyen-langiyen yaşlı Oymapınar kireçtaşı, Üst Burdigaliyen-serravaliyen yaşlı Karpuzçay formasyonu, Tortoniyen yaşlı Aksu formasyonu, Pliyosen yaşlı Gebiz kireçtaşı, Eskiköy, Yenimahalle ve Kurşunlu formasyonları ile Kuvaterner yaşlı kayalar oluşturur (Nazım İmar Plan Raporu 2015).

Araştırma alanı Holosen (%31), Miyosen (%30) ve Mesozoyik (%20) dönemlere ait ana jeolojik birimleri kapsamaktadır (Çizelge 4.1). Dördüncü zaman Kuvaterner yaklaşık son 2 milyon yıllık dönemi kapsayan jeolojik zaman olup, Holosen Kuvaterner döneminin bir parçasıdır. Buzul çağları arasında sıcak bir dönemi temsil eden Holosende uygun iklim koşulları ile insanoğlunun tarım toplumuna ve yerleşik hayata geçmesi mümkün olmuştur. Yeni alüvyon olarak da tanımlanan Holosen; bölgenin 0-300 metreleri arasındaki ve çoğunlukla kıyı ve kıyı gerisi nispeten düzlük arazilerini kapsamaktadır.

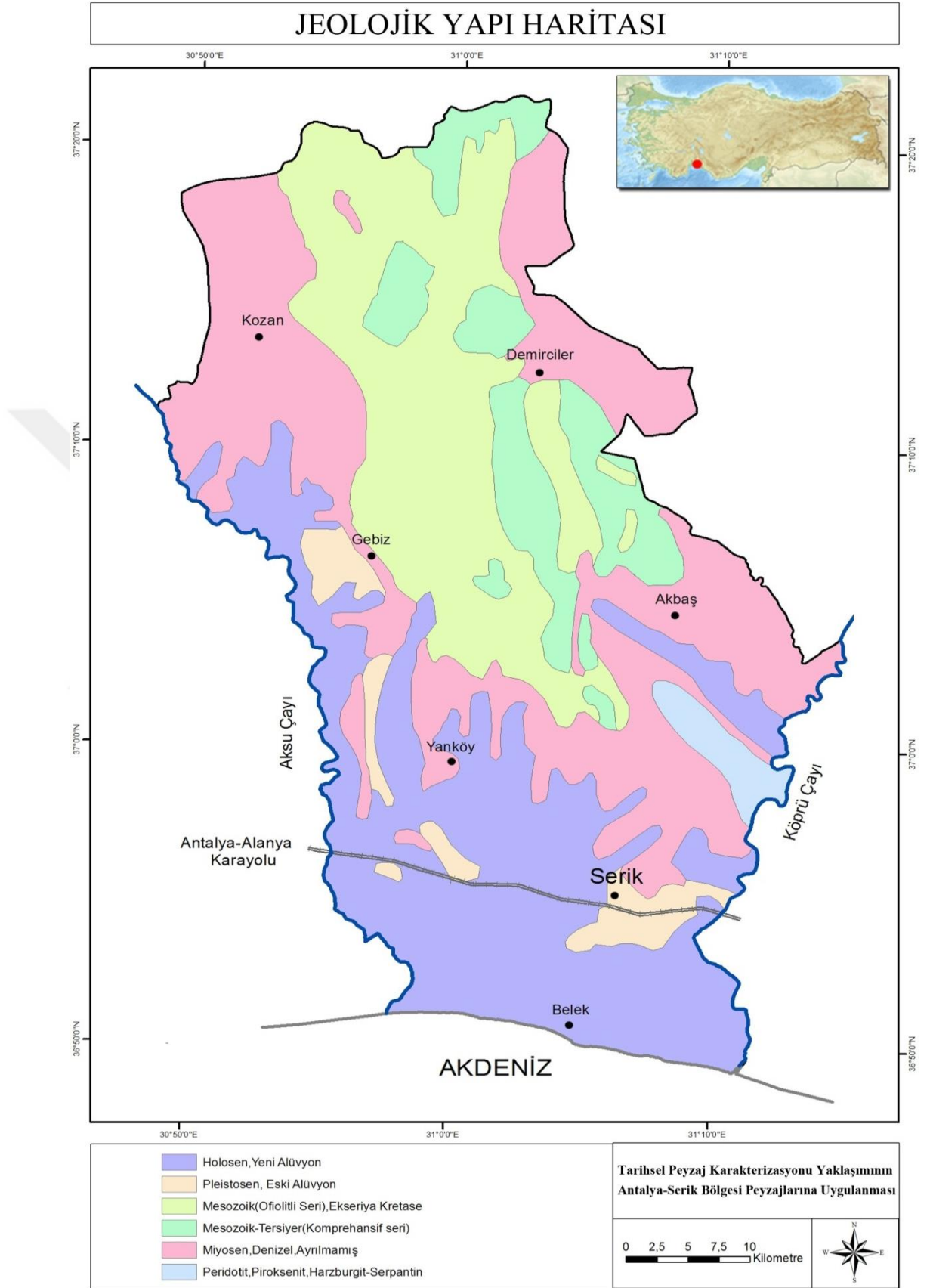
Şekil 4.1. Çalışma alanı yükseklik haritası (Harita Genel Komutanlığı 1995)

Jeolojik zamanlardan üçüncü döneme ait olan Miyosen, soğuk Oligosen ve Pliyosen arasında ılıman bir dönemi temsil eder. Miyosenin en önemli biyoloji k değişimi; çöl, tundra ve otlak alan gibi açık vejetasyon sistemlerinin kurulması ile ılıman iklim kuşağında bitki ve hayvan türlerinde büyük çeşitlenmenin yaşanmasıdır. Mesozoyik ise dünya yüzeyindeki sıcak geçen jeolojik dönemi temsil eder. Mesozoyik tersiyer, Mesozoyik dönemin alt dönemlerinden sonuncusu olan Kretase ve Pleistosen araştırma alanında bulunan diğer jeolojik formasyonlardır (Çizelge 4.1, Şekil 4.2).

Araştırma sahasında bulunan belli başlı jeolojik birimler Çandır formasyonu; bitkili kumtaşı ve şeyllerden oluşmaktadır. Yine bu birimin ince, orta, kalın tabakalı, gri, açık gri, yeşil, sarımsı, kahve renklerde kumtaşı, silttaşı ve kilaşlarından oluştuğu gözlemlenebilmektedir. Bunlar Hasgebe çevresinde yayılım göstermektedir. Belkıs konglomerası; Tekkeköy çevresi ile Geriş Tepesinde de görülmektedir. Birim aynı zamanda polijenik konglomeralardan oluşur. Pleistosen yaşlı kabul edilen formasyon akarsu kökenli olarak oluşmuş olup taraçalar halinde bulunur. Köprüçay kenarlarında alüvyon dolgulara rastlanır. Eskiköy formasyonu; Akçapınar, Dorumlar çevresinde yayılım göstermekte ve formasyon konglomeralardan oluşmaktadır. Ayrıca birim altta masif veya çok kalın tabakalı konglomera, kumtaşı ve miltaşı aralanmasından oluşur. Üstte Yenimahalle formasyonu ile geçişlidir. Yanal yönde Gebiz kireçtaşına geçer. Aksu formasyonu; Kozan Mahallesi ile Hacıosmanlar arasında yayılım gösterirken formasyon kalın konglomeralar içermektedir. Aksu formasyonunun alt ilişkisi genelde açısal uyumsuzluk göstermektedir. Güneyde sahile doğru yaklaştıkça Aksu formasyonunun alttaki Karpuzçay formasyonu ile uyumlu olduğu gözlemlenir. Aksu çayı kenarları alüvyal dolgulardan oluşmaktadır. Kırkdirek formasyonu; birim ofiyolitli karmaşıktır. Haskızılören çevresinde yayılım gösterir. Ofiyolit napının kıtasal kabuk üzerine yerleşimine bağlı olarak üst Senoniyen'de gelişmiştir. Yeniceboğazı dere; Pınargözü Deresi'nin doğu kısımlarında yayılım göstermektedir. Kalsitürbidit, çört, radyolarit, şeyl ve kireçtaşlarından oluşmaktadır. Yeniceboğazı dere formasyonu üstte Keçili formasyonu ile uyumluluk gösterir. Gebiz kireçtaşı; genelde resifal kireçtaşlarından oluşmuştur. Masif ve orta kalın tabakalı, gri, sarımsı gri, açık yeşil, pembe, kirli sarı, bej renklerde kireçtaşlarından oluşur. Gebiz kireçtaşı Antalya napları ve Karpuzçay formasyonu üzerinde uyumsuz olarak bulunur. Yenimahalle formasyonu ile tedrici geçişlidir. Birim sık şelf ortamda çökelmiştir (Şenel 1997).

Çizelge 4.1. Çalışma alanındaki jeolojik dönem özelliklerin alansal dağılımı

Jeolojik Dönem Özellikleri	Alan (Hektar)	Oran (%)
Mesozoyik-Tersiyer (Komprensansif seri)	126.672	10,12
Mesozoyik (Ofiyolitli Seri), Ekseriya Kretase	277.430	22,16
Peridotit, Piroksenit, Harzburgit-Serpantin	20.768	1,66
Holosen, Yeni Alüvyon	394.345	31,50
Pleistosen, Eski Alüvyon	45.053	3,60
Miosen, Denizel, Ayrılmamış	387.374	30,95

Şekil 4.2. Çalışma alanı jeolojik yapı haritası (MTA 1997)

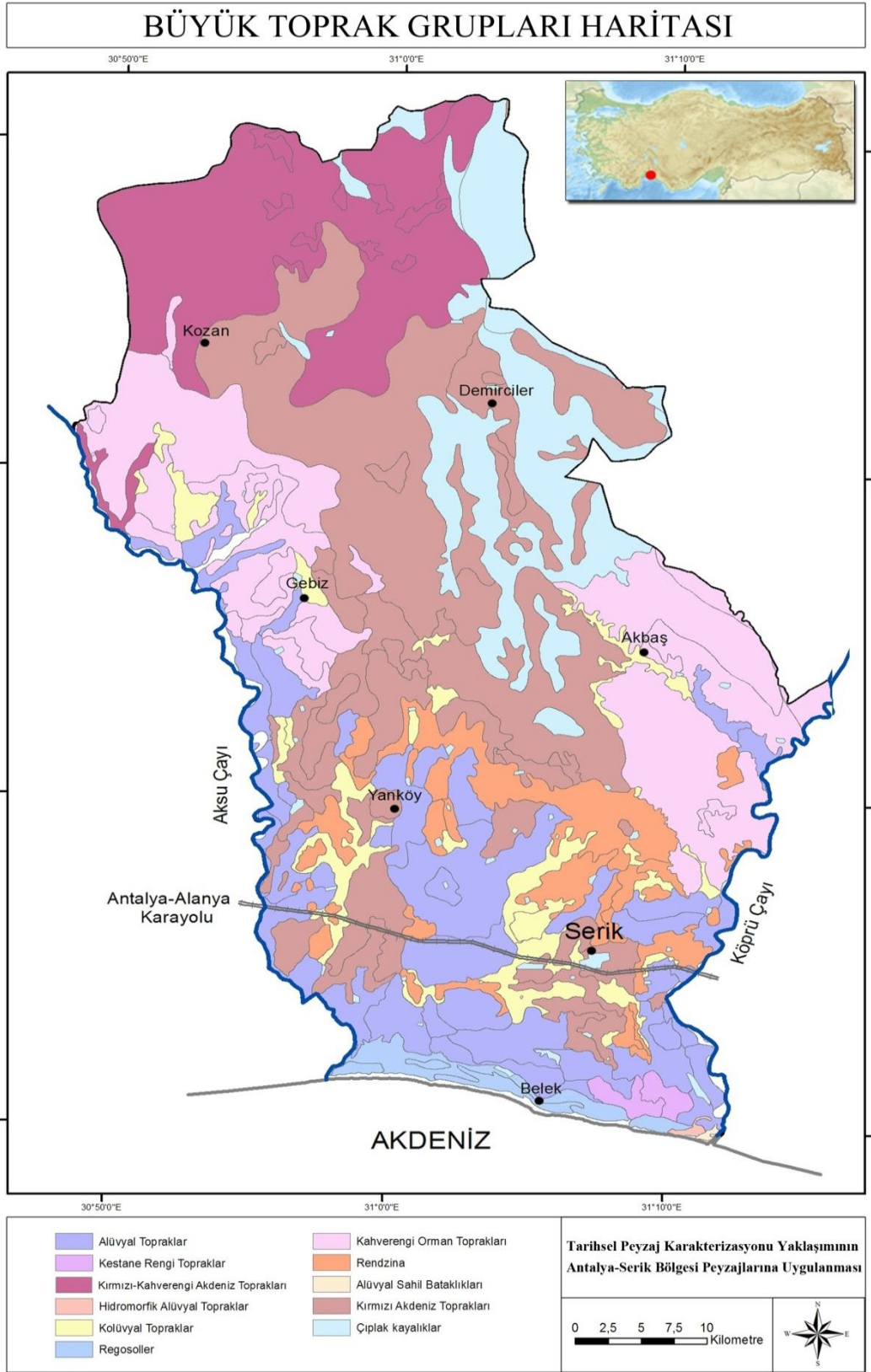
4.1.3. Toprak yapısı

Araştırma alanı toprak özellikleri büyük toprak grupları ve toprak yetenek sınıfları başlıkları altında incelenmiştir. Serik bölgesinde en yoğun kırmızı-kahverengi Akdeniz toprakları (%59,31) görülürken, bunu regosol (%4,09) ve kırmızı Akdeniz topraklar (%3,99) izlemektedir. Diğer yandan yüksek dağlık ve ormanlık kesimlerde, toprak örtüsü bulunmayan çıplak kayalıklar bölgenin kuzeydoğusunda önemli yer kaplamaktadır (Çizelge 4.2, Şekil 4.3).

Çizelge 4.2. Çalışma alanındaki büyük toprak grupları alansal dağılımı

Büyük Toprak Grubu	Alansal Dağılım	
Toprak Grubu	Alan (Hektar)	Oran (%)
Kırmızı Akdeniz	9.937	3,66
Alüvyal	4.758	1,75
Kolüvyal	1.193	0,44
Kırmızı-Kahverengi Akdeniz	160.715	59,31
Kahverengi Orman	1.416	0,52
Rendzina	1.650	0,61
Hidromorfik Alüvyal	820	0,30
Regosol	11.102	4,09
Kestane Rengi	3.501	1,29
Alüvyal Sahil Bataklıkları	444	0,16
Çıplak Kayalıklar	75.422	27,83

Kırmızı Akdeniz Toprakları; yüksek arazilerde, çoğunlukla sert, kireç taşı anakaya üzerinde oluşmuş bu topraklardaki kırmızı rengin nedeni sıcak yaz döneminde toprak içindeki demir oranının yükselerek görünür hale gelmesidir. *Alüvyal Topraklar;* akarsular tarafından taşınarak depolanmış organik maddece zengin topraklardır. *Kolüvyal topraklar;* dağlık ve tepelik arazilerin eteklerinde ve dar vadi tabanlarında yer çekimi akıntıları ile sürüklenerek oluşmuş topraklardır. *Kırmızı-Kahverengi Akdeniz Toprakları;* değişik yaşlardaki ana kaya üzerinde oluşan, koyu kahverengi, organik madde içeriği zengin topraklardır. *Kahverengi Orman Toprakları;* yüksek kireç içeriğine sahip ana kayaç üzerinde oluşmuş, tekstürlü, yer yer kil birikmesi görülen topraklardır. *Rendzina;* yumuşak kaya veya parçalı kireç taşı üzerinde oluşmuş, intrazonal, sığ koyu renkli, humus bakımından zengin topraklardır. *Hidromorfik Alüvyal Topraklar;* oluşumlarını su etkisi altında sürdüren interzonal topraklardır. *Regosoller;* bağlantısız birikimler üzerinde oluşmuş azonal, organik maddece fakir, az gelişmiş mineral topraklardır. *Kestane Rengi Topraklar;* ana maddesi kalkerden volkanik kayalara kadar değişen zengin topraklardır. *Alüvyal Sahil Bataklıkları;* çoğunlukla kıyıda bulunan ve yüzey ve deniz akışı ile yılın büyük bir bölümünde yaş veya bataklık durumundaki topraklardır. *Çıplak Kayalıklar;* sert kalkerden oluşmuş, dağlık kesimlerde, dik yamaçlarda, sırt ve tepelerde bulunan kayalıklardır (Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı 1993; Şahin 2006).

Şekil 4.3. Çalışma alanı büyük toprak grupları haritası (Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı 1993)

Arazi yetenek sınıfları bakımından Serik bölgesinde I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII olmak üzere bütün yetenek sınıflarını görmek mümkündür. Kıyı kesiminde ve dağlık yüksek kesimlerde V. ile VIII. sınıflar görülürken, bölgeye adapte olmuş bitkilerin yetişmesine uygun ve tarımsal açıdan önemli I. ile III. sınıf araziler ise kıyı gerisinde bulunmaktadır. Oransal olarak bakıldığında ise bölgenin büyük bir bölümünün dağlık ve ormanlık alanlarda dağılım gösteren VIII. sınıf arazilerden (%72,37) oluştuğu anlaşılmıştır (Çizelge 4.3, Şekil 4.4).

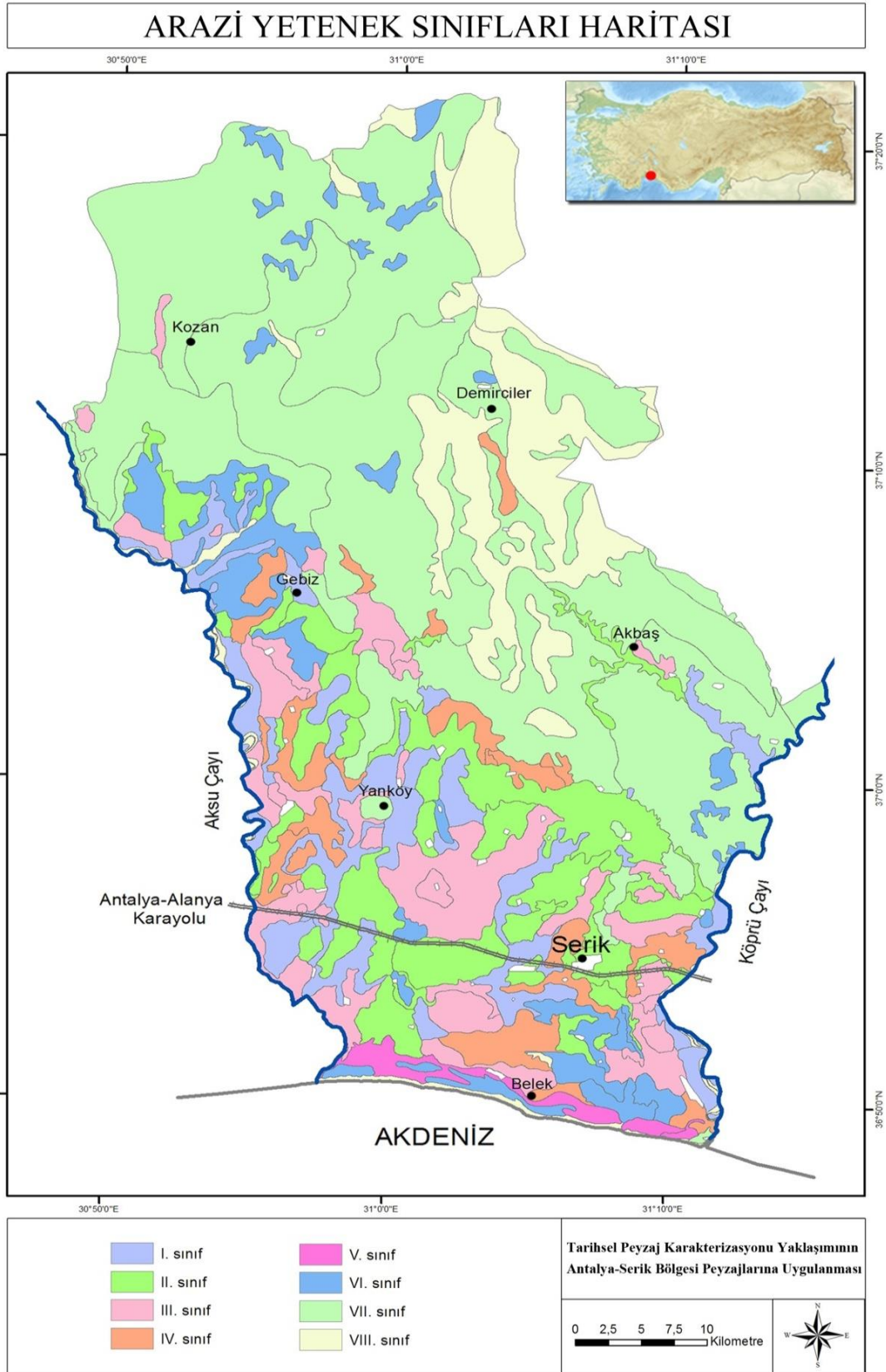
Çizelge 4.3. Çalışma alanındaki arazi yetenek sınıfları alansal dağılımı

Arazi Yetenek Sınıfı	Alansal Dağılımı	
Yetenek Sınıfı	Alan (Hektar)	Oran (%)
I. Sınıf	4.844	4,64
II. Sınıf	4.758	4,56
III. Sınıf	3.216	3,08
IV. Sınıf	744	0,71
V. Sınıf	820	0,78
VI. Sınıf	4.388	4,21
VII. Sınıf	9.937	9,53
VIII. Sınıf	75.422	72,37
Diğer alanlar	82	0,07

4.1.4. Hidrolojik yapı

Araştırma alanı olan Serik bölgesi Aksu ile Köprüçay Dereleri arasında kalmaktadır. Bu akarsular koridor etkisi ile peyzaja çeşitlilik kazandırırken, aynı zamanda mevsimlik taşkınlar ile akış yolu üzerindeki peyzajı değiştirmektedir. Aksu Çayı Kırbaş, Çatallar, Aşağıoba, Nebiler, Abdurrahmanlar, Yukarıkocayatak, Kozağaç, Aşağıkocayatak, Çakallık ve Kadriye köyleri ile sınır oluştururken, Köprüçay Manavgat yönünde Bucakköy, Sarıabalı, Belkıs, Karadayı ve Boğazkent köylerini sınırlamaktadır. Diğer önemli dereler ise Akbaş, Beşgöz, Üründü ve Acısu dereleridir (Şekil 4.5). Bunların yanında yüksek dağlık kesimdeki karstik yapı çok sayıda akar ve kuru küçük dere oluşumlarını mümkün kılmıştır (Anonim 2011).

Ağıllı Yayla tarafından doğan Akbaş Deresi, Akbaş Mahallesi'ne gelip Karataş Mahallesi önünden geçtikten sonra Bucakköy sınırları içerisinde Köprüçay'a karışmaktadır. Hacıkayası mevkiinden doğan Üründü Deresi, Sarıabalı Mahallesi'nin Yemişlitahta mevkiinde Üründü Mahallesi'ne gelir. Burmahancı ve Ayanos (Yeşilyurt) tarafından gelen yan kol ile birleşip Taşlık ve Eminceler mahalleleri önünden doğuya dönüp Karadayı Mahallesi'nin Tuzlaburnu mevkiinde Acısu Deresi'ne dökülür. Bugüş dağlarından başlayan Acısu Deresi Yanköy'e ulaştığı yerde Corlan ismi ile bilinir. Gebiz Yumaklar Mahallesi dağlarından doğan Beşgöz Deresi, Kumköy civarında denize dökülür. Üzerinde bulunan beş gözlü kemerden dört tanesi ayakta olup günümüze ulaşabilmiştir (Selekler 2011).

Şekil 4.4. Çalışma alanı arazi yetenek sınıfları haritası (Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı 1993)

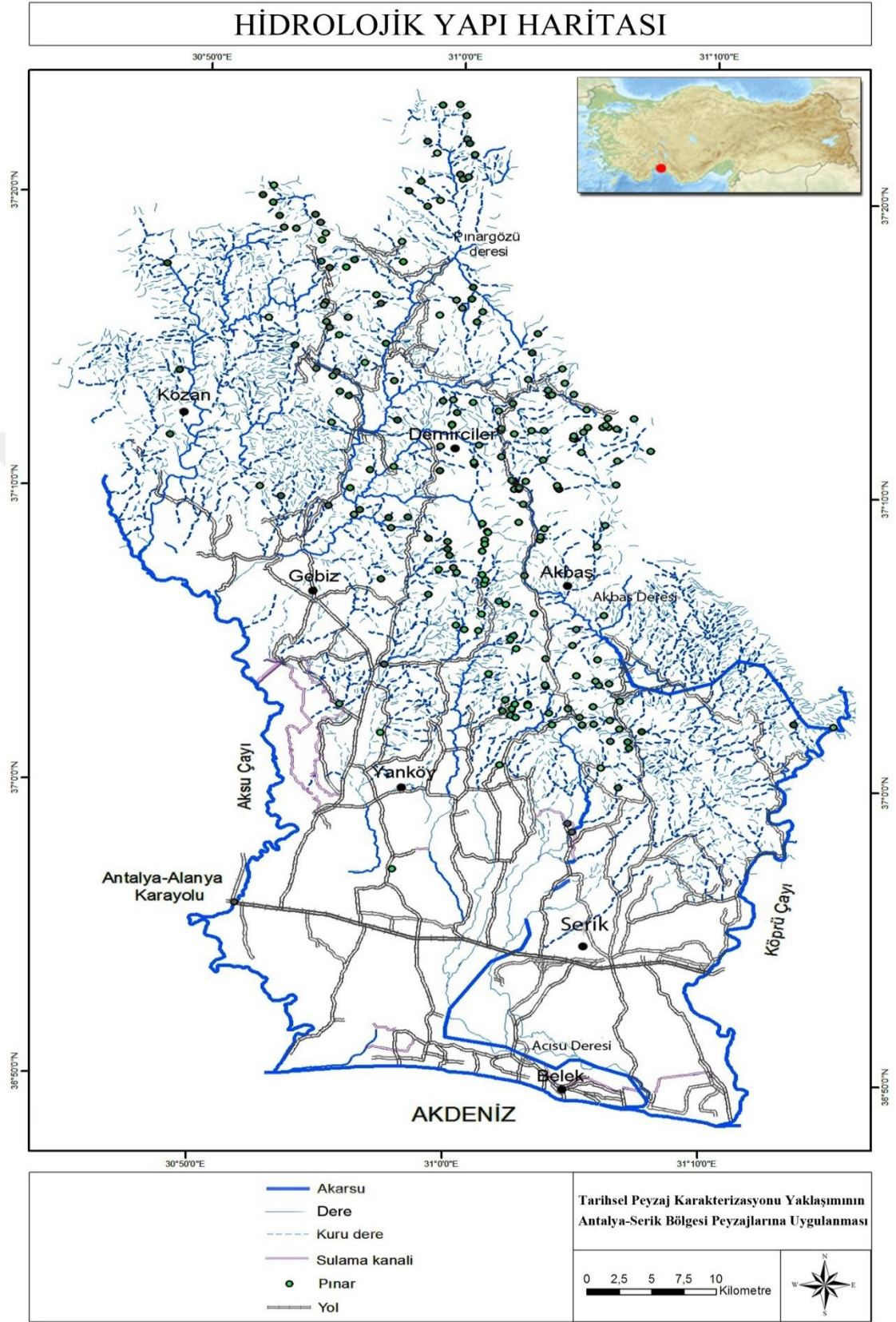
Köprüçay, diğer adıyla Köprü Suyu (ilk çağda Eurymedon adıyla anılmış) Göller Yöresi'nden çıkarak güneyde Akdeniz'e dökülmektedir. Köprü Çayı'nın toplam uzunluğu 184 km. olup, kaynağını Eğirdir Gölü'nün güneydoğusundaki Sarıdris Dağı'ndan çıkan dereler oluşturmaktadır. Manavgat'ın Derme yaylası dağlarından doğan muhtelif derelerin birleşmesiyle büyür; Düzağaç ve Zerk köyleri arasındaki diğer dereler bu çaya dökülür. Olukköprü mevkiinde derin ve kesif bir çay manzarası almaktadır. İlçenin tarım arazilerini sulayan en önemli kaynaklardan biri olup, karstik kaynaklardan beslenmektedir.

Aksu Çayı, Eğirdir Gölü'nden çıkarak Antalya sınırına gelene kadar Gebiz civarında Göksu, Kırkgeçit ve Küçük Aksu; Melli civarında ise Bulanık ve Kovacık dereleri ile beslenmektedir. Solak köyü civarında Sarısu deresini de bünyesine alarak Kumköy civarında denize dökülmektedir. Uzunluğu 162 km, su toplama havzası 8.000 km² olan Aksu Çayı, hemen hemen bütün yıl boyunca bolca su barındırmaktadır. Bunun en önemli nedeni, Batı Toroslardaki kuvvetli karstik kaynaklarla beslenmesidir. Su düzeyinin en az olduğu dönem yaz ve sonbahar başlangıçlarıdır. Ancak güney kısımlarda, önemli oranlarda sulamada kullanıldığı için gücünü kaybetmektedir. Kışın ve ilkbaharda su miktarı 140 m³/sn civarlarındadır (Anonim 2011).

4.1.5. İklim

Serik bölgesi kıyı kesimi ile 2500 metre arasında değişen yükseltide birden fazla iklim özelliğinin etkisi altındadır. Kıyı kesimi tipik olarak kışları ılık ve yağışlı, yazları kurak ve sıcak Akdeniz ikliminin etkisi altında iken, dağlık kesimlerde karasal iklimi hüküm sürmektedir.

Son 20 yıllık uzun yıllar ortalamasına göre, 29.1 °C sıcaklıkla Ağustos yılın en sıcak ayıdır. Ocak ayında ortalama sıcaklık 9.5 °C olup yılın en düşük ortalamasıdır. Sıcaklığın en yüksek olduğu aylar Temmuz ve Ağustos iken, en düşük olduğu aylar Ocak ve Şubat'tır. Çalışma alanına ait ortalama yağış verilerine göre, kurak aylar Nisan'dan başlayıp Eylül ortalarına kadar devam etmektedir. En kurak aylar Temmuz ve Ağustos olmakla beraber, Haziran ayından itibaren yağışlar 10 mm'nin altına düşmektedir. Yılın en kurak ve en yağışlı ayı arasındaki yağış miktarı 171 mm'dir. Yıl boyunca en düşük bağıl nem %50 değeri ile Temmuz ayındadır. Nemin en yüksek olduğu ay ise %69 ile Ocak ayıdır (Çizelge 4.4).

Şekil 4.5. Hidroloji haritası (Antalya Orman Bölge Müdürlüğü 2011)

Çizelge 4.4. Serik Bölgesi 1991-2021 yılları arasındaki iklim verileri (MGM 2022)

İklim Özellikleri	Sıcaklık (°C)	Aylar												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
Yıllık Sıcaklık Dağılımı	Ort (°C)	9.5	10.3	12.7	15.9	20.5	25.6	29.1	29.1	25.4	20.4	15.2	11.1	18.7
	Max (°C)	13.4	14.6	17.5	20.9	25.7	31.1	34.8	34.7	31.2	25.9	20.2	15.4	23.7
	Min (°C)	6.2	6.3	8	10.6	14.7	19.5	22.9	23.5	19.9	15.8	11.2	7.8	13.8
Ortalama Yağış (mm)		173	105	76	48	35	7	3	2	16	74	103	165	807
Nem (%)		%69	%67	%66	%68	%64	%53	%50	%53	%54	%58	%63	%68	%61

4.1.6. Bitki örtüsü

Antalya ilinde genelinde tespit edilen toplam 2.732 taksondan 1.205 tanesi Serik Bölgesinde de gözlenmiştir. Zengin bir flora çeşitliliği bulunan bölgede 29 endemik bitki türü arasında, 1 adet relik endemik, yani dünyada sadece Serik'te bulunan Serik Armudu (*Pyrus Serikensis*) tespit edilmiştir. IUCN tehlike kategorileri dikkate alındığında, tehlike altındaki takson sayısının yüksek olması koruma gerektiren taksonların ve özellikle bu bitki türlerinin yaşadığı önemli habitatların olduğunu ortaya koymaktadır (Antalya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü 2021).

Türkiye’de 11 tür düzeyinde 17 *Pyrus sp.* taksonu bulunmaktadır. Bunlardan Türkiye Florası 4. cildinde *Pyrus boissieriana* Buhse *sup.* *crenulata* Browicz olarak geçen alt tür, Güner ve Duman tarafından 1994 yılında tür seviyesine çıkarılarak *Pyrus serikensis* olarak isimlendirilmiştir (Güner ve Duman 1994; Zielinski 2000; Uzun ve Ünal 2014).

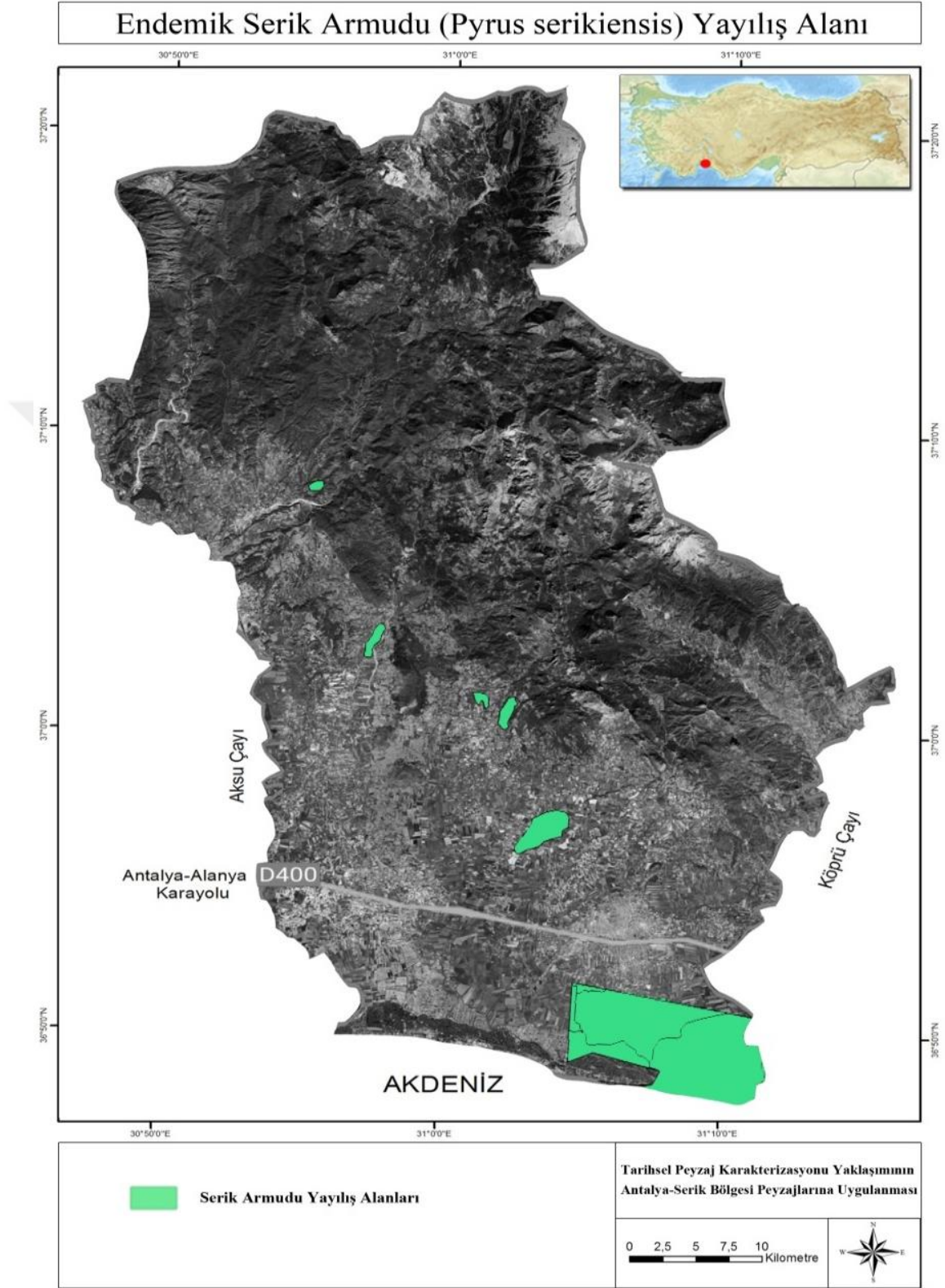
Türün yayılış alanı dikkate alındığında *Pyrus serikensis*, Serik’te ağırlıklı olarak Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi içinde yer almaktadır. Bu açıdan özel çevre koruma bölgesi koruma planında ve yerel türlerin korunması açısından Serik Armudu (*Pyrus serikensis*) ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda türün yayılış envanteri, fenolojisi ve morfolojik özellikleri, tehlike kategorileri belirlenmiş ve bölge için koruma önerileri geliştirilmiştir (Uzun ve Ünal 2014).

Endemik ve yabani bir armut türü olan *Pyrus serikensis* halk arasında zingit veya gurmüt adıyla tanınmaktadır. Bölgede eski zingitliklerin varlığı bilinmektedir (Duman 2007). Bugün zingitliklerin bulunmayışı ise söz konusu türün popülasyonlarındaki tahribat hakkında bilgi vermektedir. Yoğun baskı altında olan bu tür ovalardaki tepelerde, mezarlıklarda, tarla içi ve sınırlarında, yol ve kanal kıyılarında yetişmekte ve insan baskısı altında bulunmaktadır. Uzun ve Ünal (2014)’dan edinilen bilgiye göre Serik Bölgesinde yakın zamanda Serik Armudu (*Pyrus serikensis*)’nun çok az da olsa yayılış gösterdiği alanlar Şekil 4.6’da verilmiştir.

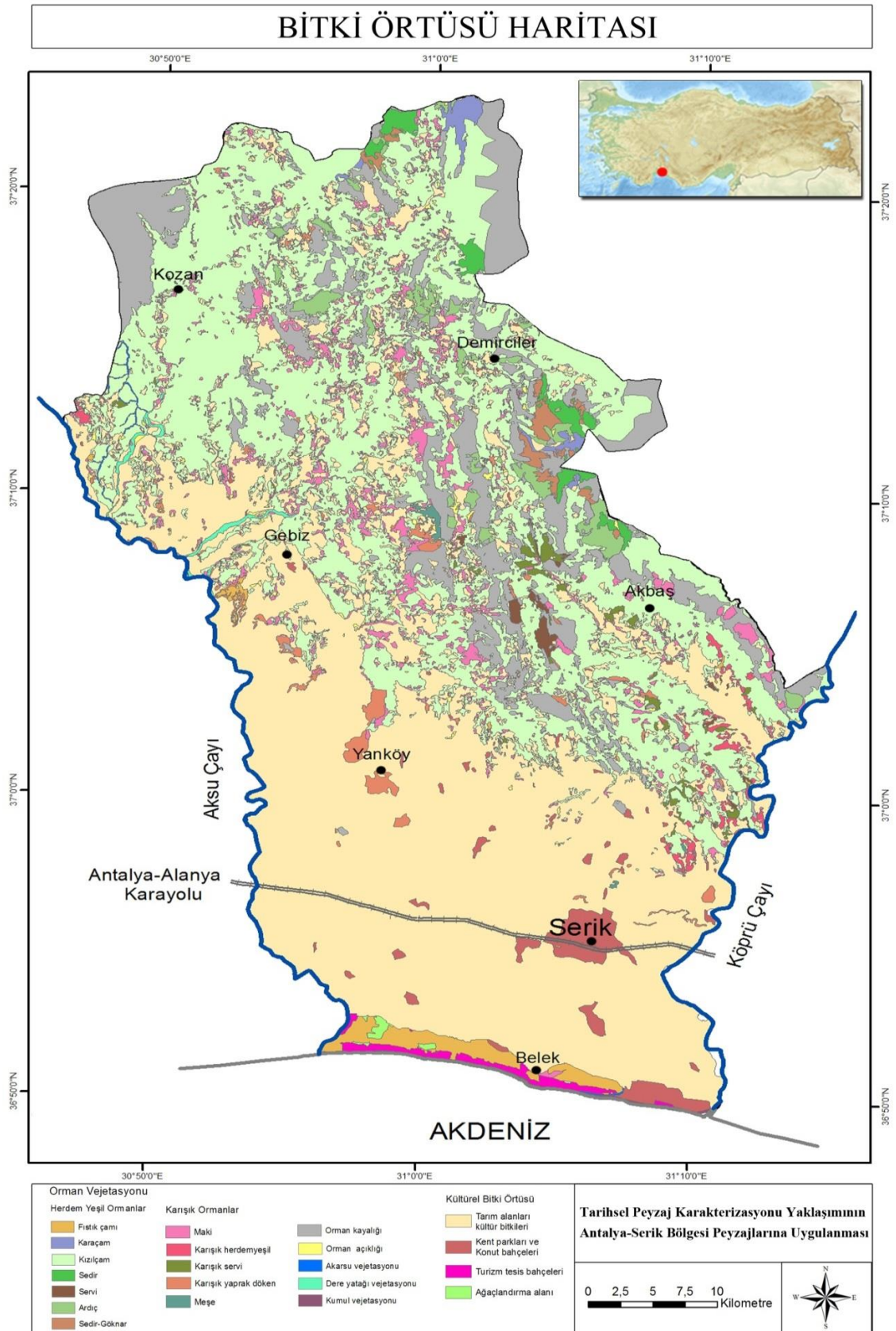
Serik bölgesi bitki örtüsünün dağılımının hazırlanmasında Antalya Orman Bölge Müdürlüğü'nden temin edilen 2011 tarihli meşcere haritaları esas alınmış, arazide kontroller gerçekleştirilmiş ve güncel bitki örtüsü haritası hazırlanmıştır. Araştırma alanının Akdeniz bölgesinde bulunması nedeniyle özellikle kıyı ve kıyı gerisinde tipik Akdeniz türleri bulunmaktadır. Kızılçam (*Pinus brutia*), fıstıkçamı (*Pinus pinea*), servi (*Cupressus sempervirens*), karaçam (*Pinus nigra*), ardıç (*Juniperus exelsa*), sedir (*Cedrus libani*) herdemyeşil ormanları temsil etmektedir. Bölgedeki en yaygın orman vejetasyonu tipi kızılçam ormanları (% 32,60) olup, dağ zirvelerini oluşturan orman kayalıkları çıplak kayalıkların yanında yer yer seyrek orman ağaçları ile birlikte görülmektedir. Karışık ormanlar kızılçam, meşe ve servi türleri ile üst kesimlerde sedir türlerinin çoklu kompozisyonlarından oluşmaktadır. Kültürel bitki örtüsünü ise kırsal alanlarda büyük oranda tarım alanları, bağ ve bahçeler; kıyı kesiminde ise turistik tesis bahçeleri oluşturmaktadır (% 43,42) (Çizelge 4.5, Şekil 4.7).

Çizelge 4.5. Çalışma alanındaki bitki vejetasyonlarının alansal dağılımı

Vejetasyon Tipleri	Alan (Hektar)	Oran (%)
<i>Herdemyeşil Ormanlar</i>		
Kızılçam	390.606	32,60
Ardıç	16.360	1,36
Karaçam	4.872	0,40
Servi	3.412	0,28
Fıstık çamı	12.583	1,05
Sedir-Göknar	6.107	0,51
Sedir	9.307	0,77
<i>Karışık Ormanlar</i>		
Karışık yaprak döken	12.579	1,05
Karışık herdemyeşil	5.193	0,43
Karışık servi	5.911	0,49
Meşe	1.128	0,09
<i>Kültürel Bitki Örtüsü</i>		
Kent parkları ve ev bahçeleri	18.595	1,55
Turizm tesis bahçeleri	5.392	0,45
Tarım alanları kültürel bitkileri	520.278	43,42
Ağaçlandırma alanı	1.140	0,09
<i>Diğer</i>		
Orman kayalığı	129.379	10,79
Orman açıklığı	5.209	0,43
Dere yatağı vejetasyonu	2.457	0,20
Akarsu koridoru	859	0,07
Kıyı kumulu	1.822	0,15
Maki	44.971	3,75

Şekil 4.6. Endemik Serik Armudu'nun (*Pyrus serikiensis*) yayılış alanı

Şekil 4.7. Bitki örtüsü haritası (Antalya Orman Bölge Müdürlüğü 2011)

4.1.7. Yaban hayatı

Serik bölgesinin kıyı kesimi kumullar, plaj, kıyı gerisindeki ovalar, düzlükler, dağlar, ormanlar ve vadileri ve deniz seviyesinden 2500 metreye kadar değişen doğal yapısı ile yaban hayatı açısından büyük çeşitlilik sunmaktadır. Özellikle akarsu koridorları boyunca oluşan vadiler, ormanlar ve orman kayalıkları önemli yaban hayatı habitatlarını temsil etmektedir.

İçerdiği zengin maki türleri ve çok sık olmayan kızılçam ormanlarının tarım alanlarıyla iç içe geçerek oluşturduğu mozaik Alageyik (*Dama dama*) ve Karaca (*Capreolus capreolus*) için ideal yetiştirme ortamı sunmaktadır. Bu mozaikte orman alanlarının, makiliklerin ve tarım alanlarının birlikte oluşturduğu kenar etkisi büyük rol oynamaktadır. Bu alanlar aynı zamanda Küçük Sincap (*Sciurus anomalus*), Kazıcı Kör Fare (*Apodemus sylvaticus*) gibi küçük memeliler, Keklik (*Alectoris chukar*) için uygun yaşam alanlarıdır ve bu da Baykuş (*Strix aluco*), Şahin (*Buteo buteo*), Doğan (*Falco tinnunculus*) gibi nispeten küçük yırtıcı kuşların beslenme habitatını oluşturmaktadır (YARDOP 2008).

Kaya (2010) orman kayalıklarının Şahin (*Buteo buteo*), Doğan (*Falco tinnunculus*) gibi küçük yırtıcı kuş türleri için barınma ve beslenme habitatı oluşturduğunu belirtmiştir. Bunun yanında kayalık alanlar insan etkilerine hassas Yaban Keçisi (*Capra aegagrus*), Alageyik (*Dama dama*) ve Karaca (*Capreolus capreolus*) gibi memeli türlerinin sığınma alanları olarak görülmektedir.

4.2. Çalışma Alanının Sosyo-Ekonomik Yapısı

Çalışma alanının sosyo-ekonomik yapısı; nüfus-demografik yapı ve ekonomik yapı başlıkları altında incelenmiştir.

4.2.1. Nüfus – demografik yapı

Antalya ili adrese dayalı nüfus kayıtlarına göre, 2021 yılı itibariyle 2.619.832 kişi olup nüfus artış hızı % 2.81 olarak tespit edilmiştir (TÜİK 2021).

Serik ilçesinin 1965-2021 yılları arasındaki kentsel, kırsal ve genel nüfus verileri aşağıdaki çizelgede ayrıntılı biçimde verilmiştir (Çizelge 4.6). Bu çizelgeye göre; 1965 ile 2000 yılları arasında nüfusta düzenli olarak artış görülürken, 2000-2008 yılları arasında bir azalma olmuştur. Daha sonraki yıllarda tekrar artış görülmeye başlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre, 2021 yılı itibariyle ilçe 134.953 nüfusa sahiptir.

Serik İlçesi nüfus artışı olarak yıllara göre normal bir seyir izlemekle birlikte sadece 2007 yılında nüfusta bir azalma, izleyen diğer yıllarda ise artış görülmektedir. İlçe'nin nüfusu 1985 yılından 2017 yılına gelinceye kadar 44.711 kişi ile %36,6 oranında bir artış göstermiştir.

Çizelge 4.6. Serik ilçesi 1965-2021 yılları nüfus verileri (TÜİK 2021)

YIL	TOPLAM	KENTSEL BÖLGE	KIRSAL BÖLGE
1965	49.606	7.336	42.270
1970	59.720	12.164	47.556
1975	71.812	14.161	57.651
1980	71.481	15.955	55.526
1985	77.321	19.214	58.107
1990	84.735	23.106	61.649
2000	109.360	30.579	78.781
2007	105.755	49.027	56.128
2008	101.961	47.784	54.177
2009	105.856	51.119	54.737
2010	106.880	52.647	54.233
2011	109.479	54.712	54.767
2012	111.764	56.824	54.940
2013	113.761	113.761	-
2014	117.670	117.670	-
2015	120.111	120.111	-
2016	120.790	120.790	-
2017	122.032	122.032	-
2018	124.335	124.335	-
2019	129.418	129.418	-
2020	130.589	130.589	-
2021	134.953	134.953	-

4.2.2. Ekonomik yapı

Serik ilçesi çok uzun yıllar pamuk ve narenciye gibi tarım ürünleri ile Türkiye ekonomisine katkıda bulunmuştur. Ancak 1990'ların başında turizmin canlanması ve son 30 yılda da seracılığın Antalya ilinde özellikle de Serik'te gösterdiği gelişimle ilçede ekonomik açıdan tarım ve turizmin öne çıkmasını beraberinde getirmiştir.

İlçede sanayi ve ticaret mevsimlere göre değişiklikler göstermektedir. Özellikle yaz mevsiminde, turizm sektöründeki canlılık ilçenin ekonomisine de hareketlilik getirmektedir. Kışın ise nüfusun büyük bir kısmı tarımla uğraşmaktadır.

Tarımsal faaliyetler için ihtiyaç duyulan iş gücünün bir kısmı da çevre illerden; hatta Türkiye'nin dört bir yanından karşılanmaktadır. İlçe çok sayıda oto galeri ve tarım araçları satan firmalarla bölgede otomotiv sektörünün önemli aktörlerinden biridir. Üretim ve pazarlama alanlarında faaliyet gösteren çok sayıda işletme sayesinde bölgede hem mevcut hammadde ürüne dönüştürülmekte hem de ilçede üretilen tarım ürünlerinin en kısa yoldan ve en verimli şekilde tüketiciyle buluşmasını sağlamaktadır.

4.2.2.1. Bitkisel üretim

Serik ilçesi; sahil ve yayla kesimleri arasında, iklim ve bitki örtüsü bakımından farklılık göstermektedir. Sahil kesimi; yağlı tohum bitkisi, açık tarla sebzeciliği, nar, zeytin ve narenciye gibi tropik ve sub-tropik iklim bitkilerinin yetiştirilmesine ve sera tarımı yapılmasına uygundur. Kıyı gerisi geçiş bölgelerinde zeytin, yayla kesiminde ise kiraz, badem, erik, ceviz, üzüm gibi soğuğa dayanıklı türlerin üretimi görülmektedir.

İlçede iç ve dış piyasaya yönelik olarak yoğun bir biçimde sebze, meyve ve süs bitkileri üretimi gerçekleştirilmektedir. Tarımsal üretimde örtü altı yetiştiriciliği, açık tarla sebzeciliği, meyve üretimi ve buğday, pamuk, mısır gibi tarla bitkileri önde gelen üretim değerlerini oluşturmaktadır. Bitkisel üretim açısından başta domates, biber, salatalık, çilek, zeytin, nar, narenciye, badem, hububat, pamuk, mısır ve süs bitkileri yetiştiriciliği bölge ekonomisinde önemli yer yutmaktadır. İlçede Ziraat Odasına kayıtlı 17.828 çiftçi kayıtlı bulunmaktadır; kayıt altındaki arazi varlığı ise Antalya ilinde tanımlanmış toplam arazi miktarının % 12'sine karşılık gelmektedir.

Kıyı turizminin yaygın olduğu Serik'te sahil kesiminde narenciye bahçeleri, nar, muz, avokado bahçeleri ve seralar bulunmaktadır. Bölgenin yüksek dağ köylerinde hayvancılık ve tahıl tarımı yapılmaktadır. Bu bölge, geniş ve sulanabilir ovalara sahiptir. Açık tarla ve örtü altı sebze yetiştiriciliği yanında süs bitkileri yetiştiriciliğinin de yoğun olarak yapıldığı bir bölgedir (Nazım İmar Plan Raporu 2015).

4.2.2.2. Hayvansal üretim

Hayvansal üretim kapsamında Serik İlçesinde hayvancılıkla uğraşan 5.300 adet işletme faaliyet göstermektedir ve 16.500 büyükbaş, 99.600 küçükbaş, 20.036 arılı kovan bulunmaktadır (Baka 2021). Kış aylarında, Yörük göçerlerinin hayvanlarını kışlatmak için kıyı kesimine gelmesiyle ilçedeki özellikle küçükbaş hayvan sayısı bu mevsimde ikiye katlanmaktadır. Göçebe hayvancılık kültürü, Orta Asya'dan beri yaşayan bir kültür olmuştur. Yörükler yaz ayları gelince hayvanlarını otlatmak için Isparta yaylalarına gitmektedirler. Bölgeye yakınlığı itibarıyla Anamas ve Sanlı bu yaylaların başında gelmektedir.

Göçebe hayatın en önemli unsuru olan küçükbaş hayvancılık, geçen yıllar içerisinde ciddi bir düşüş gösterirken, devletin verdiği destekler ile büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde önemli artışlar yaşanmıştır. Ancak yine de artan tarımsal faaliyetler, meyve bahçesi tesisleri, sera yapımları ile birlikte otlak ve mera alanlarında ciddi bir azalma gözlenmektedir (Baka 2021).

Şu anda ilçede toplam büyükbaş hayvan varlığının % 30'luk kısmı 50 ve üzeri hayvan bulunan işletmelerde yer almaktadır (Baka 2021). Bu dönüşüm hızlı bir şekilde devam etmektedir. İlçenin güney kesiminde bulunan turistik belde ve köylerde ise turizmin artmasıyla beraber hayvancılık, yerini turistik faaliyetlere bırakmıştır. Turizm, bir yandan hayvancılık ve tarım için önemli yetiştirme alanlarını daraltsa da tarım ve hayvancılık ürünlerine olan talep ile pazar alanlarının artması sebebiyle hayvancılığa destek olmaktadır.

4.2.2.3. Turizm

Yılda yaklaşık 300 gün güneşli olan Serik ilçesinde iklimin ılıman olması, hem yaz hem de kış mevsiminde tatilini sıcak bir bölgede geçirmek isteyen turistler için Serik'in tercih edilmesinde çok önemli bir etken olmaktadır.

Serik ilçesinde 90 adet turizm işletmesi ve turizm yatırım belgeli konaklama tesisi yer almaktadır. Bu tesisler 35016 oda, 75322 yatak kapasitesine sahiptir. İlçedeki belediye belgeli konaklama tesisi sayısı 22 adet olup bu tesisler 614 oda, 1288 yatak kapasitesine sahiptir. 2019 yılı için Türkiye'deki turizm işletme belgeli tesislerde konaklayan yabancı turist gecekalmelerinde Antalya'nın payı %65'tir. Yerli konaklamaları da dâhil edince bu oran %51 olarak gerçekleşmektedir. Serik Antalya'da yerli yabancı turist toplamında en çok konaklama sağlayan ilçelerin başında gelmektedir (Çizelge 4.7) (Baka 2021).

Serik ilçesi Belek, Kadriye ve Boğazkent mahallelerini kapsayan 22 km uzunluğundaki kıyı kesimi ile turizmde öne çıkmaktadır. Ayrıca bu kıyı şeridinde Türkiye'de önde gelen 15 adet golf sahası bulunmaktadır. Bölge Uluslararası Turizm Merkezi olduğu gibi aynı zamanda, hemen her tesiste bulunan toplantı salonları ile bir kongre merkezi haline gelmiştir. Bölgede bulunan küçük işletmelerle birlikte, yaklaşık 60.000 kişiye konaklama imkanı sunulmaktadır (Serik Kaymakamlığı 2012).

Çizelge 4.7. Serik ilçesindeki turizm tesislerinin verileri (Baka 2021)

	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Serik	2. 530. 083	741. 616	3. 271. 699	12 .428. 985	2. 041. 308	14. 470.293	4.91	2.75	4.42
Antalya	16 .077. 147	3. 060 .162	19 .137 .309	73. 772 .317	8. 624. 957	82.397 .274	4.59	2.82	4.31
Türkiye	30 .934. 386	25. 179 .991	56. 114. 377	112. 178. 562	46. 970 .422	159 .148. 984	3.63	1.87	2.84

Bölgede turizme ilişkin ilk 5 yıldızlı tesisler 1980'li yılların sonunda inşa edilmeye başlanmıştır. Bölgenin doğal ve tarihi güzelliği, farklı kültür ve yerleşimlerden gelen insanların ilgisini çekmektedir. Yaklaşık 20 yıllık bir sürede tesislerin sayısı hem artmış, hem de nitelik ve sunulan hizmet kalitesi ile ilçe, dünya turizminde iyi bir duruma gelmiştir.

İlçeyi ziyaret eden turistlerin % 76'sını yabancılar oluşturmaktadır. 2019 yılında otel doluluk oranları % 95 olarak gerçekleşmiştir. Bölgeye daha çok başta Rus ve Almanlar olmak üzere Avusturya, Belçika, İsrail, Romanya, Hollanda, Kazakistan, Fransa ve son yıllarda İngiliz turistler yoğun olarak ilgi göstermektedir (Serik Kaymakamlığı 2012; Baka 2021).

4.3. Çalışma Alanının Kültürel ve Tarihsel Yapısı

4.3.1. Tarih boyunca Serik

4.3.1.1. İlk Çağ'da Serik

Serik, İlk Çağ'da Pamfilya bölgesinde yer almıştır. Pamfilya, "Bütün Halkların Ülkesi" anlamına gelmektedir. Sikkelerde ve taş yazıtlarda görüldüğü gibi, Pamfilya'daki Grek izleri, Dor Göçü'nden önceki Atina ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Truva Savaşları'ndan yüz yıl sonra ortaya çıkan Yunanistan'ın büyük bir bölümüne yayılan ve Peleponnes'i egemenliği altına alan Dorlar, kendi kültürlerini de beraberlerinde bu bölgeye getirmişlerdir. Yunanistan'dan gelen bu ilk göçü, ikinci bir göç izlemiştir; Yunanistan ve Küçük Asya'nın batı kıyılarında İyonya ve Aiolis adını taşıyan bölgelerde oturan Grekler, Pamfilya'ya doğru gelerek Perge, Aspendos ve Side gibi kentleri kurmuşlardır (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Persler bölgede İÖ. 479'da Grekleri, Salamis ve Plataia'da yenmişlerdi. Bu olay, Ege'de ve Anadolu'nun batısında yaşayan bütün kentleri, Atina yönetiminde kurulan bir Attika Delos Birliği'ne katılmaya zorlamıştır. Yalnız güney kıyılarındaki Likya, Pamfilya ve Kilikya buna katılmayıp Pers askeri birliklerini kentlerinde bulundurmışlardır (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Xerxes İ.Ö. 469'da Aspendos yakınlarında bir ordu toplamayı başarmış ve aynı yıl içinde Atina Komutanı Kimon, güney sahillerinde başarılı savaşlara girişmişti. Kimon, Karla ve Likya'da Perslerin ellerinde bulundurdıkları kentleri almışlardır. Sonuç olarak Pers tehlikesi ortadan kalkmış ve güneydeki bazı kıyı kentleri Atina Deniz Birliği'ne katılmıştır (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Pelepones Savaşları'na kadar, bir yüzyıldan daha az süren özgürlükten sonra, İ.Ö. 356'da Persler, Ispartalıların yönetimine geçmiş olan Attika Delos Deniz Birliği'ni ellerine geçirmişler ve böylece barışa zorlanan Grekler, Küçük Asya'daki bütün kentleri Perslere vermek zorunda kalmışlardır. Perslerin bu ikinci egemenlik devri, Büyük İskender'in İ.Ö. 334 yılında Pers egemenliğini kaldırmak üzere ve Greklerin Küçük Asya'ya gelmesine kadar sürmüştür (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Büyük İskender'in Batı Anadolu'dan başlayarak güneye doğru inen seferinde, savunmalarını kendi orduları ile yapan kentler fazla direniş göstermeksizin teslim oldukları için, kış mevsiminde Büyük İskender direniş görmeden Likya'ya kadar gelmiştir. Teker teker kentlerin yönetimini eline aldıktan sonra, ilkbahardan önce Pamfilya'ya ulaşmıştır. Söz konusu dönemde Antalya kenti henüz kurulmamış olduğundan Pamfilya içinde ilk durak Perge kenti olmuş, buradaki topluluklar, Büyük İskender'in koşullarını kabul ettikleri için Büyük İskender Aspendos'a uğramadan Side'ye doğru yoluna devam etmiştir. Side'de hiçbir direnişle karşılaşmadan alan Büyük İskender, Silyon'a yönelmiş fakat saldırıları sonuç vermemiştir. Bu sırada Aspendos'tan olumsuz birtakım haberler kendisine ulaşmıştır. Aspendoslular, elçilerinin kabul ettiği koşulları yerine getiremedikleri için bütün varlıklarını Akropolis'e taşımışlar; kalelerinin yıkık bölümlerini onararak direniş için her şeyi hazırlamışlardır (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Büyük İskender Silyon'u ele geçirmekten vazgeçerek bütün ordusuyla Aspendos üzerine yürümüş ve kentin aşağı mahallelerini ele geçirerek asıl kentin bulunduğu Akropolis'i kuşatmıştır. Büyük İskender'in o ana kadar hiç yenilgiye uğramamış olması Aspendosluları korkutmuş ve teslim olmayı en iyi sonuç olarak kabullenmişlerdir (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Büyük İskender'in bu bölgeyi ele geçirme amacı; Küçük Asya'nın güney kıyılarını, Persler'e karşı bir deniz üssü olarak kullanmaktır. Silyon'un ele geçirilmesinde fazla bir yarar görmeyen Büyük İskender, Silyon'a saldırmadan Perge'ye dönmüş, bu bölge Büyük İskender'in İ.Ö. 323'te genç yaşta ölümü ile ortaya çıkan ve geniş bir imparatorluğun dağılması sürecinde generallerinden Antigonos'un yönetimi altına geçmiştir. Fakat Antigonos'un yenilgisi ve ölümü ile sonuçlanan İpsos Savaşı'ndan sonra (İ.Ö. 301) Antalya bölgesi Selevkoslar'ın Asya Krallığı ile Ptolemaislara arasında sık sık el değiştiren bir bölge olmuştur. Son Bergama Kralı II. Attalos İ.Ö. 133'te çocuksuz ölünce, Bergama Krallığı "vasiyet" yoluyla Roma'ya geçmiştir. İ.Ö. 129'da Küçük Asya Eyaleti'nin kurulmasından sonra Pamfilya'nın, bu eyaletin yönetimine katıldığı bilinmektedir (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

4.3.1.2 Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikleri döneminde Serik

Anadolu Selçuklu Devleti 1207 yılında Antalya'yı, 1221 yılında Alanya'yı fethedince; doğal olarak iki şehir arasında kalan tarihi Silyon kenti Türklerin eline geçmiştir. Türkler buraya Karahisar-ı Teke adını vermiştir. Ayrıca Türkler, antik şehre bir Selçuklu mescidi yaparak bölgeye mimari açıdan kendi damgasını vurmuştur. Şehrin bulunduğu yerin yüksek ve havadar olması, Türklerin yerleşmesine uygun bir yer olarak görülmüştür (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Az da olsa Türklerin, Antalya Limanı vasıtasıyla ticaret yaptıklarına dair kayıtlara rastlanmaktadır. Çünkü Selçuklular döneminde Anadolu, boydan boya ticaret yollarıyla öne çıkmaktadır. XIV. yy. başlarında memleketi gezmeye çıkan Antalya Beyi'nin tedbirsizliğinden yararlanan Hamidoğlu Dündar Bey, 1301 yılında şehir ve kaleyi alarak kardeşi Yunus Bey'e vermiştir. Böylece Antalya'da Hamidoğulları dönemi başlamıştır. Antalya'nın doğusunda bulunan ve Teke Karahisarı denilen korunaklı hisar ve civarı, Yunus Bey'in kölesi Zekeriya'ya verilmiştir. Bölge 1393 yılında Osmanlı Sultanı Bayezid tarafından fethedilerek oğlu İsa Çelebiye sancak olarak devredilmiştir (Serik Kaymakamlığı 2012).

4.3.1.3. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Serik

Osmanlı Devleti'nin ilk döneminde Serik idari durumunu korumuş, "Karahisar-ı Teke" adıyla 1393 yılında Teke Sancağına bağlı bir kaza olarak Anadolu Eyaleti'ne bağlanmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren 'Karahisar' nahiyesi ve "Serik" nahiyesi adlarıyla ikiye ayrılmıştır. Bugünkü Yanköy civarında bulunan ve halk dilinde "Âsar" adıyla bilinen Silyon, Karahisar nahiyesinin merkezi, Belkıs (Aspendos Tiyatrosu çevresi) ise Serik nahiyesinin merkezi olmuştur. Osmanlı döneminde 17. yüzyılın 2. yarısında, bölge önemini kaybetmiştir (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

Ünlü Osmanlı Seyyahı Evliya Çelebi 1671/72 yılında Teke Bölgesine geldiğinde Kundu köyünden geçerek Serik'i ziyaret etmiş ve Serik çevresi için "Ol kadar mâmur

kale değildir, ancak nahiyesi mâmur ve mahsuldar kazadır” diye yazmıştır. Ayrıca Kürüş Köyünün 200 haneli bir yerleşim yeri olduğunu ve Köprüçay Irmağı kenarında büyük bir pazar kurulduğunu belirtmiştir. İlçe 19. yüzyılda Karahisar-ı Teke kazası yerine Serik adını almış, 1831 yılı nüfus sayımında Serik adı ile kayıtlara geçmiştir. Tanzimat Dönemi’nde Serik’in ilçe statüsü devam etmiş, 1849-1850 yıllarına ait Osmanlı salnamesinde bölge Karahisar-ı Teke, Beşkonak ve Serik adıyla üç kazaya ayrılmıştır (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

1864’te "İdare-i Vilayet Kanunu” göre Teke sancağı Konya vilayetine bağlanması ile Serik nahiye statüsüne dönüşerek Kızılkaya kazasına dahil edilmiştir. 1869 tarihli Konya salnamesine göre Serik nahiyesi 17 köy, 2.022 Müslüman nüfustan oluşmaktadır. 1874 tarihli yine Konya salnamesine göre 13 köy bulunmakta ve bu köylerde 478 hanede 1368 kişi yaşamaktadır. 1875 tarihli salnamede ise 15 aşiret 2.640 hane ve 8.328 nüfus ile Serik nahiyesine yerleşmiştir. 20. Yüzyıl başlarında Serik nahiyesi Kökez, Tekke ve Gebiz adıyla üç yerleşim biriminden oluşmuştur. Nahiye merkezi olarak da Tekke kullanılmıştır (Güçlü 2000; Serik Kaymakamlığı 2012).

4.3.1.4. Cumhuriyet döneminde Serik

Cumhuriyetin ilk yıllarında da Serik nahiye merkezi yine Kökez adını almıştır. Köylerde 1937 hanede 7991 kişi yaşamakta iken aşiretlerde ise 1.306 hanede 5.148 kişi yaşamaktaydı. 30 Mayıs 1926 tarih 877 no ile kabul edilen aynı zamanda 26 Haziran 1926 tarihli ve 404 nolu Resmi Ceride’de yayınlanan "Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu”nun ikinci maddesinde dört numaralı cetvele kayıtlı 18 kaza yeniden teşkil edilmiştir. Bu kanuna göre, Serik ilçesi 26 Haziran 1926 tarihinde kurulmuş, ilçesi Kökez, Belpınar ve Kürüş mahallerinden oluşmuştur (Serik Kaymakamlığı 2012).

1927 yılı kayıtlarındaki Türkiye Cumhuriyeti Devleti salnamesinde, Serik ilçesinin Serik ve Gebiz nahiyelerinden oluştuğu ve 97 köyü bulunmaktadır. Bu nahiye ve köylerde toplam 14.854 nüfusun kayıtlıdır. 1928 yılı Dâhiliye Vekâleti kayıtlarına göre Serik ilçesine; Serik nahiyesi 56 köy, Gebiz nahiyesi ise 21 köy olmak üzere 77 köy bağlıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı köyler birleştirilerek veya göçebe olan Karakoyunlu, Çakal Aşireti gibi bazı muhtarlıklarında yörükler yerleşik hayata geçmiştir. 1940 yılı kayıtlarında Serik’te 43 köy, Gebiz nahiyesinde 18 köy bulunmaktadır. 2012 yılına kadar turizmin hızla gelişmesi ile Serik hızla büyümüş Çandır, Yukarıkocayatak, Gebiz, Abdurrahmanlar, Belkıs, Kadriye, Karadayı, Boğazak ve Belek olmak üzere 9 belde ve 47 köyden oluşmuştur (Serik Kaymakamlığı 2012).

4.3.2. Tarihi ve kültürel alanlar

4.3.2.1. Çalışma alanındaki arkeolojik sit alanları

Korunması gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının tespit ve tescili hakkındaki yönetmeliğin 3. maddesinde Arkeolojik sitler; antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmıştır (Avke 2004).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 05.11.1999 gün ve 658 sayılı ilke kararında da; insanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski

uygarlıkların yeraltında, yerüstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar “Arkeolojik Sit Alanı” olarak tanımlanmıştır.

Aspendos Antik Kenti

Halk arasında Belkıs Harabeleri olarak adlandırılan Aspendos Antik Kenti yerel dildeki adı “Estwediya” olan kent ilkçağlarda “Pamphilya” bölgesi olarak anılan bölgede, antik dönemdeki adı “Eurymedon” olan Köprüçay ırmağının batı kıyısında bir nehir limanı ve deniz üssü olarak, ova ile birlikte postmiosen çağda oluşmuş bir tepe eteğinde kurulmuştur (Avke 2004).

İlkçağın ünlü coğrafyacılarından Strabon M.S. I. yy’da yazdığı eseri “Geographika” da Aspendos kentini Argoslular tarafından kurulmuş kalabalık bir kent olarak tanımlasa da adından dolayı kolonizasyon hareketlerinden önce kurulmuş bir Anadolu kenti olduğu fikri hakim bir görüştür. Buna göre Argos kolonilerinin daha önce burada bulunan yerleşim yerini zaptederek büyüttükleri kabul edilebilir.

Şehir doğusundan akan Eurymedon (Köprüçay) ırmağının gemilerin işlemesine elverişli olması geniş arazisi, verimli tarlaları, zengin otlakları ile ormanlık dağ alanında yer alması sayesinde kısa zamanda gelişmiş, nehir limanı ve donanma üssü olarak kullanılmaya başlamıştır. Bölgesindeki zengin ve önemli kentlerden biri olduğu İ.Ö.5. yy’da gümüş sikke basan tek kent olmasından anlaşılabılır.

Bölge Büyük İskender tarafından zapt edilmiş, Büyük İskender’in ölümünden sonra ise Ptolemios egemenliğine girmiştir. Daha sonra Bergama Krallığı idaresine giren şehir M.Ö. 133’te III. Attalos’un vasiyeti ile Roma İmparatorluğunun Asya Eyaletine katılmıştır.

Şehir ekonomisini ayakta tutan en önemli ihraç ürünü yakınlarındaki, bugün kurutulmuş tarım alanına dönüştürülen Kapria Gölü’nden elde edilen tuz olmuştur. Ayrıca bağcılık ve buna bağlı olarak şarapçılık, zeytin, zeytinyağı ile diğer tahıl ürünleri ve yaş meyve şehrin tarıma dayalı önemli ihraç ürünleridir. Ayrıca kilim ve benzeri tekstil ürünleri ile limon ağacından yapılmış çok özel mobilyaların başta Roma olmak üzere diğer Akdeniz merkezlerinin de en aranan hediyelik eşyalar, bölgede yetiştirilen atlarında en aranan atlar olduğu kaydedilmiştir (Avke 2004).

Günümüzde ilçenin Belkıs Mahallesi sınırları içerisinde bulunan antik kent, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 08.09.1994 tarih ve 2296 sayılı kararı ile I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiş olup, yakınındaki Köprüçay ırmağı kıyısı I. derece Doğal Sit Alanı olarak belirlenmiştir.

Sillyon Antik Kenti

Antik kent Pamphylia Ovasının ortasında, Yanköy Mahallesi sınırlarında, Antalya-Alanya karayolundan da görülebilen takriben 213 m yüksekliğindeki bir tepe üzerinde yer almaktadır (Avke 2004). Kentin tarih öncesi çağlardaki durumu hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Bunda antik kentte kapsamlı bir arkeolojik kazı çalışması

yapılmamış olması önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle kente ilişkin eski çağlara ait bilgiler Pamphylia Ovasına ait bilinen tarih içinde kalmaktadır.

Tarihçiler, Troia (Truva) kentinin düşmesinden sonra M.Ö. 1184 gerçekleşen göçün öncüsü olarak adı geçen Mopsos'un kentin kurucusu olduğunu işaret etmektedir. Sillyon'daki kalıntılar arasında bulunan bir heykel kaidesinde Mopsos adının geçmesi, kentin kurucusu hakkında bilgi vermektedir.

Pamphylia'nın kolonizasyonunu izleyen 5. ya da 6. yüzyıllarda dağlar ile çevrili belli başlı doğu-batı yollarının dışında kalan Pamphylia ve kentleri, dolayısıyla Sillyon için tam bir belirsizlik olmuştur. Sillyon hakkında bu uzun süren belgesizlik ve sessizlik döneminden sonra gelen ilk bilgi, Makedonya Kralı Büyük İskender'in Anadolu'ya geçişi ile başlayan yeni bir çağın başlangıcı olmuştur. M.Ö. 334 yılının ilkbaharında Pamphylia'ya ayak basan İskender'in amacı Perslerin güney kıyılarından bir deniz üssü olarak yararlanmalarını önlemektir. Aspendos ve Side'yi alıp Sillyon'a yönelen İskender burada bir direnç ile karşılaşmıştır. Doğal yapısının savunmaya büyük avantaj sağlaması sonucu İskender kuşatma yapmış fakat başarılı olamamıştır. Aspendos'da oluşan sıkıntıdan dolayı Sillyon'u bırakarak tekrar Aspendos'a yönelmiştir.

Suriye Kralı 3.Antiokhos'un M.Ö. 190 yılında Magnasia savaşında Roma ordusuna yenilmesiyle kaybettiği topraklar, Pergamon Kralı Eumenes'e verilmiş, dolayısıyla Pamphylia'daki kentler Pergamon Krallığına geçmiştir. M.Ö. 133 yılında Pergamon'un son kralı 3. Attalos ölürken topraklarını Roma Devletine bırakmıştır. Romalılar krallığın sınır bölgelerini başkalarına verirken, çekirdeğini oluşturan yerler Roma Eyaleti Asia adı altında yeniden düzenlenmiştir. Bu bölüm, Anadolu'nun batısındaki tüm kıyı bölgelerini kaplarken Lykia, Pamphylia ve Kilikia bu eyaletin dışında bırakılmıştır (Avke 2004).

Sillyon Antik Kenti, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 27.02.1990 tarih ve 684 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. Ancak henüz detaylı arkeolojik kazı çalışmalarının yapılmaması nedeniyle kalıntıların gerçek durumları bilinmemektedir.

Pednelissos Antik Kenti

Serik ilçe sınırlarındaki antik kent, Kozan mahallesinin doğusundaki Bodrumkaya olarak bilinen kayalık bir tepenin güney ve güneybatısında kurulmuştur. Kozan, Pisidia bölgesinin Pamphylia ile kesin bir çizgiyle ayrılması güç olan güney sınırında yer almaktadır. Antik kaynaklarda ilk kez M.Ö. 5. yy.ın sonlarına doğru isimlerine rastlanılan Pisidialıların iskan etmiş oldukları toprakların üstündeki kültür kalıntıları çok daha eskiye gittiği tahmin edilmektedir.

Pednelissos Antik Kenti, tarihte adını en çok M.Ö. 218 yılında komşusu Selgelilerle yaptığı savaş ile duyurmuştur. M.S. 3. yy.da Diokletian döneminde Pisidia ilk kez bir eyalet haline gelmiştir. M.S. 4.yy.ın sonunda, Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasından sonra Pisidia Bizans döneminde de farklı yerleşimlere sahne olmuştur. Bodrumkaya'da ki geç Roma dönemine ait bazilika bölgedeki geç devir yerleşimine bir kanıt teşkil etmektedir. Ayrıca bu dönemde şehrin bilinmeyen bir nedenle yavaş yavaş

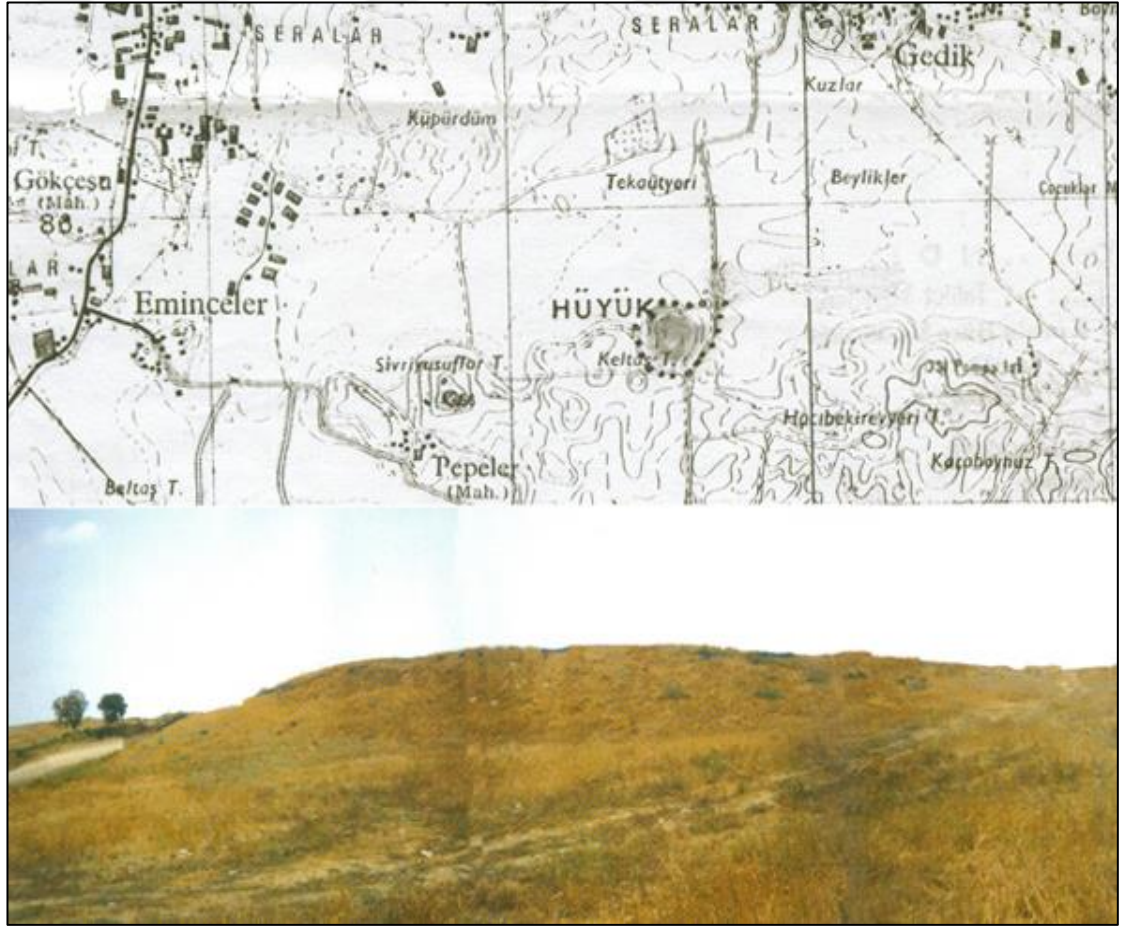
terk edilip Kozan'a 8 km mesafedeki Hasgebe'de yerleşilmiş olduğunu, Hasgebe Mahallesi'nde görülen yapı ve mezar kalıntılarından anlamak mümkün olmaktadır.

Antik Kent, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 01.05.2002 tarih ve 5417 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Eminceler Höyüğü

Serik ilçesine bağlı Eminceler Mahallesi Karaboynuz mevkiinde bulunan Eminceler Höyüğüne adını aldığı Eminceler Mahallesi içerisinde geçen yolla ulaşılmaktadır (Şekil 4.8). Höyük yüzeyinden toplanan keramik ve pişmiş toprak kap parçalarından höyüğün M.Ö. 12. yy.'dan M.S. 2. yy.'a kadar bir yerleşim yeri olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 07.09.1994 tarih ve 2289 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Şekil 4.8. Eminceler Höyüğü (Avke 2004)

Kaletepe Kalıntıları

Kaletepe Kalıntıları Demirciler'e bağlı Kaştanlar mahallesinin 1 km batısında, Kaletepe eteklerinden yaklaşık 300 m yükselen tamamen kayalık bir tepede yer almaktadır. Kenti çevreleyen surların yaklaşık 6 yy. civarına tarihlenebileceği düşünülmektedir. Surlar tek evreli olup ikinci bir kullanım veya antik bir onarım izine rastlanmamıştır. Surların önündeki yamaçlarda iri taşlarla kuru duvar tekniğinde yapılmış niteliği anlaşılmayan teras duvarları mevcuttur. Sur içerisinde kaplama taşla kuru duvar tekniğinde yapılmış dikdörtgen planlı iki mekandan oluşan genelde tek dönem özelliği veren ve yoğunlukla konut için kullanıldığı düşünülen mimari kalıntılar mevcuttur. Kalenin tepe noktası tüm çevreye hakim, batıdan ve güneydoğudan gelen vadileri kontrol ve gözetleme konumuna sahiptir.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 27.04.2001 tarih ve 4990 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Karapınar Antik Yerleşimi

Serik İlçesi'nin Etler Mahallesi Karapınar mevkiinde, Selge ve Pednelissos'a giden güzergâh üzerinde bulunmaktadır. Köye adını veren pınar olan Karapınar kaynağının çıktığı yerde blok olarak antik taşlar bulunmaktadır. Karapınar'ın kuzeydoğusunda Asartepe üzerinde Helenistik dönemden Bizans dönemine kadar yerleşim yeri olarak kullanılan küçük bir tepe yer almaktadır. Blok taşlardan örülmüş iki kuleli bir kapı, kulenin kuzey tarafında bir sunak, güneyinde de bir tane sütun yer almaktadır. 3,5 m genişliğinde büyük blok taşlardan örülmüş sarnıç ile Bizans dönemine ait kuyu, sivil mimarlık örnekleri ve zeytin işçiliğinin yapıldığına dair kalıntılar buranın küçük bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 23.12.2002 tarih ve 5720 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Gökçepınar Antik Yerleşimi

Gökçepınar Mahallesinin güney tarafında bulunan bir kale yerleşimidir. Doğusunda ve batısında iyi korunmuş kuleler yer alırken, doğu tarafta bulunan kule Aspendos, batı tarafta bulunan kule de Sillyon Antik Kenti'ne hakim durumdadır. Batıda bulunan kulenin duvarlarının tamamına yakını ayakta. Doğudaki kule üç döneme ait mimari izler taşımaktadır. Yerleşim yerinin merkezinde kemerli girişi bulunan bazilika bulunmaktadır. Bazilikanın güneyinde ise bir zeytin işliği bulunmaktadır. Bu yerleşimin muhtemelen Aspendos Territoriumunun güvenliğini sağlayan bir Peripolion yerleşimi olduğu düşünülmektedir.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 23.12.2002 tarih ve 5720 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Kuzasar Antik Yerleşimi

Yumaklar Mahallesi'nin Kuzdere mevkiinde Arpalık Tepe diye adlandırılan tepelik alanda bulunmaktadır. Antalya il merkezine 53 km uzaklıkta bulunmaktadır. Doğuda Katran Dağı tepesinin eteklerinden itibaren batıya doğru yaklaşık 1.000 m uzunluğunda, kuzeyde kuru bir dere yatağından güneye doğru ortalama 350 m genişliğinde bir alana yayılış göstermektedir. Antik kalıntılar genelde batıda kayalık ve düzlük alanda bulunmaktadır. Bu kalıntıların önemlileri tapınak ve kült yapıları ile Pazar yeri olduğu düşünülen dikdörtgen alanın çevresindeki mimari yapı kalıntılarıdır. Doğusunda geniş bir alana yayılan yer yer bahçe ve ev duvar kalıntıları bulunmaktadır.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 24.12.1999 tarih ve 4483 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Arpalık Tepe Antik Yerleşimi

Arpalık Tepe Antik Yerleşimi, Serik İlçesi Yumaklar Mahallesi güneydoğusunda 680 m rakımlı Arpalık Tepe üzerinde yer almaktadır. Tepenin batısında ve kuzeyinde bir köy yerleşimi bulunmaktadır. Yerleşim yeri içerisinde in-antis planlı iki tane küçük tapınak dışında fonksiyonu belirgin bir yapı tespit edilememiştir. Yapılar toplama taşan yapılmış kuru duvar tekniği ile örülmüş toplu bir yerleşim yeridir. Yerleşim yerinde M.Ö. 1. ile M.S. 3. yüzyıllar arasına ait Roma dönemi seramikler mevcuttur. Bu seramikler günlük hayatta kullanılan kaplar ile çatı kiremitlerinden oluşmaktadır. Adak kuyusunun bulunduğu alanda yapılan kurtarma kazısı sonucunda arkaik ve Helenistlik döneme tarihlenen buluntu ele geçmiş olmasına rağmen üst yapının Roma dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Arkaik dönemden Roma dönemine kadar burada kutsal alan kullanımı olduğu ve daha sonra mabet yapısı etrafında yapılaşmanın arttığı anlaşılmaktadır.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 28.08.2001 tarih ve 5109 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Kaletepe Antik Yerleşimi

Yumaklar mahallesinin 1,5 km kuzey batısında, 556 rakımlı Karatepe'nin güney eteği üzerinde oluşan yaklaşık 450 m rakımlı ikinci bir tepe üzerinde yer almaktadır. Tepenin en üst bölümünde ortalama 35x35 m ebadında organik planlı dairesel formlu 1 m kalınlığında surlarla çevrilidir. Surlar küçük toplama taş malzeme ile kuru duvar tekniğinde yapılmış olup yer yer 5 metreye varan yükseklikte halen ayakta bulunmaktadır. Güney surları ortasında basit bir yapı daha tespit edilmiştir. Alanın güneybatı köşesinde kaçak kazılar sonucu açılan alanında M.S. 2 yy. ait olduğu düşünülen iyi fırınlanmış günlük kullanıma ait kap parçalarına rastlanmıştır. Kalenin orta kısmının mimarisiz olması, çevrede çatı kiremidî parçası bulunmaması, surlar dışında yerleşim ve kullanıma ait malzeme görülememesi nedeniyle buranın M.S. 1-3 yy.lar arası sadece askeri amaçlı (garnizon yapısı) kullanılmış olduğu düşünülmektedir.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 28.08.2001 tarih ve 5109 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Asartepe Antik Yerleşimi

Yumaklar Mahallesi'nin 2 km kuzeybatısında tepe üzerinde yer alan yerleşim çevresinden 30 m yüksekliğinde kayalık tepe üzerindedir. Tepenin 150 m doğusunda su ihtiyacını karşılayan kaynaklar bulunmaktadır. Tepenin en üst bölümünde 40x40 m ebadında kare formlu, kuzeyi üç kule ile savunmaya daha uygun olarak planlanmış, dış duvarları yaklaşık 110 cm, iç bölüm duvarları ise 80 cm kalınlığında inşa edilmiş bir yapı bulunmaktadır. Kalenin kuzey duvarında görülen iri bloklu, rektogonal örgülü duvar temelleri erken dönem özellikleri vermesine karşın çevrede bunu doğrulayan başka buluntular tespit edilememiş, yüzey araştırmaları yerleşimin en geniş şekli ile M.Ö. 1.-M.S. 4.yy arasında kullanılan savunma amaçlı bir yerleşim olduğu sonucuna varılmıştır.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 28.08.2001 tarih ve 5109 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Töngüşlü Mahallesi Kule Çiftlik Kalıntısı

Yumaklar mahallesi yolunun yaklaşık 750 m doğusundaki tepede kule-tapınak olabilecek bir yapı kalıntısı olarak tespit edilmiştir. Yapının güneydoğusunda kayaya oyulmuş içi taş dolu bir sarnıç bulunmaktadır. Tepenin doğusu, güneyi ve batısı taş duvarlarla çevrilidir. Kulenin güneydoğusunda in- öğütme taşları bulunmaktadır. Kutsal alanın ortasında 1 m çapında yuvarlak kesitli yarısı kırık silindir bir adak taşı yer almaktadır. Sillyon'daki yapı kalıntıları göz önüne alındığında tepedeki yapının kule çiftlik olma olasılığı yüksek olarak bulunmuştur.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 18.12.2003 tarih ve 6143 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Paşakemer Köprüsü

Akkınlar mahallesi sınırları içinde Dikmen mahallesine giden yol üzerindedir. Halk arasında "Paşa Köprüsü" olarak adlandırılan köprünün derenin her iki kıyısındaki köprü ayaklarına ait kalıntılar mevcuttur. Köprü geç Osmanlı dönemine tarihlenmektedir. Köprü kemer taşı düzgün kesilmiş yöresel taş ile beden duvarı ise yine yöresel amorf taş ile örülmüş olup, kum-kireç karışımı harçla takviye ile yapılmıştır. Günümüzde kullanılamayacak şekilde yıkık halde olup bitişiğine yeni köprü yapılmıştır.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 24.03.1998 tarih ve 3761 sayılı kararı ile Taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Kargılı Köprüsü

Akkınlar Mahallesi ile Dikmen Mahallesi yolu ortasından Aşağıçatma Mahallesine giden yol üzerinde bulunmaktadır. Halk arasında "Kargılı Köprü" olarak adlandırılan köprünün doğu ayağı ile küçük kemeri ayakta olup, orta kemeri ile batı kemeri yıkılmıştır. Köprünün ayakta kalan bölümleri incelendiğinde, köprü kemer taşlarının yöresel kesme taşlarla, beden duvarının yine yöresel amorf taşlarla kireç-kum

karışımı harç ile yapıldığı görülmektedir. Aynı yol güzergahındaki Paşakemeri köprüsü ile aynı tarihler olan Geç Osmanlı döneminde yapıldığı düşünülmektedir.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 24.03.1998 tarih ve 3761 sayılı kararı ile Taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

Beşgöz Köprüsü (Çakallık Mahallesi)

Kaynağını Aksu Çayı'ndan alan bir dere üzerindeki köprü, beşgözlü olup memba ve mansap yönünden göz kemerleri net bir biçimde görülmemektedir. Tempan duvarı ve köprü tabliyesi amorf yöresel taştan kireç-kum karışımı harçla poligonal teknikle yapılmıştır. Günümüzde köprü kullanılmamaktadır. Köprü'nün yapım tekniği, tarihlemeye ışık tutacak yapı tekniğini göstermemekte ancak yol güzergahını işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 10.09.1998 tarih ve 3936 sayılı kararı ile Taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (Avke 2004).

4.4. Korunan Alanlar

4.4.1. Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi

Bu bölge 21.11.1990 tarih ve 90/1117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Yaklaşık 112 km² yüzölçümüne sahip olan bölgenin bir kısmı Serik, bir kısmı da Manavgat ilçesinde yer almaktadır (Şekil 4.9). Serik bölümü, güneyde yer alan Karadayı Mahallesi'nin kuzeybatısında bulunan Yassıyusuflar Tepesinden başlayarak sahile paralel bir şekilde Köprüçayı'na kadar uzanmakta, Manavgat bölümünde ise Köprüçayı'ndan başlayarak Evrenköy'de bitmektedir (Tezel vd. 2007). A ve B tipi hassas zonlar, doğal karakteri korunacak alanlar ve tarım alanları yanında yönetim planında konut, turizm ve yerleşimlere yer verilmiştir.

Şekil 4.9. Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi (Baka 2021)

Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi kıyı kumulların biçimlendirdiği 29 km'lik kıyı uzunluğuna sahiptir. Bölgesel özelliklere sahip geniş kumul ve orman alanları biyoçeşitlilik zenginliği açısından alanı oldukça zengin kılmaktadır. Endemik balık türü *Aphanius anatoliae*, endemik Serik armudu (*Pyrus serikensis*), Deniz Kaplumbağası (*Caretta caretta*) ve Yeşil Kaplumbağa (*Chelonia mydas*) türleri ile deniz

kaplumbağaları için Akdeniz'deki önemli habitat arasında yer almaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2016).

Yörede tarım alanları geniş yer kaplamaktadır. Seracılık da giderek yaygınlık kazanmaktadır. Bölgedeki flora ve fauna hızla yayılan tarım faaliyetlerinin tehdidi altındadır. Özellikle Kızılçam (*Pinus brutia*) ormanları eskiden bu bölgede geniş yer tutarken bugün çok azalmıştır. Manavgat'ın doğusu ve Acısu'nun batısında ise fıstık çamı (*Pinus pinea*) ormanları dikkat çekmektedir.

Alandaki habitatlar ve öne çıkan türler Orman (*Pinus brutia*, *Laurus nobilis*, *Daphne sericea*, *Quercus cerris*, *Olea europaea*), maki (*Quercus coccifera*, *Styrax officinalis*, *Myrtus communis*, *Cistus creticus*, *Cistus salviifolius*), kumul makilikleri (*Erica manipuliflora*, *Sacropoterium spinosum*, *Echium angustifolium*), kumul tepeleri (*Echium angustifolium*, *Sacropoterium spinosum*, *Polygonum maritimum*, *Echinops viscosus*), hareketli kumullar (*Thymelea hirsuta*, *Echium angustifolium*, *Euphorbia paralias*, *Pancratium maritimum*), sulak alanlar (*Salicornia europaea*, *Limonium gmelinii*, *Juncus littoralis*, *Juncus rigidus*, *Cressa cretica*, *Juncus acutus*, *Thypha latifolia*, *Cyperus longus*), tarım alanları (*Pyrus serikensis*, *Crataegus monogyna*, *Anemone indica*) (Tezel vd. 2007).

Yüzey suları açıdan Acısu Deresi, Köprüçay Irmağı, Sarısu, Karaöz, Şarlavuk ve İncirli dereleri mevcut olup, hidrojeolojik açıdan Acısu deresinin güneyinde ve doğu-kuzeydoğusunda yer alan tuzlu-alkali ve taban suyu yüksek ve zaman zaman da geçici göllere dönüşen alanlarla ve ayrıca daha doğudaki Kocagöl sulak alanı bulunmaktadır.

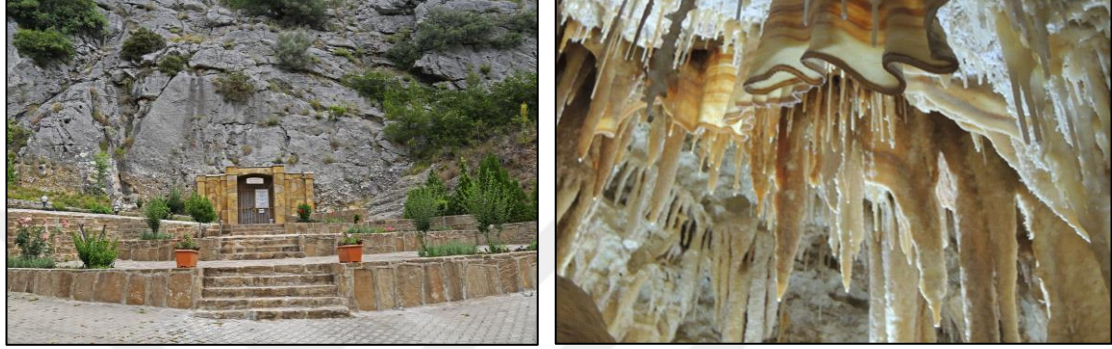
Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi, Karadayı Mahallesi'nin güneydoğusundaki sulu çayırılık alanlar ile Boğazkent yöresi Önemli Kuş Alanı özelliğindedir. Özellikle soğuk kış şartlarında Anadolu'daki göllerin donması ve karaların da kar ile kaplanması sonucunda, buralarda kışlayan kuş popülasyonları Boğazkent gibi güney kıyılarımızda bulunan az sayıdaki sulak alanlarda barınmaktadır.

Bölgede görülen kuş türleri arasında küçük Batağan (*Tachybaptus ruficollis*), Karabatak (*Phalacrocorax carbo*), Küçük Ak Balıkçıl (*Egretta garzetta*), Büyük Ak Balıkçıl (*Egretta alba*), gri Balıkçıl (*Ardea cinerea*), Sakarca (*Anser albifrons*), Angıt (*Todarna ferruginea*), Çamurcun (*Anas crecca*), Saz Delicesi (*Circus aeruginosus*), Atmaca (*Accipiter nisus*), Şahin (*Buteo buteo*), Kızıl Şahin (*Buteo rufinus*), Kerkenez (*Falco tinunculus*), Bozdoğan (*Falco columbarius*), gökdoğan (*Falco peregrinus*), Kızıl Bacak (*Tringa ochropus*), Küçük Sumru (*Sterna albifrons*), Yalı Çapkını (*Alcedo atthis*), Kızılgerdan (*Erithacus rubecella*), Kamış Bülbülü (*Cettia cetti*), Uzun Kuyruklu Baştankara (*Aegialos caudatus*) öne çıkmaktadır (Tezel vd. 2007).

Ayrıca bölge sınırları içerisinde Acısu Deresi ağzından Sarısu Deresine kadar uzanan yaklaşık 13,3 km lik alan Deniz Kaplumbağaları Üreme Alanıdır. Bu kapsamda nesli tehlikede olan kaplumbağa türlerinden Deniz Kaplumbağası (*Caretta caretta* ve Yeşil Kaplumbağa (*Chelonia mydas*) ve Nil Kaplumbağası (*Trionyx triunguis*) türlerine yönelik 2007 yılında başlatılan araştırma, izleme ve koruma çalışmaları bugün hala devam ettirilmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2016).

4.4.2. Zeytintaşı Mağarası Tabiat Alanı

Zeytintaşı Mağarası, Antalya Serik İlçe Merkezinin 16 km kuzeyinde yer alır. Mağara, Köprü çayın kolları olan Koca Dere ve Gökçeler Deresi arasında yer alan Zeytintaşı Tepesinin 400 m güney yamacında ve deniz seviyesinden 225 m yükselti yer almaktadır. İdari bakımdan Serik İlçesine bağlı Akbaş köyünün Gökçeler Mahallesi sınırları içerisinde bulunan mağara, Miyosen konglomerası tarafından kuşatılmış Jura-Kretase yaşlı kalkerler içerisinde (Şekil 4.10) ve kuzeybatı-güneydoğu yönlü bir fay üzerinde gelişmiştir (Ceylan 2011).

Şekil 4.10. Zeytintaşı Mağarası giriş ve iç görünümü

Mağara 1997 yılında taş ocağı işletmek amacıyla açılan yapay bir galeri sonunda tesadüfen bulunmuştur. Sıcak ve nemli bir havaya sahip olan Zeytintaşı sarkıt, dikit, sütun gibi çeşitli damlatas oluşumları yanında küçük gölcükler ve boyları yer yer yarım metreye ulaşan makarnaya benzeyen (spagetti) sarkıtlar mağaranın en karakteristik şekilleridir (Ceylan 2011).

Zeytintaşı Mağarası, 27.06.1997 tarih 3417 nolu karar ile kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan alanlar kapsamında 1. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir. Ayrıca 1999 yılında turizm amaçlı uygulama projesi tamamlanmış olan mağaranın sadece üst katı 14.02.2002 tarihinde turizme açılmış olup 136 m uzunluğu gezilebilmektedir. Buna karşılık 10 metrelik bir çöküntü kuyusu ile birbirine bağlı 97 m uzunluğa sahip alt kat bozulmalara karşı önlem amacıyla uygulama dışı bırakılmıştır.

Mağara çevresinin doğal bitki örtüsü yangınlarla büyük ölçüde tahrip olmuştur. Mağaranın güneybatısında, kuzeydoğu güneybatı doğrultusunda uzanan Gökçeler Deresi ve vadisi Akdeniz kıyı kuşağı ormanları olan kızılçam ormanları ile örtülüdür. Ancak, 1990 yıllarda mağara çevresinde meydana gelen yangın mağara çevresindeki kızılçam ormanlarını büyük ölçüde azalırken, yerine yabani zeytin, mersin, keçiboynuzu, zakkum gibi türlerden oluşan maki bitki topluluğu yayılış göstermektedir (Ceylan 2011).

4.4.3. Uçansu Şelaleleri

Serik ilçesi Gebiz beldesi Kozan köyü sınırları içerisinde yer alan Uçansu Şelaleleri (Şekil 4.11) 930 m ile bölgenin en önemli yükseltisi olan Bodrum Kaya'nın eteklerinde bulunmaktadır. Şelaleler Kocain Tepesi ve Mağarası (464m.) ile Arıtaşı Tepesi (371m.) arasında kalmaktadır. Yükseltinin azalması ve akarsuların taşıdığı

alüvyonlar birikmesi sonucunda şelalelerin güneyinde yer yer küçük ovalar yer almaktadır. Uçansu Şelalelere adını veren Uçan Dere, Bodrum Kaya'nın eteklerinden doğar ve Uçan Mahallesinin güneyinde yeni kollarla birleşerek Uçan Şelalesi ve Yukarı Uçansu Şelalesini oluşturur (Atayeter vd. 2007).

Şekil 4.11. Uçansu Şelalesi'nden bir görünüm (Uygun 2022)

Yukarı Uçansu Şelalesinden sonra akışına devam eden Uçansu Deresi 800 m. kadar batıda Aşağı Uçansu Şelalesi'ni oluştururken, 51.5 m. den dökülen Aşağı Uçansu Şelalesi döküldüğü yerde 18 m. Eninde, 10 m. Boyunda ve 3–4 m. derinliğinde doğal bir gölet oluşturmuştur. Aşağı Uçansu Şelalesi'nde de Yukarı Uçansu Şelalesi'nde olduğu gibi suyun dökülme yüzeyinde kopmalar meydana gelirken yosunlar, sarkıtlar ve çeşitli bitkilerle kaplı dökülme yüzeyleri ve kireçtaşı oluşumları ilginç görüntüler sunmaktadır (Atayeter vd. 2007).

Uçansu Şelaleleri, 27.10.1998 tarih 5417 nolu karar ile kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan alanlar kapsamında 1. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir. Günümüze yakın bir zamanda statüsü değiştirilerek Bakanlık Makamının 09.04.2020 tarih ve 85371 sayılı olur kararı ile “Doğal Sit-Nitelikli Doğal Koruma Alanı” olarak tescil edilmiştir.

4.4.4. Aspendos Antik Kenti kenarı (Büyük Belkıs Köyü)-Köprüçay kenarı-Sarıbalı Mahallesi koruma alanı

Aspendos antik kenti çevresi ile Köprüçay'ın nehir yatağı birleşim alanları, 08.09.1994 tarih 2295-2296 nolu kararlar ile iki alan olarak kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan alanlar kapsamında 1. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir. Bu alanlarda tarihi Aspendos Köprüsü, su kemerlerinin sağlam olan kısımları ile bazı yerlerde kalıntıları, Belkıs Köyü kırsal yerleşim dokusu da bulunmaktadır (Avke 2004).

4.4.5. Tabiat varlıkları

Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan değerler olup, “anıt ağaç” ve “mağaralar” tabiat varlığı olarak koruma altına alınmaktadır (TVK 2018).

4.4.5.1. Anıt ağaç

Yaş, çap ve boy itibarıyla kendi türünün alışılmış ölçüleri üzerinde boyutlara sahip olan, yöre folklorunda, kültür ve tarihinde özel yeri bulunan, geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında köprü kurabilecek doğal ve uzun ömre sahip olan ağaçlar anıt ağaç olarak koruma altına alınmaktadır (TVK 2018).

Alanımızda merkezde üç çınar ağacı (*Platanus orientalis*) ve sahile yakın bir mahallede bir palamut meşesi (*Quercus ithaburensis*) olmak üzere dört ağaç tescillenerek anıt ağaç olarak korunmaktadır. Merkez Mahalle Hürriyet Caddesi üzerindeki üç çınar ağacı (*Platanus orientalis*), 08.11.2007 tarih 1942 nolu karar ile yaklaşık 300 yaşında oldukları tespit edilerek anıt ağaç olarak tescillenmiştir (Şekil 4.12).

Alandaki diğer anıt ağaç olan ve Boğazkent Mahallesi Ahmediye Mezarlığı içerisinde bulunan Palamut Meşesi (*Quercus ithaburensis*), 01.05.2008 tarih 2329 nolu karar ile 550 yaşında olduğu tespit edilerek anıt ağaç olarak tescillenmiştir.

Şekil 4.12. Hürriyet Caddesi üzerindeki tescilli Çınar ağaçları (*Platanus orientalis*)

4.4.6. Köprülü Kanyon Milli Parkı

Manavgat İlçesi'nde bulunan Köprüçay (Köprü) Nehri ve tarihi Selge Kenti'nin bulunduğu 366.140 dekarlık alan, 1973 yılında Milli Park olarak ilan edilmiştir. Milli Park'ın en önemli kaynak değerini Köprüçay'ın Bolasan Köyü ile Beşkonak arasında

yer alan yarma vadi ve 14 km uzunluğu ve 100 m'yi aşan duvar yüksekliği ile Türkiye'nin en uzun kanyonlarından biri olan Köprülü Kanyon oluşturmaktadır. Her ne kadar Manavgat ilçesinde yer alsa da Serik ilçesinin Demirciler ve Yeşilvadi mahallelerinin bir kısmı Milli Park sınırlarına dahil olmaktadır.

Köprülü Kanyon rakım farkları ve yerel iklim yelpazesi içinde birbiriyle ilişkili çok çeşitli doğal ekosistemlere sahiptir. Milli Parktaki taksonomik çalışmalar 390 takım ve 94 familyadan 950 bitki türünden 230'nun Türkiye endemiği, 12 tanesi ise bölge endemiği olduğunu göstermiştir (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 2019).

Yaklaşık 400 hektarlık doğal Servi (*Cupressus sempervirens*) ormanı, Akdeniz bölgesinin en büyük doğal servi ormanı niteliğini taşımaktadır ve Milli Parkın en önemli doğal kaynak değerlerinden birini temsil etmektedir. Sedir (*Cedrus libani*) ve Toros Göknarı (*Abies cilicica ssp. isaurica*) ile yaşlı ibreli ormanlar ve karışık yaşlı karaçam (*Pinus nigra*) ormanları büyük ekolojik öneme sahiptir (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 2019).

Yaban hayatı türleri açısından Köprülü Kanyon Milli Parkı yaban keçisi, kızıl akbaba yanında 21 sürüngen, aralarında Köprüçay Irmağı'nda yaşayan kırmızı benekli alabalık (*Salmo trutta macrostigma*)'ın olduğu 7 balık türü, Türkiye endemiği olan kuşlardan Anadolu Sıvacı Kuşu, IUCN tarafından “zarar görebilir” kategorisine alınmış mahmuz bacaklı kaplumbağa (*Testudo graeca*) ve Bozburun Dağı eteklerinde, Büyük Kanyon ve Sanlı Deresi mevkii ve sarp dağlık alanlarda görülen Bezoar Keçisi (*Capra aegagrus*)'ne yaşam alanı sunmaktadır (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 2019).

4.5. Serik Bölgesi Tarihsel Peyzaj Karakterizasyonu

4.5.1. Serik Bölgesi tarihsel dönemleri

1.Dönem (İlk Çağ-Orta Çağ) (M.Ö. 3500-M.S. 1453)

Bu dönemi aydınlatabilmek için bulunabilen en eski kaynak Fransız coğrafyacı D'Anville Jean-Baptiste Bourguignon'un (1794) hazırladığı tarihi harita olmuştur. Bunun haricinde Keith Johnston'un (1886) Küçük Asya Tarihi haritası ve J.C. Walker (1830)'ın Küçük Asya tarihi haritasından yararlanılmıştır. Ayrıca coğrafyacı Strabon (2009) ve George Bean (2009), Sir Francis Beaufort (2014), Karl Graf Lanckoronski (2017) ve D.E. Danielloğlu (2017)'nin araştırma alanına yaptığı seyahatlerde tuttıkları not ve çizimlerinden yararlanılarak bölgenin farklı tarihsel süreçlerdeki durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Serik'in içinde yer aldığı antik Pamphylia Bölgesi, bugün doğuda Taşeli denen Dağlık Kilikia, batıda Teke denen Lykia ve kuzeyinde ise Pisidia bölgesi arasında kalmaktadır. Bölgenin güneyinde antik adıyla Pamphylia Pelagos, günümüzdeki adıyla da Antalya Körfezi yer almaktadır (Aşınmaz 2021).

Pamphylia Bölgesi ılıman iklimi, bereketli toprakları ve Doğu Akdeniz ulaşımındaki stratejik konumu nedeniyle Paleolitik Çağ'dan beri önemli bir yerleşim

alanı olmuştur (Aşınmaz 2021). Pamphylia kentleri arasında Attaleia (Antalya), Aspendos (Belkıs), Lyrbe (Bucakşeyhler), Magydos (Lara), Perge (Murtina), Side (Eski Adalya) ve Sillyon (Yanköy) gelmektedir. Araştırma alanı Serik İlçesi ise Aspendos ve Sillyon antik kentlerini kapsamaktadır.

Tarihi kaynaklarda Pamphylia ovası Akdeniz, Solyma dağ silsilesi ile Pisidia dağları arasında uzanan düzlük bir alan olarak nitelendirilmektedir. Düzlük yaklaşık 5.700 km² büyüklüğünde olup heybetli Kestros Çayı (Aksu), ovayı hemen hemen ikiye ayırmaktadır. Kestros'un doğusunda Eurymedon (Köprüçay) ile daha da doğusunda Melas (Manavgat) iki akarsuya rastlanmaktadır. Bunlardan Melas aynı zamanda düzlüğün sınırı konumundadır. Ovanın batı yarısı, ara sıra yeryüzüne çıkan Düden'le sulanmaktadır (Lanckoronski 2017).

Strabon (2009) bölgeye yapmış olduğu ziyarette Kestros Irmağı'ndan yukarı gemiyle altmış stadion (1 stadion:180 mt) gidilirse, bir kent olan Perge'ye; Perge'nin yakınında, yüksek bir yerde, her yıl genel bir festivalin düzenlendiği Artemis Pergaia Tapınağı'na gelindiğini; ondan sonra denizden kırk stadion kadar yukarıda Perge'den görülebilen yüksek bir kent olan Syllion'a, sonra geniş bir göle Kapria'ya, sonra da Eurymedon Irmağı'na ve gemiyle altmış stadion ırmak yukarı gidilirse Argoslular tarafından kurulmuş, kalabalık bir kent olan Aspendos'a ulaşıldığını belirtmiştir (Şekil 4.13).

2. Dönem (1700-1900)

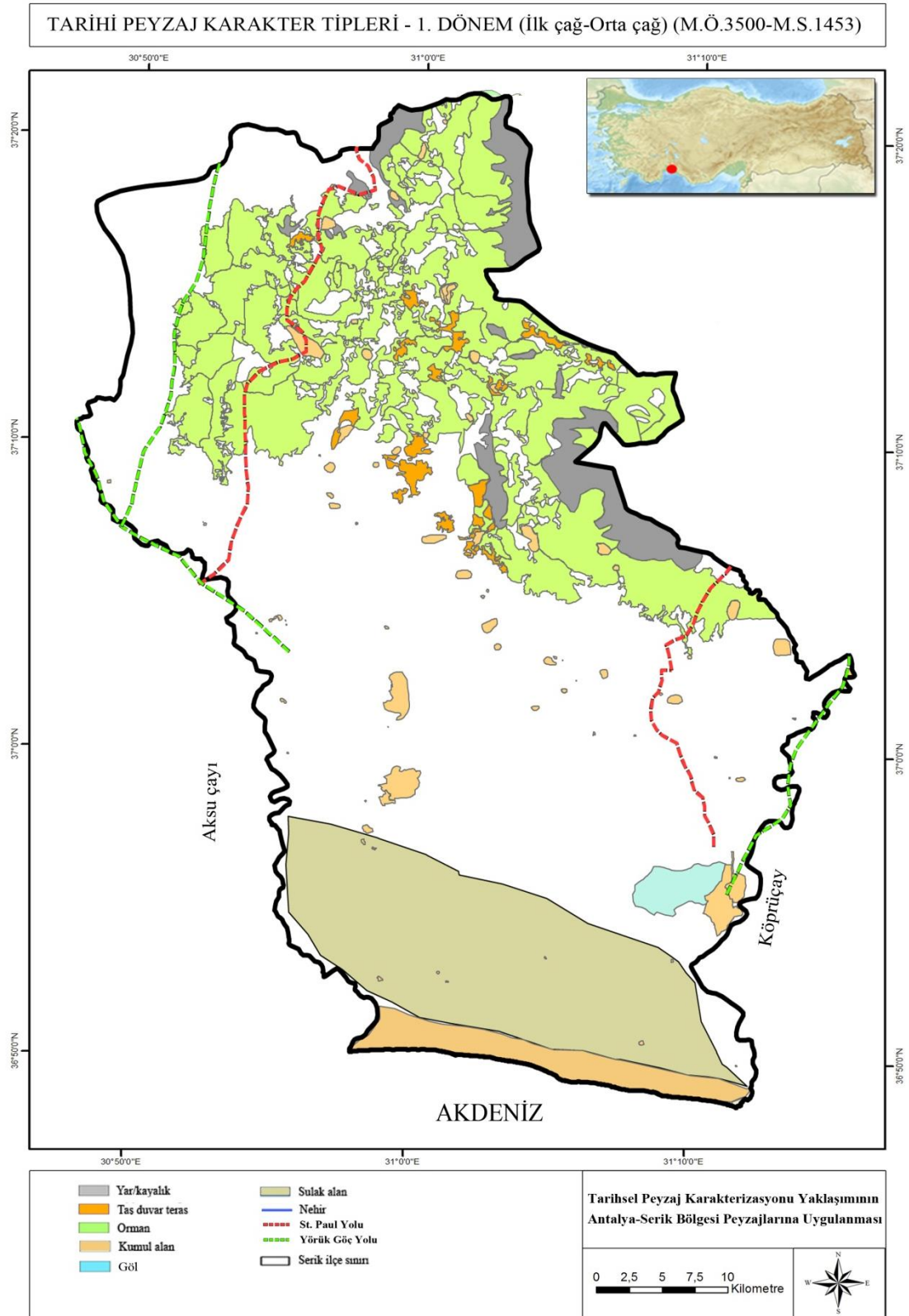
İkinci dönem analizi için Fransız coğrafyacı D'Anville Jean-Baptiste Bourguignon (1794), Keith Johnston (1886)'un Küçük Asya Tarihi, J.C Walker (1830)'in Küçük Asya Tarihi haritasından yanı sıra Strabon ve George Bean, Sir Francis Beaufort, Karl Graf Lanckoronski ve D.E. Danieloğlu'nun çalışmalarından yararlanılmıştır. Ayrıca Kwcoğrafyacı araştırma alanına yaptığı seyahatlerde tuttukları not ve çizimlerinden yararlanılarak durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu dönemle ilgili olarak Sir Francis Beaufort (2014), 1811-1812 yıllarında kaptanı olduğu kraliyet donanmasına ait Frederikssteen adlı gemiyle, Küçük Asya'nın Güney kıyılarının haritasını çizmek, portulanlarını yapmak, seyir ve hidrografik yapısını belirlemek, deniz kaynaklarını saptamak gibi kendine verilen görevleri yerine getirmiştir. Bu sırada kıyıda sıralanan ören yerlerini incelemiş, planlarını ve resimlerini çizmiş ve haritalara aktarmıştır.

Batı bilim dünyasında 1800'lü yıllara kadar bilinmeyen bölge (terra incognita) niteliğini koruyan Güney Anadolu kıyılarının, gerçeğe uygun ilk haritasının Kaptan Beaufort tarafından çizildiği ünlü coğrafyacı Carl Ritter tarafından da bildirilmiştir (Beaufort 2014).

Beaufort (2014)'un Küçük Asya'nın Güney kıyıları boyunca yaptığı bu seyahati sırasında aldığı notlarda alanla ilgili olarak şu şekilde bahsetmektedir:

“Doğuya doğru ilerlediğimizde iki önemli ırmağa, antik Kestros ile Eurymedon'a ulaştık. Ptolemaios tarafından ikisi arasına yerleştirilen bir kent olan Matylus'tan ise herhangi bir ize rastlamadık. Kestros 300 ayak (1 ayak: 30.8cm),

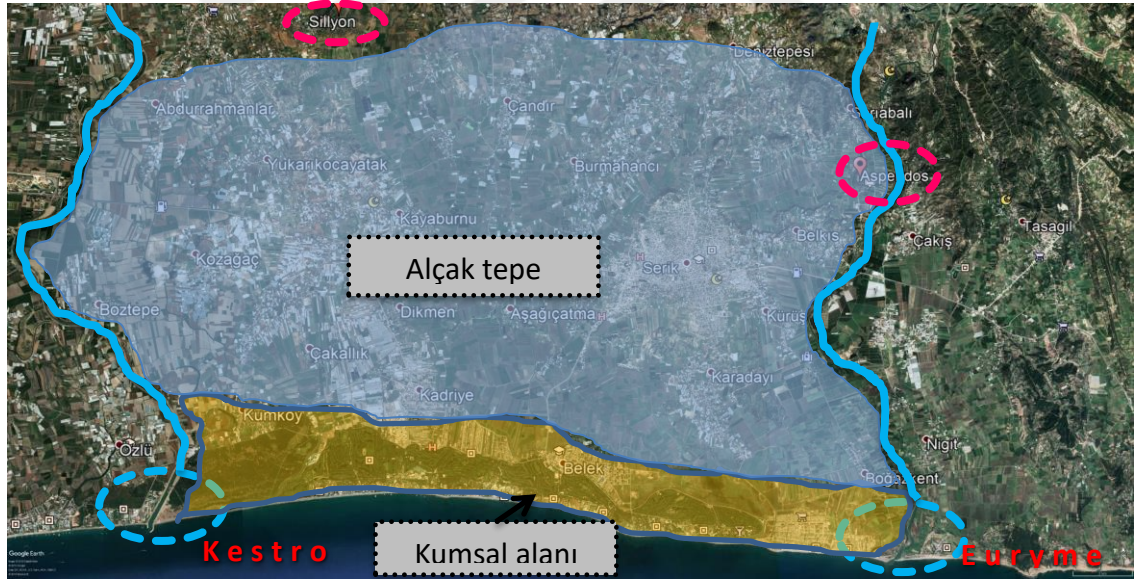

Şekil 4.13. 1. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası

Eurymedon 420 ayak genişliğinde olup, ağızları önünde uzanan eğri kum setlerinin iç tarafında her ikisi de 15 ayak derinliğindedir. Bu ırmakların durumu oldukça büyük bir değişikliğe uğramış görünmektedir. Strabon, Kestros Irmağı'nın dolaşıma uygun olduğunu betimler. Dahası Kimon'un Eurymedon Irmağının epeyce yukarısında bir yerde Pers donanmasını yok ettiğini de öğrenmekteyiz. Bu olaydan 280 yıl sonra, Side açıklarındaki unutulmaz deniz savaşında Rodos donanması, otuz iki adet dört direkli ve dört adet üç direkli teknesi ile bu ırmağa girmiştir”.

Beaufort (2014)'un betimlemesi değerlendirildiğinde her ne kadar o günlerdeki savaş gemilerinin fazla bir su derinliği gerektirmediği olası ise de, az çok yüklü teknelere yol vermesi için, bu ırmak ağzının bugün bizim gördüğümüzden çok farklı bir durumda olması gerekirdi.

Beaufort (2014)'un bildirdiğine göre “Klimaks Dağı'nın doğusuna doğru kıyı, Likya'nın sarp bir biçimde denize uzanan yarlarından ve dağlarından farklı bir niteliğe bürünmektedir. Adalya dolaylarında düz, fakat yükselmiş bir arazi kara içinde oldukça ileriye kadar uzanmakta; burada, kumsal alanı izleyen kum tepelerinden bir kuşağın arkasında, alçak tepecik kümelerini içeren geniş bataklık düzlükler uzak dağlar ile kıyı arasında yer almaktadır. Bu ovalar alçak, görünüşe göre de alüvyonludur. Yabani otlarla kaplı oldukları ve çok sayıda sığır sürüsü barındırdıkları halde, kışın su taşkınlarına uğradıklarının tüm belirtilerini taşırlar” (Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Beaufort (2014)'un seyahat anlatımlarına göre yaklaşık alan durumları

Antalya'lı bir gezgin olan D.E. Danieloğlu (2017)'nin 1850 yılında Antalya ve yakın çevresindeki ve özellikle de antik yerleşimlere yapmış olduğu gezilerin notlarını, ilk defa 1855 yılında İstanbul'daki Anatoli Matbaası'nda basılmış seyahatnamesinde toplamıştır.

Danieloğlu (2017)'nin dört arkadaşı ile birlikte gerçekleştirdiği Perge, Silyon, Aspendos, Side ve Lara'nın daha çok antik kalıntılarını kapsayan 13 günlük gezisinin notlarını Antik kentler ve kalıntılar, dönemin kıt bilgi ve kaynakları ile kendi edinimleri

çerçevesinde detaylı bir biçimde anlatılırken, sıkça kullandığı uzun ancak son derece sempatik dialoglar ve tanımlarla bölgenin sosyal dokusuna ilişkin renkli, naif, nadir bir tablo çizmektedir. Bu seyahatnamenin içerisinden çalışma alanımıza yönelik şu bilgilere ulaşılmıştır:

“Kısa bir süre sonra bir ovaya geldik. Buradaki uçsuz bucaksız zümrüt yeşili manzara insanı ancak mutlu edebilirdi. Ova ekili değildi. Nedenini sorduk. Yiğidimiz buranın çok eskiden devlet emriyle boynuzlu ve boynuzsuz hayvanlar için ayrılmış olduğunu söyledi. Eskiden bu ovada her yıl hayvancılıktan bir hazine dolusu para kazanılırmış. Bir hazine dolusu derken 18 milyon kuruştan söz ediliyor. Buraya köylüler hala “hazine alanı” diyorlar ve ekip biçmiyorlar. Maalesef hiçbirimiz bu söylenenleri değerlendirecek tarım bilgisine sahip değildik. Dolayısıyla anlatılanları ne onaylayabiliyor ne de karşı çıkabiliyorduk. Sadece, bu vadinin eskiden ne kadar bereketli olduğunu dinleye dinleye bu bilgiyi kafamıza kazıdık” (Danieloğlu 2017).

“Ovanın bittiği yerde ormanlık alanlardan geçtik. Deneyimsiz seyyahları tedirgin edecek derecede sık ağaçlarla kaplıydı burası. Sonra bir bataklığa girdik. Kendimizi tam bu tehlikeli yerden kurtarmıştık ki karşımıza çok değişik bir manzara çıktı. Bataklığın içinde beygir ve kısrak sürüleri vardı, kafalarına kadar suya batmışlardı. Demek atlar buradan besleniyorlardı. Vay! Karanlık bir orman ve bataklık! Sanki yolculuğun kötü kısımları başlıyordu. Gerçekten endişelenmeye başlamıştık. Dağlar ve düzlükler, kurak ve kıraç alanlar aşıyorduk. Sanki Aşağı Mısır’da, İskenderiye çölünde dolanıyorduk. Görünürde ne bir ağaç ne bir çalı ne bir yeşillik vardı. Bitmek bilmez bir çölün içinden geçiyorduk ve çevremizdeki manzara hiç değişmiyordu, artık fenalık gelmişti” (Danieloğlu 2017).

“Zaten bu kumluk alanda hangi bitki kök salabilirdi? İki saat sonra Kestros (Aksuyu) denilen nehre vardık. Kestros, Nil Nehri’ne çok benziyordu ama sadece görüntü olarak, yoksa suyu altın renkli olduğu için değil. Tam tersine mide bulandırıcı bulanık bir sarı rengi vardı. Tatsızdı, ama suyunun hiç kurumamasıyla bilinir, bazen iyi bazen de kötü huylu olur, çok gürültü çıkarırdı. Kenarlarda sesiz akar, orta taraflarda girdap yapar ve kıyısındaki tarım arazisine hiçbir faydası olmazdı. Yaz mevsiminde cılız ve verimsiz, yağmur yağdığında ise acımasızdı. İşe yaradığı yerler de vardı ama yol açtığı felaket ve sellerle yükseklerdeki tarım alanlarını mahveder, kışın hiç geçit vermezdi. Üzerinde köprü yoktu, yapılsa da alır götürürdü. Kolu da yoktu. İçinde balık yaşamazdı. İşte böyleydi bu nehir. Bizde sonunda kendi gözlerimizle görüp, yerli halkın bu nehir hakkında hep anlattığı “Yazın içmeye, kışın geçmeye yaramaz” efsanesini doğrulamış olduk” (Danieloğlu 2017).

“Kestros’u geçtikten sonra, bir saat boyunca yine çöl gibi kıraç bir bölgede yürüdük. Sonunda bir iki yeşillik belirdi. İyiye alamet. Ağaçlık bir alana yaklaşıyor gibiydik. Bu bize çok iyi gelecekti. Gerçekten de biraz sonra mersin ağaçlarıyla kaplı bir bölgenin içinden geçtik. Ağaçlar o kadar sık ve yüksekti ki sadece kafalarımız dışarıda kalıyordu. Tepeyi dolana dolana çıktık ve Yanköy’e vardık. Yanköy, Serik bölgesinin merkeziydi. Önümüzde zümrüt yeşili bir ova uzanıyordu. Gerçekten de Argos tepesine çıkmış gibiydik. Buradan her yer gözükiyordu. Bu bölgede buradan daha yüksek bir nokta yoktu” (Danieloğlu 2017).

“Açıklık bir yere vardık. Panayır kurulmuştu ya da belki köyün pazarıydı bu. Tanıdıklarımıza rastladık, bize kahve ikram ettiler. Yola devam ettik. Geniş düzlüklerden, büyüklü küçüklü yeşil tepelerden geçtik. Yukarı doğru tırmanıyorduk. Çıktığımız yükseklikten aşağı bakınca uçsuz bucaksız bir ova görünüyordu. Rehberlerimiz Aspendos şehrinin karşımızda olduğunu söylediler. İlk iş olarak Aspendos köyünün muhtarına elimizdeki tavsiye mektubunu vermemiz gerekiyordu. Köye vardık. Evler, Akropolisin eteklerinden kuzeye doğru uzanıyordu. Antik kent ise kuzeydoğu tarafındaydı ama bulunduğumuz yerden gözükmiyordu, çünkü arada su kemerinin dev direkleri vardı. Bu su kemeri muazzam bir yapıydı ve günümüze kadar gelebilmişti (Şekil 4.14).

Ova boyunca uzunluğu atla altı saatti. Büyük kırmızı tuğladan yapılmaydı. 100 kadar kemeri vardı ve bu kemerlerin çoğu aynı büyüklükteydi (Şekil 4.15). İçlerinden yan yana iki adam geçebilirdi. Kemerlerin büyük olanlarından bir fil bile rahatlıkla geçebilirdi. Hemen yakınlarından Eurymedon Irmağı geçiyordu ama görünüşe göre Aspendoslular bu ırmağın suyunu beğenmeyip dağlardan gelen iyi sudan faydalanabilmek için insanüstü işlere girişmişlerdi” (Danieloğlu 2017).

Şekil 4.15. Aspendos Su Kemerleri’nin kalıntıları (Orijinal 2013)

“350 ayak uzunluğunda 25 ayak genişliğinde muazzam bir köprüye geldik. Köprü, iki büyük kemerin üzerinde duruyordu (Şekil 4.16). Şüphesiz bir Ortaçağ ya da Arap yapısıydı, çünkü üzerinde daha önce bir yerlerde kullanılmış pek çok oymalı taş vardı” (Danieloğlu 2017).

Şekil 4.16. Tarihi Aspendos Köprüsü (Doğan 2016)

1882-1884 yıllarında beraberindeki geniş bir bilim heyeti ve sanatçı gurubu ile Küçük Asya gezisine çıkan Lanckoronski, seyahatin bitiminde G.Niemann ve E. Petersen ile birlikte hazırladığı, ‘Die Stadte Pamphylens und Pisidiens’ adlı iki ciltten oluşan eserinde alanların perspektif görünüş, detay çizimler ve planlarla desteklenen yapı tanımlarının yanı sıra, Pamfilya ve Pisidya bölgelerinin çok sayıda yazıtını da sundukları eserlerinde şu bilgileri vermişlerdir:

“Ova ekildiği kadarıyla çok bereketlidir. Ancak çiftliklere veya biraz daha işlenmiş tarlalarla çevrili bir köye çok ender rastlanır. Bu büyük alanda, dağınık halde aşağı yukarı 6000 kişi yaşamaktadır. Buna karşın Pisidia’nın batı dağlık kesimleri bundan yedi kat daha kalabalıktır. Yazın ise düzlükte, tıpkı Kilikia Ovası’ndaki gibi neredeyse kimse kalmaz. Çünkü herkes kavurucu sıcaklardan ve sıtma ateşinden yaylalara yani Pisidia dağlarındaki Alpleri andıran köylere kaçar. Sonbaharda yayladan köye dönüş şenlikli geçer. Develer renkli kurdelelerle süslenir. Kadınlar en güzel kıyafetlerini giyer. Bu arada kulakları tırmalayıcı bir müzik çalar” (Lanckoronski 2017).

“Perge akropolisinde durup bakışlarımızı Pisidia dağlarında ve ovada gezdirdiğimizde (Şekil 4.17) doğuda bölgenin en büyük akarsuyu olan Kestros’u, diğer tarafında tıpkı üzerinde durduğumuz gibi sarp yamaçlı ve üstü düz, ama çok daha yüksek bir tepe görürüz. Burası bize Atina akropolisini veya örneğin Orvieto gibi, Orta İtalya’daki üzerinde dağ kentlerinin yer aldığı kayalıkları hatırlatır. Bu yer Sillyon’un bulunduğu tepedir. Tepe düzlüğün hemen hemen ortasında doğu-batı istikametinde uzanır. Çevredeki en büyük dağ olan Bozburun’un uzantısı, kuzeyde Silyon Akropolisinin eteğine kadar gelir”.

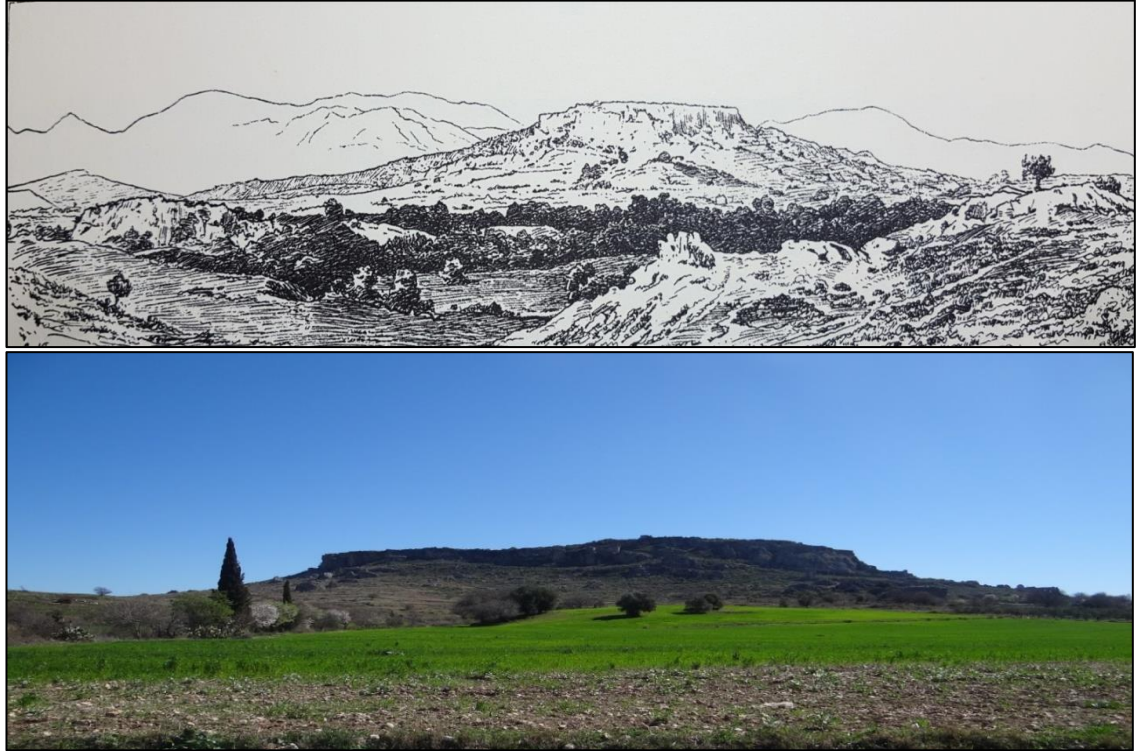

Şekil 4.17. Pamphylia Ovası’nın 1883 yılından bir görünümü (Lanckoronski 2017)

“Sillyon Akropolisi Pamphylia’nın simgesidir ve bu ıssız deneye kadar az insanın yaşadığı geniş alanda yönlerini kolaylıkla kaybetmesi mümkün gezginler, tekrar istikametlerini bulmakta yardım eder, yol gösterir. Perge’den Sillyon’a Kestros’u geçerek at sırtında üç saatten daha kısa bir zamanda ulaşılır ve son derece kendine has bir şehirle karşı karşıya gelinir. Tepenin üstündeki alanda aralarında kısmen Büyük İskender öncesi de bulunan her çeşit yapı, Perge’deki gibi sarnıçlar ve Bizans kiliseleri yer alır. Diğerlerine kıyasla çevrede manzara izlenebilecek yerler arasında en çok akropolis, özellikle de güneydoğusunda denize doğru uzanan manzaraya doğru baktığınızda, Roma çevresindeki seyir noktalarını hatırlatır” (Şekil 4.18, Şekil 4.19).

Şekil 4.18. Sillyon Antik Kenti doğu görünüş çizimi (Lanckoronski 2017)

Şekil 4.19. Sillyon Antik Kenti'nin 1883 ve 2021 yıllarında panoramik görünüşü (Lanckoronski 2017; Orijinal 2022)

“Perge’den Sillyon’un görülmesi gibi, Sillyon’dan da bir başka akropolisi, Aspendos akropolisini görebilirsiniz. Aspendos’a giden yol genelde kumlu topraktan geçer ve bodur, can sıkıcı çalılıklarla kaplıdır. Pamphylia’nın neredeyse tüm doğu ucunda karşılaşılan bu çalılık, Alanya’ya kadar tüm sahilin karakteristik özelliğidir. Atlarımızla iki köy ile hoş bir ladin koruluğundan geçtikten sonra, manzarayı kapatan doğal bir set ile karşılaştık. Sillyon’dan ayrıldıktan üç saat sonra, seti nihayet aşabildiğimiz de önümüze Aspendos Akropolisi, kuzeyde bir Roma dönemi su yoluna ait kemer dizisi ve onun da arkasında dağların kusursuz yarım yuvarlak şeklinde kayalık uzantısı çıktı. Setin diğer tarafında, henüz tam kurumamış ve iğrenç bataklık kokuları çıkaran eski bir göl vardır. Gölün etrafını dönebilmek için kuzeye sapmak gerekir. İki saat sonra su kemerine ve bundan kısa bir süre sonra güneye dönerek akropolisin ayağındaki Balkıs (Belkıs) köyüne ulaştık”.

Roma İmparatorluk Dönemi’nde, Aspendos eni konu önemli bir ticaret merkeziydi. Ürünleri arasında, kentin yakınındaki bir gölden, olasılıkla Strabon’un sözünü ettiği Kapria Gölü’nden elde edilen tuz da vardı (Şekil 4.20). Yazın göl kururken, kıyıda artakalan tuz toplanıyor ve bir gece içinde yenisi birikiyordu. Ayrıca çevrede bağcılık yapılmaktaydı (Bean 2009).

Şekil 4.20. Kapria Gölü’nün yaklaşık yerinin eş yükselti eğrileri ile canlandırılması

“Eurymedon biraz daha doğudan akar. Bu çay, Aspendos’un yarım saat kadar aşağısındaki kemerli bir Ortaçağ köprüsü ile aşılabılır. Köprüünün yanında daha eski bir Roma köprüsünün kalıntısı olan antik bir paye durur. Nehrin sol kıyısında, güzel heybetli ağaçlarıyla bir Türk mezarlığı yer alır. Bütün bunlar, başka bir yerde olmadığı kadar bu bölgenin tarihsel karakterini vurgulayan tablomsu bir manzara sunar. Köprüler burada o kadar nadirdir ki, çay Türkçe adını bu köprüden almıştır. Bu çayın adı Köprü Su’dur” (Lanckoronski 2017).

“Buradan at sırtında batıya gidildiğinde 6 saatte Antalya’ya, güneydoğu istikametinde üç dört saatte Side’ye, iki günde de Dağlık Kilikia’daki Alanya’ya ulaşılır. Haritada burada incelediğimiz beş Pamphylia kentine baktığımızda bu kentlerin denizden dağlara doğru neredeyse simetrik bir konuma sahip olduklarını fark ederiz. Sillyon, Side ve Antalya, tepede Sillyon’un bulunduğu basık bir üçgen oluşturur. Sillyon’dan Antalya ve Side’ye çekilen birer hayali çizginin birinde Perge, diğerinde Aspendos bu çizgilerin aşağı yukarı ortasında yer alır” (Lanckoronski 2017).

Kentin kurulduğu düz tepe çok uzaklardan göze çarpar, Strabon’un belirttiği gibi Perge’den ve ovanın pek çok kesiminden kolayca görülebilmektedir. Tepenin etekleri, batıdaki bir nokta dışında, her yanda dimdiktir. Tepenin genel görünümü, Perge akropolisinin yer aldığı tepeyi andırır, fakat ona oranla bir hayli yüksektir. Doruğun denizden yüksekliği 213 m.’yi bulur (Bean 2009).

İskender’in seferi ile ilişkili, Arrianos’un verdiği bilgilerin dışında, Sillyon’un tarihi konusunda bilginiz yok denecek kadar azdır. Kuruluş, öteki kentlerinki gibi, Troia Savaşı’nı izleyen göçler zamanına bağlanır. Kesin bir belge bulunmamasına karşın, kalıntılar arasında Mopsos’un adını taşıyan bir heykel kaidesinin ortaya çıkarılması, Perge’deki gibi Sillyon’da da bu kahramanın kurucu sayıldığını göstermektedir. Kentin adına rastladığımız ilk kaynak, M.Ö. 4. yüzyılda İskender’den kısa bir süre önce yaşayan coğrafyacı Skylaks’tır. Kentte basılan sikkeler M.Ö. 3. yüzyılda başlar ve kentin adını Selyviys şeklinde yansıtır. Strabon Sillyon’un denizden kırk stadt içeride ve yüksek bir kent olduğunu belirtirken, Perge’den görüldüğüne de dikkat çekmiştir. Arrianos ise kentin adını Syllion şeklinde aktarır (Bean 2009).

19. yüzyılda Antalya ve çevresine gelen seyyahların birçoğu sahil şeridinin neredeyse tamamen terk edildiğine, verimli ovaların da bataklıkla dönüştüğüne tanık olmuştu. Örneğin 1836’da Charles Texier Küçük Asya’nın güneyindeki bataklıkların kokuşmuş sularına değinirken, bu bölgedeki önemli Pamfilya şehri olan Antalya ise yaz aylarında terk ediliyor, insanlar kendilerine dallardan kulübeler inşa ederek senenin bu mevsimini şehrin dışında geçiriyordu. 1838 yılının ilkbaharında Antalya sahillerini dolaşan Charles Fellows ise, Antalya şehri hariç sahil şeridinin tamamen terk edildiğini, burada hiçbir yerleşim yeriyle karşılaşmadığını belirtmiştir (Dayar 2018).

Küçük Asya’nın güney sahil şeridine temel görünümünü veren bataklık manzarasının oluşmasının birden çok sebebi vardı. Ancak bu nedenlerden en önemlisi XIII. yüzyılın sonlarında başlayan, yaklaşık 1450’ler ve 1550’ler arasında kesintiye uğrayan küçük buzul çağına XVI. yüzyılın ortalarında tekrar ortaya çıkmasıdır. Antalya ve çevresindeki bataklık manzarasının sebepleri arasında yer alan küçük buzul çağına ayırt edici özelliği, nemliliğin ve mevsim dışı yağışların artışı, sıklaşan taşkınlar ve toprak erozyonları, iklimin istikrarsızlığı ve tarımsal üretim açısından beslediği belirsizliklerdi (Dayar 2018).

Küçük buzul çağına önemli sonuçlarından ilki, sürekli karşılaşılan taşkınların Akdeniz coğrafyasında buğday üretiminin verimini düşürmesi, daha sonra ovaları tedrici olarak bataklıklara dönüştürmesi ve ticari buğday tarımının ortadan kalkmasıdır. Böylece buğday üretimi kıyı ovalarından Akdeniz’in yüksek bölgelerine kaymış, kıyıdaki temel üretim faaliyetleri ise bahçecilik veya baklagiller gibi ürünlerle sınırlı kalmıştır.

Küçük buzul çağının Akdeniz'i etkileyen diğer bir sonucu olarak kuzey bölgelere taşınan bağcılık ve zeytinciliğin tekrar güneye dönerek, 17. Yüzyıldan itibaren Akdeniz coğrafyası içindeki hakim konumunu tekrar elde etmiştir. Yeterli işgücünün bulunmadığı ya da çok pahalı olduğu koşullarda ise yabancı zeytinler peyzaja hâkim olmuştur.

19. yüzyılda bataklık alanların Antalya ve çevresine hâkim olmasına neden olan beşeri sebeplerden en önemlisi orman tahripleri olmuştur. Her ne kadar Antalya'da kereste ticareti yüzyıllarca bölgenin en önemli ticari faaliyetleri arasında yer alsada, bu ticari etkinliğin bin yılı aşan ilk döneminde Antalya ormanları daha az tahrip olmuş, esas tahribat son bin yılda yaşanmıştır. Bu durumun en önemli nedeni ise 19. yüzyılda Mısır'ın artan kereste ihtiyacı ve bu ihtiyacın karşılanmasında Lübnan'ın yetersiz kalarak, Antalya'nın çok önemli bir ihraç limanı haline gelmesidir. Bu sebeple yüzyılın ikinci yarısında kereste ticareti Antalya'nın önemli geçim kaynağı olurken, bu süreç ormanların (Dayar 2018), özellikle de sedir ormanlarının tahribini hızlandırmıştır.

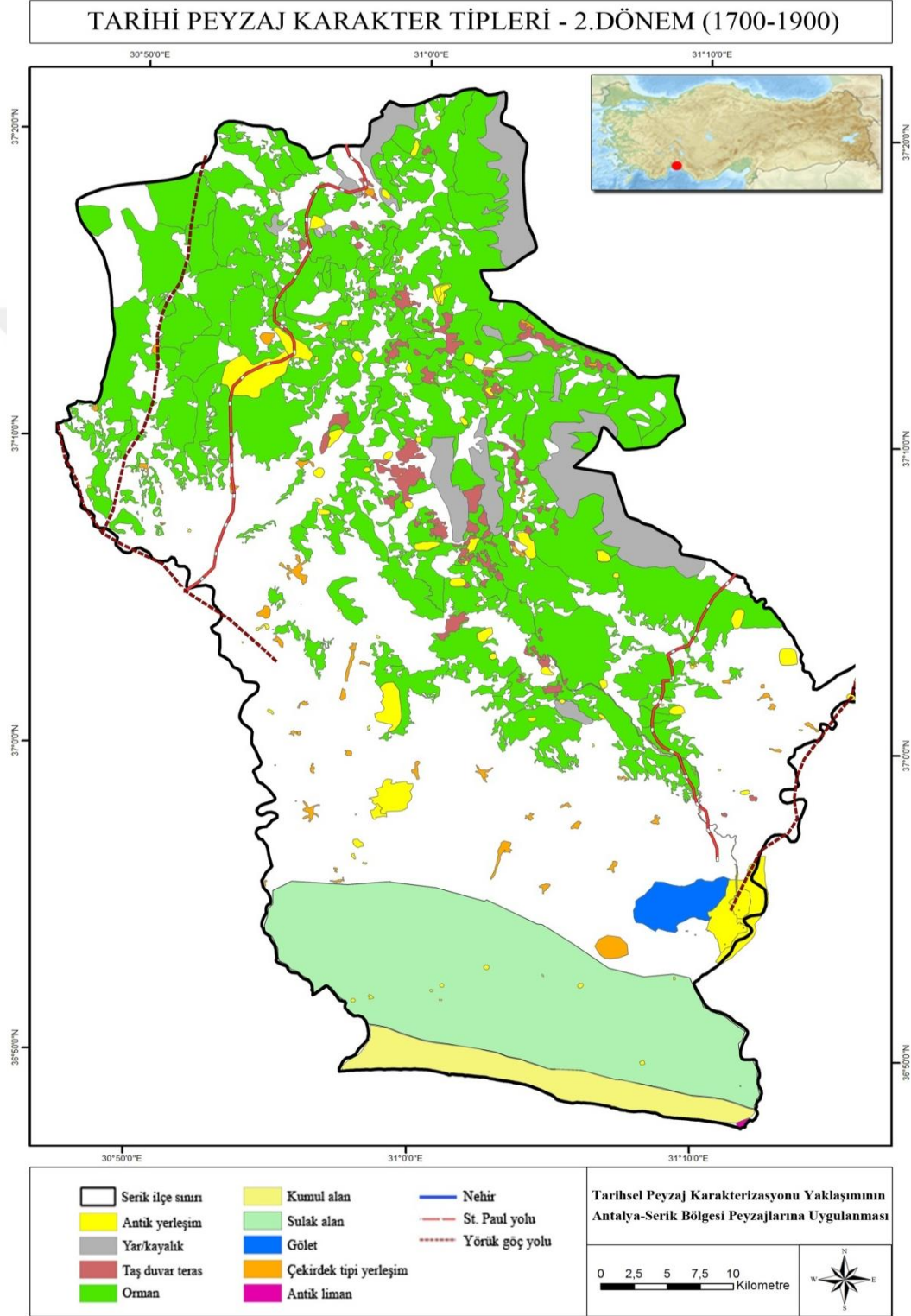
XVI. yüzyıldan itibaren Antalya'nın yaşadığı ekolojik dönüşümün ve bu dönüşüm sayesinde bölgedeki hakimiyeti mutlaklaşan sıtmanın iktisadi ve zirai hayatı etkileyen birçok önemli sonucu da olmuştur. İlk olarak, küçük buzul çağı ve sıtma 17. ve 18. yüzyıllarda Akdeniz nüfusunun ağırlık merkezinin kıyı ovalardan eğimli yamaç ve dağlardaki yerleşim birimlerine kaymasına yol açmıştır. Bu değişimin en önemli sonucu ise kıyı bölgelerinde buğday üretiminin gerilemesi ve Akdeniz'in genelinde olduğu gibi Antalya'da da tarımsal üretimin daha yüksek bölgelere bağımlı kalmasıydı (Dayar 2018).

Antalya'nın yakın geçmişinde sıtma en çok göçmenleri etkilemiştir. Göçmenler söz konusu olduğunda sıtmayla ilgili en etkileyici hikâyeyi ise 19. yüzyılda Serik'in mahallesi Boğazak'a iskân edilen Çerkes muhacirlerin hatırasını günümüze taşıyan sözlü kültür aktarmıştır. Bu hikâyeye göre 19. yüzyılda Antalya'ya gelen Çerkes muhacirler Boğazak'a iskân edilmişlerdi. Ancak kısa süre sonra bölgede bulunan konargöçer aşiretlerle muhacir Çerkesler arasında arazi ihtilafları yaşanmıştı. Konargöçerler bu durum karşısında defalarca hükümete başvurmalarına rağmen Çerkesler Antalya eşrafi tarafından himaye edildiğinden bir sonuç alamamışlardı. Himayesiz kalan aşiretler ise eşrafin koruması altına giren Çerkezlere “onların ağaları varsa bizim de Temmuzumuz var” cevabını vermişti. Kehanet gerçekleşmiş ve Çerkezler ilk Temmuz'da kırılmış, göçmenlerin ölüleri “sıtma mezarlığı”na defnedilmişti (Selekler 2011).

Bütün bu incelenen çalışmalar sonucunda zaman derinliği açısından çalışma alanında beş farklı baskın peyzaj deseninin tanımlanması mümkün olmuştur. Bunlar; teras sistemleri, doğal-yarı doğal alanlar, su yüzeyleri, yerleşim sistemleri ve ulaşım (Şekil 4.21). Araştırma alanında, 2. Döneme ait on iki adet tarihsel peyzaj karakter tipi belirlenmiştir. Öne çıkan peyzaj karakterleri ise Taş Duvarlı Teras, Orman, Yar/Kayalık, Kumul Alan, Sulak Alan, Nehir, Gölet, Çekirdek Tipi Yerleşim, Antik Yerleşimler, Yörük Göç Yolu, Antik yol ve Antik liman şeklindedir (Şekil 4.22).

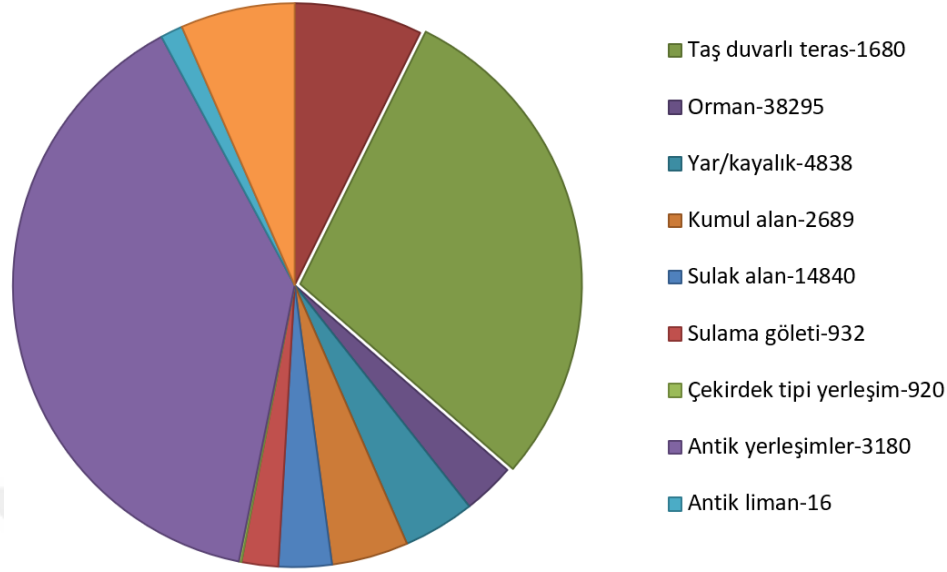
Peyzaj karakter tiplerinin zaman derinliğinde 2. Dönem tarihsel peyzaj karakterleri incelenirken alanda bulunan nehirler ve akarsular, yörük göç yolları ve St. Paul yolu başta olmak üzere ulaşım sistemleri karakter tiplerinin analizinde çizgisel

olarak ele alınmıştır. Diğer tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal olarak değerlendirilmiştir. Buna göre, taş duvarlı teras 1680 ha, orman 38295 ha, yar/kayalık 4838 ha, kumul alan 2689 ha, sulak alan 14840 ha, göl alanı 932 ha, çekirdek tipi yerleşim 920 ha, antik yerleşimler 3180 ha ve antik liman 16 ha olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. 2. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası

2. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı (ha)

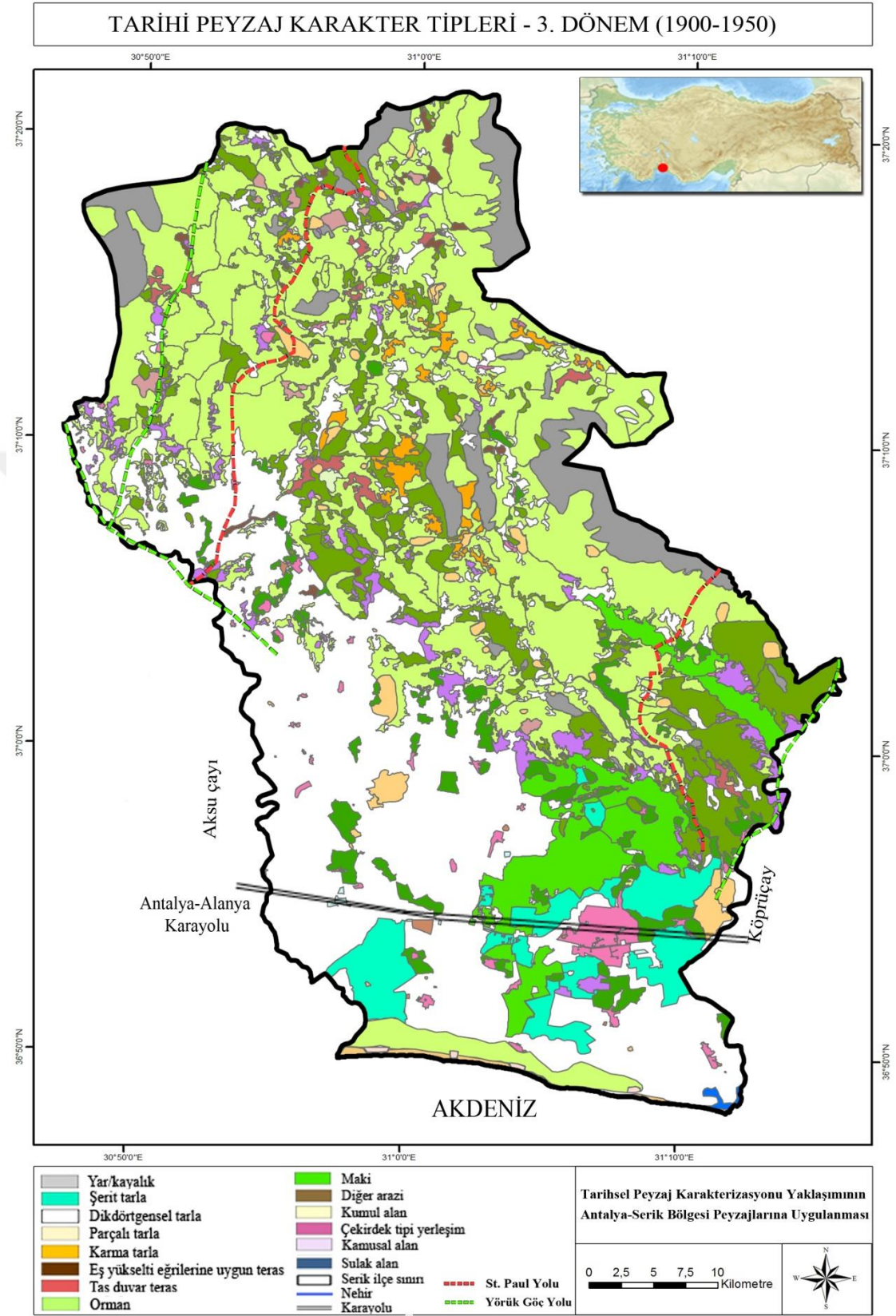
Şekil 4.22. 2. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı (ha)

3. Dönem (1900-1950)

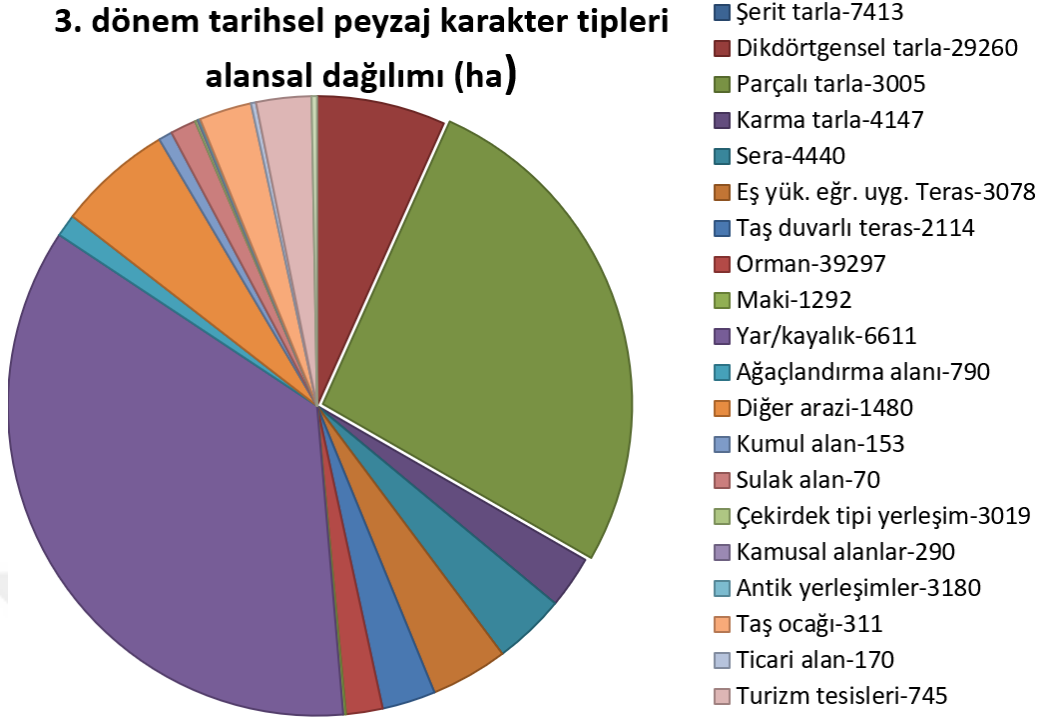
1900-1950 arası yılları kapsayan 3. Dönem verileri için temel kaynak 1/200.000 ölçekli topografik haritalar (1950), Serik ilçesi Mescere Haritası ve 1953 yılına ait hava fotoğrafları değerlendirilerek çıkartılmıştır. Zaman derinliği açısından çalışma alanında beş farklı baskın peyzaj deseni tespit edilmiştir. Bunlar; teras sistemleri, doğal-yarı doğal alanlar, su yüzeyleri, yerleşim sistemleri, ulaşım (Şekil 4.23).

Araştırma alanında, 3. Döneme ait yirmi adet genel tarihsel peyzaj karakter tipi belirlenmiştir. Öne çıkan peyzaj karakterleri Taş Duvarlı Teras, Orman, Yar/Kayalık, Kumul Alan, Sulak Alan, Nehir, Gölet, Çekirdek Tipi Yerleşim, Antik Yerleşimler, Yörük Göç Yolu, Antik yol şeklindedir (Şekil 4.24).

3. Dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri incelenirken yine karayolu, Yörük göç yolu ve St. Paul yolu gibi kullanımlar çizgisel olarak ve olarak ulaşım sistemleri içinde ele alınmıştır. Tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal olarak değerlendirildiğinde taş duvarlı teras 1680 ha, orman 38295 ha, yar/kayalık 4838 ha, kumul alan 2689 ha, sulak alan 14840 ha, göl alanı 932 ha, çekirdek tipi yerleşim 920 ha, antik yerleşimler 3180 ha ve antik liman 16 ha olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.24).

Şekil 4.23. 3. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası

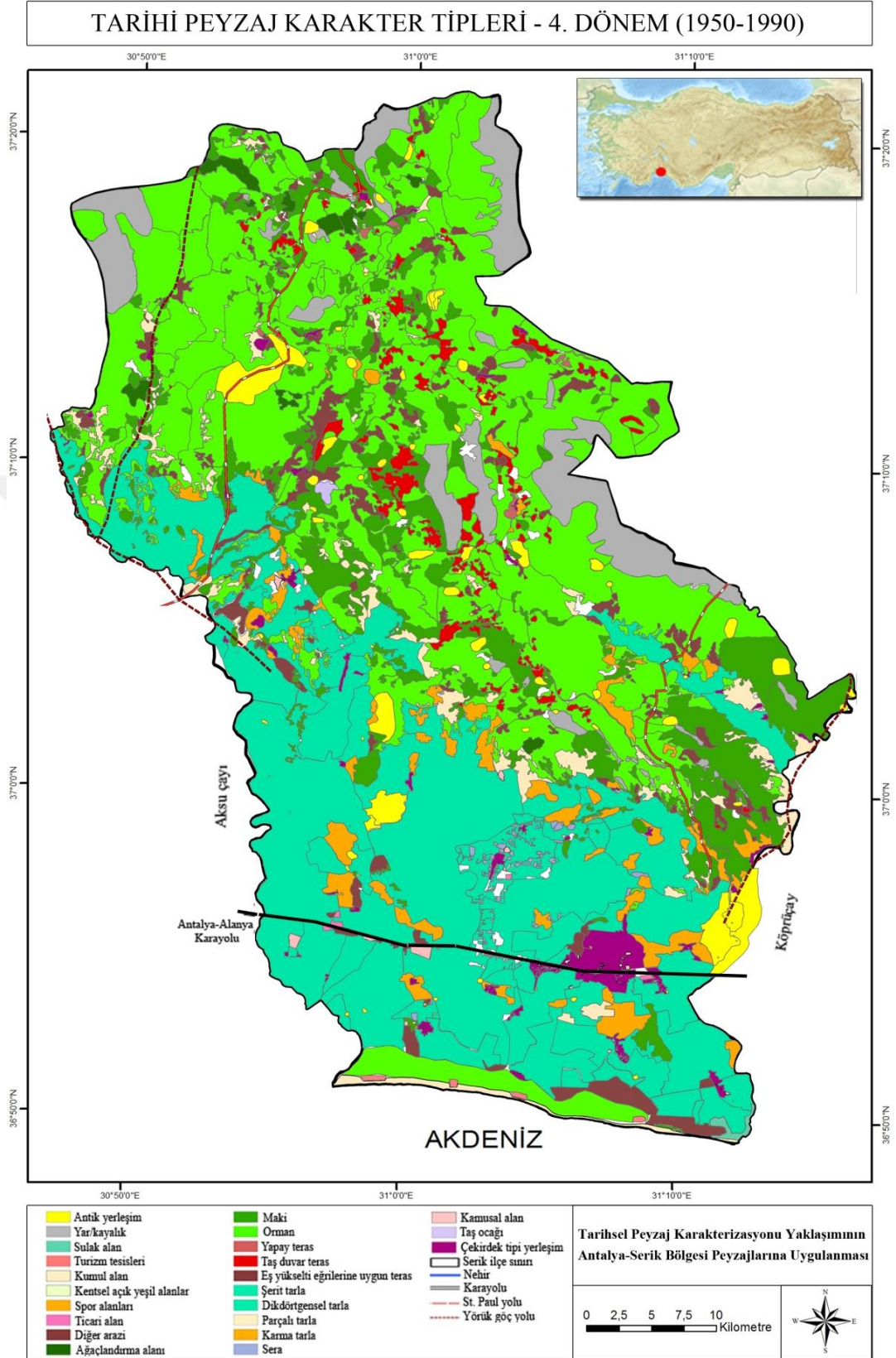
Şekil 4.24. 3. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı (ha)

4. Dönem (1950-1990)

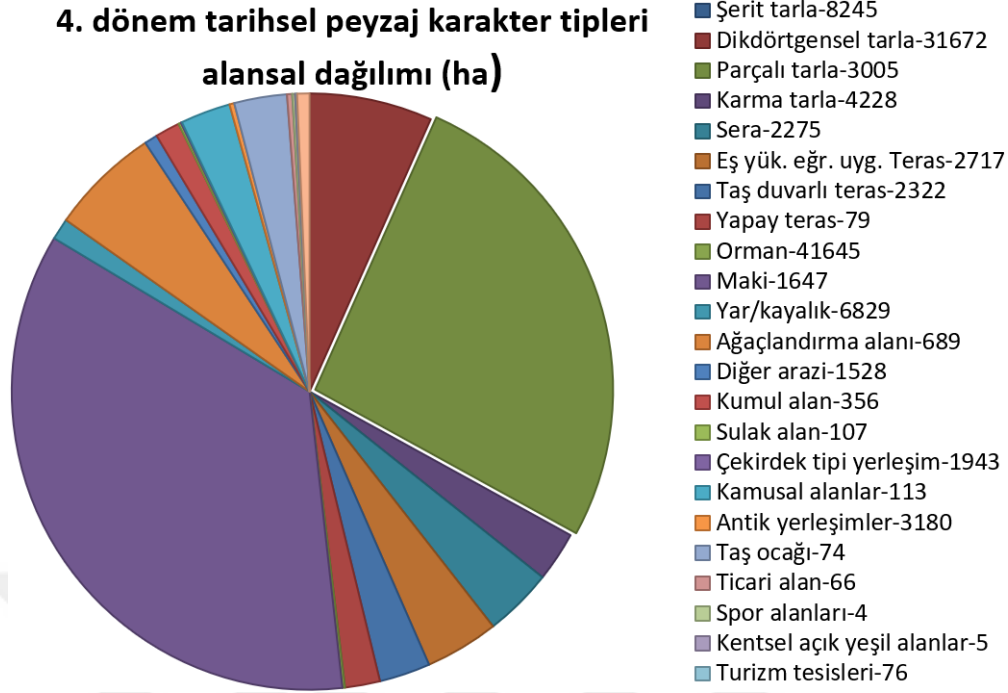
1950-1990 yılları arasını kapsayan 4. Dönem verileri için temel kaynaklar 1/25.000 ölçekli topografik haritalar ile 1990 yılına ait uydu görüntüleri kullanılmıştır. Zaman derinliği açısından çalışma alanında dokuz adet farklı baskın peyzaj deseni tanımlanmıştır. Bunlar; tarla sistemleri, teras sistemleri, doğal-yarı doğal alanlar, su yüzeyleri, yerleşim sistemleri, endüstri alanları, ulaşım, rekreasyon ve turizm alanlarıdır.

Araştırma alanında, 4. Döneme ait yirmi üç adet tarihsel peyzaj karakter tipi belirlenmiştir. Bunlar Şerit Tarla, Dikdörtgensel Tarla, Parçalı Tarla, Karma Tarla, Sera, Eş Yükselti Eğrilerine Uygun Teras, Taş Duvarlı Teras, Yapay Teras, Orman, Maki, Yar/Kayalık, Ağaçlandırma Alanı, Diğer Araziler, Kumul Alan, Sulak Alan, Nehir, Sulama Göleti, Çekirdek Tipi Yerleşim, Kamusal Alanlar, Antik Yerleşimler, Taş Ocağı, Ticari Alan, Karayolu, Yörük Göç Yolu, Spor Alanları, Kentsel Açık Yeşil Alanlar, Golf Alanları ve Turizm Tesisleri şeklindedir (Şekil 4.25).

Tarihsel peyzaj karakter tiplerinin alansal dağılımında şerit tarla 8245 ha, dikdörtgensel tarla 31672 ha, parçalı tarla 3005 ha, karma tarla 4228 ha, sera 2275 ha, eş yükselti eğrilerine uygun teras 2717 ha, taş duvarlı teras 2322 ha, yapay teras 79 ha, orman 41645 ha, maki 1647 ha, yar/kayalık 6829 ha, ağaçlandırma alanı 689 ha, diğer arazi grupları 1528 ha, kumul alan 356 ha, sulak alan 107 ha, çekirdek tipi yerleşim 1943 ha, kamusal alanlar 113 ha, antik yerleşimler 3180 ha, taş ocağı 74 ha, ticari alan 66 ha, spor alanları 4 ha, kentsel açık yeşil alanlar 5 ha ve turizm tesisleri 76 ha olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.26).

Şekil 4.25. 4. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası

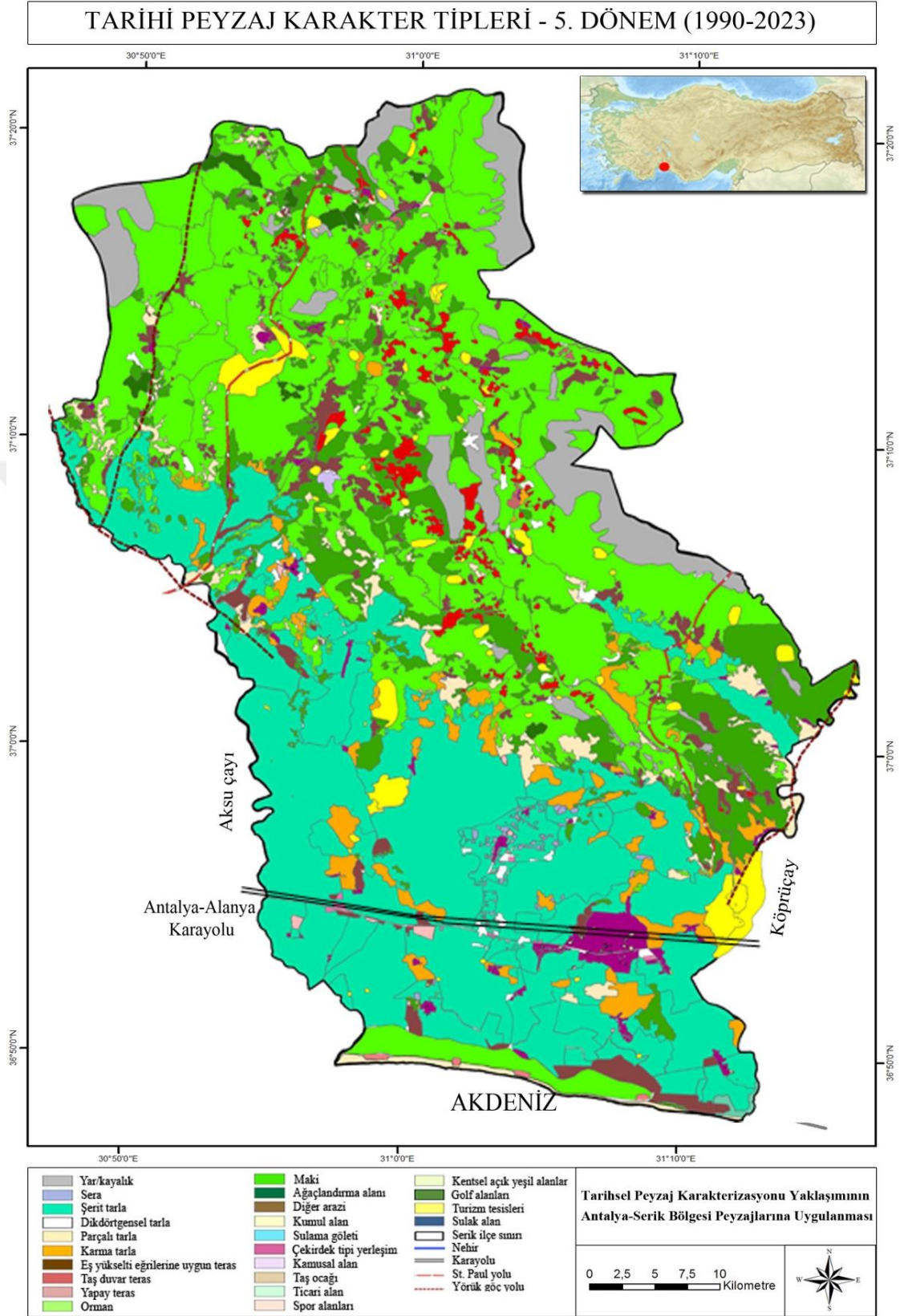
Şekil 4.26. 4. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı (ha)

5. Dönem (1990-2023)

Temel kaynak olarak alana ait 1/25.000 ölçekli topografik haritalar ile güncel uydu görüntülerinin kullanıldığı ve 1990-2023 yılları arası kapsayan 5. Dönemde zaman derinliği açısından çalışma alanında dokuz adet farklı baskın peyzaj deseni tanımlanmıştır. Bunlar tarla sistemleri, teras sistemleri, doğal-yarı doğal alanlar, su yüzeyleri, yerleşim sistemleri, endüstri alanları, ulaşım, rekreasyon ve turizm alanlarıdır.

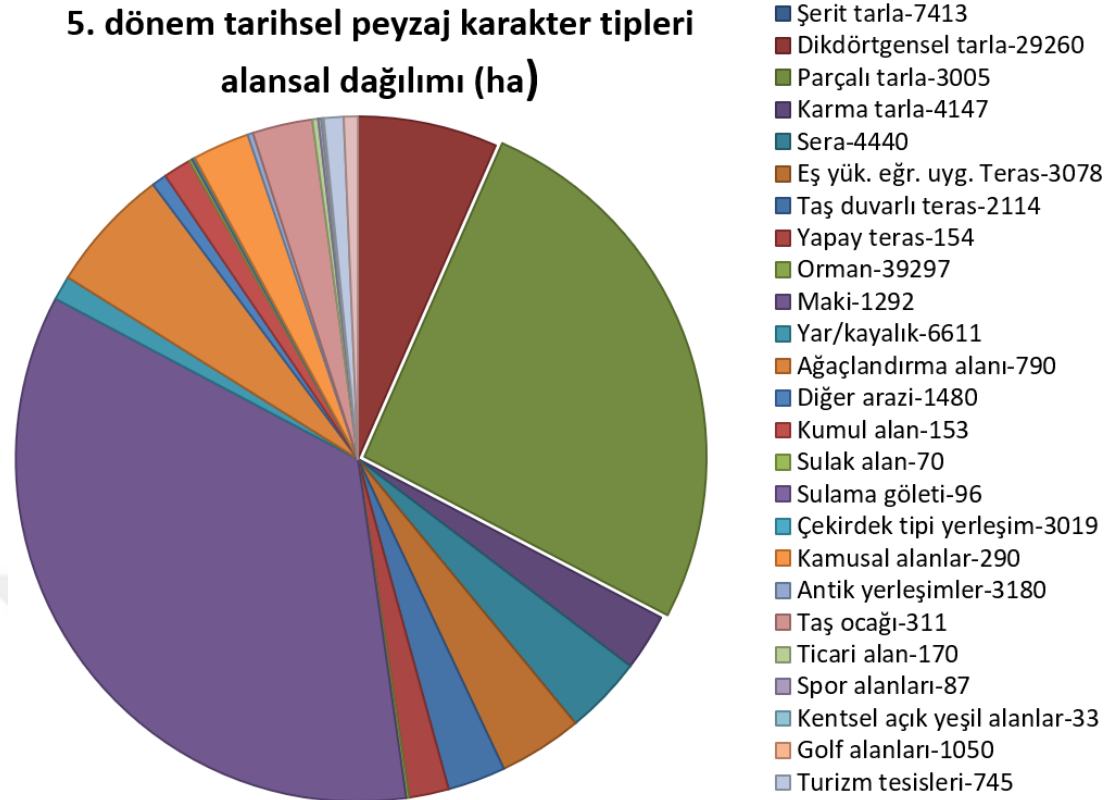
Araştırma alanında, 5. Döneme ait yirmi sekiz adet tarihsel peyzaj karakter tipi belirlenmiştir. Bu karakterler; Şerit Tarla, Dikdörtgensel Tarla, Parçalı Tarla, Karma Tarla, Sera, Eş Yükselti Eğrilerine Uygun Teras, Taş Duvarlı Teras, Yapay Teras, Orman, Maki, Yar/Kayalık, Ağaçlandırma Alanı, Diğer Araziler, Kumul Alan, Sulak Alan, Nehir, Sulama Göleti, Çekirdek Tipi Yerleşim, Kamusal Alanlar, Antik Yerleşimler, Taş Ocağı, Ticari Alan, Karayolu, Yörük Göç Yolu, Spor Alanları, Kentsel Açık Yeşil Alanlar, Golf Alanları ve Turizm Tesisleri şeklindedir (Şekil 4.27).

5. Dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal olarak değerlendirildiğinde şerit tarla 7413 ha, dikdörtgensel tarla 29260 ha, parçalı tarla 3005 ha, karma tarla 4147 ha, sera 4440 ha, eş yükselti eğrilerine uygun teras 3078 ha, taş duvarlı teras 2114 ha, yapay teras 154 ha, orman 39297 ha, maki 1292 ha, yar/kayalık 6611 ha, ağaçlandırma alanı 790 ha, diğer arazi grupları 1480 ha, kumul alan 153 ha, sulak alan 70 ha, sulama göleti 96 ha, çekirdek tipi yerleşim 3019 ha, kamusal alanlar 290 ha, antik yerleşimler 3180 ha, taş ocağı 311 ha, ticari alan 170 ha, spor alanları 87 ha, kentsel açık yeşil alanlar 33 ha, golf alanları 1050 ha ve turizm tesisleri 745 ha kapladığı anlaşılmıştır (Şekil 4.28).

Şekil 4.27. 5. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası

5. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı (ha)

Şekil 4.28. 5. dönem tarihsel peyzaj karakter tipleri alansal dağılımı (ha)

4.6. Serik Bölgesi Tarihsel Peyzaj Karakter Alanları

Peyzaj karakter alanları ender ve coğrafik açıdan özel bir peyzaj tipini içeren ve diğerlerinden ayrılan alanlardır. Her bir peyzaj karakter alanı kendine has bireysel karakterlere ve kimliğe sahiptir ve çoğu zaman söz konusu alanın ya da bölgenin ismi ile anılırlar (Heritage Council 2006). Aynı zamanda her bir peyzaj karakter alanı kendine özgü coğrafik yapı, arazi şekli ve arazi kullanımı, kültürel, tarihsel ve ekolojik anlamda farklı özellikleri bünyesinde barındırır. Bu aşamada Serik bölgesi tarihsel peyzaj karakter alanlarının belirlenmesinde, alanın baskın peyzaj karakter tiplerinin yanı sıra jeomorfolojik yapısı, arazi örtüsü, yerleşim yapısı, hidrolojik yapısı gibi etkenler değerlendirilirken koruma statüleri de doğrultusunda tarihsel peyzaj karakter alanlarının sınırlarının oluşturulması mümkün olmuştur.

Peyzaj karakter alanları coğrafik özellikleri ile kendine has özellikler taşıyan alanları ifade etmektedir. Tarihsel peyzaj karakter alanını zaman derinliği olan ve tarihsel dönem, olay ve değerler ile ayrılan ve coğrafik olarak bölgeye özgü karakterler içeren alanlar olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanımdan yola çıkarak ve hem tarihsel hem de coğrafik olarak bölgeye özgü 5 alan tanımlanmıştır. Bu alanlar içerisinde botanik tarihi açısından sadece Serik Bölgesinde yayılış gösteren Serik Armudu (*Pyrus serikiensis*)'nin yayılış alanlarına yeril verilmiştir.

4.6.1. Serik Armudu yayılışı tarihsel peyzaj karakter alanı

Serik Armudu (*Pyrus serikensis*), Türkiye Bitkileri Kırmızı kitabında ‘Tehlikede’ (EN) kategorisinde gösterilmesine karşın (Ekim ve ark. 2000), son veriler bu kategorinin ‘Çok tehlikede’ (CR) kategorisine yükseltilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durumda *Pyrus serikensis* türünün korunması ve çoğaltılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır (Uzun ve Ünal 2014).

Endemik ve yabani bir armut türü olan Serik Armudu (*Pyrus serikensis*)’nın yörede bilinen adı zingit veya gurmuttur. Halk eskiden zingitliklerin varlığından söz etmektedir (Duman 2007). Çalışma alanında türün ağırlıklı yayılış alanları Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi içerisinde yer alan Belek, Boğazkent, Eminceler, Karadayı, Gedik mahalleleri ile Çandır, Alacami, Zırlankaya, Töngüşlü ve Hacıosmanlar mahalleleri ve çevresinde görülmektedir (Şekil 4.29).

Günümüzde toplu halde zingitliklerin bulunmayışı bu türün popülasyonunun tahribatı hakkında bilgi vermektedir. Yoğun baskı altında olan bu tür ovalardaki tepelerde, mezarlıklarda, tarla içi ve sınırlarında, yol ve kanal kıyılarında yetişmekte ve insan baskısı altında bulunmaktadır (Şekil 4.30).

Şekil 4.29. Serik Armudu (*Pyrus serikiensis*) ağacı ve meyvesi (Uzun 2012)

4.6.2. Sillyon Antik Kenti ve çevresi tarihsel peyzaj karakter alanı

Serik Bölgesinin en eski yerleşimi olan Sillyon, Yanköy mahallesi sınırlarında, ortalama 213 m. yüksekliğindeki bir platform tepe üzerinde bulunmaktadır. Eski çağlardan beri Pamphylia ovasının tam ortasında, diğer önemli kentlere de yakınlığıyla birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir alandır (Şekil 4.30). Tarihsel süreci arkeolojik kazı çalışmalarının yetersizliği nedeniyle tamamlanamamış fakat bilinen tarihi itibarıyla M.Ö. 1184 yıllarına öngörülmüştür. Günümüz Serik yerleşiminin kuruluş alanı da antik kentin hemen yakınındaki ova üzerinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle günümüzde Serik yerleşim alanıyla antik kent dışındaki tarihi öğelerle iç içedir. Bu özellikte alan kullanımı, yerleşim tipi ve formu, arazi örtüsü yönünden antik kenti ve çevresinin günümüze kadar süregelen tarihsel peyzaj karakter alanı olarak seçilmesi yönünde etkili olmuştur

Sillyon, Yanköy mahallesi yerleşimi, Kepez ve Gevur Yalısı tepeleriyle çevrilmiş, geniş bir ova içerisinde tarla sistemleri, seralar ve kırsal yerleşimlerin ağırlıkta olduğu kullanımlar ile çevrelenmiştir. Düz yapıda bir ovanın içindeki yüksek

tepelere kurulmuş kırsal yerleşimler, ova yönünde tarım alanları, iç kesimlerinde ise Bozburun dağının eteklerine kadar uzanan yükseltiler ile çevrilmiş durumdadır. Şatırlı mahallesi sınırlarına doğru seralar, tarla ve sazlıklar ile kaplı olup, yer yer küçük dereler peyzaj karakterleri itibarıyla Sillyon ve çevresine peyzaj çeşitliliği kazandırmıştır.

4.6.3. Pednelissos Antik Kenti ve çevresi tarihsel peyzaj karakter alanı

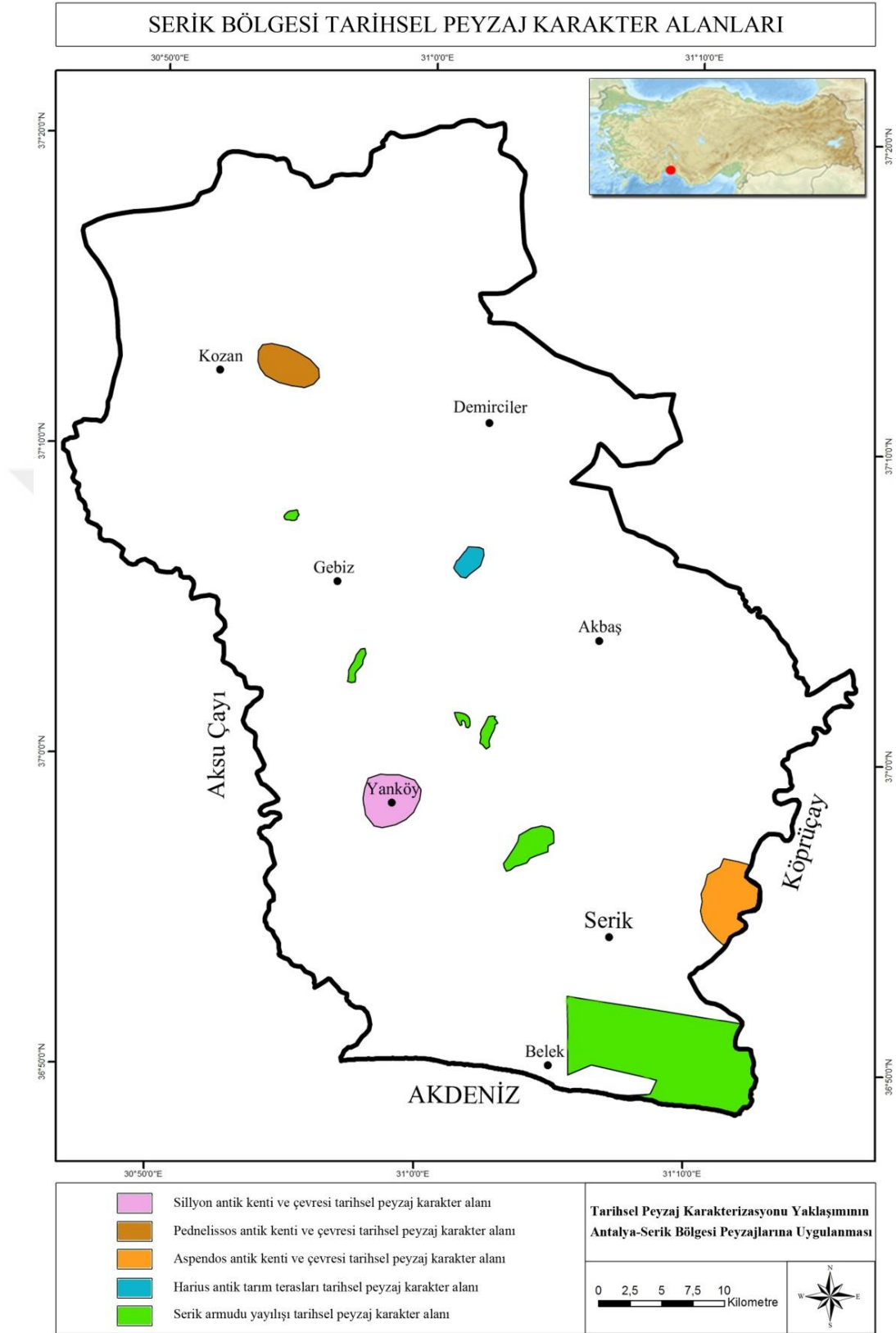
Bir Pisidia yerleşimi olan Pednelissos Antik Kenti Serik ilçesinin kuzeyinde Bodrumkaya'nın yamacına kurulmuş küçük kırsal bir yerleşim niteliğindedir (Şekil 4.30). M.Ö. 5. yy.'ın sonlarına tarihlenen antik kent tarıma elverişli düz alanlar bakımından yetersiz olmasına rağmen çevresinin yeryüzü şekillerinin görsel çeşitliliği açısından zenginliğiyle öne çıkmakta ve diğer tarihsel peyzaj karakter alanlarından önemli ölçüde ayrılmaktadır.

Antik kentin bağlı olduğu mahalle olan Kozan eğimli, dağlık ve ormanlık bir alanda kurulmuş kırsal yerleşim niteliğindedir. Alanın mahalleleri dağ eteğinde ve eğimli yamaçlarda yer alırken, Pednelissos Antik Kenti ve çevresi tarihsel peyzaj karakter alanı etrafını çevreleyen ormanlar ve doğal zeytinlikler ile öne çıkmaktadır. Genel olarak dağlık ve ormanlık karakterdeki alanda yer yer tepelikler ve geniş vadiler öne çıkmakta olup, geniş bir vadi içine yayılmış tarım alanları ve hemen yakınındaki kırsal yerleşimler kızılçam ormanları baskın karakterleri oluşturmaktadır. Dağlar derin vadiler ve tepeler ile birbirinden ayrılmakta, orman açıklıklarında yer yer doğal zeytinlikler bulunmaktadır.

4.6.4. Aspendos Antik Kenti ve çevresi tarihsel peyzaj karakter alanı

Aspendos, sadece Anadolu'nun değil tüm Akdeniz dünyasının en iyi korunarak gelmiş Roma dönemi tiyatrosuna sahip olmasıyla ünlüdür. Kentten günümüze ulaşabilen diğer kalıntılar, antik su yolları, bazilika, nympheum, stadium, agora, exedra, odeon, gymnasion, hamam, nekropol ve şehir surlarıdır. Kent, tüm Akdeniz dünyasının en geçerli parasını basmasını ve anıtsal yapılarla donanmasını ekonomisindeki rahatlığına borçlu olmuştur. Şehir doğusundan akan Eurymedon (Köprüçay) ırmağının gemilerin işlemesine elverişli olması geniş arazisi, verimli tarlaları, zengin otlakları ile ormanlık dağ alanında yer alması sayesinde gelişerek, nehir limanı ve donanma üssü olarak tarihin önemli süreçlerinde kullanılmıştır (Şekil 4.30).

Aspendos Antik Kenti ve çevresi tarihsel peyzaj karakter alanı yer yer hafif tepelik fakat genel anlamda düz bir alan üzerindeki tarım alanları ve küçük toplu yerleşimlerden oluşan bir alan niteliğindedir. Yerleşimler tepelikler seralar ve teras grupları olan arazi ile bölünmüş, Aspendos antik kentin bulunduğu alan tarihi dokuyla iç içe geçmiş durumdadır. Alan genel olarak verimli, geçirgen görünümlü kırmızı toprak yapısıyla öne çıkmaktadır. Çalpaklı mevkii yönünde yer yer tepeliklerin küçük vadileri böldüğü düzlük bir arazi bulunmakta ve tepelik kısımlarda maki kalıntıları dikkat çekmektedir. Kırsal yerleşimlerin çevresinde meyve bahçeleri ile özellikle son dönemde seralar ile iç içe geçmiş bir görünüm karşımıza çıkmaktadır. Arazilerin işlenemediği eğimli alanlarda halen maki ve doğal bitki örtüsü kalıntıları bulunmaktadır.

Şekil 4.30. Serik Bölgesi tarihsel peyzaj karakter alanları

4.6.5. Harius Antik Tarım Terasları tarihsel peyzaj karakter alanı

İnsanoğlunun yaşam mücadelesinde en önemli aşamalardan biri, tarımsal faaliyetlere başlamasıdır. Tarımsal faaliyetlerle birlikte insanoğlu doğa ile etkileşime geçerek tarımsal peyzajın temellerini atmıştır. Tarımsal peyzaj genel olarak doğa içindeki tarımsal amaçlı yapılar ile tarımsal faaliyet ve ürünlerin oluşturduğu manzaralardan oluşmaktadır. Tarımsal peyzajın önemli parçalarından biri de tarımsal teras bahçeleridir.

Tarım teraslar, eğimli arazilerde arazinin basamaklandırıldığı, arazinin toprak işlemeye ve tarımsal faaliyetlere uygun hâle getirilmesini sağlayan geleneksel sistemlerdir. Binlerce yıldır arazi kullanımı ve gıda üretiminin temel unsurlarını oluşturan teraslar, dik eğimlerde bile tarımsal faaliyetlerin yapılmasına imkan tanımakta ve yüzey akışlarını azaltarak sulama ve yağmur suyundan maksimum seviyede yararlanmayı sağlamaktadır (Özgeris vd. 2021).

Harius Antik Tarım Terasları tarihsel peyzaj karakter alanı, birden fazla dağ sırası ile çevrili çok geniş bir vadi üzerindeki doğal ormanlar ve dağ eteğinde kurulmuş kırsal yerleşim niteliğindedir. Çok derin vadiler ile birbirinden ayrılmış dağlık alanlar yer yer sırt, zirve ve kayaç yapısı ile öne çıkmaktadır (Şekil 4.30). Alanda yer yer hemen yakınında Manavgat'ta bulunan Selge'deki tarihi tarım teraslarının benzer örnekleri geniş alanlarda mevcuttur. Bölge çok geniş bir dağ ve eteğine kurulmuş kırsal yerleşim ormanlar, vadiler, dereler, zeytinlikler ve tarım teraslarıyla iç içe geçmiş ilginç bir peyzaj yapısı sergilemektedir. Orman açıklıklarındaki düzlükler tarla, hafif eğimli araziler ise teraslama çalışmaları ile zeytinlik olarak kullanılmaktadır. Alanda birden fazla yüzey formu mevcuttur; hafif eğimli tepeler, dik kayalıklar, orman tepeleri, geniş ve dar vadiler ile geçitleri öne çıkmaktadır.

4.7. Serik Bölgesi Tarihsel Peyzaj Karakter Tipleri

Peyzaj karakter tipi, alan kullanımı, tarihi geçmişi, alan örtüsü bakımından benzer özellikler taşıyan ve bölgede tekrar eden peyzaj karakter tiplerini ifade etmektedir (Heritage Council, 2006). Tarihsel peyzaj karakter tiplerini benzer alan kullanımları, tarihi geçmişi ve alan örtüsü ile öne çıkan ve özellikle de tarihsel süreçleri benzerlik gösteren alanlar olarak tanımlamak mümkündür.

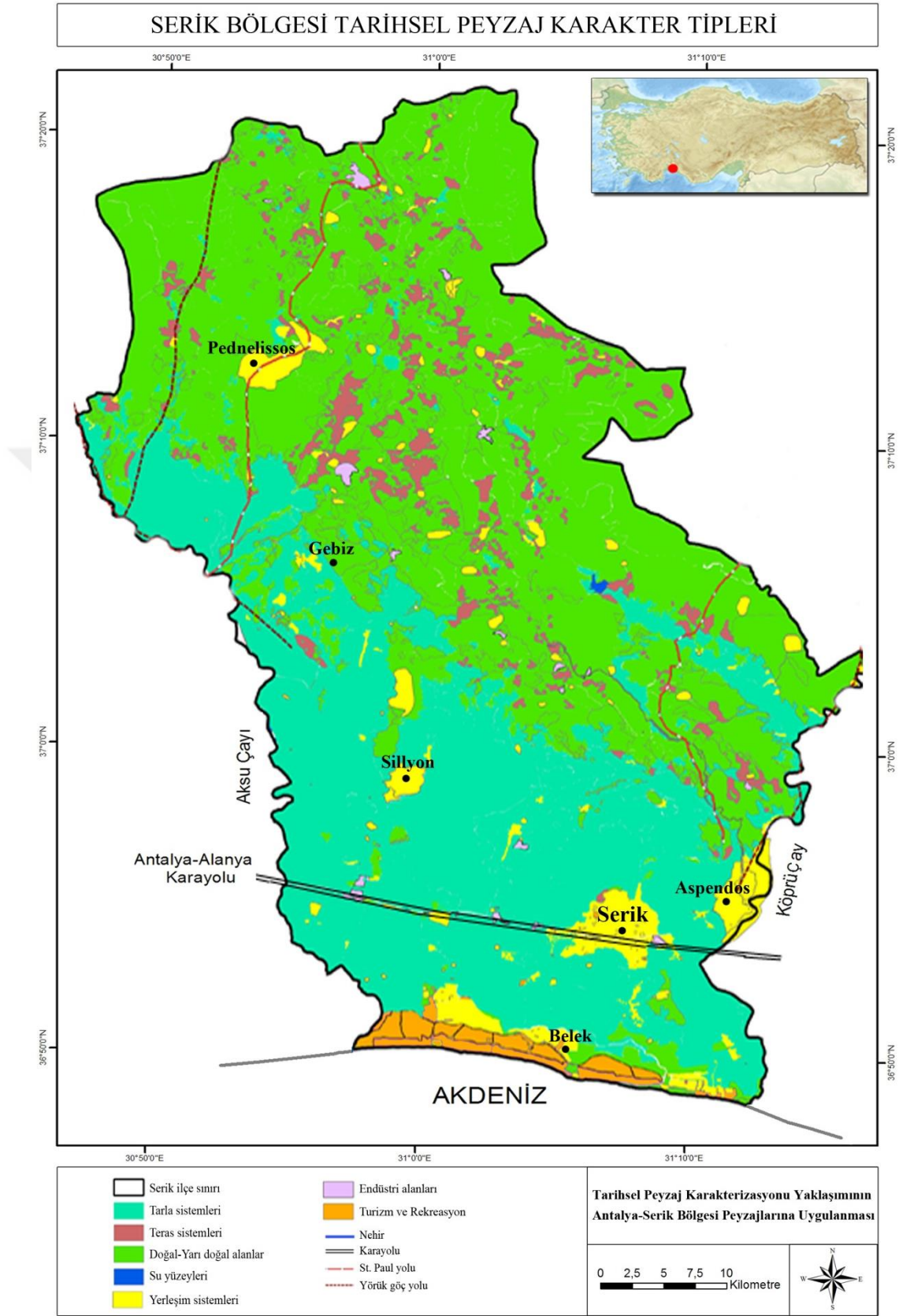
Serik bölgesi peyzaj karakter tiplerinin sınıflandırılmasında Herring (1998), Turner (2005), Demir ve Demirel (2017) ve CHL (2016)'den geliştirilen Çizelge 4.8'deki faktörler dikkate alınmıştır. Peyzaj tipleri, alan kullanımları, baskın peyzaj desenleri ve tarihsel peyzaj özellikleri değerlendirilmiştir. Zaman derinliği ile ele alınan tarihsel peyzaj karakterleri açısından baskın peyzaj deseni özellikleri itibarıyla peyzaj karakter tiplerini temsil etmektedir.

Çalışma sonucunda Serik Bölgesi tarihsel peyzaj karakter tipleri; şerit tarla, dikdörtgensel tarla, parçalı tarla, karma tarla, sera, eş yükselti eğrilerine uygun teras, taş duvarlı teras, yapay teras, orman, maki, yar/kayalık, ağaçlandırma alanı, diğer arazi, kumul alan, sulak alan, nehir, sulama göleti, çekirdek tipi yerleşim, kamusal alanlar, antik yerleşimler, taş ocağı, ticari alan, karayolu, antik liman, antik yollar, yörük göç yolu, spor alanları, kentsel açık yeşil alanlar, golf alanları, turizm tesisleri olmak üzere

otuz bir farklı peyzaj karakter tipinden oluşmuştur (Şekil 4.31). Tarihsel peyzaj karakter tiplerinin ve karakterlerinin zaman derinliği ile incelenebilmesi için mevcut durumlarının yanı sıra tarihsel dönem olarak hangi dönem ya da dönemlere karşılık geldikleri ve karakterlerin yerinde incelendiği örnekleme alanlarına yer verilmiştir.

Çizelge 4.8. Serik Bölgesi tarihsel peyzaj karakter tiplerinin sınıflamasında öne çıkan faktörler (Herring 1998; Turner 2005; CHL 2016; Demir ve Demirel 2017'den)

Peyzaj Tipleri	Alan Kullanımı	Baskın Peyzaj Deseni	Öne Çıkan Karakterler
		Tarihsel Peyzaj Karakter Tipleri	
Kırsal Peyzaj	Tarım	Tarla Sistemleri	Şerit Tarla
			Dikdörtgensel Tarla
			Parçalı Tarla
			Karma Tarla
			Sera
	Tarım Dışı Alanlar	Teras Sistemleri	Eş Yükselti Eğrilerine Uygun
			Taş Duvarlı Teras
			Yapay Teras
		Doğal-Yarı Doğal Alanlar	Orman
			Maki
			Yar/Kayalık
			Ağaçlandırma Alanı
			Diğer Arazi
			Kumul Alan
			Sulak Alan
		Su Yüzeyleri	Nehir
			Göl-Sulama Göleti
			Şelale
Kentsel Peyzaj	Yerleşim	Yerleşim Sistemleri	Çekirdek Tipi Yerleşim
			Kamusal Alanlar
			Antik Yerleşimler
	Endüstri	Endüstri Alanları	Taş Ocağı
			Ticari Alan
	Altyapı	Ulaşım	Karayolu
			Antik Liman
			Antik Yollar
			Yörük Göç Yolu
		Turizm ve Rekreasyon	Spor Alanları
			Kentsel Açık Yeşil Alanlar
			Golf Alanları
			Turizm Tesisleri

Şekil 4.31. Serik Bölgesi tarihsel peyzaj karakter tipleri haritası

4.7.1. Tarla sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri

Tanım: Pamfilya bölgesinin en merkezi ve en verimli coğrafyasında bulunan Serik, eskiden beri en önemli tarım merkezlerinden biri olmuştur. Serik bölgesi, sahil ve yayla kesimleri arasında iklimsel veriler ve bitki örtüsü bakımından farklılık göstermektedir. Sahil kesimi; yağlı tohum bitkisi, açık tarla sebzeciliği, nar, zeytin ve narenciye gibi tropik ve sub-tropik iklim bitkilerinin yetiştirilmesine ve sera tarımı yapılmasına uygundur. Yayla kesimi ise soğuğa dayanıklı kiraz, ceviz gibi ılıman iklim meyve türlerinin yetişmesine elverişlidir (Şekil 4.32).

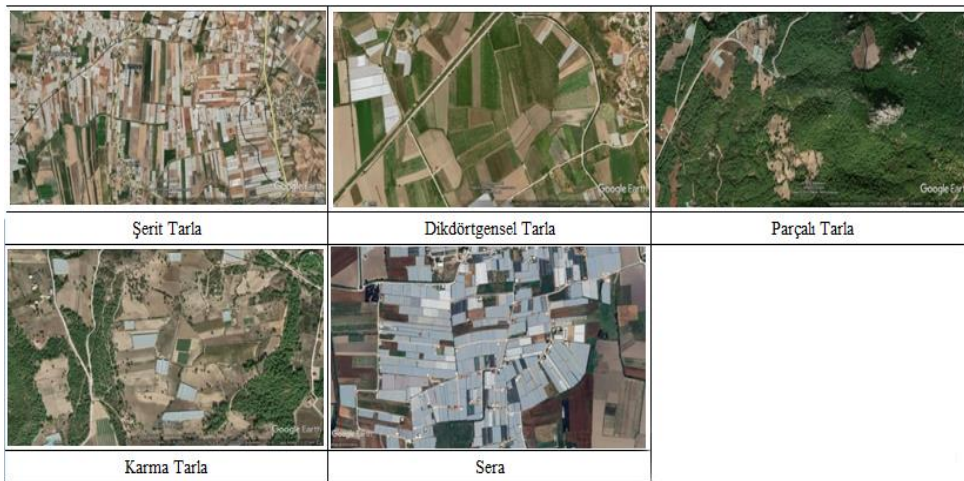
Şekil 4.32. Alandaki tarla sistemlerinden görünüm (Orijinal 2022)

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

Tarihsel peyzaj karakter tipleri:

Tarım sistemleri peyzaj karakter tipleri;

- **Şerit tarla;** birbirine bitişik dar ve uzun tipte tarla alanları
- **Dikdörtgensel tarla;** genellikle dikdörtgen şeklinde düz kenarlı alanlar
- **Parçalı tarla;** maki alanlarından parçalanmış düzensiz formlu alanlar
- **Karma tarla;** geçmişten gelen tarlaların birleşmesiyle oluşmuş alanlar
- **Sera;** bitkilerin yaşayabileceği uygun hava ve çevre şartlarını oluşturmak için, cam, plastik, fiberglas gibi ışığı geçiren malzemelerden yapılmış olan, örtülü yapı elemanları ile 5 adet tarihsel peyzaj karakter tipleri belirlenmiştir (Şekil 4.33).

Şekil 4.33. Tarla sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipi örnekleri

4.7.1.1. Şerit tarlalar

Tanım: Çalışma alanındaki tarla sistemleri içerisinde yapısı itibariyle birbirine bitişik düz şerit şeklinde oluşturulmuş tarla şeklindeki alanları temsil etmektedir. Tespit edilebilen durumda tarla gruplarının daha çok bölünmesi, makinalı tarım ile mekanizasyonun etkisi ve ürün çeşitliliğinin artması ile ortaya çıkan şerit tarla sistemleri son yıllarda daha çok öne çıkmaya başlamıştır (Şekil 4.34).

Şekil 4.34. Bilginler Mahallesi'ndeki şerit tarla tipinden görünüm (Orijinal 2016)

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

4.7.1.2. Dikdörtgensel tarlalar

Tanım: Dikdörtgen şekilli ve düz kenarlı yapıda oluşturulmuş tarla sistemleridir. Günümüz modern tarım uygulamalarına uygun biçimde makine gücünün düzgün şekilde çalışabileceği alanların tesis edilmesiyle oluşturulmuştur. Dikdörtgensel tarlalar Serik Bölgesinde ağırlıklı olarak düzlük ova kesimlerinde görülmektedir (Şekil 4.35).

Şekil 4.35. Alandaki dikdörtgensel tarlalardan görünüm (Orijinal 2022)

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

4.7.1.3. Parçalı tarlalar

Tanım: Alan içerisinde parçalı tarla sistemleri genel itibariyle makilik ve ormanlık alanların yakınında ya da hemen bitişğinde tespit edilmiştir. Bunu nedeni ormandan tarım alanı kazanma, tarım faaliyetlerinin artması sonucu yeni üretim alanları elde edilmesi olup karakterleri itibariyle doğal ve tarımsal alanlar arasındaki geçişi temsil etmektedir (Şekil 4.36).

Şekil 4.36. Alandaki parçalı tarlalardan görünüm (Orijinal 2022)

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

4.7.1.4. Karma tarlalar

Tanım: Geçmişten günümüze kadar kullanım yönünden farklı amaçlar için ayrılmış birbiri içine geçmiş tarlaların birleşmesiyle oluşmuş alanlardır. Birim alandan yıl boyunca birden fazla ürün almak, sebze ve meyve üretimini bir arada yapmak, her mevsim taze gıda kaynağına ulaşma amacıyla işlenen karma tarlalar zengin peyzaj karakterleri ile öne çıkmaktadır (Şekil 4.37).

Şekil 4.37. Alandaki karma tarlalardan görünüm (Orijinal 2014)

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

4.7.1.5. Seralar

Tanım: İklimle ilgili çevre koşullarına tümüyle veya kısmen bağlı kalmadan gerektiğinde sıcaklık, ışık, nem ve CO² gibi faktörler denetim altında tutularak bütün yıl boyunca çeşitli kültür bitkileri ile bunların tohum, fide ve fidanlarını üretmek, bitkileri korumak, sergilemek amacıyla cam veya plastik gibi ışık geçirebilen malzeme ile kaplanarak değişik biçimlerde inşa edilen yüksek sistemli bir örtü altı yetiştiriciliği yapısına sera denilmektedir (Emekli vd. 2008).

Antalya’da seracılık faaliyetleri ilk kez 1940’lı yıllarda bazı tarımsal kuruluşlarda az miktarda araştırma amaçlı seraların inşa edilmesi ile başlamıştır. Seracılıkta 1940-1960 yılları arasında az sayıda ticari amaçlı sera ile gelişim hızı oldukça yavaş olmuştur. 1970 yılından itibaren saydam polietilenin seralarda örtü malzemesi olarak kullanılmasına başlanmasıyla ciddi bir artış yaşanmıştır. Serik’te seracılığın asıl büyük gelişimi geniş alanlardaki plastik örtüyle 1990’lı yıllardan sonra gerçekleşmiştir (Şekil 4.38).

Şekil 4.38. Kayaburnu Mahallesi’ndeki sera alanlarından görünüm (Orijinal 2014)

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

4.7.2. Tarım terasları tarihsel peyzaj karakter tipleri

Tanım: Teraslar, arazi üzerinde, eğim ve yüzey hidroliği gereklerine göre aralıkları belli edilen, suyu yamaç üzerinde tutmak için tesviye eğrilerine paralel şeritsel tarımın ve diğer toprak koruyucu önlemlerin erozyonu kontrol edemediği eğimli arazilerde yapılan tesislerdir. Teras sisteminin iki temel amacı vardır. Teraslar, eğimli arazilerde toprağın nemini ve verimliliğini artırarak daha fazla tarımsal ürün elde etmek veya orman kurmak için inşa edilirler. Yamaç arazide, toprağı ve suyu yerinde tutarak, erozyonu ve seli de önlemektedirler (Tema 2020). Dünya genelinde dağlık arazilerdeki en temel tarım çözümü olan tarım terasları Serik’in farklı kesimlerinde dik, kıraç arazilerde peyzaj karakterlerinin ayrılmaz bir parçasıdır (Şekil 4.39).

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Tarihsel peyzaj karakter tipleri: Serik bölgesi çalışma alanında elde edilen verilerle teras sistemleri peyzaj karakter tipleri;

- **Eş yükselti eğrilerine uygun teras;** eğim yönüne göre kıvrımlar boyunca oluşmuş teras alanları
- **Taş duvarlı teras;** taş duvarlar (doğal taşlar) ile oluşturulmuş alanlar
- **Yapay teras;** yakın zaman diliminde özellikle iş makineleriyle oluşturulmuş teras alanları olmak üzere 3 alt tarihsel peyzaj karakter tipleri belirlenmiştir (Şekil 4.39).

Şekil 4.39. Tarla sistemleri tarihsel peyzaj karakter tip örnekleri

4.7.2.1. Eş yükselti eğrilerine uygun teraslar

Tanım: Alanın doğal eğim yönüne uygun biçimde düzenlenmiş çok müdahale yapılmadan oluşturulmuş teraslı alanlardır. Serik'te eş yükselti eğrilerine uygun teraslar kullanım ve ihtiyaç durumuna bağlı olarak yükseltilerin arttığı bölgenin özellikle kuzey ve kuzeydoğu kesimlerdeki kırsal yerleşimlerde daha çok görülmektedir (Şekil 4.40).

Şekil 4.40. Alacami Mahallesi girişinden eş yükselti eğrili teras örneği (Orişinal 2022)

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

4.7.2.2. Taş duvarlı teraslar

Tanım: Teraslar, eğimli arazilerde, yamacın eş yükselti eğrileri boyunca kazılması ve çıkan toprağın alt kısma yığılmasıyla oluşturulan yapılardır. Teraslamada özellikle yerel iri taş ve kaya parçaları da kullanılabilir. Akdeniz bölgesinde kireçtaşları ile binlerce yıldır teras ve sekileme çalışmaları yapılmıştır. Teraslama ile eğim dikliği azaltılır, yamaç hafif eğimli alçak basamaklara ayrılır. Teraslama toprak ve su varlıklarını koruma ve nüfus yoğunluğunun fazla, tarım alanının ise az olduğu alanlarda tarım alanı elde etme amacıyla kullanılan en eski yöntemlerden biri olmuştur (Tema 2020).

Serik'te taş duvarla oluşturulan teraslar yükselti gruplarının arttığı alanlarda özellikle bölgenin yüksek kesimlerdeki kırsal yerleşim yerlerinin içinde ya da hemen yakın çevresinde görülmektedir. Ayrıca Pednelissos, Gökçepınar gibi yine dağlık ve engebeli arazide kurulmuş antik kentlerin yakınında günümüze kadar ulaşmış fakat kullanımda olmayan taş duvarlarla tesis edilmiş teraslar tarihi taş duvarlı teraslar tespit edilmiştir (Şekil 4.41). Bu teraslar doğal yapı ve arazi ile uyumlu-a kurulan yöreye özgü çözümleri ve yerel karakterleri ile öne çıkmaktadır.

Şekil 4.41. Demirciler Mahallesi taş duvarlı teraslar (Orişinal 2015)

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

4.7.2.3. Yapay teraslar

Tanım: Yakın dönemde yapılan zemin ıslah çalışmalarında çoğu zaman alana başka yerlerden getirilen büyük hacimli kaya ya da beton vb. malzemelerle birlikte makine gücünün de işe katılarak oluşturulan teras sistemleridir. Serik'te yapay teraslar özellikle son zamanlarda oluşturulmuş eğimli arazilerde sera alanları için gerekli alanları tahkim etme için yapılmaya başlanmıştır (Şekil 4.42). Eğimli alanların dezavantajını avantaja çevirerek tarım için daha çok alan kazanma ihtiyacının giderek artması yanında bölgedeki akarsuların ıslah çalışmaları sırasında birçok alanda yapıldığı görülmektedir

Şekil 4.42. Alandaki yapay teraslardan örnekler (Orijinal 2022)

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

4.7.3. Doğal-yarı doğal alanlar tarihsel peyzaj karakter tipleri

Tanım: Doğal Peyzaj; insanın hiç değiştirmedığı veya az değiştirdiği, kendi doğal düzenini koruyabilen alanlar olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle toprak oluşumu, su ekonomisi, enerji bilançosu ile bitki ve hayvan gelişiminin insanlar tarafından çok az etkilendiği veya hiç etkilenmediği alanlar olarak da nitelendirilebilir.

Yarı Doğal Peyzaj ise doğal karakteristiklerin ağır bastığı, kendiliğinden oluşmuş, insan etkisinin önemli derecede değişiklik yapmadığı peyzajlardır. Serik'te doğal, yarı doğal ormanlar, kıyı kesiminde kumullar, kıyı gerisi sulak alanlar doğa geçmişi yanından taşıdığı ekolojik değerler ile özellikle kentleşmeden ve kırsal alanlardaki tarım öncesi bölgedeki ve doğal peyzaj karakterleri değişimin kanıtları niteliğindedir (Şekil 4.43).

Şekil 4.43. Doğal-yarı doğal ormanlık alan (a), kumul alan (b) ve sulak alan (c) örnekleri (Orijinal 2020)

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Tarihsel peyzaj karakter tipleri: Serik bölgesi çalışma alanında elde edilen verilerle doğal-yarı doğal alan peyzaj karakter tipleri;

- **Orman;** yaprak döken ve iğne yapraklı ağaçların oluşturduğu alanlar
- **Maki;** küçük ağaç ya da çalılarının oluşturduğu bitki örtüsüyle kaplı alanlar
- **Yar/kayalık;** yüksek yamaçlarda yer alan kayalık alanlar
- **Ağaçlandırma alanı;** planlanarak oluşturulmuş ağaçlarla oluşturulan alanlar
- **Diğer arazi;** çoğunlukla ormanlık alandan açılmış, maki vejetasyonu görülmeyen alanlar
- **Kumul alan;** deniz ve karalar arasındaki geçiş alanlarını meydana getiren düz yada dalgalı alanlar
- **Sulak alan;** çekilmiş durumda iken derinliği 6 metreyi geçmeyen; çok ya da az tuzlu yahut da tatlı su; durgun ya da akan; sürekli ya da geçici; doğal ya da yapay olarak oluşmuş sulu çukurlar; sulu ya da turbalı alanlar; çayırlar, bataklık alanlar olmak üzere 7 adet tarihsel peyzaj karakter tipleri belirlenmiştir (Şekil 4.44).

Şekil 4.44. Doğal ve yarı doğal tarihsel peyzaj karakter tipi örnekleri

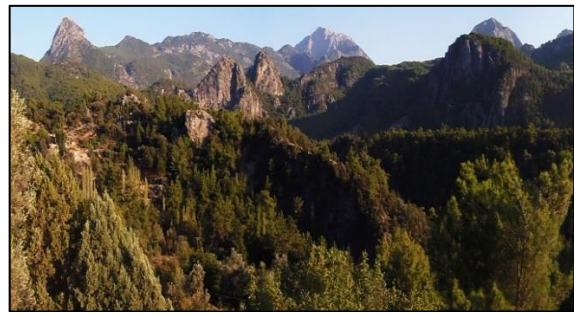
4.7.3.1. Ormanlar

Tanım: Doğal ağaçlarla kaplı geniş doğal alanlar olan ormanlar öne çıkan doğal ağaç türlerinin ibrelili ve yaprak döken olma durumlarına göre farklılık göstermektedir. Bölgedeki ormanları alçak kesimlerde Kızılçam (*Pinus brutia*), yüksek kesimlere doğru ise Sedir (*Cedrus libani*) ve çok sayıda yaprak döken doğal ağaç türlerinin oluşturduğu karışık Akdeniz ormanları temsil etmektedir (Şekil 4.45).

Her ne kadar Antalya’da kereste ticareti yüzyıllarca bölgenin en önemli ticari faaliyetleri arasında yer alsada, bu ticari etkinliğin bin yılı aşmasına rağmen ormanlardaki tahribatın ve azalmanın son bin yılda gerçekleştiği kabul edilmektedir. Bu durumun en önemli nedeni ise 19. yüzyılda Mısır’ın artan kereste ihtiyacı ve bu ihtiyacın karşılanmasında Lübnan’ın yetersiz kalarak, Antalya’nın çok önemli bir ihraç limanı haline gelmesidir. Yüzyılın ikinci yarısında kereste ticareti Antalya’nın önemli geçim kaynağı olurken, bu süreç ormanların tahribini hızlandırmıştır (Dayar 2018). Özellikle kuzeydeki Köprüçay üzerinden Köprülü Kanyon Milli Parkı civarında bulunan ağaçların keresteleri yine bu nehir yoluyla limanlara taşınmıştır.

Çalışma alanında yer alan Köprülü Kanyon Milli Parkı, rakım farkları ve yerel iklim yelpazesi içinde birbiriyle ilişkili çok çeşitli doğal ekosistemlere sahip olmasından dolayı özel öneme sahiptir. Parkta belirlenen bitki taksonlarının 230’u Türkiye, 12 tanesi ise bölge endemiği olup, farklı tehlike kategorilerine sahiptirler (Mansuroğlu ve Dağ 2020). Ayrıca Sedir (*Cedrus libani*) ve Toros Göknarı (*Abies cilicica ssp. isaurica*) ile karışık olan yaşlı Karaçam (*Pinus nigra*) ormanları doğal peyzaj karakterlerinin nadir örnekleridir. Milli park sınırları içerisinde bulunan Akdeniz Servisi (*Cupressus sempervirens*) Ormanlarının 436 hektar ile ülkemizdeki en geniş doğal yayılış alanı bulunmaktadır.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Şekil 4.45. Bölgedeki karışık orman alanlarından görünüm (Orijinal 2014)

4.7.3.2. Maki alanları

Tanım: Akdeniz ikliminin hakim olduğu alanlara özgü, ortalama 1-2 metre boyundaki küçük ağaç ya da çalıların oluşturduğu bitki örtüsüne maki denilmektedir. Bölgenin büyük bir kısmını oluşturan maki alanlarının (Şekil 4.46) çok eski dönemlerden itibaren var olduğu kabul edilmektedir. Zaman derinliği ve tarihsel açıdan

maki bitki örtüsünün varlığı yine gezginlerin bölgeye yaptığı seyahat esnasındaki aldığı notlarla anlatımlarından ve alanla ilgili yaptıkları çizimlerden de anlaşılmaktadır.

Lanckoronski (2017)'nin 1882-1884 yılları arasında yapmış olduğu seyahat sırasında alanla ilgili yazdığı notlarda alanın kaplı olduğu bitki örtüsü ile ilgili şu şekilde bahsetmektedir: “*Perge’den Sillyon’un görülmesi gibi, Sillyon’dan da bir başka akropolis, Aspendos akropolisini görebilirsiniz. Aspendos’a giden yol genelde kumlu topraktan geçer ve bodur, can sıkıcı çalılıklarla kaplıdır. Pamphylia’nın neredeyse tüm doğu ucunda karşılaşılan bu çalılık, Alanya’ya kadar tüm sahilin karakteristik özelliğidir*” diyerek Sillyon Antik Kenti boyunca ve özellikle de güney kısımlarının maki bitki topluluklarından oluştuğu anlaşılmaktadır.

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.46. Maki alanlarından görünüm (Orijinal 2021)

4.7.3.3. Yar/kayalık alanları

Tanım: Tepe ya da dağ gruplarının yapısından dolayı herhangi bir bitkisel örtü ile kaplı olmayan ve jeolojik oluşumların öne çıktığı alanlar bu gruba girmektedir. Bölgede daha çok dik kayalıklar ve yer yer de orman kayalıkları olarak olarak görülmektedir. Karakterleri itibariyle doğa tarihi ve jeolojik, jeomorfolojik dönemlerini günümüze taşımaları itibariyle önem taşımaktadır. Özellikle yarıların, kayalıkların ve dağ uzantılarının yoğunlaştığı Sarp ve Ovacık dağları bu karakter tiplerini temsil eden örneklerin başında gelmektedir (Şekil 4.47).

Şekil 4.47. Alandaki yar/kayalık alanlarından görünüm (Orijinal 2015)

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

4.7.3.4. Ağaçlandırma alanları

Tanım: İnsan eliyle oluşturulan ağaçlandırılmış alanları ifade eden ağaçlandırma alanları bölgede Orman Bölge Müdürlüğü'nce planlanmakta ve uygulanmaktadır. Toprak erozyonunu önlemek ya da yangın geçiren alanları rehabilite etmek amacıyla oluşturulmaktadır. Alan içerisinde Belek fıstık çamı ormanları, Antalya Orman Müdürlüğü tarafından 1960'lı yıllarda kumul alanlardan gelen etkinin iç kısımlardaki tarım alanlarını etkilememesi için oluşturulmuş bir ağaçlandırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.48). Ayrıca Akbaş Mahallesi ve çevresinde 2008 yılında çıkan yangın sonrasında yapılan peyzaj onarımı ve rehabilitasyon çalışmaları ile bölgede geniş ağaçlandırma alanları tesis edilmiştir.

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.48. Belek fıstık çamı ormanından görünüm (Orijinal 2022)

4.7.3.5. Diğer araziler

Tanım: Diğer arazileri orman alanlarından açılmış fakat yerine maki vejetasyonu başta olmak üzere bir bitki örtüsünün gelişemediği açık geniş alanlar olarak tanımlamak mümkündür (Şekil 4.49). Alan kullanımları açısından kayıtlara geçmemiş olan bu araziler uydu görüntülerinden ve arazi çalışmaları yardımı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.49. Alandaki diğer arazi grubuna örnek (Orijinal 2022)

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

4.7.3.6. Kumul alanlar

Tanım: Deniz ve karalar arasındaki geçiş alanlarını meydana getiren düz ya da dalgalı, birçok özel bitki ve hayvan varlığına ev sahipliği yapan alanlara denilmektedir. Alanımızın sahil kısım hattı boyunca yer yer zamanla gelişen etkiler sonucu genişliği değişmiş şekilde yer almaktadır. Alan içerisinde kıyı şeridi sahil boyunca kumul alan şeklinde görülmektedir. Eski çağlardan beri bu kısımların varlığı sürmekte fakat yoğun bir şekilde kullanılmamaktadır. Bunun sebebi ise alanın nehir ve dere yataklarının günümüzdeki gibi küçük olmaması dolayısıyla şimdiki kumul alan ve gerisinin daha çok sulak alan niteliğinde olmasıdır.

Bölgede turizm alanlarının 1980'li yıllar sonrası hızlı gelişiminden sonra bu kez kumul alanların çevresinde gerçekleşen yapılaşma faaliyetleri bu alanları baskılamış ve alanlarını küçültmüştür. Ayrıca Boğazkent mahallesinin kıyı şeridindeki kumul alanı (Şekil 4.50) dünyaca ünlü Deniz Kaplumbağalarının (*Caretta caretta*) ülkemizde yumurta bıraktığı 17 bölgeden biri olması dolayısıyla önemli konumdadır.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Şekil 4.50. Boğazkent Mahallesi kıyı kesimi kumul tepeleri (Orijinal 2022)

4.7.3.7. Sulak alanlar

Tanım: Çekilmiş durumda iken derinliği 6 metreyi geçmeyen; çok ya da az tuzlu yahut da tatlı su; durgun ya da akan; sürekli ya da geçici; doğal ya da yapay olarak oluşmuş sulu çukurlar; sulu ya da turbalı alanlar; çayırlar, bataklık alanlar sulak alan olarak nitelendirilmektedir (Resmi Gazete 1994). Kıyı ve kıyı gerisindeki sulak alanlar yerleşim, tarım ve özellikle de turizm amaçlı olarak kurutularak tahrip edilmektedir.

Bölgemizde Boğazkent Mahallesinin Köprüçay ile deniz kısmı arasında kalan alanda bulunan ve 'Kuş Cenneti' olarak bilinen sulak alan (Şekil 4.51) çok çeşitli yerel ve göçmen kuş türlerinin önemli yaşam alanlarından biridir. Yılın farklı dönemlerinde yuvalama, beslenme ve konaklama amacıyla göçmen kuş türlerinin bölgedeki geçici ve sürekli özellik taşıyan sulak alanları ziyaret ettiği bilinmektedir.

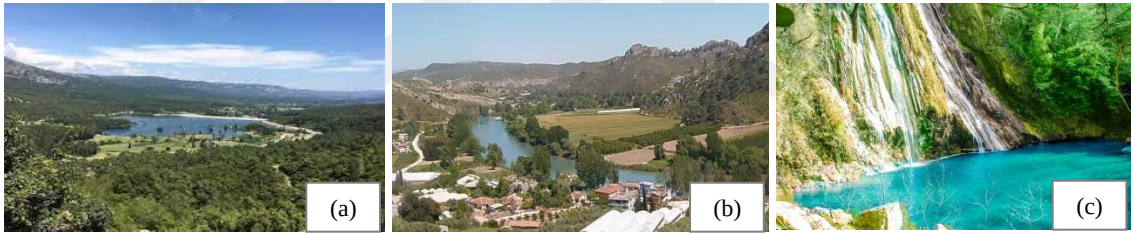

Şekil 4.51. Boğazkent Mahallesi'ndeki sulak alan görünümü (Orişinal 2013)

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

4.7.4. Doğal ve yapay su yapıları tarihsel peyzaj karakter tipleri

Tanım: Serik doğal akarsular ve şelaleler gibi doğal su yapıları açısından oldukça zengin bir bölgedir. Doğal eşik olarak bölgenin doğu ve batı sınırlarının büyük bir kısmını Aksu ve Köprüçay ve bu akarsuların yan kolları oluşturmaktadır. Aynı zamanda önemli bir su yüzeyi olan Akbaş Mahallesi sınırları içerisindeki Akbaş Göleti yanında ayrıca St. Paul yolu güzergahı üzerindeki Uçansu Şelaleleri ve Kocadere üzerindeki Etler Şelalesi diğer önemli doğal su yüzeyleridir (Şekil 4.52).

Şekil 4.52. Akbaş Göleti (a), Köprüçayı (b) ve Uçansu Şelalesi (c)'nden görünümlemler (Orişinal 2022)

Çalışma alanındaki nehir ve dereler karakterlerin analizinde çizgisel veriler ile; göl, ve sulama göleti karakter tipleri alansal veriler ile, şelaleler ise noktasal veriler ile karakterize edilerek çalışmaya dahil edilmiştir.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Tarihsel peyzaj karakter tipleri: Serik bölgesi çalışma alanında elde edilen verilerle su yüzeyleri peyzaj karakter tipleri;

- **Nehir;** çalışma alanı içerisindeki akan nehirler
- **Göl - sulama göleti;** kara parçası ile çevrili oluşturulmuş yapay su yüzeyleri
- **Şelaleler;** akarsu yatağının, dike yakın bir biçimde aniden düştüğü, suların yüksekten dökülerek aktığı kısım olmak üzere 3 adet tarihsel peyzaj karakter tipleri belirlenmiştir (Şekil 4.53).

Şekil 4.53. Doğal ve yapay su yapıları tarihsel peyzaj karakter tipi örnekleri

4.7.4.1. Nehirler

Tanım: Araştırma alanı olan Serik bölgesi Aksu ile Köprüçay Dereleri arasında kalmaktadır. Bu akarsular koridor etkisi ile peyzaja çeşitlilik kazandırırken, aynı zamanda mevsimlik taşkınlar ile akış yolu üzerindeki peyzajı değiştirmektedir (Şekil 4.54). Diğer önemli dereler ise Akbaş, Beşgöz, Üründü ve Acısu dereleridir. Bunların yanında yüksek dağlık kesimdeki karstik yapı çok sayıda akar ve kuru küçük dere ve pınar oluşumlarını mümkün kılmıştır.

İlk çağlarda Eeuymedon adıyla anılan Köprüçay, diğer adıyla Köprü Suyu Göller Yöresi'nden çıkarak güneyde Akdeniz'e dökülmektedir. Köprüçay'ın toplam uzunluğu 184 km. olup, kaynağını Eğirdir Gölü'nün güneydoğusundaki Sarııdris Dağı'ndan çıkan dereler oluşturmaktadır. Akarsu Serik'teki tarım arazilerine sulama imkanı sağlayan en önemli kaynaklardan biri olup, karstik kaynaklardan beslenmektedir.

Bölgedeki diğer önemli akarsu olan Aksu Çayı, Eğirdir Gölü'nden çıkarak Antalya sınırına gelene kadar Gebiz civarında Göksu, Kırkgeçit ve Küçük Aksu; Melli civarında ise Bulanık ve Kovacık dereleri ile beslenmektedir. Solak köyü civarında Sarısu deresini de bünyesine alarak Kumköy civarında denize dökülmektedir.

Uzunluğu 162 km, su toplama havzası 8.000 km² olan Aksu Çayı, hemen hemen bütün yıl boyunca bolca su barındırmaktadır. Bunun en önemli nedeni, Batı Toroslardaki kuvvetli karstik kaynaklarla beslenmesidir. Su düzeyinin en az olduğu dönem yaz ve sonbahar başlangıçlarıdır. Ancak güney kesimlerde önemli oranlarda sulamada kullanılması sonucu zaman zaman su debisinde azalmalar yaşanmaktadır. Kışın ve ilkbaharda su miktarı 140 m³/sn civarlarında seyretmektedir (Anonim 2011).

Şekil 4.54. Aksu Çayı ve Köprüçay akarsularından görünümüler (Aksu Çayı Sulama Birliği 2020)

Alan içerisinde nehirler, çeşitli büyüklükteki dereler ve bunlara bağlı birçok küçük kola ayrılmış sulu-kuru dere sistemleri alana büyük oranda dağılmış ilçeyi kuzey sınırından güney sınırına kadar geçerek bir kısmının denize döküldüğü görünümündedir. Nehir sistemleri analiz yapılırken alansal olarak alınmayıp çizgisel olarak karakterize edilmiştir.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

4.7.4.2. Göl - sulama göleti

Tanım: Vadilerin kapatılması ile yapılan 15 m den yüksek su depolayan yapay yapılara baraj denir. Yükseklikleri 15 m ye kadar olan ve barajlara göre daha az su depolayan sistemlere ise gölet denilmektedir. Serik'te bulunan Akbaş Sulama Göleti 2015 yılında faaliyete geçirilmiştir (Şekil 4.55). İlçenin Akbaş ile Gökçepınar mahalleleri arasında konumlanmış gölet Koca Dere üzerinde kurulmuştur. Özellikle Akbaş ve Karataş mahalleleri çevrelerindeki tarım arazilerinin sulama ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir.

Alan içerisinde farklı tarım arazileri çevresinde ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ufak sulama göletleri oluşturulmuş fakat alanlarının çok küçük olmasından dolayı analize katılmamıştır. Yapılan analiz çalışmaları sonucunda ilçenin tek sulama göleti olan Akbaş Göletinin yaklaşık 49 hektar alan kapladığı tespit edilmiştir.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde incelenmiştir.

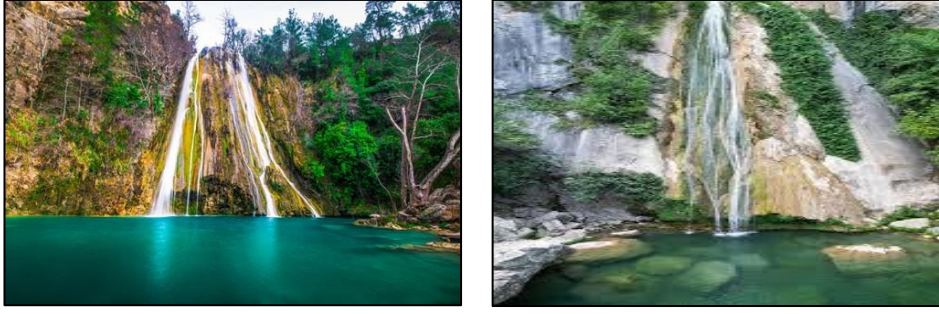

Şekil 4.55. Akbaş Sulama Göleti'nden görünüm (Antalya Rehberi 2022)

4.7.4.3. Şelaleler

Tanım: Akarsu yatağının, dike yakın bir biçimde aniden düştüğü, suların yüksekten dökülerek aktığı kısımlar şelale olarak adlandırılmaktadır. Bölgede Akçapınar Mahallesi içerisinde bulunan iki adet şelaleden oluşan Uçansu Şelaleleri ve Gökçepınar Mahallesinde bulunan Etler Şelalesi yer almaktadır (Şekil 4.56).

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Şekil 4.56. Uçansu ve Etler Şelalerinden görünüm (Uygun 2022)

4.7.5. Yerleşim sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri

Tanım: Yerleşim yeri, coğrafya, istatistik ve arkeolojide insanların içinde yaşadığı bir topluluktur. Bir yerleşimin karmaşıklığı, birlikte gruplandırılmış çok az sayıda konuttan, çevredeki kentsel alanlara sahip en büyük şehirlere kadar değişebilmektedir. Yerleşim yerleri mezra, köy, kasaba ve şehirleri içerebilmektedir. Bir yerleşim yeri, ilk kurulduğu tarih veya dönem ya da belirli kişiler tarafından ilk yerleşim yeri gibi bilinen tarihi özelliklere sahip olabilmektedir (Anonim 2023a).

Alanımızda merkezi yerleşim alanı, mahallelerindeki kırsal yerleşim alanları, geçmişten günümüze ulaşmış antik yerleşim bölgeleri ile özellikle ilçe merkezi çevresindeki kamusal alanları içeren alanları kapsamaktadır (Şekil 4.57).

Şekil 4.57. Alandaki çekirdek tip (a), kamusal (b) ve antik yerleşim (c) örnekleri (Anonim 2024)

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Tarihsel peyzaj karakter tipleri: Serik bölgesi çalışma alanında elde edilen verilerle su yüzeyleri peyzaj karakter tipleri;

- **Çekirdek tipi yerleşim;** kalıcı ya da mevsimlik yerleşim alanları ile çevrelerini kapsayan alanlar
- **Kamusal alanlar;** kamu binaları ile ilgili açık çevresini kapsayan alanlar
- **Antik yerleşim;** eski yerleşim yerlerini kapsayan alanlar olmak üzere 3 adet tarihsel peyzaj karakter tipi belirlenmiştir (Şekil 4.58)

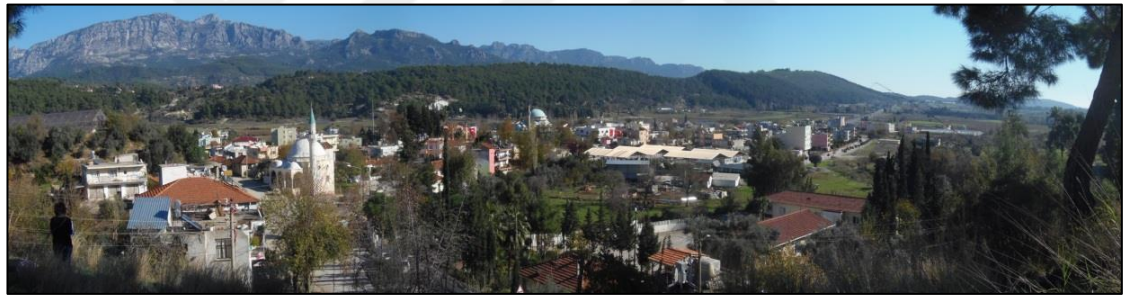

Şekil 4.58. Alandaki yerleşim sistemleri tarihsel peyzaj karakter tip örnekleri

4.7.5.1. Çekirdek tipi yerleşim

Tanım: Kalıcı ya da mevsimlik yerleşim alanları ile çevrelerini kapsayan alanlar olarak tanımlanmaktadır. Serik merkez yerleşimleri, kırsal mahalle yerleşimleri, turizm gelişim bölgesindeki yerleşimler ve alanın kıyı kesiminden dağlık alanlarına kadar dağınık biçimdeki antik yerleşimler bu grupta yer almıştır (Şekil 4.59).

Tarihsel dönemleri: 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere dört dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.59. Gebiz Mahallesi çekirdek tipi yerleşim örneği (Orijinal 2013)

4.7.5.2. Kamusal alanlar

Tanım: Sözlük anlamı olarak bakıldığında bütün, halk anlamlarını içeren kamu kelimesinin kökünden türemiş olan kamusal alan kavramı kamuya ait yani bütüne halka ait anlamını taşımaktadır. Kamusal alanlar herkes tarafından erişilebilir, toplum yararı için düzenlenmiş ortak yaşam alanı ve mekânlardan oluşan sosyal ve kültürel dokulardır.

Bir kentte birçok insanın bir araya gelerek iletişim kurduğu, sosyalleştiği ve kültürel etkileşimler ile sosyal bir dokunun ortaya çıktığı kamusal alanlar ve çeşitli kullanımlara imkan sunan mekanları kapsamaktadır (Karayılmazlar ve Çelikyay 2018).

Alan içerisinde kamusal alanlar meydanlar, kamu kurum ve çevreleri, kamu tarımsal araştırma alanları, mezarlıklar, ibadet alanları olarak ele alınmıştır (Şekil 4.60). Eski verilerde kamusal alanlar tam olarak elde edilemediğinden son üç dönemde karakterize edilmiştir.

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.60. Bölgedeki kamusal alanlardan görünüm (Orijinal 2022)

4.7.5.3. Antik yerleşimler

Tanım: Günümüze kadar süregelen antik kentin yüzeyinde tespit edilen yapılar kale, iç kale, anfi tiyatro, su kemerleri, nekropol, territorium gibi alanları bütün bir şekilde kapsayan alanlardır. Serik Bölgesinde Sillyon (Şekil 4.61), Aspendos, Pednelissos, Karapınar gibi çok sayıda antik yerleşim alanı bulunmaktadır.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

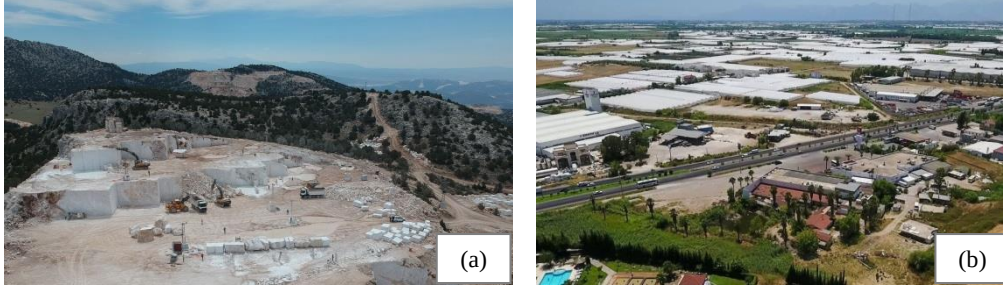

Şekil 4.61. Sillyon antik yerleşimi (Orijinal 2022)

4.7.6. Endüstri alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri

Tanım: Farklı ürünlerin üretilmesi, yetiştirilmesi ya da işlenmesi gibi unsurların gerçekleştirildiği açık ya da kapalı alanların oluşturduğu ticari faaliyet alanlarıdır. Serik Bölgesinde endüstri alanları seyrek görünümündedir. Taş ocakları genelde Aksu çayı kenarlarında diğer mermer ocakları dağlık alanların belirli kesimlerinde yer almaktadır. Ticari faaliyet gösteren alanlar özellikle D-400 ana karayolu hattı boyunca her iki yanında, Gebiz Mahallesi karayolu kenarlarında, Çandır mahallesi ve Yukarı Kocayatak Mahallesi civarlarında konumlanmış vaziyettedir (Şekil 4.62).

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.62. Alandaki taş ocağı (a) ve ticari alan (b) örnekleri (Orişinal 2022)

Tarihsel peyzaj karakter tipleri: Serik bölgesi çalışma alanında elde edilen verilerle endüstri alanları peyzaj karakter tipleri;

- **Taş ocağı;** Taş ve benzeri minarellerin açık ocak madenciliğı yöntemiyle çıkarıldığı açık tipteki maden alanları
- **Ticari alan;** Ticari faaliyetlerin oluştugu veya yürütüldüğü alanlar olmak üzere 2 adet tarihsel peyzaj karakter tipi belirlenmiştir (Şekil 4.63).

Şekil 4.63. Alandaki endüstri alanları tarihsel peyzaj karakter tip örnekleri

4.7.6.1. Taş ocakları

Tanım: Taş ve benzeri minarellerin açık ocak madenciliğı yöntemiyle çıkarıldığı açık tipteki maden alanlarına denilmektedir. Alan içerisinde taş ocakları Gebiz Mahallesi üst kısımları ile Akbaş mahallesinin dağlık alanlarında yoğunlaşmıştır (Şekil 4.64).

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.64. Alandaki mermer ocağından görünüm (Orişinal 2014)

4.7.6.2. Ticari alanlar

Tanım: Her türlü ticari faaliyetin birlikte oluşturduğu veya yürütüldüğü alanlar olarak tanımlanmaktadır. Alanımızın Serik merkez yerleşime yakın özellikle D-400 Antalya-Alanya karayolu üzerine paralel alanlarda ve Gebiz, Abdurrahmanlar ve Çandır gibi ana kara yoluna yakın mahalle çevrelerinde konumlanmış durumdadır (Şekil 4.65).

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.65. Çandır Mahallesi'ndeki toptancı hali ticari alanı (Anonim 2023b)

4.7.7. Ulaşım sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri

Tanım: Yayaları (yolcuları), yükleri ve her türlü taşıtları bulunduğu konumdan başka bir konuma ulaşım yolları üzerinden aktarmasıdır (taşınmasıdır). Ulaştırma sisteminin bileşenleri (parçaları) yayalar, yükler, taşıtlar ve yollardır. Ayrıca yolcu ve yük, ulaşım sistemindeki hareketli (yer değiştiren) ulaşım araçları tarafından bir noktadan başka bir noktaya taşınan nesnelerdir (Yurdakul 2017).

Serik Bölgesinde özellikle yerleşim sistemini önemli derecede etkilemiş durumda olan D-400 Antalya-Alanya karayolu bulunmaktadır. Ayrıca mahalleleri birbirine bağlayan yan yollar ile yoğunluğu kırsal alan içerisinde olan Yörük göç yolları ve antik dönemde kullanılmış St. Paul yolu ulaşım sınıflaması içerisinde ele alınmıştır (Şekil 4.66). Bölgenin yine antik dönemde önemli yeri olan fakat günümüzde yapısal olarak değişikliğe uğramış Köprüçay'ın denize döküldüğü ağızda ele alınan antik liman kullanımı da sınıflamaya dahil edilmiştir.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Alan içerisinde ulaşım sistemleri önemli yer tutmakta yerleşim alanları, ticari alanlar, tarım alanları gibi alan kullanım çeşitliğinin artmasında önemli rol oynamıştır. Karayolu ulaşım sistemleri alanımız için doğu-batı yönünde ana arter, kuzey-güney yönünde ise ağırlıklı yan arter ulaşım yollarına bölünerek dağılım sağlanmış görülmektedir. Ulaşım sistemlerinin analizinde karayolu, Yörük göç yolu ve St. Paul yolu çizgisel olarak, antik liman karakter tipi ise noktasal olarak karakterize edilmiştir.

Şekil 4.66. Alandaki D-400 karayolu (a), St. Paul (b), Yörük göç yolu (c)'ndan örnekler (Sarı 2010; Anonim 2011)

Tarihsel peyzaj karakter tipleri: Serik bölgesi çalışma alanında elde edilen verilerle endüstri alanları peyzaj karakter tipleri;

- **Karayolu;** geniş yol ağlarını kapsayan alanlar
- **Antik liman;** alandaki eski çağlara ait liman oluşumları
- **Antik yollar;** ticaret yada dini amaçlarla kullanılmış yol güzergahları
- **Yörük göç yolu;** Yörüklerin yılın sıcak zamanlarını serin yaylalarda, soğuk zamanlarını ise daha sıcak olan kışlaklarda geçirmesi için gidiş gelişlerini belli bir düzen içinde yaptıkları güzergah olmak üzere 4 adet tarihsel peyzaj karakter tipi belirlenmiştir (Şekil 4.67)

Şekil 4.67. Alandaki ulaşım alanları tarihsel peyzaj karakter tipi örnekleri

4.7.7.1. Karayolu

Tanım: Geniş yol ağlarını kapsayan insanların ulaşımı ya da yük taşımacılığına imkan sağlamak için oluşturulmuş alanlardır (Şekil 4.68).

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.68. Gebiz Karayolu'ndan bir görünüm (Orijinal 2021)

4.7.7.2. Antik liman

Tanım: Antik çağlarda deniz yolu ulaşımı ve yük taşımacılığının düzgün sağlanması için kullanılmış alanlardır. Bölgenin arkeolojik yapısında yapılan incelemeler sonucunda Köprüçay (Eurymedon) nehri üzerinde antik çağlarda kullanılmış fakat günümüzde mevcut bulunmayan antik liman alanı yaklaşık olarak tespit edilmiştir.

Bu arkeolojik kaynaklardan ilkinde, Beaufort'un Küçük Asya'nın Güney kıyıları boyunca yaptığı seyahati sırasında aldığı notlarda alanla ilgili olarak: *"Doğuya doğru ilerlediğimizde iki önemli ırmağa, antik Kestros ile Eurymedon'a ulaştık. Ptolemaios tarafından ikisi arasına yerleştirilen bir kent olan Matylus'tan ise herhangi bir ize rastlamadık. Kestros 300 ayak (1 ayak: 30.8cm), Eurymedon 420 ayak genişliğinde olup, ağızları önünde uzanan eğri kum setlerinin iç tarafında her ikisi de 15 ayak derinliğindedir"*. Bugün bu yapıların ve ırmakların durumu oldukça büyük bir değişikliğe uğramış görünmektedir (Şekil 4.69).

Ayrıca komutan Kimon'un Eurymedon Irmağının epeyce yukarısında bir yerde Pers donanmasını yok ettiğini de kaynaklarda geçmektedir. Beaufort (2014) eserinde *"Bu olaydan 280 yıl sonra, Side açıklarındaki unutulmaz deniz savaşında Rodos donanması, otuz iki adet dört direkli ve dört adet üç direkli teknesi ile yine bu ırmağa girmiştir"* şeklinde bahsetmiştir.

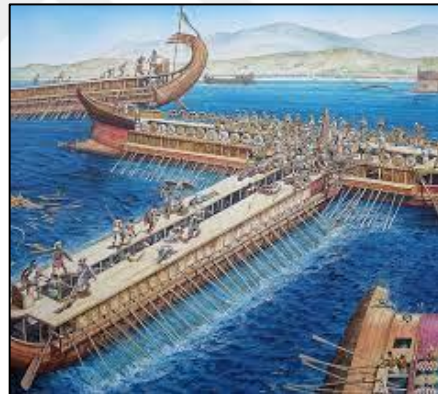
Şekil 4.69. Köprüçay üzerindeki antik limanın harita üzerindeki yaklaşık konumu

Eurymedon eski Yunanca πλατός (geniş) ve Κύριε (egemen) kelimelerinden oluşmaktadır. Antik kaynaklarda Aspendos'un Eurymedon kenarında bir nehir limanının var olduğundan, Aspendos'a kadar gemilerin seyredilebildiğinden ve ayrıca Aspendos'un nehir üzerindeki bir köprüsü vasıtasıyla sahil yolu trafiğini kontrol ettiğinden bahsedilmektedir. Bu köprü'nün büyük olasılıkla bugün halen kalıntıları görülebilen Roma Dönemi köprüsü olduğu tahmin edilmektedir (Köse 2017).

Eurymedon ile ilgili kuşkusuz en önemli metin Atinalı komutan Kimon'un Aspendos'da Persleri hem karada hem de denizde bozguna uğrattığı MÖ 469'daki savaşı hakkındadır. Hem bu metinde hem de Thukhydides ve Xenophon'da Tissaphernes ve Thrasybulus ile ilgili metinlerde Aspendos limanının varlığı ve bu limanlara trireme'lerin bile yanaştığı anlaşılmaktadır. Trireme, antik çağlarda 3 katlı küreklerle çekilen eski bir savaş gemisi çeşididir (Şekil 4.70). Bu metinleri doğrulayan ilk buluntular Aspendos Projesi kapsamında çalışmalarına başlandığı 2008 yılındaki ilk sezonda gerek gözlemler ve gerekse sözlü bilgiler (kültürel miras) sayesinde keşfedilmiştir. Jeofizik araştırmaları jeomanyetik yöntemlerin aksine gözlemleri doğrular bir şekilde kıyıda bir limanın varlığına işaret eden ipuçlarını göstermiştir (Köse 2017).

Ayrıca antik limanın varlığını gösteren bir diğer konu Pamphylia limanlarıyla Mısır ve Kıbrıs arasındaki ticari bağlantıların belgelenmesidir. Diocletianus'un "Tavan Fiyatlar Fermanı"nda Aleksandreia/Pamphylia ve Afrika/Pamphylia doğrudan bağlantıların verilmesi yoğun deniz trafiğine işaret etmektedir. Mısır'a ayrıca Masura'dan dokuma (στρώματα) ve alın bandı (φροντάρια), Aspendos'tan da pamuk (Ἀσπένδ[ια ἔρια]) ihraç edildiği belirtilmiştir (Takmer 2022). Bölgedeki antik çağlardaki liman oluşumu arkeolojik kaynaklar yardımıyla Köprüçay'ın üzerinde yaklaşık olarak tespit edilmiş olup analiz için noktasal veri olarak kaydedilmiştir.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) içerisinde tespit edilmiştir.

Şekil 4.70. Trireme savaş gemilerini tasvir eden fotoğraflar (Brandclock 2023)

4.7.7.3. Antik yollar

Tanım: Ticaret ya da dini amaçlarla kullanılmış yol güzergahlarını tanımlamaktadır. Çalışma alanımızdaki öncelikle dini amaçlı kullanılmış en önemli antik yol St. Paul Yolu olarak bilinen güzergahtır (Şekil 4.71). Aziz Paulus, M.S. 46-48 yılları arasında Antiokheia'dan (Antakya) yolculuğuna başlamış ve bir liman kenti olan Seleukeia Pieria'ya (Samandağ) gelerek, buradan bir gemiyle, Kıbrıs (Salamis ve Paphos) üzerinden Attalia (Antalya) Limanı'na ulaşmıştır. Kara yolu ile Perge'ye ve Kestros (Aksu) Vadisi'nden, Psidia Antiokheia'ya (Yalvaç) ulaşmıştır. Yolculuğuna devam ederek, İkonium (Konya), Lystra (Hatunsaray Kasabası) ve Derbe (Aşırın Köyü) kentlerini ziyaret etmiştir. Aynı güzergahtan geri dönerek Psidia Antiokheia (Yalvaç) ve Kestros (Aksu) Vadisi üzerinden, Perge'ye (Aksu) oradan Attalia'ya (Antalya) ulaşır. Daha sonra deniz yolu ile Kıbrıs'a uğramadan Seleukeia Pieria (Samandağ) ve

Antiocheia'ya (Antakya) ulaşarak yolculuğunu tamamlamıştır. Daha sonraları bu güzergah dini ve ticari amaçlı olarak yüzyıllarca kullanılmaya devam etmiştir.

Günümüzde kırsal turizm amaçlı kullanılarak Türkiye'nin ikinci uzun mesafeli kültür yürüyüş rotası durumuna gelmiştir. Alanın yapılan analiz çalışmalarında çizgisel olarak karakterize edilmiştir.

Tarihsel dönemleri: 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere incelenen bütün dönemlerde tespit edilmiştir.

Şekil 4.71. St. Paul Antik Yolu'ndan bir görünüm (Sarı 2010)

4.7.7.4. Yörük göç yolu

Tanım: Yörüklerin yılın sıcak zamanlarını serin yaylalarda, soğuk zamanlarını ise daha sıcak olan kışlaklarda geçirmesi için gidiş gelişlerini belli bir düzen içinde yaptıkları güzergaha denmektedir.

Alan içerisinde Yörük göç yolu önemli bir güzergah olup geçtiği alanlar kullanım bakımından önemli yerler olmuştur (Şekil 4.72). Alanın farklı yerlerinden Yörük ailelerin göç etmesinden dolayı doğu ve batı yönlerinde iki güzergah bulunmakta, bu güzergahlar ayrı yaylak yerlerine ulaşmaktadır. Alanın yapılan analiz çalışmalarında Yörük göç yolu çizgisel olarak karakterize edilmiştir.

Tarihsel dönemleri: 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere üç dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.72. Alandaki Yörük Göç Yolundan bir görünüm (Sarı 2010)

4.7.8. Turizm ve rekreasyon alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri

Tanım: İnsanların eğlenme, dinlenme ve spor amacıyla kullanabilecekleri bir duruma getirilen yere rekreasyon alanları denmektedir (TDK 2005). Serik'te turizm ve rekreasyon alanları çoğunlukla kıyı kesiminde öne çıkmaktadır (Şekil 4.73). Özellikle de kentsel yerleşimleri olduğu şehir merkezi ile kıyı bölgesinde bulunan Kadriye, Belek ve Boğazkent mahalleleri çevrelerinde yoğunlaşmıştır.

Tarihsel dönemleri: 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.73. Alandaki spor sahaları(a), kent parkları(b) ve golf sahalarından(c) örnekler (Anonim 2024)

Tarihsel peyzaj karakter tipleri: Serik bölgesi çalışma alanında elde edilen verilerle rekreasyon alanları peyzaj karakter tipleri;

- **Spor alanları;** bir ya da daha fazla spor aktivitesi yapılan alanlar
- **Kentsel açık yeşil alanlar;** kamuya ait bir amaca yönelik kullanılan alanlar
- **Golf alanları;** golf sahaları ve tesislerinin bulunduğu alanlar
- **Turizm tesisleri;** turizm tesislerinin niteliklerine ilişkin yönetmelik hükümlerine göre belgelendirilen, turizm yatırımı kapsamında bulunan veya turizm işletmesi faaliyetinin yapıldığı dört ve beş yıldızlı oteller ile dört ve beş yıldızlı tatil köyleri ve bunların ayrıntıları ve tamamlayıcı unsurlarını ifade eden alanlar olmak üzere 4 adet tarihsel peyzaj karakter tipi belirlenmiştir (Şekil 4.74)

Şekil 4.74. Rekreasyon alanları sınıflandırmasının alt karakter tip örnekleri

4.7.8.1. Spor alanları

Tanım: Bir yada daha fazla spor türünün birlikte yapılabilirdiği alt yapısı bunlara uygun olan alanları tanımlamaktadır. Serik'te spor alanlarının Belek ve Kadriye

mahalleleri alanlarına toplanmış olup özellikle son zamanlarda turizm tesislerinin gerisindeki tarım arazilerine uygulanan çalışmalarda görülmektedir (Şekil 4.75). Bu uygulamalar kış turizminin çeşitlendirilmesi yönünde yapılan çalışmalar sonucunda çoğunluğu futbol takımlarının çalışma sahaları şeklinde yapılmaktadır.

Bölgede toplamda 50 adet futbol sahası ile 12 idman sahası dahil 62 adet futbol sahası bulunmaktadır. Bölgenin iklim koşullarının dört mevsimde de uygunluğu bu sahaların yapılmasında ana faktör olmaktadır. Diğer spor alanları ise Serik merkez yerleşim ve mahallelerinde bulunmaktadır.

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.75. Alandaki futbol spor tesislerinden görünüm (Anonim 2020)

4.7.8.2. Kentsel açık yeşil alanlar

Tanım: 23804 sayılı İmar Yönetmeliğinde, yeşil alan kavramı “Toplumun yararlanması için ayrılan oyun bahçesi, çocuk bahçeleri, dinlenme, gezinti, piknik, eğlence ve kıyı alanları toplamıdır. Uluslararası ölçekteki fuar, botanik ve hayvanat bahçeleri ve bölgesel parklar da yeşil alan kapsamındadır” denilmektedir. Aktif yeşil alan kavramını ise kent ve mahalle parkı, çocuk bahçesi ve oyun alanlarının toplamıdır şeklinde tanımlamaktadır (Anonim 1999).

Alan içerisinde kentsel açık yeşil alanlar, Serik ilçe merkezi ile turizm nedeniyle kullanım yoğunluğu çok olan Belek, Kadriye ve Boğazkent mahallelerinde yoğunlaşmış durumdadır (Şekil 4.76).

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde tespit edilmiştir.

Şekil 4.76. Alandaki kentsel açık yeşil alanlardan görünüm (Antab 2024)

4.7.8.3. Golf alanları

Tanım: Çalışılan bölgede turizm tesislerine bağlı golf sahaları ve tesislerinin bulunduğu alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Serik Bölgesinde turizm yatırımlarının özellikle de golf otelleri faaliyetlerinin artması ve turizm alanının büyük kısmının golf sahalarıyla birlikte planlanması 1990'lı yıllardan günümüze kadar tesisleri artarak getirmiştir (Şekil 4.77).

Tarihsel dönemleri: Sadece 5. Dönem (1990-2023) içerisinde tespit edilmiştir.

Şekil 4.77. Alandaki golf sahalarından görünüm (Anonim 2024)

4.7.8.4. Turizm tesisleri

Tanım: Bölgenin turizm tesisleri özellikle güney kıyı kesimdeki Belek, Kadriye ve Boğazkent mahalleleri ile kıyı şeridi arasında konumlanmıştır. Antalya için 1982 yılında çıkarılan Turizmi Teşvik Kanunu'nun turizme yön vermesi açısından önemi büyük olmuştur. Oluşturulan bu kanun alt yapısıyla turizm endüstrisinin gelişimi yasal bir mevzuatla desteklenmiştir. Yasanın ardından, özellikle güney kıyılarında yatırım faaliyetleri artmış kaynaklarının çeşitliliği ve elverişli iklimiyle turizm merkezine dönüşmeye başlamıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Doğu Antalya Turizm Gelişim Projesi'nin önemli bir alt merkezi olarak da ortaya Belek Turizm Merkezi çıkmıştır.

Belek'in bir turizm merkezi olarak kitle turizmine hizmet etmesi amacıyla sınırları ilk kez 1984 yılında belirlenmiştir. Burada yapılan ilk planlama çalışması Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1986 yılında hazırlanmıştır. Bu nazım imar planı ile Belek, 21 Temmuz 1986'da Doğu ve Batı olarak iki bölgeye ayrılmıştır. Belek Turizm Merkezi'nde ilk yatırımlar 1987 yılında, çevre düzeni planı doğrultusunda, "Turizm tesis alanı" olarak belirlenen parsellerde yatak kapasitesi 650 olarak başlamıştır. 23 Temmuz 1989'da ise uygulama imar planı onaylanmış ve toplam kapasite 14 bin 950 olarak belirlenmiştir. Turizm endüstrisinin bu hızlı gelişimi kaçınılmaz olarak altyapı sorunlarını da beraberinde getirdi.

1990 yılında Belek Turizm Merkezi'nin sınırları genişletilmiş olup Belek ve Kadriye yerleşimleri de bu kapsama alınmıştır (Şekil 4.78). Bu genişlemenin amacı, kıyı ve gerisindeki orman alanlarında planlanan turizm gelişimine paralel olarak, geri sahada yer alan Belek ve Kadriye'nin de kontrollü ve planlı gelişmelerinin sağlanması olmuştur.

Belek Turizm Merkezi'nde 1984 yılında başlayan kitle turizmi hareketi, 90'lı yıllarda golf turizmiyle çeşitlenmiştir. 2004 yılında yapılan planlama ile turizm merkezi

kapsamında tüm tahsisler tamamlanmış ve inşa halinde bulunan birkaç tesis dışında tesislerin hemen hepsi faaliyete geçmiştir. 2006 yılında gerçekleştirilen yeni bir sınır genişletilmesi ile Belek Turizm Merkezi sınırları bugünkü halini almıştır.

Tarihsel dönemleri: Sadece 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olmak üzere iki dönemde incelenmiştir.

Şekil 4.78. Çalışma alanı içindeki Belek turizm tesislerinden görünüm (Anonim 2024)

4.8. Serik Tarihsel Peyzajlarındaki Değişimlerin Analizi

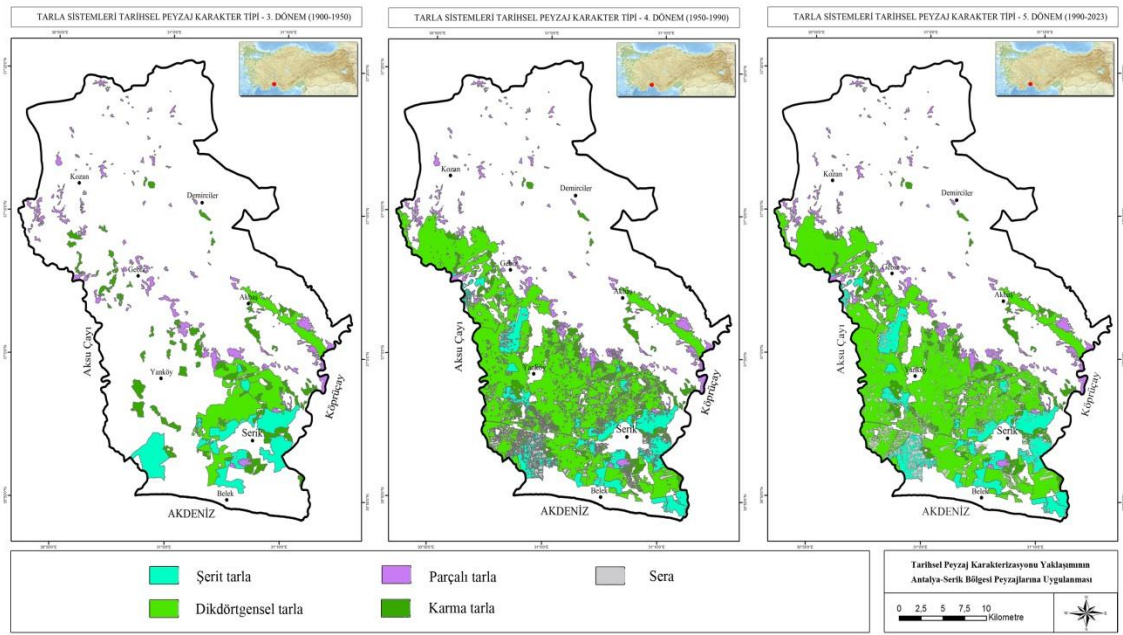
4.8.1. Tarımsal peyzajlardaki tarihsel değişimler

Dönemsel olarak tarımsal alanların tarihsel peyzaj karakter tipleri (Şekil 4.79) değerlendirildiğinde; 3. Dönem (1900-1950) için 14869 ha, 4. Dönem (1950-1990) için 48865 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 48265 ha olarak bulunmuştur.

3. Dönemde (1900-1950) elde edilen 14869 ha'nın, 4789 ha şerit tarla, 3721 ha dikdörtgensel tarla, 2587 ha parçalı tarla ve 3772 ha karma tarla olarak bulunmuştur. 4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 48865 ha'nın, 8245 ha şerit tarla ve 31672 ha dikdörtgensel tarla, 2445 ha parçalı tarla, 4228 ha karma tarla ve 2275 ha sera alanları olarak bulunmuştur. 5. Dönemde (1990-2023) ise elde edilen 48265 ha'nın 7413 ha şerit tarla, 29260 ha dikdörtgensel tarla, 3005 ha parçalı tarla, 4147 ha karma tarla ve 4440 ha sera alanları olarak tespit edilmiştir (Çizelge 4.9; Şekil 4.80).

Şekil 4.79. Abdurrahmanlar Mahallesi'nde tarımsal peyzaj örneği (Orijinal 2022)

Şekil 4.80. Tarımsal peyzajlardaki tarihsel peyzaj değişimleri

Çizelge 4.9. Tarla sistemleri tarihi peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları

Tarihsel Peyzaj Karakter Tipi	1.Dönem (ha)	2.Dönem (ha)	3.Dönem (ha)	4.Dönem (ha)	5.Dönem (ha)
Şerit Tarla	-	-	4789	8245	7413
Dikdörtgensel Tarla	-	-	3721	31672	29260
Parçalı Tarla	-	-	2587	2445	3005
Karma Tarla	-	-	3772	4228	4147
Sera	-	-	-	2275	4440

4.8.2. Tarım teraslarındaki tarihsel peyzaj değişimleri

Dönemsel olarak teras sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) için teras sistemleri varlığı 136 ha, 2. Dönem (1700-1900) için 1057 ha, 3. Dönem (1900-1950) için 2416 ha, 4. Dönem (1950-1990) için 5118 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 5646 ha olarak bulunmuştur (Çizelge 4.10).

Teraslama, toprak ve su varlıklarının korunması ile tarım alanının az olduğu yerlerde alan elde etme amacıyla kullanılmış en eski yöntemlerden biri olmuştur. Alan içerisinde eş yükselti eğrilerine uygun teraslar kullanım ve ihtiyaç durumuna bağlı olarak yükseltilerin arttığı alanın kuzey ve kuzeydoğu yönlerindeki kırsal yerleşimlerde daha çok görülmektedir.

Teraslama çalışmalarında aynı zamanda yerel iri taş ve kaya parçaları da kullanılmıştır. Akdeniz bölgesinde kireçtaşları ile binlerce yıldır teras ve sekileme çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Alan içerisinde taş duvarla oluşturulan teraslar yükselti gruplarının arttığı alanlarda özellikle kırsal yerleşim yerlerinin içinde ya da hemen bitişiğinde yapıldıkları görülmektedir. Ayrıca yine dağlık ve engebeli arazide

kurulmuş antik kentlerin yakınında günümüze kadar ulaşmış fakat kullanımda olmayan taş duvarlarla tesis edilmiş teraslar tespit edilmiştir.

Alan içerisinde gözlemlenen diğer karakter tipi yapay teraslar, özellikle son zamanlarda oluşturulmuş eğimli alanlardaki sera alanları için gerekli alanları tahkim ederken kullanılmaya başlanmıştır. Eğimli alanların dezavantajını avantaja çevirerek tarım için daha çok alan kazanmak amacı ile giderek artmaktadır. Ayrıca Aksu çayının ıslah çalışmaları sırasında çevresinde birçok alanda yapıldığı görülmektedir.

5. Dönemde (İlkçağ-Ortaçağ) ve 2. Dönemde (1700-1900) elde edilen veriler arkeolojik buluntulara bağlı olarak Yumaklar mahallesi sınırları içerisinde bulunan Harius antik kenti çevresinde tarım amaçlı kullanılmış taş duvarlı teraslar, Pednelissos antik kenti çevresi, Kısık harabeleri çevresi ile Ambarkaya antik yerleşimi çevresindeki taş duvarlı teraslar elde edilmiştir. Bu verilere Antalya İl Koruma Kurulundan elde edilen arkeolojik sit alanı alansal verilerinin, arazi gözlemleri ile desteklenmesi sonucunu alansal verilere dönüştürülmesine olanak sağlamıştır. Bu alanların büyük bir kısmı arkeolojik sit alanı dahilinde olması nedeniyle aktif olarak kullanılsa da günümüze kadar gelerek tespit edilebilmiştir (Şekil 4.81).

Şekil 4.81. Pednelissos ve Harius Antik Kentleri tarım teraslarından görünüm (Orişinal 2014)

3. Dönemde (1900-1950) elde edilen 2416 ha'nın, 278 ha eş yükselti eğrilerine uygun teraslar ve 2138 ha taş duvarlı teraslar olarak bulunmuştur (Şekil 4.81). Bu dönemde bulunan veriler önceki dönem verileri üzerine bölgesel hava fotoğraflarının çıkarılması sonucu elde edilmiş alanları kapsamaktadır. Hava fotoğraflarının elde edilmesiyle dönemsel olarak eş yükselti eğrilerine uygun terasların varlığı bulunmuş olup analiz çalışmalarına eklenmiştir.

4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 5118 ha'nın, 2717 ha eş yükselti eğrilerine uygun teraslar ve 2322 ha taş duvarlı teraslar ve 79 ha yapay teraslar olarak bulunmuştur. Bu dönemde topografik haritalar ve uydu görüntüleri yardımıyla teras sistemleri analize dahil edilmiştir (Şekil 4.82). İlk defa bu dönemde yapay teraslama çalışmaları tespit edilerek alansal olarak tespit edilmiştir.

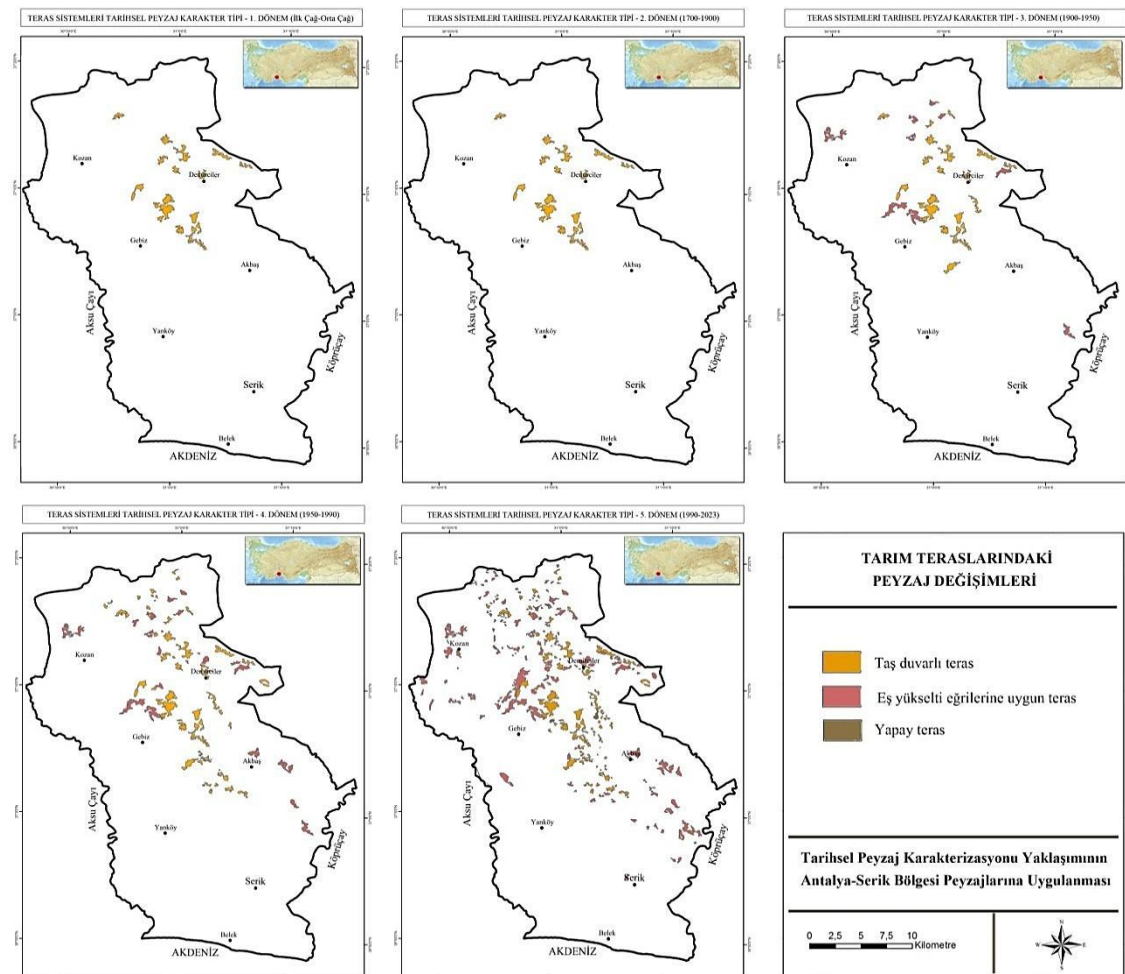
5. Dönemde (1990-2023) elde edilen 5646 ha'nın 3078 ha eş yükselti eğrilerine uygun teraslar ve 2414 ha taş duvarlı teraslar ve 154 ha yapay teraslar olarak bulunmuştur. Taş duvar terasları antik kentlerin çevrelerindeki koruma alanları

sayesinde günümüze kadar ulaşmış önemli tarihsel peyzaj karakter tipi olmuştur (Şekil 4.81).

Çizelge 4.10. Teras sistemleri tarihi peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları

Tarihi Peyzaj Karakter Tipi	1.Dönem (ha)	2.Dönem (ha)	3.Dönem (ha)	4.Dönem (ha)	5.Dönem (ha)
Eş Yükselti Eğrilerine Uygun Teras	-	-	278	2717	3078
Taş Duvarlı Teras	136	1057	2138	2322	2414
Yapay Teras	-	-	-	79	154

Yine bölgenin engebeli arazi yapısında olan kısımlarında görülen artan nüfus dolayısıyla oluşan tarım alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla alandaki kullanımı artmıştır. Son yıllarda engebeli arazilerde sera oluşumlarını kurmak amacıyla yapılmış yüksek yapay terasların arttığı görülmektedir (Şekil 4.83).

Şekil 4.82. Tarım teraslarındaki tarihsel peyzaj değişimleri

Şekil 4.83. Alandaki yapay teras örneği (Orijinal 2022)

4.8.3. Doğal-yarı doğal peyzajlardaki tarihsel değişimler

Dönemsel olarak doğal-yarı doğal peyzajların tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) için varlığı 44459 ha, 2. Dönem (1700-1900) için 60662 ha, 3. Dönem (1900-1950) için 58276 ha, 4. Dönem (1950-1990) için 52801 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 49693 ha olarak bulunmuştur (Çizelge 4.11).

1. Dönemde (İlkçağ-Ortaçağ) elde edilen 44459 ha'nın, 24298 ha orman, 2632 ha yar/kayalık, 2689 ha kumul alan ve 14840 ha sulak alan olarak bulunmuştur. 2. Dönemde (1700-1900) elde edilen 60662 ha'nın, 3295 ha orman, 4838 ha yar/kayalık, 2689 ha kumul alan ve 14840 ha sulak alan olarak bulunmuştur.

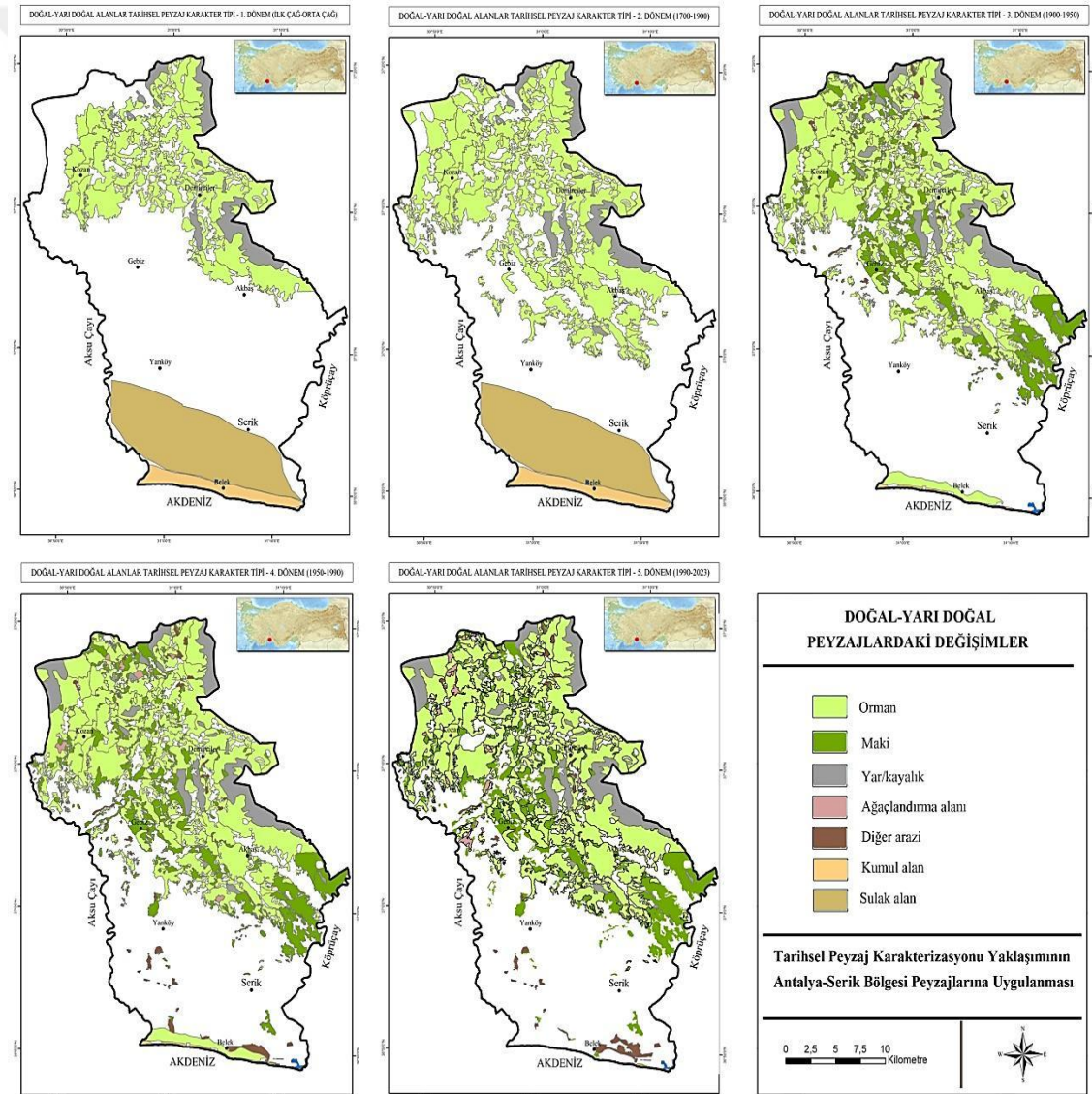
3. Dönemde (1900-1950) elde edilen 58276 ha'nın, 41419 ha orman, 8909 ha maki, 6829 ha yar/kayalık, 455 ha diğer arazi, 410 ha kumul alan ve 254 ha alan sulak alan olarak bulunmuştur. Bu dönemde bulunan veriler önceki dönem verileri üzerine bölgesel hava fotoğraflarının karşılaştırılması sonucu elde edilmiş alanları kapsamaktadır. Hava fotoğraflarının elde edilmesiyle dönemsel olarak eş yükselti eğrilerine uygun terasların varlığı bulunmuş olup analiz çalışmalarına eklenmiştir.

4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 52801 ha'nın, 41645 ha orman, 1647 ha maki, 6829 ha yar/kayalık, 689 ha ağaçlandırma alanı, 1528 ha diğer arazi, 356 ha kumul alan ve 107 ha alan sulak alan olarak bulunmuştur. Bu dönemde topografik haritalar ve uydu görüntüleri yardımıyla teras sistemleri analize dahil edilmiştir. İlk defa bu dönemde yapay teraslama çalışmaları tespit edilerek alansal olarak tespit edilmiştir (Şekil 4.84).

5. Dönemde (1990-2023) elde edilen 49693 ha'nın, 39297 ha orman, 1292 ha maki, 6611 ha yar/kayalık, 790 ha ağaçlandırma alanı, 1480 ha diğer arazi, 153 ha kumul alan ve 70 ha alan sulak alan olarak bulunmuştur. Taş duvar terasları antik kentlerin çevrelerindeki koruma alanları sayesinde günümüze kadar ulaşmış önemli tarihsel peyzaj karakter tipi olmuştur (Şekil 4.84). Yine bölgenin engebeli arazi yapısında olan kısımlarında görülen artan nüfus dolayısıyla oluşan tarım alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla alandaki kullanımı artmıştır. Son yıllarda engebeli arazilerde sera oluşumlarını kurmak amacıyla yapılmış yüksek yapay terasların arttığı görülmektedir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Doğal-yarı doğal peyzajlardaki tarihi peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları

Tarihsel Peyzaj Karakter Tipi	1.Dönem (ha)	2.Dönem (ha)	3.Dönem (ha)	4.Dönem (ha)	5.Dönem (ha)
Orman	24298	38295	41419	41645	39297
Maki	-	-	8909	1647	1292
Yar/Kayalık	2632	4838	6829	6829	6611
Ağaçlandırma Alanı	-	-	-	689	790
Diğer Arazi	-	-	455	1528	1480
Kumul Alan	2689	2689	410	356	153
Sulak Alan	14840	14840	254	107	70

Şekil 4.84. Doğal-yarı doğal peyzajlardaki tarihsel peyzaj değişimleri

4.8.4. Doğal-yarı doğal su yapılarındaki değişimler

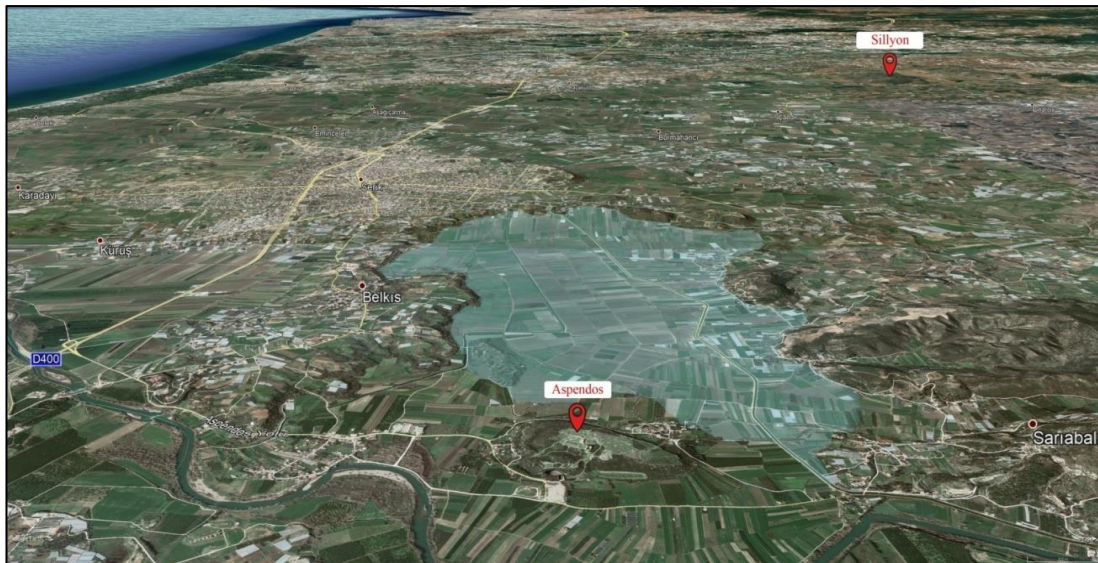
Dönemsel olarak doğal-yarı doğal su yapılarının tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) için varlığı 932 ha, 2. Dönem (1700-1900) için 932 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 96 ha olarak bulunmuştur (Çizelge 4.12).

1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) ve 2. Dönemin (1700-1900) her ikisinde de elde edilen 932 ha göl/sulama göleti kaleminin altında Kapria gölü tespit edilmiştir (Şekil 4.85). Antik çağ gezginlerinin gözlem notlarından ve günümüzde halen kullanılmakta olan mevki isimlerinden elde edilen bu verilerin, alanın topografik haritasıyla birleştirilmesi sonucunda bahsedilen Kapria gölünün yaklaşık alan verisine ulaşılmıştır (Şekil 4.86). 5. Dönemde (1990-2023) elde edilen 96 ha ise göl/sulama göleti veri setinin altında elde edilen Akbaş sulama göleti olarak tespit edilmiştir.

Ayrıca veri setinin diğer ögesi olan nehir verileri, çalışmamızda belirlenen 1. Dönemden itibaren günümüze kadar çizgisel veri olarak haritalara işlenerek varlığı tespit edilmiştir. Diğer bir veri seti olan şelaleler ise, 1. Dönemden itibaren varlığı tespit edilen Uçansu şelaleleri ile 2. Dönemden itibaren tespit edilen Etler şelalesi günümüz dönemi kabul edilen 5. Dönem de dahil olarak noktasal veri şeklinde haritalara işlenerek tarihsel değişimlere ulaşılmıştır (Şekil 4.87).

Çizelge 4.12. Doğal-yarı doğal su yapıları tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları

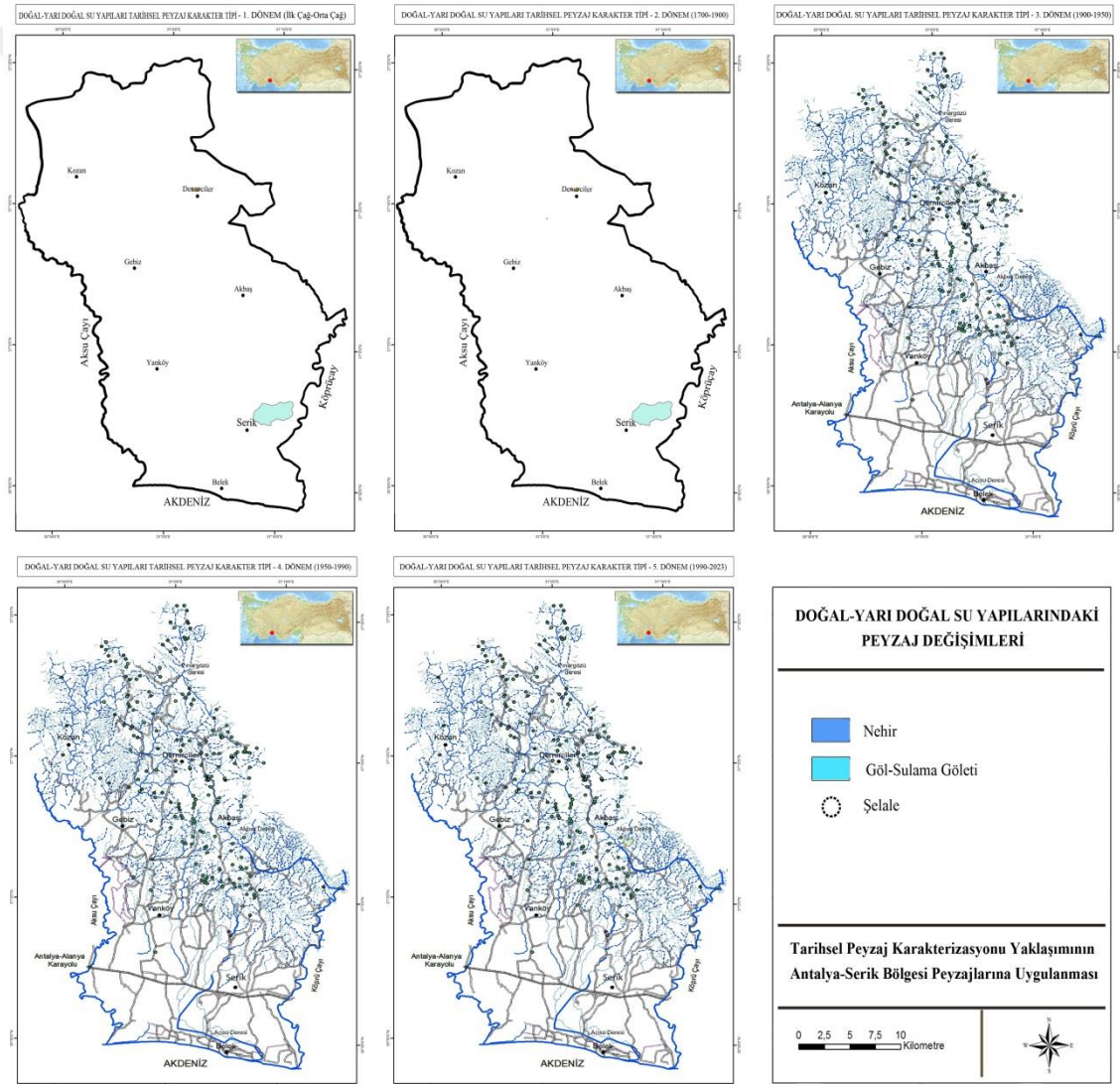
Tarihsel Peyzaj Karakter Tipi	1.Dönem (ha)	2.Dönem (ha)	3.Dönem (ha)	4.Dönem (ha)	5.Dönem (ha)
Nehir	-	-	-	-	-
Göl-Sulama Göleti	932	932	-	-	96
Şelale	-	-	-	-	-

Şekil 4.85. Kapria Gölü alanının uydu görüntüsü üzerinde canlandırılması

Şekil 4.86. Kapria Gölü'nün günümüz alan kullanımlarında yaklaşık yerleştiği alan (Orijinal 2016)

Şekil 4.87. Doğal-yarı doğal su yapılarındaki tarihsel peyzaj değişimleri

4.8.5. Yerleşim alanlarındaki peyzaj değişimleri

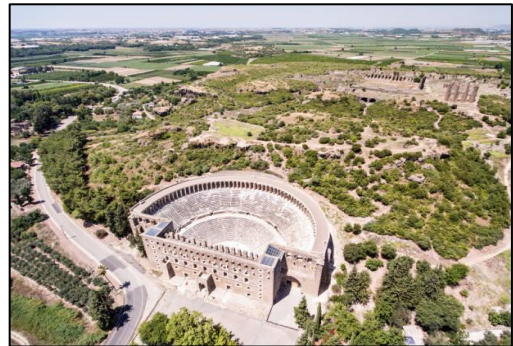
Dönemsel olarak yerleşim alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) için varlığı 3180 ha, 2. Dönem (1700-1900) için 4100 ha, 3. Dönem (1900-1950) için 4897 ha, 4. Dönem (1950-1990) için 5236 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 6489 ha olarak bulunmuştur (Çizelge 4.13).

1. Dönemde (İlkçağ-Ortaçağ) elde edilen 3180 ha antik yerleşim alanları olarak tespit edilmiştir. 2. Dönemde (1700-1900) elde edilen 4100 ha'nın, 920 ha çekirdek tipi yerleşim, 3180 ha antik yerleşim alanları olarak bulunmuştur (Çizelge 4.13).

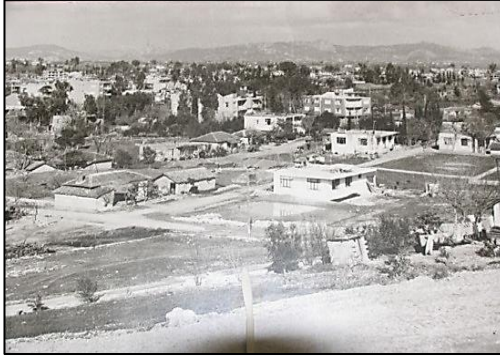
Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'nden elde edilen koruma alanları ile ilgili veri grubundan antik yerleşimlerin alanları tespit edilerek çalışmaya aktarılmıştır. Bu alanlar, 1. Dönem ve 2. Dönem süreçlerinde aktif halde kullanılmaya devam etmesi, 3. Dönemin belli bir sürecinden itibaren de sit alanları olarak derecelendirilip koruma altına alınmasından kaynaklı alan verileri aynı olarak girilmiştir. Çalışma alanının tarih boyunca en önemli antik yerleşimleri; Aspendos, Sillyon, Pednelissos, Harius ve Eminceler Höyüğü olmuştur. Bu antik yerleşimlerin kapsadıkları etkileşim alanları (Territorium) elde edilen veriler doğrultusunda analize katılmıştır.

3. Dönemde (1900-1950) elde edilen 4897 ha'nın, 1678 ha çekirdek tipi yerleşim, 39 ha kamusal alanlar ve 3180 ha antik yerleşim alanları olarak bulunmuştur. 3. Dönem incelenmesinde bölgeyle ilgili elde edilen hava fotoğrafları sayesinde Serik merkez yerleşimi ile mahallelerin yerleşimleri belirlenerek çekirdek tipi yerleşimlere dahil edilmiştir. Ayrıca belirlenebilen kamu alanları oluşum yılları da göz önüne alınarak işlenmiştir.

4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 5236 ha'nın, 1943 ha çekirdek tipi yerleşim, 113 ha kamusal alanlar ve 3180 ha antik yerleşim alanları olarak bulunmuştur. 5. Dönemde (1990-2023) elde edilen 6489 ha'nın, 3019 ha çekirdek tipi yerleşim, 290 ha kamusal alanlar ve 3180 ha antik yerleşim alanları olarak bulunmuştur. Çalışmanın 4. ve 5. Dönemlerinde uydu görüntüleri ve güncel veriler doğrultusunda daha detaylı veriler elde edilerek haritalara işlenmiştir (Çizelge 4.13; Şekil 4.88; Şekil 4.89; Şekil 4.90).

Şekil 4.88. Aspendos Antik Kenti 1913 yılı ve günümüz görünümüleri (Serik Belediyesi 2019)

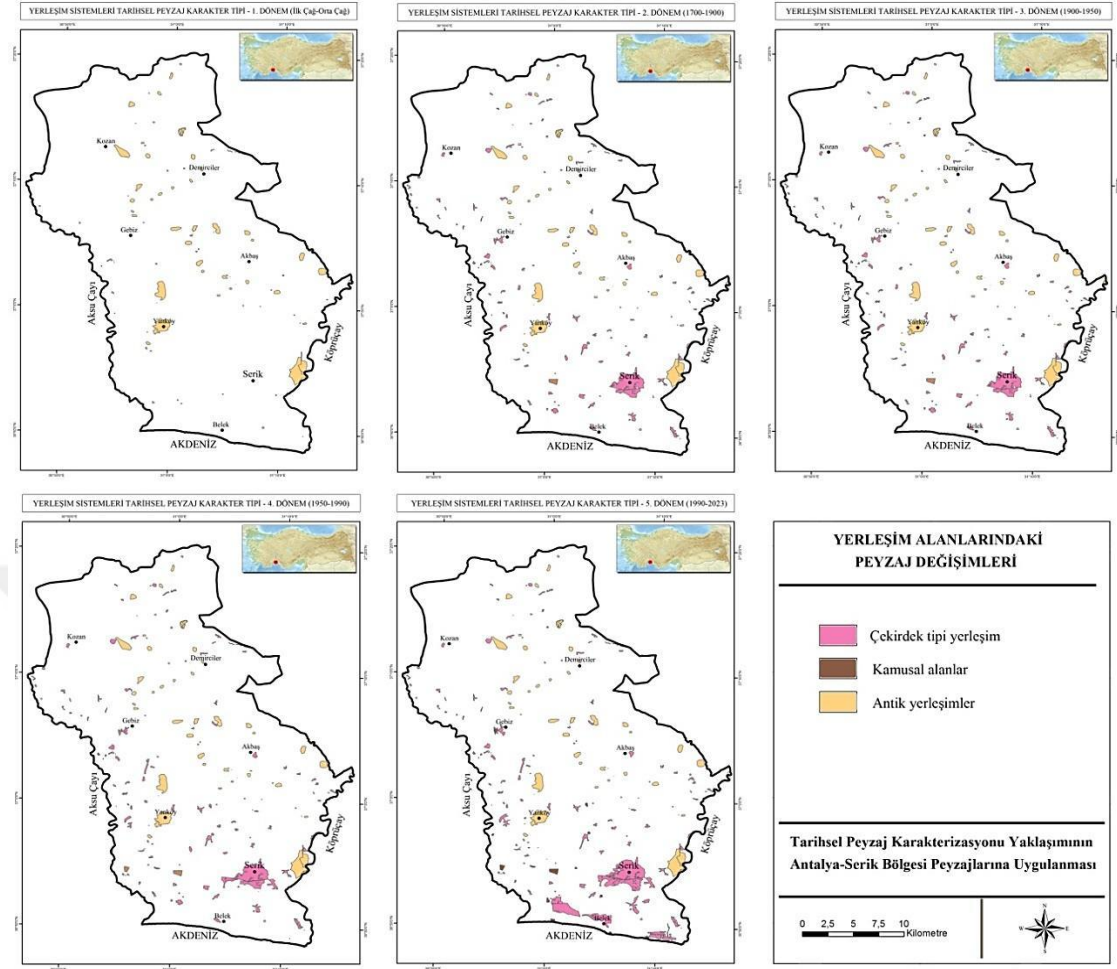
Şekil 4.89. Serik merkez yerleşimi 1945 yılı ve günümüzden görünümü (Serik Belediyesi 2019; Orijinal 2020)

Serik bölgesi yerleşimlerine baktığımızda antik kent yerleşimlerinin su öğelerinin yakın çevresine ya da önemli antik ticaret ve ulaşım yollarının kenarında kurulduğu tespit edilmiştir. 1800'lü yıllara geldiğimizde şu andaki Serik merkez yerleşiminin kurulmaya başlandığı aslında kullanım olarak pazaryeri olan alandan genişleyerek gelişmeye başladığı görülmektedir.

Özellikle 3. Dönemden itibaren merkez yerleşim doğu-batı yönünde belli bir düzeyde artış göstermiş, 5. Dönemde ise yakındaki tarım alanlarını içine alacak şekilde genişlediği görülmüştür. Özellikle turizm yatırımlarının artması ile birlikte bölgenin sahil kesimindeki yerleşim alanları ve ikinci konut kullanımları artmaya başlamış yine tarım alanlarının içerisine bitişik şekilde yerleşim alanları kurulduğu görülmüştür (Çizelge 4.13; Şekil 4.91).

Şekil 4.90. Belek yerleşimi ve Sarıbalı kırsal yerleşim görünümü (Orijinal 2020)

Şekil 4.91. Yerleşim alanlarındaki tarihsel peyzaj değişimleri

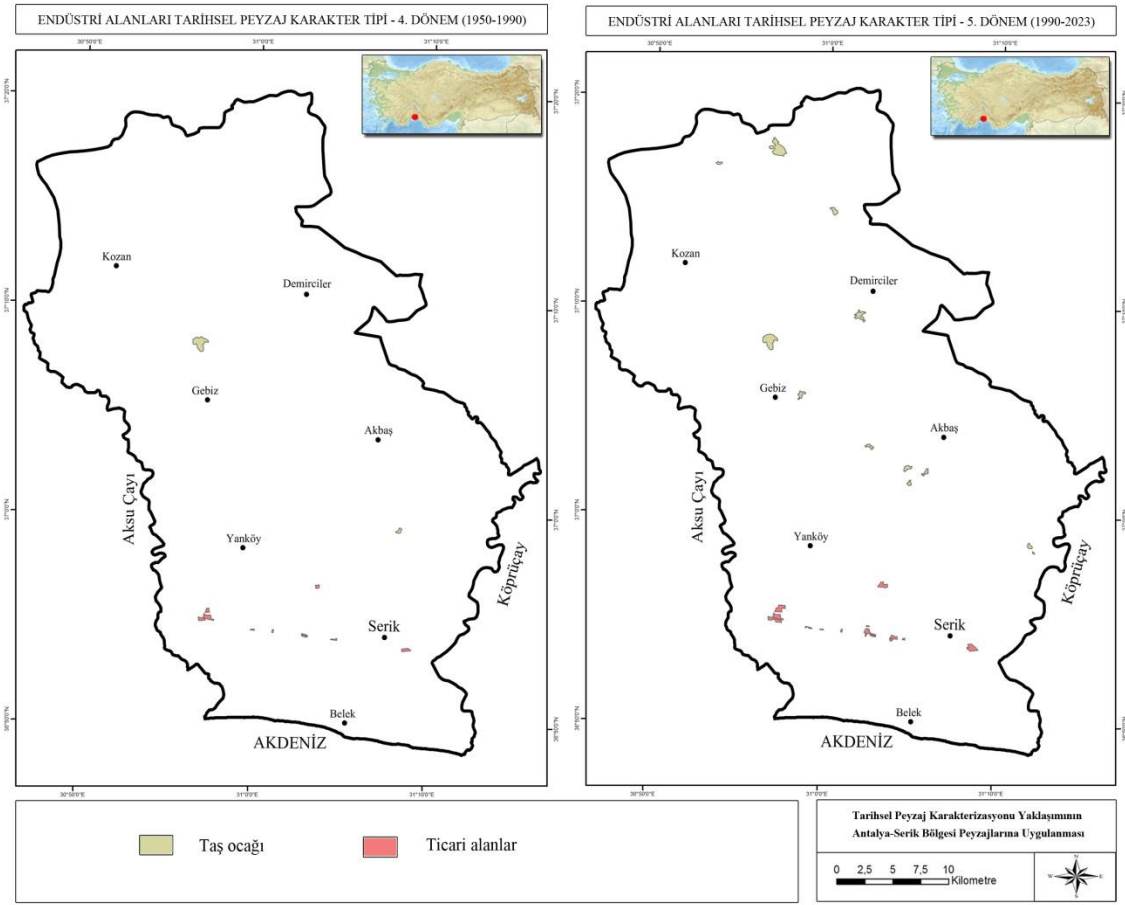
Çizelge 4.13. Yerleşim alanları tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları

Tarihsel Peyzaj Karakter Tipi	1.Dönem (ha)	2.Dönem (ha)	3.Dönem (ha)	4.Dönem (ha)	5.Dönem (ha)
Çekirdek Tipi Yerleşim	-	920	1678	1943	3019
Kamusal Alanlar	-	-	39	113	290
Antik Yerleşimler	3180	3180	3180	3180	3180

4.8.6. Endüstri alanlarındaki tarihsel peyzaj değişimleri

Dönemsel olarak endüstri alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 4. Dönem (1950-1990) için 140 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 481 ha olarak bulunmuştur (Şekil 4.92; Çizelge 4.14).

4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 140 ha'nın, 74 ha taş ocağı, 66 ha ticari alanlar olarak bulunmuştur. 5. Dönemde (1990-2023) elde edilen 481 ha'nın, 311 ha taş ocağı ve 170 ha ticari alanlar olarak tespit edilmiştir.

Şekil 4.92. Endüstri alanlarındaki tarihsel peyzaj değişimleri

Çalışma alanının ilk dönemlerine ilişkin endüstri alanına giren kullanımlarla ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamış, uydu görüntülerinin elde edilebildiği 4. Dönemden itibaren taş ocakları ve ticari alanlarla ilgili belirlenen veriler işlenerek haritalar oluşturulmuştur. Taş ocakları dağlık bölgenin başladığı alanlardan itibaren görülmeye başlamış, özellikle Gebiz, Akbaşı ve Etler mahalleleri çevresinde yoğunlaşmış görünmektedir. Ticari alanlar ise, Serik merkez kısmından geçen D-400 Antalya-Alanya karayolu üzerinde paralel biçimde artış göstermiştir.

Çizelge 4.14. Endüstri alanları tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları

Tarihsel Peyzaj Karakter Tipi	1.Dönem (ha)	2.Dönem (ha)	3.Dönem (ha)	4.Dönem (ha)	5.Dönem (ha)
Taş Ocağı	-	-	-	74	311
Ticari Alan	-	-	-	66	170

4.8.7. Ulaşım sistemlerindeki tarihsel peyzaj değişimleri

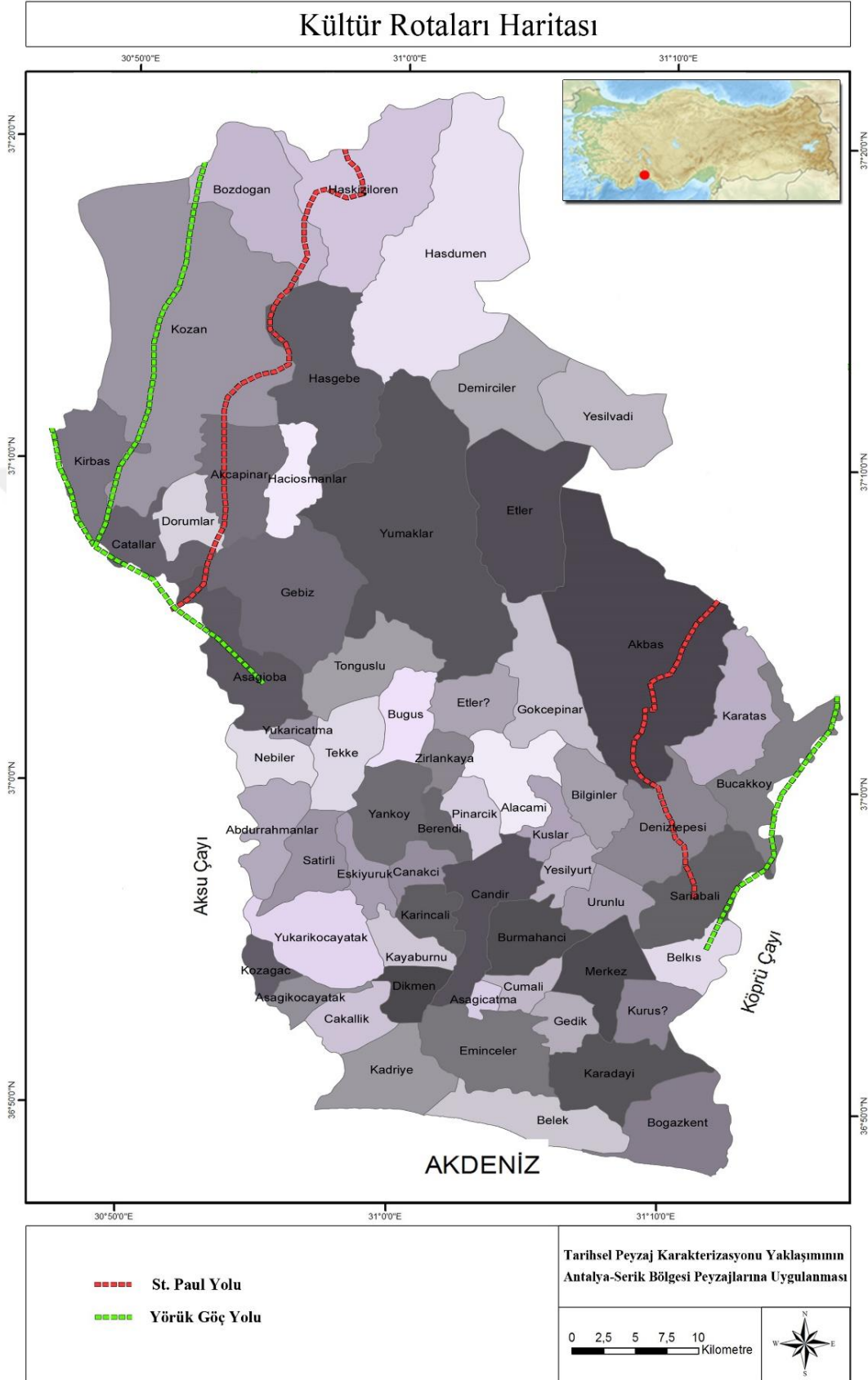
Dönemsel olarak ulaşım sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde, alansal bir veri seti olmadığı için karayolu, antik yollar ve Yörük göç yolu çizgisel veri olarak deniz ulaşım sistemleri ile ilgili olan antik liman ise edinilen bilgiler doğrultusunda noktasal veri olarak tespit edilmiştir.

1. Dönemde (İlkçağ-Ortaçağ) elde edilen veriler doğrultusunda antik yollar olarak St. Paul yolunun ilk çağlardan itibaren alanda kullanıldığı, belirlenen antik limanın da Aspendos antik kenti limanı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. 2. Dönemde (1700-1900) elde edilen veriler doğrultusunda St. Paul yolu, karayolu ve Yörük göç yolunun aktif olarak kullanıldığı belirlenmiş, antik limanla ilgili bir veriye ulaşılamamıştır. 3. Dönemden günümüze kadar olan dönemlerde karayollarının, St. Paul ve Yörük göç yolları aktif olarak kullanılmakta ve pek çok alan kullanımını da şekillendirmektedir

1891 yılı Teke sancağına bağlı kazalardaki yolların durumunu gösteren haritadan edinilen verilere göre günümüzdeki D-400 Antalya-Alanya karayolunun hemen hemen aynı yerinden ulaşımın sağlandığı görülmüştür. Yolu güzergahı Aspendos antik kentine yaklaştığında şu andaki kullanılmayan köprü üzerinden sağlanacak şekilde geçtiği tespit edilmiştir (Şekil 4.93; Şekil 4.94).

Şekil 4.93. 1891 yılı Teke Sancağı kazalarındaki yolların durumları (Kısa ve Malhut 2020)

Şekil 4.94. St.Paul Yolu ve Yörük Göç Yolu

4.8.8. Turizm ve rekreasyon alanlarındaki tarihsel peyzaj değişimleri

Dönemsel olarak turizm ve rekreasyon alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 4. Dönem (1950-1990) için 85 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 1915 ha olarak bulunmuştur (Çizelge 4.15).

4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 85 ha'nın, 4 ha spor alanları, 5 ha kentsel açık yeşil alanlar ve 76 ha turizm tesisleri olarak bulunmuştur. 5. Dönemde (1990-2023) ise elde edilen 1915 ha'nın, 87 ha spor alanları, 33 ha kentsel açık yeşil alanlar, 1050 ha golf alanları ve 745 ha turizm tesisleri olarak bulunmuştur (Çizelge 4.15).

Bölgenin turizm tesisleri özellikle güney kıyı kesimdeki Belek, Kadriye ve Boğazkent mahalleleri ile kıyı şeridi arasında konumlanmıştır. Antalya için 1982 yılında çıkarılan Turizmi Teşvik Kanunu'nun turizme yön vermesi açısından önemi büyük olmuştur. Oluşturulan bu kanun alt yapısıyla turizm endüstrisinin gelişimi yasal bir mevzuatla desteklenmiştir. Yasanın ardından, özellikle güney kıyılarında yatırım faaliyetleri artmış kaynaklarının çeşitliliği ve elverişli iklimiyle turizm merkezine dönüşmeye başlamıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Doğu Antalya Turizm Gelişim Projesi'nin önemli bir alt merkezi olarak da ortaya Belek Turizm Merkezi çıkmıştır.

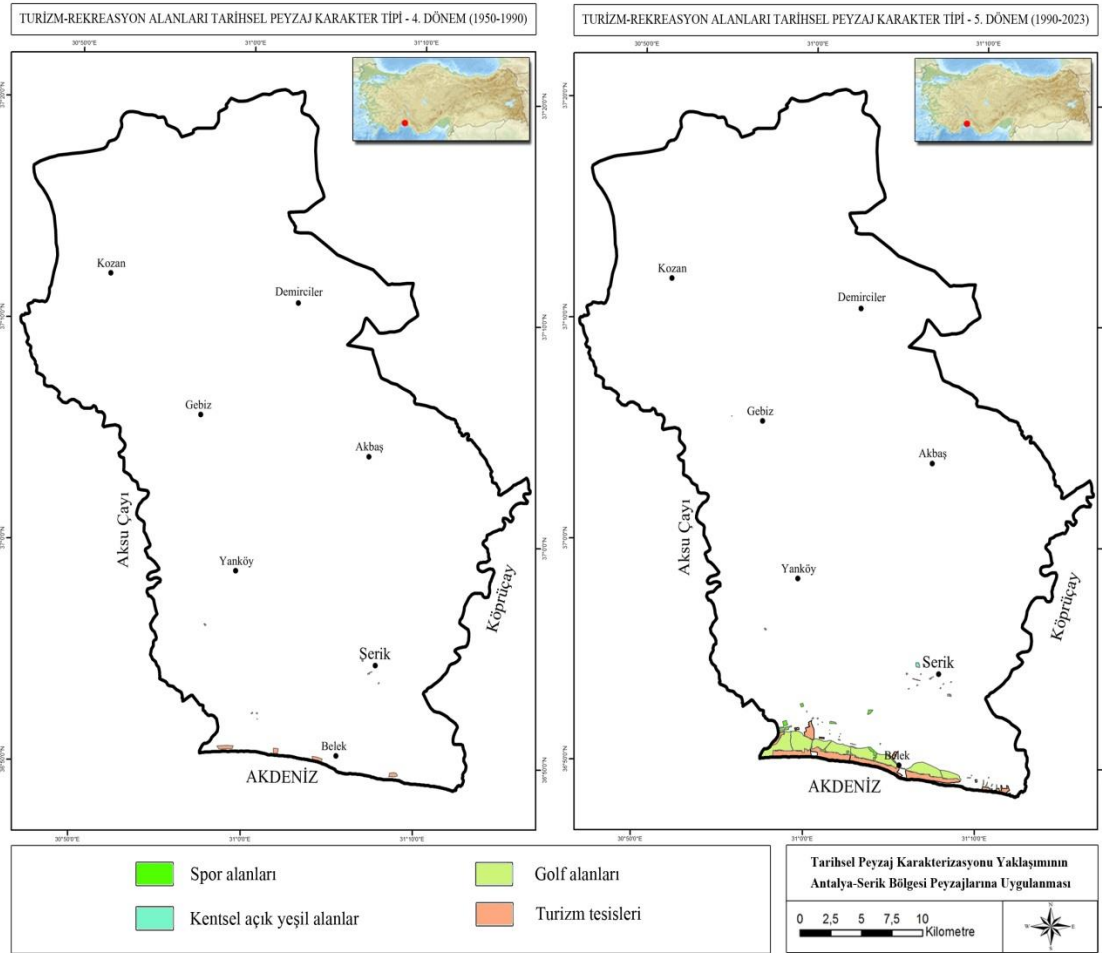
Belek'in bir turizm merkezi olarak kitle turizmine hizmet etmesi amacıyla sınırları ilk kez 1984 yılında belirlenmiştir. Burada yapılan ilk planlama çalışması Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1986 yılında hazırlanmıştır. Bu nazım imar planı ile Belek, 21 Temmuz 1986'da Doğu ve Batı olarak iki bölgeye ayrılmıştır. Belek Turizm Merkezi'nde ilk yatırımlar 1987 yılında, çevre düzeni planı doğrultusunda, "Turizm tesis alanı" olarak belirlenen parsellerde yatak kapasitesi 650 olarak başlamıştır. 23 Temmuz 1989'da ise uygulama imar planı onaylanmış ve toplam kapasite 14 bin 950 olarak belirlenmiştir. Turizm endüstrisinin bu hızlı gelişimi kaçınılmaz olarak altyapı sorunlarını da beraberinde getirmiştir (Şekil 4.95; Şekil 4.96).

Şekil 4.95. Belek turizm bölgesi 1984-2023 yılları arası değişimleri

Çizelge 4.15. Turizm ve rekreasyon alanları tarihsel peyzaj karakter tipi dönemsel dağılımları

Tarihsel Peyzaj Karakter Tipi	1.Dönem (ha)	2.Dönem (ha)	3.Dönem (ha)	4.Dönem (ha)	5.Dönem (ha)
Spor Alanları	-	-	-	4	87
Kentsel Açık Yeşil Alanlar	-	-	-	5	33
Golf Alanları	-	-	-	-	1050
Turizm Tesisleri	-	-	-	76	745

Şekil 4.96. Turizm ve rekreasyon alanlarındaki tarihsel peyzaj değişimleri

4.9. Peyzaj Değişiminin Zaman Derinliği Açısından Değerlendirilmesi

Doğal ve kültürel peyzajların bütünsel olarak tanımlanmasına yönelik çalışmalarda, peyzajın zamansal ve mekansal boyutlarında geçmişe, günümüze ve geleceğe dayalı olarak ilişkileri ortaya konularak gerçekleştirilmektedir. Dinamik yapıya sahip olan peyzajlarda çeşitli faktörlere bağlı olarak değişim yaşanması kaçınılmazken, yaşanan bu değişimler peyzajın her yönü ile birlikte insanları da farklı yönlerden etkilemektedir. Bu değişimler her bir karakter tipinin olumlu ya da olumsuz hangi yönde değişim gösterdiği açısından da önem göstermektedir. Bu değişimlerdeki alınacak sonuçların, olumsuz değişimlerin olumlu yönde değişimlere çevrilmesindeki planlama ve yönetim çalışmalarına dahil edilmesiyle amaçlanan hedef sağlanacaktır.

Peyzaj değişimlerine belirlenen tarihsel peyzaj karakter tipleri (Çizelge 4.16) açısından bakılacak olursa; Tarla sistemlerinin değişiminin kümelenmesi 3., 4. ve 5. Dönemlerde görölmektedir. Değişimin özellikle nüfus artışı etkisiyle yeni tarım alanları kazanılması açısından olumlu fakat elde edilen doğal-yarı doğal alanların orman ve maki tarihsel peyzaj karakter tiplerindeki azalma göstermesi açısından olumsuz etkisi mevcuttur.

Teras sistemlerinin değişim kümelenmesi yine 3., 4. ve 5. Dönemlerde görölmektedir. Değişimin alanın özellikle engebeli kesimlerinde yeni tarım alanları oluşturulmasındaki artış sebebiyle arttığı görölmektedir. Bu durum yine doğal-yarı doğal alanların orman ve maki tarihsel peyzaj karakter tiplerindeki azalma göstermesi açısından olumsuz etkisi mevcuttur.

Doğal-yarı doğal alanların değişiminin kümelenmesi aslında arada kopukluklar olsa da incelenen bütün dönemlere dağılmış durumdadır. Tarım alanlarının artışı dolayısıyla orman ve maki tarihsel peyzaj karakter tiplerinin etkilenmesi bu grupta en belirgin görünen olumsuz değişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Kumul ve sulak alanların değişimleri ise özellikle kıyı kesimindeki artan turizm faaliyetleri sebebiyle olumsuz yönde etkilenmiştir.

Su yüzeyleri değişimlerinin de hemen hemen incelenen bütün dönemlere yayıldığı görölmektedir. Alandaki su kaynaklarının çokluğu ve hemen her yere dağılmış durumda olması değişimler açısından çok önemli olmakla birlikte su yüzeyleri ile ilgili bulunabilen kısıtlı bilgiler doğrultusundaki değişimler göz önünde alınabilmektedir.

Yerleşim sistemlerinin değişim kümelenmesi özellikle 4. ve 5. Dönemlerde görölmektedir. Değişimin en önemli sebebi artan nüfus ve alanın turizm faaliyetleri açısından artış göstermesi olmuştur. İlçe merkez ve çevresinde özellikle son dönemde meydana gelen artış, kıyı kesimlerinde meydana gelen turizm faaliyetleri ve buradaki ikinci konut yapımı sayısındaki artıştan meydana gelmektedir. Antik yerleşimlerinin incelenen bütün dönemlerde bulunması değişimlerdeki olumlu etki olarak değerlendirilmektedir.

Endüstri alanlarının değişim kümesi 4. ve 5. Dönemlerde görölmektedir. Ticari faaliyetlerin ana ulaşım kenarında toplanması tarım alanlarının azalması yönünde çok büyük bir olumsuz etki yapmadığı görölmektedir. Ancak alanda bulunan taş ocaklarının özellikle son dönemde artma eğiliminde görünen değişimi doğal-yarı doğal alanların azalma yönünde değişiminde etken bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

Ulaşım sistemlerinin değişim kümesi incelenen bütün dönemlere dağılmış durumdadır. Bu sistemler hakkında kısıtlı bilgilere rağmen değişim ele alınmış ve özellikle alandaki kültür rotaları olan St. Paul yolu ve Yörük göç yolu karakter tiplerinde yol güzergahlarındaki alan kullanımlarının değişimi yüzünden bölünmeler meydana gelerek olumsuz yönde bir değişim geçirdiği görölmüştür.

Turizm ve rekreasyon alanlarının değişim kümelenmesine baktığımızda ise, son dönemler olan 4., ve 5. Dönemlerde olduğu görölmektedir. Turizm tesisleri ve golf alanları özellikle kıyı kesimindeki hem tarım sistemlerinin hem de doğal-yarı doğal alanların olumsuz değişimi yönünde etkilemiştir. Bu olumsuz etkinin özellikle

incelenen son dönemde çok yüksek olduğu tespit edilmiştir. Spor alanları ve kentsel açık yeşil alanlar ise artan nüfus ve sonucundaki faaliyet artışlarıyla az da olsa olumlu yönde artış göstermektedir.

Çizelge 4.16. Tarihsel peyzaj karakter tiplerinin zaman derinliği açısından değerlendirilmesi

Tarihsel Peyzaj Karakter Alanları/Tipi	1. dönem (M.Ö.4500- M.S.1453)	2. dönem (1700-1900)	3. dönem (1900-1950)	4. dönem (1950-1990)	5. dönem (1990-2023)
Şerit Tarla			+	+	+
Dikdörtgensel Tarla			+	+	+
Parçalı Tarla			+	+	+
Karma Tarla			+	+	+
Sera				+	+
Eş Yüks. Eğrilerine Uyg. Teras			+	+	+
Taş Duvarlı Teras	+	+	+	+	+
Yapay Teras				+	+
Orman	+	+	+	+	+
Maki			+	+	+
Yar/Kayalık	+	+	+	+	+
Ağaçlandırma Alanı				+	+
Diğer Arazi			+	+	+
Kumul Alan	+	+	+	+	+
Sulak Alan	+	+	+	+	+
Nehir	+	+	+	+	+
Göl-Sulama Göleti	+	+			+
Şelale	+	+	+	+	+
Çekirdek Tipi Yerleşim		+	+	+	+
Kamusal Alanlar			+	+	+
Antik Yerleşimler	+	+	+	+	+
Taş Ocağı				+	+
Ticari Alan				+	+
Karayolu		+	+	+	+
Antik Liman	+				
Antik Yollar	+	+	+	+	+
Yörük Göç Yolu		+	+	+	+
Spor Alanları				+	+
Kentsel Açık Yeşil Alanlar				+	+
Golf Alanları					+
Turizm Tesisleri				+	+

5.TARTIŞMA

Tarihi peyzaj karakterizasyonu (TPK) geçmişteki insan etkilerinin bugünün peyzajları ve peyzaj karakterleri üzerindeki sürmekte olan etkisini anlamak ve bu etkileri yönetebilmek üzere geliştirilmiş bir araçtır.

TPK peyzajın sadece arkeolojik ve tarihi karakterlerini anlamayı amaçlamakla kalmaz aynı zamanda belirgin kentsel, kırsal ve deniz alanlarına daha geniş bir perspektiften bakılmasına imkan vermektedir (Demir 2017). Bu bağlamda TPK 1990'lerden itibaren farklı ölçeklerde ve farklı karakterlerdeki peyzajlara uygulanmaktadır. Bunlar arasında TPK yaklaşımının arkeolojik alanlar (Crow vd. 2011), kırsal alanlar (Macinnes 2004), kentsel alanlar (Van Eetvelde vd. 2010; Shamsuddin vd. 2012; Kap Yücel ve Salt 2018), tarımsal alanlar (Stabbetorp vd. 2007; Crow ve Turner 2009), endüstriyel alanlar (Dorado ve Sanchiz 2024) görmek mümkündür.

Serik Bölgesi peyzajlarının tarihsel peyzaj karakterizasyonu yöntemi uygulanarak incelendiği bu çalışmada kentsel, arkeolojik, kırsal, tarihi, endüstriyel gibi birden fazla ve farklı peyzaj tipleri zaman derinliği ve tarihsel karakterleri üzerinden ele alınmıştır.

Yöntem yaklaşımı açısından ele alınacak olursa TPK ve PKA yöntemlerinin benzerlik ve farklılıklarına rağmen, Özman (2018) elde edilen çıktı ve bilgilerin, birbirlerini güçlendirmek ya da sorgulamak için entegre edilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Tek başına tarihi binalar, tasarlanmış peyzajlar, yerleşim alanları ve anıtlar peyzaj karakterlerine katkıda bulunurken, TPK bütünsel bir yaklaşım sunmakta ve zamandaki derinlik boyutunun eklenmesiyle PKA'ni tamamlamaktadır. PKA'nın ana çıktısını ayrı heterojen alanların oluştururken, TPK'nun bu heterojen birimlerden tarihsel derinliği olan alanları süzülmesine olanak vermektedir (UHLC 2002). Burada en önemli konu PKA ve TPK her iki yöntem yaklaşımının tamamlayıcı olmasıdır. PKA peyzajın mevcuttaki karakterlerini, TPK ise peyzajın geçmişten gelen karakterlerinin tanımlanmasına imkan vermektedir.

UHLC (2002) çalışmasında belirtildiği üzere PKA sürecinde peyzaj karakter tiplerinin belirlenmesi öne çıkarken, TPK peyzaj tiplerinin zamanda değerini ve değişimini ortaya koyarak yöntemsel süreci tamamlamaktadır. Bu çalışmada ise öncelikle tarihsel süreçler tanımlanmış, TKP yaklaşımı temelinde tarihsel peyzaj karakter alan ve tipleri zaman derinliği ile değerlendirilmiş, son olarak da zaman derinliği üzerinden her bir peyzaj karakter tipinin tarihsel değişimler ortaya koyulmuştur.

Tarihsel Peyzaj Karakterizasyon araştırmalarında çalışma ölçeğinin uygulanabilirlik durumu değerlendirildiğinde farklı örnekler uygulandığı görülmüştür. Uluslararası ve ülkemizde yapılan diğer araştırmalara baktığımızda Dobson (2012), Shamsuddin vd. (2012), Kap Yücel ve Salt (2018), Özman (2018), Belen (2021)'in çalışmaları kentsel koruma alanlarını, Green (2013), Varinlioğlu (2015), Şengür (2017), (Nurlu vd. 2018)'in çalışmaları kırsal koruma alanlarını, Crow ve Turner (2009), Demir (2017)'in çalışmaları havza ölçeğinde yürütülen çalışmaları, Dorado ve Sanchiz (2024)'in çalışması ise korunan alanlarda endüstri peyzajlarına özel şekilde çalışmaların

yürütüldüğü görülmüştür. Alanımızdaki çalışma ise Macinnes (2004)'ün bahsettiği Cornwall bölgesi idari sınırlarına uygulanan HLC çalışmaları örneğindeki gibi çalışma yapılan ülkenin kabul ettiği idari sınırlar içerisinde uygulanmıştır. Bu durum bazı dezavantajlar getirirse de uygulanma durumları göze alındığında yerel ölçeklerdeki çalışmalara daha hızlı dahil edileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın tarihsel periyotlara ayrılmasında uygulanan yöntem, CHL (2016) ile Demir ve Demirel (2017) çalışmalarından alınan tarihi periyotlar ile zaman derinliği çalışma alanı olan Serik Bölgesine adapte edilmiştir. Bu açıdan yöntemin kolaylıkla adapte edilebilirliği güçlü bir yön olarak tanımlanabilir. Serik Bölgesinin tarihi geçmiş konusunda erişilebilir kaynakların varlığı zaman derinliğinin tanımlanmasında etkili olmuştur. Buna göre çalışma alanının içerisinde elde edilebilen veriler doğrultusunda; 1. Dönem (İlk Çağ-Orta Çağ) (M.Ö. 3500-M.S. 1453), 2. Dönem (1700-1900), 3. Dönem (1900-1950), 4. Dönem (1950-1990) ve 5. Dönem (1990-2023) olarak tanımlanmıştır. Zaman aralıklarının tanımlanmasında ve peyzaj değişimlerinin belirlenmesinde önemli değişim dönemlerine giren tarih aralıkları esas alınmıştır.

Burada 1. Dönem alanı içindeki antik yerleşimlerin ulaşılabilen tarihlerine göre birleştirilirken, 1. Dönem ile 2. Dönem (1700-1900) arasında kalan zaman aralığı bu dönemlerde Küçük Asya olarak nitelendirilen Anadolu'nun güney kesimlerinde yaşanan küçük buzul çağına etkileri nedeniyle dahil edilememiştir. XIII. yüzyılın sonlarında başlayan, yaklaşık 1450'ler ve 1550'ler arasında kesintiye uğrayan küçük buzul çağına XVI. yüzyılın ortalarında tekrar ortaya çıkması bölgede önemli değişikliklere sebep olmuş, yerleşimden tarım faaliyetlerine, iklim olaylarından büyük taşkınlar gibi hidrolojik olaylara ve sıtma gibi hastalıklara kadar birçok etki yaratmıştır.

Küçük buzul çağı olarak tanımlanan bu dönemde Serik ve çevresinde, kıyı kesimi ve gerisindeki ova kesiminde neredeyse yaşam faaliyetleri durmuş, yüksek rakımlara insan göçleri yaşanmıştır. Bu döneme ait veri kaynaklarının neredeyse olmaması dolayısıyla 2. Dönem 1700'lü yıllardan itibaren ele alınmıştır. 3. Dönem (1900-1950) yine Serik bölgesi ile ilgili alınan önemli bir karar durumuna göre belirlenmiş, 1926 yılında Kökez, Belpınar ve Kürüş mahallelerinden oluşan bir kazaya dönüşerek idari ve bölgesel açıdan önemli değişiklikler geçiren Serik için bu dönem 1900'lü yılların başı olarak kabul edilmiştir.

Son olarak 4. Dönem (1950-1990) çalışma alanının, turizm gelişim alanı ilan edilmesi süreci ile başlayan köklü değişimlerin meydana gelmeye başladığı dönem olarak tanımlanmıştır. Son dönem olan 5. Dönem (1990-2023) önceki zaman aralığında ele alınan kıyı kesimlerindeki turizm gelişim alanı ilan edilmesi sürecinden günümüze kadar olan zamanı kapsamaktadır.

Özman (2018) zamansal süreçlerde hakim medeniyetlerin bıraktığı izlerin sınıflandırılıp peyzaj karakter alanları ortaya çıkarılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Lambrick ve vd. (2013) TPK'nın birçok Avrupa ülkesinde uygulandığını fakat ortak noktaları olsa da her ülkenin kendine özgü bir peyzaj karakteri olduğu ve tarihi karakterleri tanımlayan yaklaşımların buna uygun olması gerektiğini belirtmiştir. Burada Peyzaj karakter alanları ender ve coğrafik açıdan özel bir peyzaj tipini içeren alanları ifade etmekte (Heritage Council, 2006) olup, bu kapsamda Serik Bölgesi için hem coğrafik hem de tarihsel açıdan bölgeye özgün karakterler içeren 5 adet tarihsel

peyzaj karakter alanı tanımlanmıştır. Bunlar Sillyon Antik Kenti ve Çevresi Tarihsel Peyzaj Karakter Alan, Pednelissos Antik Kenti ve Çevresi Tarihsel Peyzaj Karakter Alan, Aspendos Antik Kenti ve Çevresi Tarihsel Peyzaj Karakter Alan ve Harius Antik Kenti ve Çevresi Tarihsel Peyzaj Karakter Alan ile Serik Armudu Yayılışı Tarihsel Peyzaj Karakter Alanı'dır.

Benzer tarihi geçmiş ve alan kullanımları ile öne çıkan peyzaj karakter tipleri açısından ise TPK yöntemine uygun olarak baskın peyzaj karakterleri ile öne çıkan 8 adet tarihsel peyzaj karakter tipleri zaman derinliği ile ortaya koyulmuştur. Tarımsal alanların tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 3. Dönem (1900-1950) için 14869 ha, 4. Dönem (1950-1990) için 48865 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 48265 ha olarak bulunmuştur. 3. Dönemde (1900-1950) elde edilen 14869 ha'nın, 4789 ha şerit tarla, 3721 ha dikdörtgensel tarla, 2587 ha parçalı tarla ve 3772 ha karma tarla olarak bulunmuştur. 4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 48865 ha'nın, 8245 ha şerit tarla ve 31672 ha dikdörtgensel tarla, 2445 ha parçalı tarla, 4228 ha karma tarla ve 2275 ha sera alanları olarak bulunmuştur. 5. Dönemde (1990-2023) ise elde edilen 48265 ha'nın 7413 ha şerit tarla, 29260 ha dikdörtgensel tarla, 3005 ha parçalı tarla, 4147 ha karma tarla ve 4440 ha sera alanları olarak bulunmuştur.

Teras sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) için teras sistemleri varlığı 136 ha, 2. Dönem (1700-1900) için 1057 ha, 3. Dönem (1900-1950) için 2416 ha, 4. Dönem (1950-1990) için 5118 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 5646 ha olarak bulunmuştur.

1. Dönemde (İlkçağ-Ortaçağ) ve 2. Dönemde (1700-1900) elde edilen veriler arkeolojik buluntulara bağlı olarak Yumaklar mahallesi sınırları içerisinde bulunan Harius antik kenti çevresinde tarım amaçlı kullanılmış taş duvarlı teraslar, Pednelissos antik kenti çevresi, Kısık harabeleri çevresi ile Ambarkaya antik yerleşimi çevresindeki taş duvarlı teraslar elde edilmiştir. 3. Dönemde (1900-1950) elde edilen 2416 ha'nın, 278 ha eş yükselti eğrilerine uygun teraslar ve 2138 ha taş duvarlı teraslar olarak bulunmuştur. 4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 5118 ha'nın, 2717 ha eş yükselti eğrilerine uygun teraslar ve 2322 ha taş duvarlı teraslar ve 79 ha yapay teraslar olarak bulunmuştur. 5. Dönemde (1990-2023) elde edilen 5646 ha'nın 3078 ha eş yükselti eğrilerine uygun teraslar ve 2414 ha taş duvarlı teraslar ve 154 ha yapay teraslar olarak bulunmuştur. Taş duvar terasları antik kentlerin çevrelerindeki koruma alanları sayesinde günümüze kadar ulaşmış önemli tarihsel peyzaj karakter tipi olmuştur. Yine bölgenin engebeli arazi yapısında olan kısımlarında görülen artan nüfus dolayısıyla oluşan tarım alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla alandaki kullanımı artmıştır. Son yıllarda engebeli arazilerde sera oluşumlarını kurmak amacıyla yapılmış yüksek yapay terasların arttığı görülmektedir.

Doğal-yarı doğal peyzajların tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) için varlığı 44459 ha, 2. Dönem (1700-1900) için 60662 ha, 3. Dönem (1900-1950) için 58276 ha, 4. Dönem (1950-1990) için 52801 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 49693 ha olarak bulunmuştur.

1. Dönemde (İlkçağ-Ortaçağ) elde edilen 44459 ha'nın, 24298 ha orman, 2632 ha yar/kayalık, 2689 ha kumul alan ve 14840 ha sulak alan olarak bulunmuştur. 2. Dönemde (1700-1900) elde edilen 60662 ha'nın, 3295 ha orman, 4838 ha yar/kayalık,

2689 ha kumul alan ve 14840 ha sulak alan olarak bulunmuştur. 3. Dönemde (1900-1950) elde edilen 58276 ha'nın, 41419 ha orman, 8909 ha maki, 6829 ha yar/kayalık, 455 ha diğer arazi, 410 ha kumul alan ve 254 ha alan sulak alan olarak bulunmuştur. 4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 52801 ha'nın, 41645 ha orman, 1647 ha maki, 6829 ha yar/kayalık, 689 ha ağaçlandırma alanı, 1528 ha diğer arazi, 356 ha kumul alan ve 107 ha alan sulak alan olarak bulunmuştur. 5. Dönemde (1990-2023) elde edilen 49693 ha'nın, 39297 ha orman, 1292 ha maki, 6611 ha yar/kayalık, 790 ha ağaçlandırma alanı, 1480 ha diğer arazi, 153 ha kumul alan ve 70 ha alan sulak alan olarak bulunmuştur. Taş duvar terasları antik kentlerin çevrelerindeki koruma alanları sayesinde günümüze kadar ulaşmış önemli tarihsel peyzaj karakter tipi olmuştur. Yine bölgenin engebeli arazi yapısında olan kısımlarında görülen artan nüfus dolayısıyla oluşan tarım alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla alandaki kullanımı artmıştır. Son yıllarda engebeli arazilerde sera oluşumlarını kurmak amacıyla yapılmış yüksek yapay terasların arttığı görülmektedir.

Yerleşim alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 1. Dönem (İlkçağ-Ortaçağ) için varlığı 3180 ha, 2. Dönem (1700-1900) için 4100 ha, 3. Dönem (1900-1950) için 4897 ha, 4. Dönem (1950-1990) için 5236 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 6489 ha olarak bulunmuştur.

Endüstri alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 4. Dönem (1950-1990) için 140 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 481 ha olarak bulunmuştur. Ulaşım sistemleri tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde, alansal bir veri seti olmadığı için karayolu, antik yollar ve Yörük göç yolu çizgisel veri olarak deniz ulaşım sistemleri ile ilgili olan antik liman ise edinilen bilgiler doğrultusunda noktasal veri olarak tespit edilmiştir.

Turizm ve rekreasyon alanları tarihsel peyzaj karakter tipleri değerlendirildiğinde; 4. Dönem (1950-1990) için 85 ha ve 5. Dönem (1990-2023) için 1915 ha olarak bulunmuştur. 4. Dönemde (1950-1990) elde edilen 85 ha'nın, 4 ha spor alanları, 5 ha kentsel açık yeşil alanlar ve 76 ha turizm tesisleri olarak bulunmuştur. 5. Dönemde (1990-2023) ise elde edilen 1915 ha'nın, 87 ha spor alanları, 33 ha kentsel açık yeşil alanlar, 1050 ha golf alanları ve 745 ha turizm tesisleri olarak bulunmuştur.

Zaman derinliği, TPK çalışmaları sürecinde ana bileşen olarak kabul edilmekte ve genellikle yerleşim, tarım ve ulaşım ağları gibi peyzajdaki baskın kullanımların tarihsel karakterler ile tanımlanmaktadır (Demir 2017). Bu bağlamda, çalışma kapsamında zaman derinliği karakterin tanımlanması yanında özellikle de peyzaj karakter tiplerinde ve peyzaj karakterlerinde yaşanan değişimlerin hem zamansal hem de mekânsal olarak tanımlanmasında kullanılmıştır.

Clare ve Bunce (2006)'e göre bitki örtüsü özellikleri aynı zamanda tarihsel alan kullanım değişimleri açısından peyzaja zaman derinliği kazandırmaktadır. Bu bağlamda yerel bir endemik tür olan Serik Armudu (*Pyrus serikiensis*)'nin doğal yayılış alanları coğrafik indikatör olması sebebi ile peyzaj karakter alanı olarak tanımlanmış ve bölgenin biyocoğrafik geçmişi ve değişimin göstergesi olarak ele alınmıştır.

Belen (2021)'e göre TPK'nın unutulmaya yüz tutmuş antik kent-peyzaj ilişkisini ve kaybolan belleğin ortaya koyulması için bir araçtır. Serik Bölgesinde Aspandos,

Sillyon, Pednelissos başta olmak üzere çok sayıda arkeolojik alan ve antik kent bulunmaktadır. Bunlar arasında Sillyon hemen yakınında kurulan Serik kentsel yerleşimi, Pednelissos yakınındaki kırsal yerleşimler tarih boyunca süregelen etkileşim içindedirler.

Antik Pamfilya bölgesinin en verimli coğrafyasında bulunan Serik, eskiden beri en önemli tarım merkezlerinden biri olmuştur (Serik Kaymakamlığı 2012). Tarihsel açıdan bakılacak olursa Serik ilçesi, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde genelde yörüklerin yerleştiği, yaygın olarak hayvancılık yapılan ve kışlak olarak kullanılan bölgelerin başında gelmektedir ve Sillyon Antik Kentinin peripheri olarak etkileşim alanı çevresinde gelişmiştir.

Clare ve Bunce (2006) ekolojik açıdan ağaç popülasyonlarının tarihi peyzaj zonlarının belirlenmesinde etkili olduğu vurgulamıştır. Bu açıdan doğal ve yarı doğal peyzaj karakter tipleri ve özellikle de Belek kıyı kesiminde turizm gelişmelerinin doğal ormanlar üzerindeki etkisinin zaman derinliği ile anlaşılması mümkün olmuştur. Bu bulguları kanıtlar nitelikte Tezel vd. (2007) Belek Özel Çevre Koruma Bölgesinde Acısu Deresi ile Köprüçay arasında kalan kısım 30–40 yıl önce tipik bir sulak alan karakteri göstermesine rağmen, zaman içinde yanlış uygulanan tarım, turizm ve II. Konut yapılaşmaları sonucunda doğal değerini önemli ölçüde kaybettiğini belirtmiştir.

Dabaut ve Carrer (2020)'e göre TPK günümüz peyzaj karakterini oluşturan tarihsel süreçlerin görselleştirilmesine ve yorumlanmasına katkıda bulunmaktadır. Clark (2004) TPK'nın peyzaj yönetimi, mekansal planlama, öğrenme-tanıtım, araştırma ve geliştirme çalışmaları ile peyzaj karakter analizi ve stratejileri şeklindeki dört potansiyel kullanım alanından söz etmektedir. Fairclough ve Herring (2016) disiplinler arası işbirliği açısından PKA peyzaj mimarları ve coğrafyacılar tarafından kullanılırken, TPK daha çok arkeologlar ve tarihi miras yöneticileri tarafından tercih edildiğini ifade etmişlerdir.

Ülkemizdeki mekânsal planlama süreçleri dikkate alındığında çalışma kapsamında kentsel, kırsal, turizm, ulaşım, tarihi, arkeolojik, tarımsal içerikli tarihsel peyzaj karakter alan ve tipleri ile ilgili bilgiler, değişim süreçleri, değişimin zamansal ve mekânsal özellikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışma sonuçlarının 1/50.000, 1/25.000 ölçekli çevre düzeni ve mekânsal planlara, yerleşim alanlardaki tarihsel peyzaj değişimi ve tarihsel karakterler ile Serik imar planı, kıyı kesimindeki turizm, rekreasyon ve golf alanları alanlarındaki tarihsel peyzaj değişimi ile turizm gelişim planları, doğal ve yarı-doğal alanlardaki tarihsel peyzaj değişimi ile doğa koruma planlaması, arkeolojik – tarihi peyzajlardaki değişim ile sit alanları koruma planlarına katkı koyma potansiyeline sahiptir.

6. SONUÇLAR

Türkiye Avrupa Peyzaj Sözleşmesini imzalayarak doğal, kültürel, kırsal, kentsel ve kent çevresindeki peyzajları korumak, yönetmek ve planlamak üzere yerel ve bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde politikalar oluşturmayı ve önlemler almayı taahhüt etmiştir. Bu kapsamda pek çok Avrupa ülkesi sahip oldukları doğal ve kültürel peyzajlarının karakterlerini analiz ederek ve değerlendirerek peyzajlarını sınıflandırmaktadır. Ülkemizde PKA analizi konusundaki çalışmalar yanında TPK çalışmaları peyzaj karakterlerindeki zaman boyutunun ve özellikle de peyzaj değişiminin zaman derinliği ile analizine ihtiyaç duyulmaktadır.

Serik Bölgesi örneğinde gerçekleştirilen ve TPK yönteminin Serik Bölgesi peyzajlarına uygulandığı bu çalışma sonuçları itibarıyla Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin ülkemizdeki uygulamalarına katkı koyacak niteliktedir.

TPK geçmişteki peyzajlar üzerine insan etkilerinin bugünün peyzaj karakterleri üzerindeki sürmekte olan etkisini anlamak için geliştirilmiş bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma aynı zamanda metodolojik olarak zaman derinliği üzerinden PKA analizine TPK arasındaki ilişkilerin kurulabilmesi açısından örnek olabilecektir.

Bir alanın tarihi peyzaj karakteri yanında, mevcut peyzajlardaki zaman derinliğinin ortaya konulması ve anlaşılması peyzajın korunması, yönetimi ve planlaması çalışmaları açısından temel altlıklar sağlamaktadır. Ayrıca güncel peyzajlar üzerinde geçmiş peyzajların izlerinin ortaya koyulması görünür olmayan fakat tarihsel açıdan önem taşıyan miras değerlerinin tespitinden önem taşımaktadır.

Peyzaj çalışmaları genel itibarıyla farklı meslek disiplinlerinin ortak çalışma alanına girmektedir. Peyzajların tanımlanması ve değerlendirilmesinde peyzaja farklı açılardan bakan farklı meslek disiplinlerinin aynı çalışma alanı ve aynı konuda ortak çalışmalarının sunulması, peyzajın kültürel miras değerinin belirlenmesine, elde edilen verilerin peyzaj planlama ve yönetimi süreçlerine entegre edilebilmesine yönelik olarak disiplinlerarası çalışmalarda kullanılabilecek yaklaşımlardan TPK yaklaşımının önemini ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında tarih, arkeoloji, biyoloji botanik, turizm, tarım, doğa koruma gibi farklı disiplinlerin tarihi ve güncel bilgileri Serik Bölgesine özgü tarihsel peyzaj karakter alanı ve tiplerinin analizini mümkün kılmıştır.

Diğer yandan bölgesel ve coğrafik açıdan ele alındığında, kuzey ve orta Avrupa orijinli TPK çalışmaları yanında TPK yönteminin Serik örneğinde Akdeniz bölgesi peyzajları örneğinde uygulanmış olması açısından çalışma sonuçları Akdeniz peyzajlarında yapılacak diğer çalışmalara da örnek olabilecektir.

Çalışmanın önemli sonuçlarından biriside Serik Bölgesi tarihi peyzaj karakter tiplerine yönelik Coğrafi Bilgi Sistemleri tabanlı planlama çalışma süreçlerinde alınacak kararların etkin ve uygulanabilir olmasını sağlayacak şekilde bir veri tabanının oluşturulmuş olmasıdır. Böylece başka araştırmacı veya kurumlarca yapılan farklı ölçekteki çalışmaların sürecine ve bölge ölçeğinde gerçekleştirilecek çalışmalara katkı sunabilecektir.

Çalışma kapsamında zaman derinliği analizinin ve tarihsel peyzaj karakterizasyonunun değerlendirmesinin, çalışma yapılan alanlarda tarihsel peyzaj karakter tipleri ve karakter alanlarındaki bileşenlerinin belirlenmesinde uygun bir yöntem olduğu görülmüştür. Bu sürecin esas amacı olan geçmişle bugün arasında bağlantı kurmamızı sağlaması açısından, gelecek zaman planlamalarının oluşturulmasında bir referans değeri taşımaktadır.

Çalışma alanına ilişkin, tarihsel dönemlerin zaman sürecine yönelik kaynakların edinilmesi yönünden birçok çalışma yapılan alana göre zorluk çekilse de bölgenin içerisindeki önemli antik yerleşimlerde yapılan arkeolojik çalışmalar zaman derinliğini daha geriye çekebilmemizi sağlamaktadır. Bu kapsamda arkeolojik buluntular, mitolojik eserler ve özellikle gezgin, coğrafyacı ya da botanikçilerin eserleri araştırmaya önemli katkı sağlamıştır.

Zaman derinliğine sahip kent bellekleri hatta yerel anlamda bölge ve alan bellekleri oluşturulmasına alt yapı sağlaması açısından önemlidir. TPK çalışması ile Serik bölgesindeki tarihi miraslar hakkında detaylı çalışmalar sağlayarak bu mirasların değerlendirilmesi, korunması ve yönetilmesi konularında da bilgiler sağlanmaya çalışılmıştır. Alanların karakteristik özellikleri öne çıkarılarak özellikle yerli halkın çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında bilinçlendirilmesi çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

TPK çıktıları peyzaj mimarlığında birçok alanda kullanım alanına sahiptir ve sonuçları, günümüz peyzajların karakterini ve gelişmelerini anlamayı sağlayan bir araçtır (Landmap 2013; Fairclough 2014). Tarihsel peyzaj karakterizasyon çalışmaları, peyzaj mimarlığı disiplini içerisinde mekansal planlama, arazi yönetimi, tarım-çevresel politikalar, peyzaj politikaları, peyzaj araştırmaları, eğitim ve iletişim gibi alanlarda güçlü bir uygulama potansiyeline sahip olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak; TPK yönteminin Serik örneğinde Akdeniz peyzajlarına uygulandığı bu çalışma ve sonuçları ile yerel ve bölgesel peyzajlara tarihsel bakış katarak peyzaj mimarlığı disiplinindeki peyzaj planlama, tasarım, koruma, onarım ve yönetim süreçlerini destekleyecek ve bu süreçlerde önemli bir rol oynayacak bilgiler üretilmeye çalışılmıştır. Dolayısı ile bu sınıflandırma yöntemi, Türkiye'deki peyzaj mimarlığı disiplini içerisinde yer alan bu süreçlerde var olan tarihsel derinlikle ilgili eksikliği kapatarak peyzaj mimarlığı çalışmalarına değişim ve planlama konularına katkı sunacak niteliktedir.

7. KAYNAKLAR

- Aksu Çayı Sulama Birliği. 2020. Aksu Çayı fotoğrafı. <https://aksucayisulama.gov.tr>
- Anonim. 1999. Resmi Gazete. 1999 tarih 23804 Sayılı İmar Yönetmeliği, Ankara.
- Anonim. 2011. Serik İlçesi Hakkında. http://www.serik.bel.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=16&Itemid=80
- Anonim. 2020. Next Holiday Services Futbol Kampı Fotoğrafı. <https://www.nextholidayservices.com/tr/hizmetlerimiz-futbol-kamp-hanefamily-side-futbol-kampi>
- Anonim. 2023a. Yerleşim Yeri. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yerle%C5%9Fim_yeri#
- Anonim. 2023b. Serik Çandır toptancı hal fotoğrafı. <https://www.cagdashaber.com/serik-candir-toptanci-hali-bastan-sona-yenilendi>
- Anonim. 2024. Belek Ruhu. <https://www.visitbelek.com/tr>
- Antab. 2024. Serik Millet Bahçesi Fotoğrafı. <https://antalya.com.tr/tr/haberler/serik-millet-bahcesi-acildi>
- Antalya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. 2021. Antalya İli 2020 Yılı Çevre Durum Raporu. Çed ve Çevre İzinlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü, Antalya.
- Antalya Orman Bölge Müdürlüğü. 2011. Serik Orman İşletme Müdürlüğü Orman Meşçere Haritaları. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Antalya Orman Bölge Müdürlüğü, 35. Orman Amenajman Başmühendisliği, Antalya.
- Antalya Rehberi. 2022. Akbaş Gölet fotoğrafı. <https://antalya.tc/kesfet/goller-nehirler/akbas-goleti>
- Antrop, M. 1997. The Concept of Traditional Landscapes as a Base for Landscape Evolution Planning, the Example of Flanders Region. Landscape Urban Planning, 38, 105-117.
- Antrop, M. 1998. Landscape change: Plan or chaos?. Landscape and urban planning, 41(3-4), 155-161.
- Aşınmaz, A. 2021. Pamphylia'daki Kırsal Yerleşim ve Buluntu Noktaları: Mevcut Arkeolojik veri Üzerine Bir Ön Değerlendirme. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 9(60), 755-764.
- Atayeter, Y., Çiloğlu, M.H., Büyükkal, A.H. 2007. Uçansu çağlayanları (Gebiz-Antalya). Marmara coğrafya dergisi, Sayı:16, İstanbul.
- Atik, M. ve Ortaçşme, V. 2010. Peyzaj Karakter Analizi Yöntemi ile Antalya Side Bölgesi Kültürel Peyzajlarının Karakter Analizi, Tübitak Projesi, 108Y345.
- Avke. 2004. Antalya Valiliği Kültür Envanteri (Manavgat-Serik). Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 189 s. 130-189.
- Baka. 2021. Antalya Serik Mevcut Durum Analizi. Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2021/126, 35 s.
- Bean, G. 2009. Eski Çağ'da Güney Kıyıları. Arion Yayınevi, ISBN-9755710558, 248 sayfa.

- Beaufort, F. 2014. Karamania: A Brief Description of the South Coast of Asia-Minor and of the Remains of Antiquity. Cambridge University Press, ISBN 13 978-1108067058, 328 pages.
- Belen, N. 2021. Ülkemizde Tarihi Peyzaj Karakter Analizi ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Aydın Söke Eski ve Yeni Doğanbey Mahalleleri Örneği. Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı ABD, Doktora Tezi, Ankara.
- Brandclock, 2023. Eski Yunaistan Donanması. brandcl<https://brandclock.ru/tr/morskoi-flot-drevnei-grecii-drevnegrechieskie-korabli-voennye/>
- Ceylan, 2011. Zeytintaşı Mağarası (Serik-Antalya). Doğu Coğrafya Dergisi, 18(1): 223-241.
- CHL, 2016. Characterising Historic Landscapes: Interdisciplinary Perspectives Workshop. March, İzmir, Turkey.
- Clare, T., Bunce, R. G. 2006. The potential for using trees to help define historic landscape zones: a case study in the English Lake District. *Landscape and Urban Planning*, 74(1), 34-45.
- Clark, G. 2004. The price history of English agriculture, 1209–1914. In *Research in Economic History* (Vol. 22, pp. 41-123). Emerald Group Publishing Limited.
- Council of Europe, 2000. The European Landscape Convention (STE n°176). <http://www.coe.int>.
- Crow, J., Turner, S. 2009. Silivri and the Thracian hinterland of Istanbul: an historic landscape. *Anatolian Studies* 59:167–181. <https://doi.org/10.1017/S0066154600000958>
- Crow, J., Turner, S., Vionis, A.K. 2011. “Characterizing the Historic Landscapes of Naxos”, *Journal of Mediterranean Archaeology*, 24 (1), 111-137.
- Çepel, N. 1990. Ekoloji Terimleri Sözlüğü. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları İ.Ü. Yayın No: 3048, O.F. Yayın No: 324, İstanbul, 356 sayfa.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. 2016. Belek-Özel Çevre Koruma Bölgesi. Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Yayını, Çankaya, 12 s.
- D’Anville, J. B. 1794. A new map of Turkey in Asia by Monsr. d’Anville, first geographer to the most Christian King with several additions. London, published by Laurie & Whittle, no. 53 Fleet Street as the Act directs, 12th May, 1794.
- Dabaut, N., Carrer, F. 2020. Historic Landscape Characterisation: Technical Approaches beyond Theory. *Landscapes* 21 (2): 152-167. <https://doi.org/10.1080/14662035.2020.1993562>
- Danieloğlu, D.E., 2017. *1850 yılında yapılan Bir Pamfilya Seyahati*. Antalyalı D.E. Danieloğlu, AKMED Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi Yayınları, ISBN-10 6054018108, Antalya, 164 sayfa.
- Dayar, E. 2018. Antalya’da sıtma. *Cedrus, The Journal of Mcri*, Cedrus VI (2018) 649-674.
- Demir, S. 2017. Tarihi Peyzaj Ve Peyzaj Karakter Değerlendirilmesi Yaklaşımları İle Doğa Koruma-Turizm Odaklı Peyzaj Planlama: Meryemana Vadisi Örneği,

- Trabzon. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Trabzon.
- Demir, S. ve Demirel Ö. 2017. Historical Landscape Classification and Assessment, Journal of International Scientific Researches, 2,2,186-195.
- Dobson, S. 2012. Historic landscape characterisation in the urban domain. Urban Design and Planning 165 (DP1), 11-19.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. 2019. Milli Parklar. Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Broşür Yayını, 148 s. (54-57).
- Doğan, S. 2016. Aspendos köprüsü fotoğrafı.
<https://www.flickr.com/photos/sinandogan/27166423570/in/photostream/>
- Dorado, A., Sanchiz, C. 2024. Improvements and methodological innovations in the application of the Historic Landscape Characterisation methodology to industrial heritage landscapes. City, Territory and Architecture 11:1
<https://doi.org/10.1186/s40410-023-00222-4>
- Duman, H. 2007. Türkiye Florasını Koruma Çalışmaları, Hedef 8, Zingit/Gurmut [Pyrus serikensis “tehlikede (EN)”] Bağbahçe 14 (Kasım-Aralık 2007). 18-20.
- Dünden Bugüne Antalya. 2012. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları. Avcı Yayınevi, ISBN- 9786053594994.
- Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z., Adigüzel, N. 2000. Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (Eğrelti ve Tohumlu Bitkiler), Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, ISBN: 975-93611-0-8, Ankara.
- Emekli, N.Y., Büyüktaş, D., Büyüktaş, K. 2008. Antalya yöresinde seracılığın mevcut durumu ve yapısal sorunları. Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Derim Dergisi, 25(1):26-39, ISSN 1300-3496.
- English Heritage. 2002. Understanding Historic Landscape Character, A Paper Exploring The Relationship Between Landscape Character Assessment And Historic Landscape Characterisation/Historic Land-Use Assessment, Topic Paper 5, Guidance For Scotland And England, Countryside Agency.
- Fairclough, G. 2014. Landscape Character Assessment And Historical Landscape Characterisation: Conflicting, Competing, Complementary-The (Un) Necessary Evils Of Disciplinary Separation, The Future Of Landscape Characterisation And The Future Character Of Landscape A Seminar At KSLA, Stockholm.
- Fairclough, G. ve Herring P., 2016. Lens, mirror, window: interactions between Historic Landscape Characterisation and Landscape Character Assesment, Landscape Research, Vol. 41, No. 2, 186-198.
- Farina, A., 2000. Landscape Ecology İn Action. Lunigiana Museum Of National History, Venice University, Urbina University, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Netherlands.
- Fowler, P. J. 2003. World heritage cultural landscapes, 1992-2002.

- Gökyer, E., 2013. Understanding Landscape Structure Using Landscape Metrics, Advances in Landscape Architecture, in: Özyavuz M, S. (Ed.), Advances in Landscape Architecture. InTech, 663-676.
- Green, K. 2013. Rural Byzantine Landscapes and Societies: New Approaches to Characterisation and Analysis. University of York, Doctor of Philosophy School of History, Classics and Archaeology June 2013, pages 508.
- Güçlü, M. 2000. 1864-1950 Yılları Arasında "Serik" İdari, Ekonomik, Sosyal, Serik Belediyesi Kültür Yayınları, Antalya, 95 s.
- Güner, A., Duman, H. 1994. Critics on *Pyrus boissieriana* Buhse subsp. *crenulata* Browicz. Karaca Arboretum, Volume 2, Part 4, 165-170.
- Harita Genel Komutanlığı, 1995. Antalya İli Topografik Haritaları.
- Heritage Council. 2006. Landscape Character Assesment in Ireland: Baseline Audit and Evaluation. Published by the Heritage Council, ISBN 978-1-906304-01-0, pages 93.
- Herring, P., 1998. Cornwall's historic landscape. Presenting a method of historic Landscape Character Assessment. Cornwall County Council and English Heritage, 1998, ISBN 1 898166 38 2, pages 124.
- Herring, P. 2013. Valuing the whole historic landscape. In: Howard P, Thompson I, Waterton E (eds) Routledge companion to landscape studies. Routledge, London, pp 166–178.
- Johnston, K. 1886. Asia Minor. Physical Atlas of Natural Phenomena and 1861 Royal Atlas of Modern Geography.
- Kanabakan, A. 2013. Antalya-Serik Bölgesi Peyzaj Toponimlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 135 s.
- Kap Yücel, S.D., Salt, E. 2018. Kültürel Peyzajların Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişimlerinin Tespiti: Bursa İznik Örneği. Planlama 28(1):40–55. <http://dx.doi.org/10.14744/planlama.2018.46220>.
- Karayılmazlar, A. ve Çelikyay, S. 2018. Kentlerde Kamusal Alanların Tasarımı ve Önemi, Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Yıl: 2018 Cilt: 9 Sayı: 17 s. 83-89.
- Kaya, M. 2010. Orman Yangınları ve Hava Kirliliği: Serik-Antalya Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Kısa, A. ve Malhut, M. 2020. II. Meşrutiyet Dönemi'nde Antalya'da Karayollarının Durumu (1908-1918). Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 37(2), 341-357.
- Köse, V. 2017. Nehirler, Kıyılar, Limanlar Ve Kentler. Anadolu, no. 43 (May 2017): 179-210. https://doi.org/10.1501/Andl_00000000445.
- Lambrick, G., Hind, J., Wain, I. 2013. Historic Landscape Characterisation in Ireland: Best Practice Guidance. The Heritage Council of Ireland Series, ISBN 978-1-906304-21-8.

- Lanckoronski, K.G. 2017. *Pamphylia*. Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi Yayınları, ISBN-10 9757078255 İstanbul, 195 sayfa.
- Landmap, 2013. Historic Landscape, Natural Resources Wales, Landmap Methodology: Guidance for Wales, 23 s.
- Macinnes, L. 2004, Historic Landscape Characterisation, Countryside Planning: New Approaches to Management and Conservation, London, Earthscan, 155-169 pp.
- Mansuroğlu, S., Dağ, V. 2020. Antalya'daki Korunan Alanlarda Turizm ve Rekreasyon Etkinliklerine Bağlı Kullanım Sorunları: Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği. PAUD- Peyzaj Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, Sayı:2 Kış 2020, s.85-95
- Martin, J. 2006. Landscape Character Assessment (LCA) in Ireland: Baseline Audit and Evaluation. Heritage Council.
- Maurano, C. 2005. La costiera amalfitana: il patrimonio intangibile di un paesaggio culturale. Centro Universitario Europeo per i Beni Culturali, Ravello.
- MGM. 2022. Meteoroloji 4. Bölge Müdürlüğü-Antalya Meteorolojik Verileri, Antalya.
- MTA. 1997. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Türkiye Jeoloji Haritaları, Antalya-M9, M10, M11, L9, L10, L11 Paftaları.
- Nazım İmar Plan Raporu. 2015. Serik İlçesi 1/25000 Ölçekli Nazım İmar Planı Raporu. Antalya Büyükşehir Belediyesi Nazım Plan Şube Müdürlüğü, Antalya. 96 sayfa.
- Nurlu, E. 2018. Kazdağı Milli Parkı Örneğinde Tarihi Peyzaj Karakterlerinin Tanımlanması ve Haritalanması. Tübitak TOVAK 116O694 nolu proje, 121 sayfa.
- Özgeriş, M. ve Karahan, F. 2021. Kültürel miras bağlamında tarımsal teraslar ve özellikleri: Uzundere (Erzurum) örneğinde bir değerlendirme. Millî folklor, 133 (Bahar 2022): 160-175.
- Özman, K.O. 2018. Amasra Kenti Örneğinde Tarihi Peyzaj Karakteri Değerlendirmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Bartın, 103 s.
- Resmi Gazete. 1994. Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme-RAMSAR Sözleşmesi. Resmi Gazete 17 Mayıs 1994 ve 21937 sayı.
- Resmi Gazete. 2003. Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. Resmi Gazete 10.06.2003 Tarihli ve 4881 Sayılı Kanun <http://www.basbakanlik.gov.tr>.
- Rössler, M. 2006. World Heritage Cultural Landscapes: A Unesco Flagship Programme, Landscape Research, 31(4), 333-353.
- Sarı, H. 2010. Yörük Yolu (14-18 Mayıs 2010) Fotoğrafları, <http://www.huseyinsari.net.tr>
- Sauer, C. O. 1925. The Morphology of Landscape. *University of California Publications in Geography*, Vol.2(2), pp.19-53.
- Selekler, M. 2011. Yarım Asrın Arkasından Antalya'da Kemer, Melli, İbradı ve Serik. Serik Belediyesi Kültür Yayını, Kutlu Avcı Ofset Ltd., Antalya.

- Serik Belediyesi. 2019. Bir Zamanlar Serik Fotoğrafları Arşivi. <https://www.serik.bel.tr/>
- Serik Kaymakamlığı. 2012. Geçmişten Günümüze Serik. Serik Kaymakamlığı Yayınıdır, Hayat Yayınları, Ayazağa, İstanbul.
- Shamsuddin, S., Sulaiman, A. B., & Amat, R. C. 2012. Urban landscape factors that influenced the character of George Town, Penang UNESCO World Heritage Site. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 50, 238-253.
- Stabbetorp, O. E., Sollund, M. L. B., Brendalsmo, J., & Norderhaug, A. 2007. Layers of the past: a theory and method for historical landscape analysis. *Landscape Research*, 32(4), 463-479.
- Strabon, 2009. Antik Anadolu Coğrafyası. Translated by Pekman, A. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, ISBN-9757538205 İstanbul, 384 sayfa.
- Swanwick, C. 2002. Landscape Character Assessment, Guidance for England and Scotland, Cheltenham (UK); Edinburg: The Countryside Agency; Scottish National Heritage.
- Şahin, C. 2006. Türkiye Fiziki Coğrafyası. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Şenel, M. 1997. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü 1:100.000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları No: 11, Isparta – K 11 Paftası. Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.
- Şengür, S. 2017. Korunan Alanlarda Tarihi Peyzaj Karakter Analizi; Kazdağı Milli Parkı Örneği, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bornova-İzmir. 160 s.
- Takmer, B. 2022. Antik Çağ'da Lykia ve Pamphylia Sahillerinde Denizcilik, Antalya'nın Denizcilik ve Deniz Ticareti Tarihi. İmeak Deniz Ticaret Odası Antalya Şubesi Yayınları: 1, İstanbul, s. 51-72.
- Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı. 1993. Antalya İli Büyük Toprak Grupları ve Toprak Yetenek Sınıfları Haritası.
- TDK. 2005. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası, ISBN 975-16-0070-7 Ankara (2005) 2243.
- Tema. 2020. Teraslama Kılavuzu. Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı Yayınları. <https://topraktema.org.tr>
- Tezel, D., Keskin, L., Turan, Ü. 2007. Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi Biyotop Haritalaması, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 2-6 Nisan 2007, Ankara
- Tuna, A., 2020. Arslantepe Höyüğü ve Territoriyumunda Arkeolojik Peyzajları Yenileme ve Yönetim Stratejisi Olarak Arkeolojik Park Modelinin Geliştirilmesi. Tübitak TOVAG 217O290 nolu araştırma projesi.
- Turner, S.C., 2005. Devon Historic Landscape Characterisation Phase 1 Report, Devon County Council Historic Environment Service & English Heritage, County Hall, Pp: 68.
- TÜİK. 2021. Türkiye İstatistik Kurumu. Antalya Nüfus Verileri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.

- TVK. 2018. Korunan Alanlar. Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, <https://tvk.csb.gov.tr/korunan-alanlar-i-85717#>
- UHLC, 2002. Understanding Historic Landscape Character, A Paper Exploring The Relationship Between Landscape Character Assessment And Historic Landscape Characterisation/Historic Land-Use Assessment, Topic Paper 5, Guidance For Scotland And England, Countryside Agency.
- Uygun. 2022. Uçansu Şelalesi-Antalya. Türkiye Kültür Portalı, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/ucansu-selalesi>
- Uzun, A.S. 2012. *Pyrus serikensis* A.Güner & H. Duman (Rosaceae) Türünün Ekolojisi ve Çoğaltılması Üzerinde Araştırmalar. Akdeniz Üniversitesi, Biyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 95 s.
- Uzun, A.S. ve Ünal, O. 2014. Endemik *Pyrus serikensis* (Rosaceae) türünün tohum çimlenmesi üzerine araştırmalar. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, (2014) 27(2): 83-90.
- Van Eetvelde, V., Van De Velde, L., Sevenant, M., & Antrop, M. 2010. Landscape Atlas of Flanders+ 10: a decade of experiences outlining integrated landscape research for the future. In Living Landscape: the European Landscape Convention in research perspective. European Network of Universities for the Implementation of the European Landscape Convention.
- Varinlioğlu, G. 2015. Boğsak Arkeolojik Yüzey Araştırması 2014, Boğsak Archaeological Survey 2014, ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 13 (2015): 1-7.
- Walker, J. C. 1830. Asia Minor (ancient). Engraved by J. & C. Walker. Published May 1st. 1830 by Baldwin & Cradock, 47 Paternoster Row, London.
- Wu, J. ve Hobbs, R. J., 2007, Key Topics in Landscape Ecology, Cambridge University Press, New York, 297 s.
- YARDOP. 2008. Yanan Alanların Rehabilitasyonu ve Yangına Dayanıklı Ormanlar Tesisi Projesi Serik-Tasağıl, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Yurdakul, A. 2017. Türkçe Ulaştırma Terminolojisinin Biçim Bilimsel Açıdan Standartlaştırılması Üzerine, Türk Dili Dergisi, 2017(67)-787: 81-92.
- Zielinski, J. 2000. *Pyrus* L. In: Güner A, Özhatay N, Ekim T, Başer KHC (eds.). Flora of Turkey and The East Aegean Islands. 11: 115. Edinburgh Univ. Pres, Edinburgh.

ÖZGEÇMİŞ

Abdurrahman KANABAKAN

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Doktora 2014-2024	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Antalya
Yüksek Lisans 2010-2013	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Antalya
Lisans 2000-2004	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Düzce

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

Peyzaj Mimarı 2011-Devam Ediyor	Akdeniz Üniversitesi Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı, Peyzaj Şube Müdürlüğü, Antalya
Peyzaj Mimarı 2005-2010	Pey-Art Peyzaj Mimarlık Ltd.Şti. Proje ve Danışmanlık Bölümü, Antalya